

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету “Одеська юридична академія”**

**Кафедра адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін**

БЕЗПЕКА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

11 жовтня 2024 року

Київ – 2024

***Друкується за рішенням Вченої ради (№ 3 від 15 листопада 2024 р.)
Київського університету інтелектуальної власності та права Національного
університету “Одеська юридична академія”***

Редактори:

Головний редактор – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету “Одеська юридична академія” ***Шишка Роман Богданович***.

Відповідальний редактор – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету “Одеська юридична академія” ***Христинченко Надія Петрівна***.

Укладачі:

Кучерявенко Вікторія Сергіївна – доктор філософії в галузі права, доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету “Одеська юридична академія”;

Галуцько Валентин Валентинович – доктор філософії в галузі права, доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету “Одеська юридична академія”.

Безпека в інтелектуальному вимірі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11 жовтня 2024 р.) / за ред. Р. Б. Шишки, Н. П. Христинченко. Київ: «Видавництво Людмила», 2024. с.

В збірнику виступів та тез повідомлень на VI Всеукраїнської науково-практичній конференції «Безпека в інтелектуальному вимірі» що відбулася 11 жовтня 2024 р. в Київському університеті інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Київ) поміщені як оприлюднені та і не оприлюднені матеріали в авторській редакції їх авторів з правками відповідальних редакторів допущених в рукописах лексичних та суттєвих фактичних помилок, що могли б зашкодити науковій репутації їх авторів та діловій репутації університету, під егідою якої він видається.

ISBN 978-617-555-188-2

УДК 342.7:001.8

© Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету “Одеська юридична академія”, 2024

ЗМІСТ

Привітальне слово ректора Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» доктора юридичних наук, професор, Заслуженого юриста України Фелика В.І.,

Вітання першого проректора Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Вільгушинського М.Й.

Фелик В.І.,

БЕЗПЕКА ОСВІТИ

Бородін І.Л.,

МЕТОДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Воробей П.А.,

ПРАВО, ЯК ДЖЕРЕЛО НАУКИ І ЗАКОНУ

Галунько В.В., Глобенко І.О., Галунько В.В.,

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ПРАВІ

Драган О.В.,

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Мірошниченко С.С.,

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Шишка Р.Б.,

БЕЗПЕКА ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Букач В.В.,

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Глобенко І.О.,

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Горєв В.О.,

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ЗАСІБ ОХОРОНИ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ В УКРАЇНІ, ЄС ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Дяченко В.С.,

ПУБЛІЧНИЙ DIGITAL-МАРКЕТИНГУ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Дяченко Н.П.,

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПУБЛІЧНОГО DIGITAL-МАРКЕТИНГУ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Камінський П.В.,

ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Мельник О.О.,

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ

Микитчик О.В.,

СТАН АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 286-1 КК УКРАЇНИ

Нестеренко А.О., Мартинишин Г.Я.,

ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ЩОДО ДІТЕЙ

Полтавський О.В.,

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО АГЕНТА

Пушкар О.,

ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ

Рибачек В.К.,

КРАФТОВЕ ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОВИРОБНИЦТВА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Романовська Л.А.,

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК З ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ (НЕЗАЛЕЖНОЇ ФАХОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ) ПІДСТАВ ПУБЛІЧНОЇ ЗАКУПІВЛІ, ЯКА ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ НЕ ЗА КОНКУРЕНТНИМИ ПРОЦЕДУРАМИ – ГАРАНТІЯ БЕЗПЕКИ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Фелик

О.В.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК ІНСТИТУТ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Форостяний А.В.,

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Хлонь О.М.,

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Шишка О.Р.,

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПРИВАТНО-ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Крилова О.І.,

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ІСТОТНОЇ ЗМІНИ ОБСТАВИН У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

Бабайлова Л.М.,

ЕКОЛОГІЧНІ КРИМІНАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ: ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Безушко А.П.,

ЩОДО ГАРАНТІЙ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бутенко А.О.,

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Глушков В.О.,

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЗАХИСТІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДОБРОСОВІСНОГО НАБУВАЧА

Добош Ю.О.,

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ВОЄННИЙ СТАН

Доценко Є. В.,

РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНУ ДИВЕРСІЇ ТА ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Доценко О.В.,

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Єгоров В.О.,

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ ЧЕРЕЗ ВЕБ-ПОРТАЛ ДІЯ.ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Малащенко А.О.,

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА ЙОГО ЗАХИСТ У ЦИФРОВІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ СФЕРІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Московко Б.М.,

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ ТА СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЗА КК УКРАЇНИ

Олійник Д.О.,

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ЩОДО ТРУДОВИХ ПРАВ

Очкольда М.Г.,

РОЗГЛЯД КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

Петруняк Є.В.,

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ТА ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОРУПЦІЙНОЇ КРИЗИ

Самосуд Ж.О.,

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ

Татьянченко О.А.,

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Татьянченко С.А.,

СПЕЦИФІКА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМІСТЬ

Трепет О.С.,

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ

Христинченко Є.,

КОРПОРАТИВНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ, ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ БУДЬ-ЯКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Шишка Ю.О.,

РИЗИКИ ПРИ БАНКРУТСТВІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Юрченко О.А.,

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ЩОДО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ: ДИСКУСІЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Янчук А.А.,

ПІДГОТОВКА ДО ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ В СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Аніканов І.К.,

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ

Банчук Л.С.,

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Дарда В.В.,

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дяченко О.О.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Желєзнов Б.А.,

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Зикова А.,

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У ЛАВАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Кірічевський В.В.,

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Коробова Ю.О.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У МІГРАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Корнієнко М.Ю.,

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Кравченко А.О., Марчук Д.Є.,

КІБЕРСКВОТИНГ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Краснощока О.В.,

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ В УКРАЇНІ

Ластівка-Колесникова М.В.,

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ВІДЕОКОНТЕНТ, ЯКИЙ СТВОРЕНИЙ БЕЗ ОФІЦІЙНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Ластівка-Колесникова М.В.,

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПОРАНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Ліщинська К.О.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

Макаркін І.О.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОФІСІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ

Мельник А.А.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СТРОКІВ ЗВЕРНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРАХ

Онищук С.С.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ (ФІЗИЧНИХ) ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Оснач Н. Р.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Пересунько Я.В.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Подоляко А.Ю.,

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ: ДОСВІД COVID-19

Прянічніков П.,

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УГОРЩИНІ, ПОРТУГАЛІЇ ТА В УКРАЇНІ

Рев'якіна А.Д.,

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Рогаченко Б.А.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Салівон О.С.,

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВОЛОНТЕРІВ

Стрелець В.Ю.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ У СЕКТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАГІСТРАТУРИ

Сусак Н.Є.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Фідик А.О.,

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В ФРН, ІСПАНІЇ ТА УКРАЇНІ

Халабузар Е.В.,

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕНАДАННЯ АБО НЕНАЛЕЖНОГО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Хмарук І.В.,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЇ

Чулей С.В.,

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Щава Є.В.,

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Янсон Н.В.,

ЦІЛІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Яценко Є.О.,

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ЯК ПРЕДМЕТ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ

Махмурова-Дишлюк О. П.,

ПРОБЛЕМАТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Галуцько О.В.,

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Чуднов В. В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ГАЗОВИДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Лозко В. І.

ЗМІСТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПІДРЯДНИКА НА БУДІВНИЦТВІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Некрасова Н. І.

МЕЖІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ МЕДИЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

ректора Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» доктора юридичних наук, професор, Заслуженого юриста України Фелика В.І.

Вельмишановні учасники конференції!

Від імені колективу нашого університету щиро вітаю Вас з її відкриттям. Вкотре повторюся, що цей науковий захід личить статусу університету, який маємо виправдати в науковій та навчальній діяльності. Тож зусилля кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін, як провідної в цьому напрямі можна лише вітати та підтримувати.

Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» традиційно підтримує взятий напрям наукового забезпечення безпеки та щорічно організовує з цієї нагоди відповідні наукові заходи. Тим більше, що актуальність безпеки для громадян України так і самої України не спричиняє заперечень та розробки потребує нагальних заходів протидії в окремих сферах. Напад агресора проявив наші слабкі місця як у концепті та і тактиці її забезпечення. Їх метою є привернення уваги науковців, практиків у сфері інтелектуальної власності, політиків, громадськості, усіх причетних структур до найважливіших проблем охорони прав на її об'єкти та вишколу фахівців у цій сфері відповідно сучасних викликів та потреб.

Зростання різних видів та рівнів загроз потребує протидії їм. Проте, це не так: від того залежить безпека суспільства, передусім людини. Наразі важливо, щоб зберегти інтелектуальний потенціал країни, окремих наукових установ, наростити його, просунутися в важливих для оборони країни та національної безпеки напрямках на принципово нових напрацюваннях та інноваціях. Також слід забезпечити державну таємницю та конфіденційну інформацію як про самі розробки, так і їх авторів, і про місце їх практичного застосування. Це має стати завданням для адміністрування у цій сфері, зокрема Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій» (УНОІВІ).

Це зумовлено складністю і масштабністю наявних проблем, в тому числі, в діяльності сучасної вищої школи, появою нових викликів об'єктивного та суб'єктивного походження, які потребують консолідації зусиль наукової спільноти. Проте, ми навіть в цей складний час йдемо обраним шляхом нарощування потенціалу нашого університету, послідовної розробки важливих для держави та суспільства наукових проблем і вирішення практичних завдань і маємо здобутки: розроблено концепт безпеки як тотальної вимоги в сучасному суспільстві, виявлено основні його прояви в окремих галузях та сфера суспільної діяльності, Сформовано гідні уваги пропозиції з вдосконалення чинного законодавства.

В практичній площині нами посилено безпеку навчального та виховного процесу в університеті. Зокрема ми невинно посилюємо ліцензійні вимоги освітянської діяльності та кваліфікацію науково-педагогічних працівників вдосконалили систему внутрішньої охорони та запобігання небезпекам в тому числі на основі новітніх технологій.

Програмою конференції передбачено розгляд широкого тематичного спектру питань, за участю науковців і практиків різних фахів, обмін досвідом підготовки. Важливо що в ній приймає участь молода поросль науковців, зокрема наші аспіранти, магістранти та студенти. Вони мають змогу заявити про себе та свої напрацювання в науковій сфері. Власне ми цього неухильно та послідовно прагнемо.

Ця конференція є свідченням наших прагнень спільними зусиллями сприяти вирішенню пріоритетних проблем в цій сфері з урахуванням сучасних викликів для них, тенденцій у сучасних цивілізованих країнах та ефективних механізмів протидії загрозам. Ми не боїмось вчитися та запозичувати досвід інших закладів вищої школи, запрошувати яскравих науково-педагогічних працівників для забезпечення навчального процесу та результативності наукової діяльності, а тому числі у безпековій сфері.

Впевнений, нові досягнення, конструктивні дискусії та відвертий діалог з розв'язання актуальних проблем забезпечення безпеки сприятимуть подальшому формуванню її концепту нормативно-правовому забезпеченню, удосконаленню наукового потенціалу і навчального процесу та їх ефективності.

З повагою, ректор Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України В.І. Фелик

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

першого проректора Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Вільгушинського М.Й.

Шановні учасники конференції, що приймають участь в ній очно та дистанційно, дозвольте привітати вас від імені ректорату з відкриттям пленарного засідання Всеукраїнської науково-практичної конференції «Безпека в інтелектуальному вимірі». Вона започаткована кафедрою адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін нашого університету, прижилася і у своєму концепті слугує глобальному (стратегічному) призначенню – розробці стратегії та більше тактики правового забезпечення безпеки в Україні та практичному призначенню з підготовки наукових кадрів в стінах університету, підтримання творчої співпраці з науковцями інших наукових установ, залученню до наукової роботи студентів та спробам пера аспірантів.

У своєму привітанні хочу привернути увагу присутніх до розвитку науково-пізнавальної діяльності при підготовці нових науковців для досягнення успіхів у їх майбутній роботі у світлі сучасних вимог. Від того, наскільки ефективно будуть захищатися права, свободи та інтереси громадян, залежить авторитет держави в цілому.

Зокрема наукова робота студентів є невід'ємною складовою частиною наукової діяльності Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія». Це правильно і дуже добре. Адже саме талановиті молоді науковці мають сказати своє вагоме слово в розв'язанні багатьох проблем і завдань, пов'язаних з реформаційними процесами в нормотворчості на шляху до національно-орієнтованої системи цінностей та зміцнення на цій основі захисної функції держави.

Ми з повагою і гордістю ставимося до наших авторів, до вас, друзі. Всі ви є наполегливими ентузіастами, не байдужими до гострих проблем сьогодення, відданими науковому пошуку, а це є запорукою якісної та плідної як наукової, так і подальшої практичної діяльності.

Сподіваюся, що ця конференція сприятиме формуванню і вдосконаленню наукової думки, виробленню нових концептуальних підходів до безпеки в суспільстві, державі та окремих галузях. Упевнений, що на конференції прозвучить велика кількість цікавих та оригінальних доповідей і ми почуємо нові імена молодих талантів, яким завдяки

наполегливій праці, накопиченим знанням і прагненню до самовдосконалення в майбутньому приєднуються до спільноти видатних представників науки. Бажаю вам приємного та результативного наукового спілкування на цьому заході, творчих вам успіхів, здоров'я, миру і добра

Фелик В.І.,

*доктор юридичних наук, професор,
ректор Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Заслужений юрист України*

БЕЗПЕКА ОСВІТИ

Проблема забезпечення безпеки освіти наразі актуалізувалася з її реформами та баченням їх змісту посадовцями, карантинами та військовим станом, безвідповідальністю керівників окремих закладів освіти. Вона є поліаспектною ґносеологічно та змістовно. В її основі є право на безпеку людини взагалі та в окремих сферах зокрема. Принаймні, досі в концепціях освіти в Україні вона в або зовсім не формалізувалася або мінімізувалася.

Вона загострилася з агресією росії проти України. Наочним прикладом нехтування безпекою навчання є людські жертви 3.09. 2024 р. в Полтаві. Виникає питання до організаторів навчання у підданому атаці закладі: Чому не були дотримані елементарні вимоги безпеки і при загрозі удару балістики курсанти та інші здобувачі освіти не були переміщені в сховища? Хто знехтував життям та здоров'ям людей?

Очевидно що виправданою вимогою для здійснення освітньої діяльності є наявність укриття як матеріальна гарантія такої безпеки.

Погіршення стану безпеки має об'єктивні та суб'єктивні фактори. Зокрема серед них прогалини в правовому забезпеченні прав та свобод і зловживання останніми у відриві від виконання обов'язків. З введенням в школах поліцейських як вимушеного кроку виникають питання: Чому держава має витратитися на їх утримання для забезпечення порядку «учнями» які схильні до порушень, зокрема булінгу та його різновидів (мобінг), погано виховані батьками, відверто не навчаються, вишукують інформацію при опитуванні в гаджетах чи розраховують на підказки, відбувають час, схильні до порушення не тільки стосовно однолітків але й викладачів? Додамо ще й наслідки дистанційного навчання. Чи не тому Єдиний випускний іспит значна частина випускників не здатна була подолати. Тож ВНЗ для рентабельності навчального процесу приходиться підбирати кращих із самих гірших, що відображається на якості вищої освіти. Однозначно, що таким «учням» їм не місце в цивілізованому суспільстві і право на загальну освіту за державний кошт не безкоштовне благо, а надане за умови виконання обов'язків учнями при здобутті освіти та після її отримання.

У квітні 2023 року Кабінет Міністрів України ухвалив «Концепцію безпеки закладів освіти» на 2023-2025 роки з метою створення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та організація безпечного освітнього середовища. Нею визначено 4 ключових завдань для профільних міністерств, органів місцевої влади, засновників і керівників закладів освіти:

1. Створення безпечної інфраструктури закладів освіти. Реалізація цього напряму передбачає виконання низки таких заходів, зокрема:

удосконалення нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту;

облаштування існуючих та будівництво нових захисних споруд цивільного захисту закладів освіти й забезпечення в них мінімальних вимог для належної організації освітнього процесу;

забезпечення пожежної та техногенної безпеки закладів освіти;

забезпечення охорони закладів освіти із залученням поліції охорони, встановлення комплексу тривожної сигналізації та стаціонарних металодетекторів, облаштування необхідних огорож та здійснення інших інфраструктурних заходів.

2. Ефективне попередження та протидія негативним безпековим явищам в освітньому середовищі. Документом доручено виконавцям забезпечити виконання таких заходів:

посилення поліцейської присутності у закладах освіти з наданням ефективних поліцейських послуг щодо недопущення вчинення правопорушень учасниками освітнього процесу та стосовно них;

запровадження системи раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу, ризику нападу на заклад освіти або іншої небезпеки;

Відповідно до змін до Декларації про безпеку шкіл [2] Національною поліцією України та МОН вже розроблено спільний наказ, який зокрема містить порядок дій працівників освіти щодо раннього попередження та евакуації в разі нападу або ризику нападу на заклад та запровадження «паспорту безпеки» закладу освіти.

Паспорт безпеки закладу освіти – накопичувальний довідково-інформаційний документ, в якому зазначається інформація про заклад освіти, актуальний стан забезпечення безпеки в закладі освіти, можливі негативні явища в його освітньому середовищі, фактори, що їх обумовлюють чи можуть обумовити їх виникнення.

впровадження алгоритму дій у разі виникнення небезпечних ситуацій, виявлення вибухонебезпечних та інших підозрілих предметів у закладі освіти;

трансформація психологічної служби системи освіти та психологічного супроводу з урахуванням впливу військової агресії на учасників освітнього процесу;

удосконалення нормативно-правової бази у сфері громадської безпеки в частині підвищення ефективності попередження та недопущення вчинення правопорушень в закладах освіти.

3. Формування компетентностей безпеки в учасників освітнього процесу. Концепцією передбачено проведення таких заходів:

організація системного навчання учасників освітнього процесу діям в умовах надзвичайних ситуацій;

перегляд та актуалізація освітніх програм з питань безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та домедичної допомоги, прав, свобод та обов'язків громадянина. Особлива увага має бути приділена впровадженню соціально-емоційного навчання та здійсненню інтеграції знань про психічне здоров'я в освітній процес;

запровадження в освітній процес закладів освіти програм, спрямованих на формування у здобувачів освіти правової поведінки, запобігання конфліктам та правопорушенням, здобуття навичок щодо безпечної поведінки в Інтернеті;

запровадження обов'язкового підвищення кваліфікації педагогічних та інших працівників закладів освіти з безпекових питань, питань базових психологічних втручань, основ психологічної самопомогі і прав, свобод та обов'язків громадянина.

4. Організація безпечного підвезення учнів та вчителів до/із закладів загальної середньої освіти. Концепцією передбачено придбання обласними державними (військовими) адміністраціями за участю органів місцевого самоврядування шкільних

автобусів та залучення до співпраці підприємств транспортного спрямування для організації підвезення учнів та вчителів до/із шкіл.

Забезпечення виконання завдань та заходів, передбачених Концепцією, сподіваємося слугуватиме безпеці учасників освітнього процесу від непередбачуваних подій, спричинених війною, та надасть можливість безперешкодної реалізації права на освіту та належні, безпечні і здорові умови навчання та викладання.

Висновки. З урахуванням наведеного вимоги щодо безпеки освіти є імперативом та складовою ліцензійних вимог до проведення освітньої діяльності, що потребує загального концепту та його однозначного тлумачення та включення складовою до стратегії кожного закладу освіти. Для того слід в Законі України «Про освіту» закріпити принцип безпеки навчального процесу та імперативи щодо його дотримання. Це змінить спрямування змісту організації та забезпечення навчального процесу в закладах освіти. Попри таке унормування її окремих аспектів йдеться про хронічно слабку ланку в правовому регулюванні – забезпечення неухильного виконання приписів чинного законодавства. Безпека має бути виписана на рівні виникнення, зміни та припинення відповідних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Концепція безпеки закладів освіти» на 2023-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України 7 квітня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-%D1%80#Text>:
2. Декларація про безпеку шкіл. URL: https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/documents/documents_safe_schools_declaration_ukrainian.pdf

Бородін І.Л.,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕТОДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Державна політика розвитку інформаційного суспільства повинно будуватись, насамперед, на принципах співробітництва та партнерства, що передбачає контроль дій держави з боку суспільства та бізнесу, виключає застосування командно-адміністративних моделей та директивних механізмів державного управління, нерівноправних взаємовідносин держави з іншими суб'єктами процесу та між собою [1]. Основою реалізації даної політики є методи правового регулювання.

Під методом правового регулювання в інформаційному просторі необхідно розуміти способи впливу інформаційного права на інформаційні відносини.

Методи правового регулювання інформаційного простору визначаються залежно від змісту категорії: як науки, як суспільних відносин, що набуває відображення у відповідних правових нормах. Кожна галузь має свої, властиві їй методи правового регулювання. Але всі галузі права в процесі регулювання суспільних відносин використовують єдині правові механізми, сформовані природою права. Можна стверджувати, що кожна галузь права використовує як засоби правового регулювання

юридичні можливості, що виражаються в приписах (розпорядженнях, уповноваженнях), забороні або дозволі.

Уповноваження - покладання на учасників суспільних відносин юридичного обов'язку діяти в повній відповідності з вимогами норми права. . Такий спосіб часто використовується в адміністративному праві, де більша частина норм носить владний - імперативний характер. Заборона - покладання на учасників суспільних відносин юридичного обов'язку утриматися від вчинення дій, передбачених правовою нормою. Цей спосіб застосовується і в кримінальному праві. Дозвіл – надання права учасникам суспільних відносин здійснювати ті чи інші юридично значимі дії, зазначені в правовій нормі, або утримуватися від їх вчинення за своїм розсудом. Такий спосіб правового регулювання характерний для цивільного права, де більша частина норм побудована на параметрах диспозитивного регулювання - рівності сторін.

В медіа праві щодо регулювання інформаційного простору застосовується вся сукупність перелічених методів правового впливу. Саме зважаючи на те, що інформація супроводжує практично всі сфери суспільних відносин - людської діяльності, то для регулювання інформаційних відносин застосовуються різні методи публічного та приватного права залежно від виду та призначення інформації і характеру поведінки суб'єктів і відносин, що при цьому виникають.

Зрозуміло, що в основі цивільного права лежить метод диспозитивного регулювання, з властивими йому критеріями децентралізації та координації в публічному просторі, а також і метод імперативний, для якого характерні централізоване здійснення владних повноважень і сувора субординація учасників правовідносин.

Для диспозитивного методу характерні:

- рівність суб'єктів правовідносин, що виражається в їх вільній вольовій орієнтації та незалежності своєї волі;
- самостійність учасників правовідносин і вільне здійснення ними своїх прав;
- самостійність суб'єктів правовідносин у сенсі відповідальності за зобов'язаннями.

Диспозитивні методи застосовуються в правовому регулюванні інформаційного простору, при створенні й використанні інформаційних технологій та засобів їх забезпечення - право автора і право власності, відносини замовника і розробника інформаційних технологій та засобів їх забезпечення. Ці методи засновані на рівності суб'єктів, їх самостійності при вступі в інформаційні правовідносини, самостійності реалізації ними своїх прав, відповідальності за свої зобов'язання.

Методу імперативного регулювання властиві:

- використання відносин влади-підпорядкування: команда – виконання; відсутність згоди сторін, наявність нерівноправних суб'єктів правовідносин;
- зв'язаність суб'єктів права правовими параметрами - суб'єкти публічного права діють на свій розсуд, але лише в межах наданих законом повноважень;
- позитивне зобов'язання - обов'язок діяти у необхідному напрямку для досягнення тих чи інших цілей;
- заборона можливої неправомірної поведінки.

Таким чином, провідним методом правового регулювання інформаційного простору можна вважати метод комплексного застосування методології конституційного, адміністративного, цивільного та кримінального права. Таким чином – це комплекс правових регуляторів.

Значний вплив на формування методології правового регулювання інформаційного простору має інформатика як наука про закономірності, принципи і тенденції інформаційних

процесів та автоматизації їх на основі комп'ютерних технологій та технологій зв'язку. Щодо сфери суспільних відносин у галузі інформаційно-аналітичного забезпечення управління соціальними системами визначається специфічний предмет правового регулювання – інформатизація, наприклад, навчального процесу, комп'ютерного моделювання, прикладного системного аналізу. Наразі інформатизація суспільства у всіх сферах публічних відносин відбувається досить швидкими темпами, тож публічне адміністрування становлення безпеки в інтелектуальному вимірі не є виключенням з того права [2].

На межі інформатики і права наразі формуються такі науки, як правова інформатика, криміналістична інформатика, тектологія - теорія організації інформаційної безпеки тощо.

Список використаних джерел:

1. Нижній Т.В. Теоретичні засади електронного урядування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №20. С.116
2. Глобенко І.О. Деякі аспекти публічного адміністрування становлення безпеки в інтелектуальному вимірі // *Безпека в інтелектуальному вимірі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 3 листопада 2023 р.) / за ред. Р.Б. Шишки, Н.П. Христинченко. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С - 34.

Воробей П.А.,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

ORCID ID: 0000-0003-2470-1920

ПРАВО, ЯК ДЖЕРЕЛО НАУКИ І ЗАКОНУ

В законодавстві України про кримінальну відповідальність є чимало законодавчих положень, які не мають наукових і правових обґрунтувань. Деякі закономірності взагалі суперечать працям відомих науковців, а також праву. До таких положень слід віднести ч.1, 2 і 3 ст. 28 КК України, у яких зазначено, що група осіб – це двоє і більше виконавців кримінального правопорушення, що злочинна група може бути організованою і неорганізованою. Статті 45-48, ч.2 ст. 114, ч.3 ст. 175, ч.6 ст. 255, ч.6 ст. 260, ч.3 ст. 263, ч.4 ст. 289, ч.4 ст. 309, ч.4 ст. 309, ч.4 ст. 311, ч. 2 ст. 385, ч.2 ст. 396 КК України передбачають можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності. Не зрозумілим видається закономірності, яке міститься в розділі III «Кримінальне правопорушення проти волі, честі та гідності особи», де норми Кримінального кодексу України безпосередньо не охороняють ні честі, ні гідності особи. Кримінальний кодекс України не передбачає суворої відповідальності за таке кримінальне правопорушення, як примушування до вчинення абортів і визначає його не тяжким. У ст. 116 КК України обставина, яка суттєво пом'якшує покарання за умисне вбивство називається «сильне душевне хвилювання». Не визнається вбивством діяння, передбачене ч.2 ст. 121 КК України (умисне тяжке тілесне ушкодження).

Низка суттєвих наукових і ґрунтовних праць з чисельною кількістю практичних випадків доказують необґрунтованість і помилковість таких закономірностей чинного Кримінального кодексу України.

А.Ф. Зелінський, О.М. Литвак, А.М. Мельников довели, що двоє, це не група, що неорганізованої групи немає і бути не може [1].

Ю. Козакевич, М. Коржанський, І. Мирвода, Р. Щупаківський довели, що інститут звільнення від кримінальної відповідальності зовсім відсутній у законодавстві передових, демократичних держав, що цей інститут є нелегальним, оскільки він суттєво суперечить Конституції України [2].

Чимало фахівців зазначає, що відсутність у Кримінальному кодексі України статей про відповідальність за посягання на честь і гідність особи, є суттєвою вадою і недоліком цього важливого законодавчого акту [3], що «сильне душевне хвилювання» не може бути обставиною, яка так суттєво пом'якшує покарання за умисне вбивство, оскільки хвилювання може бути викликане незначними, дріб'язковими обставинами, що такою обставиною може бути лише фізіологічний афект, як найпотужніший психічний вибух у відповідь на неправомірну поведінку потерпілого [4, с. 192-196, с.42, 118].

У своїх наукових працях професор Коржанський М.Й. зазначав, що єдиним способом вчинення вбивства є заподіяння потерпілому тілесних ушкоджень, і лише спричиненням тілесних ушкоджень можна заподіяти смерть потерпілій особі [5, с. 162].

Всупереч цим ґрунтовним і беззаперечним науковим висновкам, за частиною 2 ст. 121 КК України настання смерті внаслідок заподіяння потерпілому умисних тяжких тілесних ушкоджень вбивством не визнається.

Відповідно до цього закону, діяння при якому жертву вбивають, заподіюючи їй умисні тяжкі тілесні ушкодження, не називається вбивством.

З цієї дивної норми практика зробила такий же юридично неправильний висновок – якщо потерпілий прожив хоча б дві-три години після нанесення йому різноманітних тілесних ушкоджень, то це не вбивство.

Працюючи слідчим в Якутській АРСР в восьмидесятих роках мені довелося розслідувати кримінальну справу щодо громадянина, який перебуваючи в цивільному шлюбі з жінкою, з ревнощів наніс їй 47 ударів металевою заточкою в різні частини тіла. Ця потерпіла вижила, але ні прокуратура, ні суд не погодились з тим, що це був замах на вбивство і винний був засуджений за заподіяння потерпілій тяжких тілесних ушкоджень. При цьому суд дійшов цікавого висновку, що винний, спричинивши 47 ударів у життєво-важливі органи потерпілій, не хотів позбавляти її життя. Цікаво, що треба було зробити для того, щоб переконати суд у намірі вбити? При якій кількості ударів, на думку суду, ця кількість повинна перейти в якість?

Правильно, на наш погляд, зазначає Коржанський М.Й., що в чинному Кримінальному кодексі України є чимало понять, які визначені всупереч науковим пропозиціям і потребам практики – невдало і неправильно [6, с.117-118].

Якраз завдяки науково-законодавчій плутанині, яка призводить до такої збоченості українського правосуддя, наявна одна причина – відсутність розуміння різниці та співвідношення між правом, наукою і законом, а також верховенства між ними. Питання про співвідношення права, науки і закону у нас ніколи не ставилося, оскільки і радянська, і сучасна доктрина права визнавали право законом і закон – правом [7, с. 121-122].

Можна сказати, що і сьогодні не вивчається належним чином право, як воно не вивчалось і раніше.

Підручники називались і називаються «Кримінальне право», але викладені в них лише положення закону. Ще за часів радянської влади поняття «право» було запозичене із Маніфесту комуністичної партії, де воно визначалося як «возведена в закон воля пануючого класу». Те, що стародавні римські юристи визначали право «*jus*», а закон - «*lex*», просто ігнорувалося і до уваги не бралось ніким і ніколи за всі роки існування радянської влади. Головне в цьому питанні не поняття визначення права, а його суспільна сутність,

призначення та співвідношення із законом. Висновок про рівність, тотожність і відповідність права та закону неправильний, тому що право є суспільним явищем, яке виникло в сиву давнину, разом з появою людини і виникло задовго до появи науки та закону. Ототожнення права і закону призводить до неправильного висновку про те, що у ті часи, коли ще не було держави і закону, не було і права. Право виникло задовго до виникнення держави та закону. Отже, вся історія розвитку людства є історією існування та розвитку права. І лише порівняно з правом, держава та закон виникли набагато пізніше. Тому, право – це закон, а закон – це право. Право є забезпечувана суспільством (а останнім часом державою) можливість володіти і користуватися благами життя (здоров'я, воля, честь та гідність, майно, гроші тощо).

Виданням законів держава лише оформляє правові норми, закріплює і вимагає їх дотримання, застосовуючи примуси – санкції у разі їх порушення. Людина не народжується юридично голою. Вона має право від природи свого існування на землі, від суспільства, а не від держави. Закон повинен бути лише відповідним праву, повинен бути правовим. Право не тільки і не стільки можливість особи, яка має право, оскільки обов'язок певних осіб забезпечити це право, цю можливість.

Тому право є визначальним і головним у співвідношенні з наукою, а також головним у співвідношенні з наукою і законом. Право є настільки завершеним і досконалим регулятором людського співжиття, що не потребує ніякого доповнення і вдосконалення.

Вікова давнина права, його завершеність і досконалість не дозволяють ніяких наукових поправок і вдосконалень права, а значить стосовно і науки право має перевагу, бо воно є первинним, головним і стосовно наукових розробок.

Стосовно права, наука може лише вивчати, досліджувати і пояснювати зміст права, з'ясовувати суспільне призначення тих чи інших його норм і інституцій.

Таку ж перевагу має наука перед законом. У співвідношенні наука – закон, наука повинна передувати і завжди мати перевагу перед законом. Без належного науково-теоретичного обґрунтування законодавство неспроможне виконати свою громадську роль і виконати поставлені перед ним завдання.

Не маючи науково-теоретичної стратегії, яку може дати лише теорія, законодавець постійно дублює законодавчі акти, вводячи в дію все нові й нові, в той час, коли не виконуються попередні аналогічні акти.

Тобто, як бачимо, без науки законодавство існувати не може. Саме тому існують установи, де готують науковців, пишуть і захищають багато дисертацій. Тому це закон для науки, а наука для закону, для розвитку та постійного вдосконалення. Без такого рушійного процесу неможливі реформи в державі. Наукові дослідження дають можливість постійно вдосконалювати вітчизняне законодавство, використовувати новітні досягнення науки у правоохоронній та судовій системах. Це в свою чергу позитивно впливає на кримінально-правову політику у боротьбі зі злочинністю, піднімає на більш високий рівень авторитет держави і дає можливість імплементувати у вітчизняне законодавство кращі зразки зарубіжного законодавства. Право людини і громадянина забезпечується, таким чином, не формально, а реалізується через призму вітчизняного законодавства.

Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що право – це первинна матерія і лише через його призму відбувається багаторічні наукові дослідження та законотворча діяльність, що дозволяє забезпечувати конституційні права і свободи людини і громадянина та відкривати нові шляхи поступального руху України у європейський та світовий простір.

Список використаних джерел:

1. Зелінський А.Ф. Кримінальна психологія, К, 1999. Там само: Чи буває злочинна група неорганізованою?. Юридична практика, 1998, №1. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність. Київ, 2000; Там само: Держава і злочинність. Київ, 2000. Мельников А. М. Визначення злочинної групи як суб'єкта злочину. Право України, 2004, №2
2. Козакевич Ю., Коржанський М., Щупаківський Р. Нелегальність звільнення від кримінальної відповідальності. Дніпропетровськ. Науковий вісник Юридичної академії МВС України 2004, №2; Коржанський М. Й. Уголовний закон України. Наукова модель. Дніпропетровськ, 2004.
3. Мульченко В. Проблеми охорони честі та гідності особи у кримінальному праві. Право України. Бортник В. Кримінально-правова охорона честі та гідності особи. Київ, 2004.
4. Коржанський М.Й. Вчинення злочину в стані фізіологічного афекту. Нариси уголовного права. Київ, 1999. с.192-196. Музика А.А. Примусові заходи медичного і виховного характеру. К., 1997. с. 42, 118.
5. Коржанський М.Й. Кримінально-правова охорона особи: вади і помилки, Юридичний вісник України, 1995, 19026 вересня; там само: Нариси уголовного права. Київ, 1999. с. 113-117; там само: Кваліфікація злочинів. Київ, 2002, с. 162 й далі.
6. Коржанський М.Й. Визначення окремих понять у кримінальному кодексі України. Право України, 2002, №10. с. 82-88. Там само: Алкогольні напої як предмет злочину. Право України, 2003, №8. с. 117-118.
7. Коржанський М.Й. Радянське право в Україні - Юридичний вісник України, 2001, №5. Там само Право і закон. У кн. Право і суспільство: актуальні проблеми взаємодії. Матеріали четвертої щорічної конференції. Вінниця, 2003. с. 121-122.

Галунько В.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
академік Академії адміністративно-правових наук, професор кафедри
адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
голова ГО «Академія адміністративно-правових наук»*

Глобенко І.О.,

*доктор філософії у галузі «Право»,
член-кореспондент Академії адміністративно-правових наук,
доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-
правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Галунько В.В.,

*доктор філософії у галузі «Право», доцент кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ПРАВІ

Штучний інтелект (англ. Artificial Intelligence, AI) є невід'ємною частиною сучасного суспільного прогресу, і його вплив на суспільство складний та багатогранний. Однак, як будь-яка нова технологія, він має як позитивні можливості, так і виклики, які необхідно враховувати та вирішувати. Він може значно підвищити ефективність багатьох процесів на робочих місцях. Завдяки автоматизації рутинних і повторюваних завдань люди можуть зосередитися на більш творчих і стратегічних аспектах своєї роботи, що сприяє збільшенню продуктивності та задоволеності роботою. Завдяки AI можливе значне вдосконалення в галузі охорони здоров'я. Штучний інтелект допомагає у швидкій і точній діагностиці, розробці персоналізованих планів лікування, а також у скороченні операційних витрат медичних установ. Це веде до підвищення якості медичних послуг і зниження вартості для пацієнтів. Технології AI, такі як розпізнавання облич та аналіз даних, дозволяють ефективніше виявляти злочини та покращувати роботу правоохоронних органів. Це допоможе зменшити рівень злочинності та підвищити безпеку суспільства. Впровадження автономних транспортних засобів змінює наше сприйняття мобільності та часу. Вільний від необхідності керування транспортним засобом, людина може використовувати цей час для роботи або відпочинку, що підвищує загальну продуктивність та якість життя. AI стимулює розвиток нових галузей економіки, створюючи нові робочі місця, можливості для бізнесу та інновації в різних секторах. Це відкриває широкі перспективи для розвитку суспільства, технологій і науки [1].

Що стосується наукових досліджень, то штучний інтелект є вдалим помічником науковця, який у багато разів підвищує ефективність наукового аналізу завдяки швидкому виявленню та обробці великих масивів інформації за визначеними вченим критеріями. Він значно економить час науковця, який раніше витрачався на технічну складову наукової діяльності.

Приклади з України: Наші науковці з закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання активно використовують штучний інтелект, як в навчанні, так і прищеплюють його елементи здобувачам еліти Збройних Сил, контррозвідувальних та правоохоронних органів України. Це вже не дискусія, це практика для інженерів-конструкторів ракетної та іншої військової техніки, зброї та боєприпасів. Бойові безпілотники та інша зброя з штучним інтелектом – це вже сьогодні і тим більше майбутнє.

Іншими словами, без активного використання у вітчизняній науці штучного інтелекту відбуватиметься подальше відставання української науки та в цілому нації від науково й економічно розвинених держав.

Ми не знайшли у відкритих джерелах інформацію про те, що наукові установи забороняли вченим використовувати штучний інтелект у наукових дослідженнях. Проте в системі вищої освіти ситуація є більш складною. В ній домінують три основні підходи: перший - заборона використовувати штучний інтелект у навчальних цілях [2]; другий - ігнорування можливостей і недоліків штучного інтелекту; третій - нормативно-правове та етичне впорядкування використання штучного інтелекту [3].

Що стосується наукових досліджень рівня докторів філософії, то, на наш погляд, у них треба поєднувати класичні, сучасні та технології штучного інтелекту методи наукового аналізу.

Не претендуючи на істину в останній інстанції, вважаємо, що, наприклад, з трьох мінімальних статей, які має написати та офіційно оприлюднити аспірант:

Перша має бути написана з використанням класичної (архаїчної) методології. Що ми маємо на увазі: науковий керівник має посилати аспіранта в класичну бібліотеку, в каталог, брати друковані джерела і виключно на їх основі писати статтю.

Друга стаття має бути написана з використанням будь-яких джерел, як друкованих, так і електронних.

Третя має поєднувати друковані та електронні джерела аналізу й застосовувати штучний інтелект як методологію аналізу, з обов'язковим зазначенням факту, методологію та об'єму його використання

Як вважають провідні вчені світу, на сьогодні AI не представляє загрози для людства. Незважаючи на величезні енциклопедичні, математичні та логічні можливості, які в деяких аспектах у мільйони разів перевищують людські інтелектуальні можливості, з погляду ознак саме штучного інтелекту, а саме самоусвідомлення себе як особи, AI тільки наближається до рівня таргана. Вчені доводять, що тільки коли AI досягне самоусвідомлення рівня шимпанзе, потрібно буде піднімати тривогу та вводити публічно-правові механізми обмеження подальшого розвитку [4].

Що стосується юридичних спеціальностей, то вони є вічними. Ніякий AI ніколи не замінить суддю, адвоката, прокурора (слідчого досудового розслідування), нотаріуса. Хоча більшість помічників згаданих юридичних спеціальностей можуть стати безробітними, оскільки можливості AI як джерела інформації та формально оброблених знань у деяких аспектах вже зараз перевищують людські.

Виходячи з таких засад, на XX черговому з'їзді суддів України, який відбувся 18 вересня 2024 року, були внесені зміни до Кодексу суддівської етики, які затвердили зокрема положення щодо використання штучного інтелекту (AI) у професійній діяльності. Одним із ключових нововведень стало дозвіл на використання технологій штучного інтелекту під час підготовки судових рішень. Однак, AI не повинен впливати на незалежність суддів, оцінку доказів чи процес прийняття рішень [5].

Змістовно аналізовану нами проблематику прокоментував Голова Вищої ради правосуддя України, який підкреслив, що штучний інтелект (AI) не може враховувати морально-етичні компоненти під час розгляду судових справ. Хоча AI може допомогти в пошуку відповідей щодо застосування матеріального і процесуального права, його обмеженість полягає в нездатності враховувати людський контекст, моральні аспекти та етичні складності справи. Він може використовуватися для покращення адміністративних процесів у судочинстві, зокрема для підвищення ефективності судових рішень, прозорості процесу та доступу громадян до правосуддя. AI можна застосовувати для автоматизації певних процесів, таких як пошук відповідної судової практики та юридичної інформації, але не для прийняття остаточних рішень або оцінки доказів [6].

Отже, перефразовуючи вічну аксіому Гегеля, що рішення у справі - це виключна компетентність судді [7], з вищезазначених роздумів можна зробити два висновки:

1. Суддя має бути незалежним при прийнятті рішення від будь-яких осіб, у тому числі від AI.
2. AI є виключно ефективним помічником юристів, однак AI не може приймати правових рішень.

Отже, штучний інтелект у методології наукових досліджень та практичній діяльності правників є об'єктивною, високоефективною методологією, яка не замінює вченого-дослідника чи юриста-практика, а надає їм можливість значно підвищити глибину та скоротити терміни наукового аналізу, збільшуючи ефективність практичної праці.

Список використаних джерел:

1. Bernard M. What Is The Impact Of Artificial Intelligence (AI) On Society? Bernard Marr & Co. 2024. URL: <https://bernardmarr.com/what-is-the-impact-of-artificial-intelligence-ai-on-society/>
2. Top French university bans use of ChatGPT to prevent plagiarism. January 27, 2023. URL: <https://www.reuters.com/technology/top-french-university-bans-use-chatgpt-prevent-plagiarism-2023-01-27/>
3. Gutiérrez, Juan David. Guidelines for the Use of Artificial Intelligence in University Courses. Universidad del Rosario. URL: <https://forogpp.com/wp-content/uploads/2023/02/guidelines-for-the-use-of-artificial-intelligence-in-university-courses-v4.3.pdf>
3. Physics Professor Michio Kaku on the Next Wave of Technology, AI, VR/AR. AltStrip. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eXlytZdYUtE>
4. Суддям дозволять використовувати штучний інтелект під час підготовки судових рішень. SUD.UA. 2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310172-sudyam-razreshat-ispolzovat-iskusstvennyy-intellekt-pri-podgotovke-sudebnykh-resheniy>
5. Штучний інтелект ніколи не зможе взяти до уваги особливості морально-етичного компонента під час розгляду судової справи. Вища рада правосуддя. 2024. URL: <https://hcj.gov.ua/news/shtuchnyy-intelekt-nikoly-ne-zmozhe-vzyaty-do-uvagy-osoblyvosti-moralno-etychnogo-komponenta>
6. Hegel's Philosophy of Right. [First Published: by G Bell, London, 1896. Translated: by S W Dyde, 1896. Preface and Introduction with certain changes in terminology: from "Philosophy of Right", by G W F Hegel 1820. Prometheus Books; Remainder: from "Hegel's Philosophy of Right", 1820, translated, Oxford University Press; First Published: by Clarendon Press 1952, Translated: with Notes by T M Knox 1942.] 2024. <https://www.marxists.org/reference/archive/hegel/works/pr/philosophy-of-right.pdf>

Драган О.В.,

*доктор юридичних наук, професорка, Заслужений юрист України,
професорка кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID: 0000-0002-5696-6360*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Розвиток органів суддівського самоврядування визнається в світі як пріоритетний напрямок судових реформ.

З лютого 2022 року наша країна перебуває в умовах воєнного стану, під час якого основними проблемами судової влади України залишаються подолання кадрового дефіциту, забезпечення достатнього рівня фінансування, впровадження розширених можливостей електронного чи дистанційного правосуддя задля забезпечення безпеки учасників процесу та економії коштів. На цьому під час Східноукраїнського судового форуму «Актуальні питання з розгляду спорів, пов'язаних із захистом прав фізичних осіб в умовах воєнного стану в Україні» наголосила член Вищої ради правосуддя [7].

Загальна декларація прав людини проголошує, що кожна людина має право на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з дотриманням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом (стаття 10) [1]. Відповідно до частини 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом.

В Україні незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України (ст. 126 Конституції України). Відповідно до її статті 130-1 для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів відповідно до закону діє суддівське самоврядування [2].

Згідно ч.2 ст.126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів [3].

У загально юридичному розумінні самоврядування являє собою “тип соціального управління, в якому суб’єкт і об’єкт управління збігаються, тобто самі люди управляють своїми справами, спільно приймають рішення та діють з метою їх реалізації” [4]. Наявність самоврядування на різних рівнях є важливим показником демократичності суспільства.

Суддівське самоврядування існує у всіх демократичних державах як складова частина незалежної судової влади. В значній мірі місце і роль суддівської самоврядування в структурі органів судової влади визначається національними, історичними традиціями певної країни.

Досліджуючи зарубіжний досвід в цій сфері, необхідно зазначити, що у більшості Конституцій європейських держав органи суддівського самоврядування закріплені як інститути суддівського самоврядування і внесені в число органів, що і не наділені судовими функціями, але входять до складу цієї гілки влади: Вища рада магістратури – у Франції, в Італії, Португалії, Молдови; Вища рада юстиції (правосуддя) – в Албанії та Бельгії; Генеральна рада судової влади – в Іспанії; Вища Рада суддів і прокурорів – в Туреччині; Вища судова рада – в Болгарії; Державне судове віче – в Хорватії; Національна рада юстиції в Угорщині тощо [6].

Аналіз національного законодавства різних країн показує, що в національних правових системах по-різному вирішується питання про нормативно-правовий статус органів суддівського співтовариства. Як правило, органи суддівського самоврядування розглядаються в системі судоустрою. В деяких країнах норми про судові ради як вищих органах магістратури містяться в Конституціях у розділі про судову владу, детальне ж правове регулювання органів суддівського самоврядування міститься в інших законодавчих актах про судову владу.

У багатьох європейських країнах судові ради представлені в особі єдиного вищого органу суддівського самоврядування, поряд з яким можуть діяти й інші органи суддівського самоврядування, які виконують функції самоврядування [5, с. 414]. В деяких країнах існує декілька вищих незалежних структур суддівського самоврядування, що створюють єдину систему, зокрема: Рада суддів, Судовий комітет з етики, конференція суддів, кваліфікаційна колегія суддів (Латвія); Загальне зібрання суддів, Судова рада, Суд суддівської честі (Литва); З’їзд суддів, Рада суддів (Киргизька Республіка).

Згідно зі ст. 76 Конституції Японії, прийнятої 03 листопада 1946 року, вся повнота судової влади належить Верховному суду й таким судам нижчих інстанцій, які будуть засновані законом. Відповідно до ст. 77 Конституції Японії, Верховний суд наділений владою встановлювати правила процедури судочинства, роботи адвокатів, внутрішнього розпорядку в судах, а також правила управління судовими справами. Верховний суд може делегувати судам нижчих інстанцій право встановлювати правила своєї роботи [6, с. 374].

Національна рада юстиції Бразилії, згідно з Конституцією цієї країни, є органом судової влади і розглядається в системі діючих в Бразилії судів поряд з Федеральним верховним судом, Вищим трибуналом правосуддя, федеральними трибуналами й трибуналами штатів, а також спеціалізованими трибуналами та суддями, проте правосуддя не здійснює.

В Нідерландах Рада з питань судової системи (*Raad voor de rechtspraak*) є частиною судової системи, повноваженнями щодо здійснення правосуддя не наділена [5].

Згідно зі ст. 186 Конституції Польської Республіки від 2 квітня 1997 року, Всепольська судова Рада боронить незалежності судів і суддів [5]. До її повноважень входить: розгляд кандидатур на посади суддів, які згодом представляє Президенту для їх призначення; прийняття рішень про переміщення суддів; визначення чисельного складу дисциплінарних судів; надання згоди на продовження роботи конкретного судді (який досяг шести десятирічного віку) прийняття рішень щодо професійної етики суддів; здійснення консультативних повноважень, що стосуються судоустрою і кадрової політики в судовій системі [8, с. 122–123].

Відповідно до Закону Республіки Молдова «Про Вищу раду магістратури», Вища рада магістратури є незалежним органом, створеним для організації та функціонування судової системи і служить гарантом незалежності судової влади. Вища рада магістратури здійснює своє судове самоврядування [5].

Згідно з Конституцією Федеративної Республіки Бразилії, на Національну раду юстиції покладається контроль за адміністративними і фінансовими актами судової влади і виконанням суддями різних функцій, встановлених статусом про магістратуру.

Згідно з Конституцією Угорської Республіки від 18 серпня 1949 року, адміністративне управління судами здійснює Державна рада правосуддя, в адміністративному управлінні співпрацюють й органи суддівського самоврядування. Відповідно до ч. 2 ст. 122 Конституції Королівства Іспанія від 27 грудня 1978 року, Головна рада судової влади є її органом управління. Згідно зі ст. 267 Конституції Венесуели, вищий орган суддівського самоврядування здійснює керівництво та адміністративне управління судовою владою [5].

Таким чином, організаційно-правова структура, функції та склад органів суддівського самоврядування відрізняються в різних країнах. У більшості зарубіжних країн органи суддівського самоврядування виступають як незалежні органи по відношенню до законодавчої та виконавчої влади, а також і по відношенню до органів судової влади.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини, Прийнята і проголошена резолюцією 217 A (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/Text>.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/Text>.

4. Назаров І. В. Органи судової влади України. *Вісник Верховного Суду України*, 2007. № 10, с.9-12.
5. Пушкар С. І. Особливості діяльності органів суддівського самоврядування: зарубіжні моделі. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С.99-110.
- 6 Бринцев В. Д. Організаційне забезпечення діяльності судів на регіональному рівні: *Нормат. база, проблеми та шляхи їх вирішення* /В.Д.Бринцев. - К.: Юстініан, 2003. - 400 с.
7. І. Плахтій. Про сучасні виклики та першочергові завдання органів системи правосуддя. 20.10.2022. URL: <https://www.hcj.gov.ua/news/inna-plahtiy-vzyala-uchast-u-obgovorenni-vazhlyvyh-dlya-sudovoyi-vlady-pytan-pid-chas>.
8. Лях М. Зарубіжні моделі органів суддівського самоврядування. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 4 (12). 2017, с. 122-132.

Мірошниченко С.С.,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID ID: 0000-0002-4215-1603*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

В сучасному світі масштабованої інформації, колективних знань і творчості індивідуумів інтелектуальна власність стає каталізатором демократичного розвитку суспільства, самоствердження особистості, честі та гідності людини і громадянина. Тож вирішення проблеми ефективної системи захисту інтелектуальної власності є передумовою інноваційної моделі соціального і економічного розвитку України, її імплементації у світовому просторі [1]. Принагідно зазначимо, що України з 2001 року є учасницею Всесвітньої організації інтелектуальної власності і ратифікувала ряд міжнародних договорів, які відповідно до ст. 9 Конституції України [2] стали частиною національного законодавства.

Захист інтелектуальної власності є безпековим вектором національної стратегії, який потребує виваженого комплексного підходу і в нормотворчості, і в правозастосуванні. В цьому контексті привертає увагу високий рівень перегляду судових рішень у справах про порушення прав інтелектуальної власності. Так, у 2023 році Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду скасував 37 % постановлених судами рішень у справах зазначеної категорії (у 2022 році – 32,5 %). Варто зазначити, що рішення у шести справах (з огляду на їх значущість) внесені до світової Бази судових рішень WIPO Lex-judgments [3]. Схожі тенденції складаються і в кримінально-правовій сфері з питань захисту авторських прав.

Чільне місце в сучасному механізмі законодавчого унормування відносин у сфері інтелектуальної власності посідає кримінально-правовий напрямок. А з огляду на масштаби і динаміку правопорушень у цій сфері криміналізація і, особливо, пеналізація, набирає «охоронної» ваги.

Діючий наразі Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за низку правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Однак у контексті майбутньої нової кодифікації кримінального законодавства України постає концептуальне завдання підвищення ефективності кримінально-правового регулювання у

цій сфері з огляду на сутність, роль і місце інтелектуальної власності у національній системі її об'єктів.

Концептуальним напрямом кримінально-правової законотворчості є ідея перебудови архітекτονіки Особливої частини КК України і доктринальне вирішення питання місця у ній кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності.

У проєкті КК України[4], на що звернули свою увагу національні експерти, знайшла втілення неодноразово оприлюднена в юридичній літературі ідея (яка, до речі, вже реалізована в кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн) виокремлення самостійного розділу кримінального закону, присвяченого кримінальним правопорушенням проти інтелектуальної власності, котра ґрунтується на спільності родового об'єкта зазначеної групи правопорушень як сукупності відносин щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності, засобів учасників індивідуалізації цивільного обороту, товарів, послуг і недобросовісної конкуренції [5, с. 416].

Зокрема, пропонується включити цю групу правопорушень в окремий Розділ 6.2. Книги 6 «Кримінальні правопорушення проти економіки» Особливої частини КК України. Загалом підтримуючи ідею виокремлення цих правопорушень з-поміж інших та не заперечуючи проти важливої економічної ролі інтелектуальної власності, викликає сумнів методологічний підхід щодо її реалізації.

Дійсно, як відомо з історичних джерел, на ранніх етапах кримінально-правового регулювання (зокрема, Соборне уложення 1649 року і Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року) кримінально-правова охорона авторських прав здійснювалася як охорона права власності. І таке регулювання певною мірою не позбавлене сенсу, оскільки посягання на права інтелектуальної власності у тій чи іншій мірі негативно впливають на економічні відносини, у тому числі відносини власності.

Однак згодом кримінально-правова наука і законодавство відмовилися від такого ототожнення інтелектуальних прав і права власності та розділили їхній захист на самостійні кримінально-правові складові. Принагідно слід зауважити, що такий підхід частково реалізований у діючому на сьогодні КК України, відповідно до якого кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 176, 177, включені до Розділу V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина»[6]. Як видається, цей підхід доцільно зберегти. До речі, у КК України 1960 року, незважаючи на декілька його редакцій, протиправні посягання на інтелектуальну власність залишалися у главі, що стосується прав людини (ст. 136 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності» Глави IV КК України 1960 року)[7].

Прийнято вважати, що у праві економічна складова інституту інтелектуальної власності трансформується у площину цілком конкретних суб'єктивних прав особи на володіння, користування і розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Тобто права авторів (винахідників) є суб'єктивними правами, об'єктами яких виступають результати інтелектуальної діяльності. З огляду на це, Конституція України, усі міжнародно-правові акти у сфері інтелектуальної власності, Цивільний, Господарський кодекси України та інші закони України під свою охорону ставлять саме суб'єктивне інтелектуальне право. Таке право є фундаментальним, воно впливає із самої природи творчої діяльності і виникає в силу факту створення автором (винахідником) твору. Тому на першому плані у змісті інтелектуальних прав посідає особистісний аспект, який передує економічному, фактично похідному від нього.

Варто зазначити, що Конституція України (ст. 41) розмежовує власність як таку і «результати своєї творчої діяльності». Більш того, у ст. 54 Конституції прямо гарантується

захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. І обидві ці статті включені до Розділу «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина».

З уваги на це важко погодитися з авторами проєктів КК України, які вбачають саме в «економіці» об'єкт посягання кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності, хоча шкода від таких правопорушень певному економічному порядку не виключається (діяння перешкоджають розвитку інтелектуального та культурного потенціалу, наукових розробок, конкурентоспроможності, інвестиційній привабливості тощо).

Попри все, переконані, слід виходити із конституційних засад - кримінальні правопорушення проти прав інтелектуальної власності мають посідати самостійне місце в структурі Особливої частини КК України, але не серед правопорушень проти економіки, а з-поміж тих, які посягають на права особи (людини і громадянина).

Список використаних джерел:

1. Довженко В.А. Безпека інтелектуальної власності в контексті євроінтеграційного вектора розвитку економіки України. С. 156, 160. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/2611/3/IENtNP_2015_156%E2%80%9361.pdf
2. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4233>
3. Від моніторингу до захисту: інструменти права інтелектуальної власності. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1596771/>
4. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту станом на 01.08.2024 р.. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tекst-proyektu-kk-standom-na-01-08-2024.pdf>
5. Висновок експертної групи на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
7. Кримінальний кодекс України від 28.12.1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text>
8. Хлонь О. М. Психологічні особливості розвитку правосвідомих уявлень студентів та молоді при навчанні та самореалізації // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Хмельницький, 14 квітня 2022) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), В. К. Гаврилькевич, Л. О. Подкоритова] ; М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. Хмельницький : Кафедра психології та педагогіки ХНУ, 2022. – С. 92

Шишка Р.Б.,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія",
ORCID ID: 0000-0002-0532-1909*

БЕЗПЕКА ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В Україні оприлюднено «Концепція розвитку юридичної освіти» [1] на основі якої передбачено формування законодавчу сферу для діяльності юридичних інститутів відповідно до європейських стандартів. Наразі можна визнати, що дійсно держава не отримує фахівців, спроможних впроваджувати нові закони заради утвердження та захисту прав людини. Теперішня освіта - майбутнє держави її економіки, злагоди в суспільстві та науки. Не дарма вона спричиняє занепокоєння та турботу фахівців.

Особливе значення вищої юридичної освіти для держави підтверджується її згадуванням в розділі VIII Конституції України, як необхідної вимоги для зайняття посади судді з метою здійснення ефективного та справедливого правосуддя. Крім того, в Конституції України зазначається пряма вимога, що член Вищої ради правосуддя має належати до правничої професії, яка передбачає діяльність із застосування права, та потребує наявності вищої юридичної освіти.

Мета юридичної освіти – формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів.

Як в ній констатовано, проблема зумовлена наступними причинами: неспроможністю багатьох правничих шкіл самостійно провести модернізацію змісту юридичної освіти та організації освітнього процесу; неготовністю багатьох науково-педагогічних колективів правничих шкіл до впровадження сучасних технологій навчання та вимог до оцінювання результатів навчання здобувачів освіти; відсутністю або недостатністю практичної складової у більшості освітніх програм підготовки правників та труднощами системного залучення правників-практиків до викладання права; загальним толеруванням академічною спільнотою порушень академічної доброчесності; недосконалістю системи прийому на навчання до правничих шкіл; відсутністю ефективних механізмів гарантування якості освіти на національному рівні та на рівні правничих шкіл; неможливістю для приватних правничих шкіл конкурувати за бюджетне фінансування на надання юридичної освіти.

За великим рахунком ці проблеми є проявами безпеки такої освіти взагалі, і рівнем підготовки випускників і умов прийняття на навчання. Сам по собі малоосвічений випускник середньої школи не має базових знань, не здатний позиціонуватися і набувати необхідних знань та вмінь не створює конкурентне середовище серед студентів. Відповідно не мотивований студент дискредитує освітнє середовище як гарантію якості такої освіти, викладач знижує вимоги як до змісту викладання так і підвищення своєї кваліфікації. При тому з року в рік ця тенденція погіршується, чому свідчать результати ЄВІ та роботи приймальних комісій в ВНЗ юридичного профілю у 2024 році, що має свої наслідки.

Останні повинні вирішувати низку стратегічних завдань щодо виживання на ринку та збереження висококваліфікованого персоналу та його відтворення, матеріальної бази, мотивації його до подальшої співпраці, забезпечення її престижності, багатoproфільності. Ми вже не говоримо про тактичні рішення, зокрема із залучення практиків до співпраці та проведення бінарних занять.

Вбачаємо, що в цій Концепції, зокрема в її розділі II упущено забезпечення безпеки юридичної освіти де не кваліфікований випускник не здатний вирішувати практичні завдання, створює безлад в своїй діяльності та професійній діяльності колег. Особливо він небезпечний в посадовій діяльності – дискредитує державний орган та відповідну інстанцію. В тому, що рівень довіри населення до судів, прокуратури, поліції низький чимала доля підготовки кадрів та механізму відбору на посади. Так, найбільш істотно знизилася довіра поліції – з 58% у грудні 2022 року до 41% [2].

Апріорі, на державні посади повинні йти фахівці з високим інтелектом, бездоганною репутацією, вихованістю, тактом, принциповістю та чемністю і почуттям справедливості, а не вседозволеності, зверхності. Передусім це стосується правників, які здебільше посідають посади кадровиків, стратегічним та тактичним рішення органів надають юридичну форму, аналізують передумови їх прийняття та наслідки, мінімізують наслідки прийняття помилкових та непопулярних.

З урахуванням наведеного у вказаній концепції серед переліку повинна бути передбачена безпека підготовки юристів у ВЗН. Окрім того її слід привести до загальноприйнятих в освіті підходів, зокрема не навчальні дисципліни, а освітні комплекси, підвищити рівень термінології. Лише за таких підходів вона набере цілісності, відповідатиме потребам і слугуватиме якості освіти.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/kontsepsiya-rozvitku-yuridichnoi-osviti> (Дата звернення 16.09.2024 р.).
2. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2023 роках. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1&fbclid=IwAR0KeeDBMO51g5cbQKWeXcFZS1ZOatmRAIUhjzJuQtuLD_y4B-6D6RXqkRE (Дата звернення 16.09. 2024 р.)

Букач В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

ORCID ID: 0000-0001-9836-9524

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інститут конституційного права державної влади має визначальне значення для змісту конституційного та державного ладу України. У вітчизняній науковій доктрині конституційного права відсутнє єдине розуміння феномену «державної влади», що пояснюється надзвичайною складністю даного явища, а тому виникає потреба у

продовженні всебічного дослідження конституційно-правового інституту державної влади в Україні. В умовах сьогодення державна влада в Україні працює як єдиний злагоджений механізм одним із завдань якого є забезпечити ефективну безпеку в інформаційному суспільстві.

Водночас, головний вектор розвитку нашої держави направлений на інтеграцію в європейське співтовариство, а тому цей процес змушує шукати оптимальні шляхи удосконалення державної влади в Україні, втілення основних засад європейського конституціоналізму не лише шляхом закріплення їх формально у нормах закону, а й надання їм дієвості та реальності.

Серед складних загальних конституційно-правових інститутів особливе місце належить інституту державної влади України, в основу якого покладений фундаментальний принцип поділу влади та взаємодії її гілок. Зазначений інститут належить до генеральних конституційно-правових інститутів до яких також належать: основи конституційного ладу; основи правового статусу особи; основи організації і функціонування органів державної влади, основи організації та діяльності органів місцевого самоврядування. Ці інститути формуються у зв'язку зі специфікою окремих, найбільш широких різновидів суспільних відносин у предметі конституційного регулювання. Так, у межах генерального конституційного інституту основ організації та функціонування органів державної влади можна виокремити такі головні інститути, як інститути парламентаризму, президенства, конституційної юстиції, виконавчої влади тощо.

Саме інститут конституційних основ організації та діяльності державної влади закріплює у собі: інститут форм безпосередньої демократії, інститут парламентаризму, інститут глави держави, інститут виконавчої влади, інститут судової влади тощо.

Основоположним принципом конституціоналізму є розподіл та обмеження державної влади. Стаття 6 Конституції України закріпила положення про те, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [1]. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених межах Конституції України і відповідно до законів України.

У Конституції України закріплено розподіл державної влади на гілки, визначено її незалежність та самостійність у взаємодії з іншими гілками влади на засадах взаємних стримувань та противаги (стст. 75, 85, 87, 94, 106, 115, 119, 124 Конституції України).

У вітчизняній науковій доктрині конституційного права відсутнє єдине розуміння феномену «державної влади», що пояснюється надзвичайною складністю даного явища. Так, вітчизняний правник О. Скакун. під поняттям державна влада розуміє публічно-політичні, вольові (керівництва – підкорення) відносини, що утворюються між суб'єктами політичної системи суспільства на підґрунті правових норм, зі опорою, у разі потреби, на державний примус. На думку вченої, на державну владу поширюються всі ознаки соціальної влади, але водночас це не тотожні категорії, оскільки державна влада, на відміну від соціальної, володіє двома основними монополіями: видання загально необов'язкових правил поведінки у вигляді правових норм, а також можливість та реальна здатність застосування державного примусу [2, с. 121].

Етимологія поняття «влада» багатозначна і має широкий спектр тлумачень. Так, згідно з «Етимологічним словником української мови» слово «влада» та похідні від нього «володар», «владний» тощо є запозиченим із польської мови – *wladza* або чеської *vlada* – влада, керівництво, уряд [3, с. 409].

Сутність зазначеного терміну полягає в можливості керувати, розпоряджатися ким або чим-небудь. В інших мовах влада ототожнюється, як правило, з силою, можливістю,

впливом, володінням, розпорядженням, підкоренням тощо і має свої традиції слововживання термінів, що належать до феномену влади. Зокрема, з грец. мови влада - *kratos*, нім. - *macht*, фр. - *pouvoir*, іт. - *domino*. У латинській мові для визначення поняття «влада» вживали такі слова, як «*potestas*», «*auctoritas*», «*imperium*». Слова «*potestas*», «*auctoritas*» мали вужчий зміст і означали особливі здібності людини до здійснення керівництва, управління іншими людьми. До речі, *authority* в перекладі з англійської - означає «влада», «вплив», «значення». Тому слово «авторитет» ототожнюється нами саме з таким становищем людини в суспільстві. Інше англійське слово - «*power*» означає також «силу» і «владу», що, по суті, є відображенням природи влади, яка в разі відсутності сили переходить до того, хто її має. У боротьбі за владу перемагають зазвичай найрішучіші, найсильніші, отже, влада без сили неможлива.

Природним феноменом влади є воля людини, а державної влади - політична воля правителя, яка безперечно впливає на всі сфери суспільного життя, історію розвитку держав. Передусім це - вольове ставлення людини до себе (влада над собою - суб'єктивний критерій).

Об'єктивний критерій влади складається з вольових стосунків між різними індивідами, групами, класами в суспільстві, між громадянином і державою, між державами тощо. Сутністю влади, таким чином, є вольові відносини (керування, панування, володіння, підкорення, розпоряджання тощо). Вона дає можливість суб'єкту, котрий має повноту влади, діяти на власний розсуд, підкоряти своїм ідеям, діям інших, надає йому монопольне право, верховенство у прийнятті рішень тощо. Державна влада повинна містити в собі міри, що переслідують тільки загальний інтерес, тобто інтерес народу і громадянина в цілому, що приводить до політичного єднання.

Кожна держава об'єктивно потребує державної влади, щоб протистояти хаосу, уникати анархії, перешкоджати руйнівним процесам, небезпечним для суспільства. За допомогою авторитету державної влади, правових норм, управління та контролю, а також примусу держава забезпечує свою волю, впливаючи на діяльність і поведінку людей. Дуже важливими в даному контексті постають питання передання державної влади, наділення суб'єкта владою, надання йому особливих повноважень.

Оскільки природний феномен влади пов'язаний із природними чинниками, бажаннями, пристрастями людини, які залежать від виховання, характеру, особистих якостей, потребі у владі, прагненні до влади тощо, питання правильного вибору носія державної влади завжди є важливим і актуальним.

У розділі X «Про могутність, цінність, гідність, честь і достоїнність» книги «Левіафан», говорячи про могутність влади, Томас Гоббс зазначив: «...to prudent men we commit the government of ourselves more willingly than to others», що в перекладі означає: «Розсудливим людям ми більш охоче, ніж іншим, довіряємо здійснювати управління собою» [4, с.125].

Державна влада завжди по суті своїй єдина, але вона може організовуватися і функціонувати по-різному, а у демократичній державі - на основі принципу поділу влади. Теорія поділу влади сьогодні є антиподом всіх антиправових моделей необмеженого народного суверенітету або повновладдя одного органу чи однієї політичної сили. Цінність цього принципу полягає у можливості раціональної організації державної влади, при якій забезпечується гнучкий взаємний контроль і взаємодія вищих органів держави як частин єдиної влади через систему стримувань і противаги. Поділ влади при цьому не можна протиставляти єдності державної влади, оскільки він реалізується у межах цієї єдності і мова в даному випадку йде про речі різного порядку. Якщо єдність державної влади є її

властивістю, то поділ влади - теоретико-правовою конструкцією, яка викликана необхідністю зберегти цю єдність [5, с.76].

Таким чином, для того, щоб жодна з влад не діяла безконтрольно, у багатьох розвинених демократіях, у тому числі і в Україні, було запроваджено та закріплено на конституційному рівні систему поділу державної влади на три гілки, яка діє на засадах стримувань і противаги. Зазначений принцип дозволяє здійснювати контроль однієї гілки влади над іншою, що унеможливорює виходити за сфери своєї конституційної компетенції. На нашу думку така система стримувань та противаги є яскравою ілюстрацією демократичного розвитку суспільства яке не терпить прояви авторитаризму.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. К.: Парлам. вид-во, 1997. 98 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / О.Ф. Скакун. 2-ге видання. К.: Алерта ; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с. С. 121.
3. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Т. 1: А - Г /Укл.: Р. В. Болдирев та ін. // АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 1982. 632 с.
4. Гоббс Томас. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Переклад з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 606 с.
5. Процюк І.В. Поділ та єдність державної влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2007. Вип. 14. С.73.

Глобенко І.О.,

*доктор філософії у галузі «Право», доцент кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах сучасної війни, яка все більше набуває гібридного характеру, інтелектуальна безпека громадян стає не менш важливою, ніж фізична. Маніпуляція інформацією, кібератаки, психологічні операції - це лише деякі з інструментів, які використовують агресори для дестабілізації суспільства. Тому, розвиток інструментів та механізмів захисту інформаційного простору є одним з ключових напрямків забезпечення національної безпеки України.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про інформацію» інформація - це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді; захист інформації - сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї [1].

Особисте місце в класифікації доказів займають електронні докази. Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній

формі. Такі дані можуть зберігатися зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, в інших місцях збереження даних в електронній формі (зокрема в мережі Інтернет) (ч.1 ст.99 КАСУ) [2].

Інтелектуальну безпеку можна визначити як сукупність заходів, спрямованих на забезпечення захисту інформаційних ресурсів, збереження культурної спадщини та національних інтересів. В умовах війни ця безпека набуває нових рис, оскільки ворожі дії можуть включати інформаційні атаки, пропаганду та кіберзагрози [1; 4].

Ми вважаємо, що інтелектуальна безпека України є викликом, який потребує постійної уваги та інвестицій. Незважаючи на складну ситуацію, існує значний потенціал для зміцнення інтелектуальної безпеки держави, що на сьогоднішній день дозволить не тільки відбитися від сучасних загроз, але й стати лідером у сфері кібербезпеки.

Військові дії призводять до посилення інформаційної війни, що вимагають від держави термінових заходів. Основні виклики включають: інформаційні атаки: використання дезінформації та маніпуляцій з метою дестабілізації суспільства; кіберзагрози: напади на критичну інфраструктуру, державні установи та інформаційні системи; експлуатація культурних ресурсів: пограбування та знищення культурних пам'яток [3].

Переконаний, що держава повинна активно діяти для протидії загрозам, задля цього необхідно впровадити наступні реформи:

- створити нормативно-правову базу, зокрема прийняття законів та нормативних актів, що регламентують захист інформації;

- налагодити співпрацю з міжнародними організаціями: обмін інформацією та кращими практиками;

- здійснювати навчання та підготовку кадрів: формування спеціалізованих груп, здатних протидіяти інформаційним загрозам.

Крім вищезазначеного для ефективного забезпечення інтелектуальної безпеки державі необхідно впровадити ряд заходів: провести інформаційну кампанію, зокрема підвищити обізнаність населення про загрози та методи протидії; підтримувати наукові дослідження, інвестування в наукові проекти, що сприяють розвитку технологій для захисту інформації; захищати культурні цінності та вжиття заходів для охорони культурної спадщини та національних символів.

Висновок. Збройна агресія Росії проти України висвітлила критичну важливість інтелектуальної безпеки для суверенітету та обороноздатності держави. Воєнний стан посилює загрози в цій сфері, такі як кібератаки, дезінформація, технологічний шпіонаж та крадіжка інтелектуальної власності.

На нашу думку, забезпечення інтелектуальної безпеки в умовах воєнного стану є складним і багатогранним завданням, тому держава повинна бути готовою до швидкого реагування на загрози, зокрема через адаптацію законодавства, розвиток співпраці з міжнародними партнерами та підтримку національної науки. Тільки за умови комплексного підходу можна забезпечити захист інтелектуальної власності та зберегти національну ідентичність в умовах викликів, що постають перед державою.

Отже, для підвищення рівня інтелектуальної безпеки України необхідно вжити наступних заходів:

- Створити ефективну систему захисту та розробити єдину державну стратегію кібербезпеки, створити спеціалізовані підрозділи з протидії кіберзагрозам та захисту інтелектуальної власності.

Посилити міжнародне співробітництво, зокрема активно співпрацювати з партнерами з метою обміну досвідом, технологіями та розробки спільних заходів протидії кіберзагрозам.

Розвивати науково-технічний потенціал, а саме інвестувати в дослідження та розробки у сфері кібербезпеки, штучного інтелекту та інших сучасних технологій.

Підвищити рівень обізнаності суспільства, проводити масштабні інформаційні кампанії з метою підвищення обізнаності громадян, щодо загроз інтелектуальній безпеці та способів їх попередження.

Залучити приватний сектор та створити стимули для бізнесу щодо інвестування в засоби захисту інформації та інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650
2. Кодекс Адміністративного судочинства. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України». Урядовий кур'єр від 28.08.2021. №165
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.403
5. Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія. Київ. «Видавництво Людмила». 2023. 704 с.

Горєв В.О.,

*кандидат юридичних наук, докторант кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID ID: 0009-0004-6561-3809*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ЗАСІБ ОХОРОНИ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ:

ОКРЕМІ АСПЕКТИ В УКРАЇНІ, ЄС ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

В Україні основною інформаційною системою, яка забезпечує охорону прав та інтересів учасників господарських товариств є Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР).

Він дозволяє учаснику здійснювати моніторинг належності йому частки в статутному капіталі товариств, її розмір, співвідношення за розміром з частками інших учасників, зміну керівника, зміну статуту товариства, тощо та, у разі виявлення змін, що вчинені протиправно, оперативно вдаватися до релевантних способів захисту прав через звернення до суду з позовом, до Мінюсту або його територіальних органів зі скаргою на дії або бездіяльність державного реєстратора, тощо.

Водночас, ЄДР має декілька критичних недоліків, які на дату підготовки цієї публікації не усунено.

Так, у разі звільнення та припинення повноважень керівника товариства за його власним позовом у судовому порядку з ЄДР технічно неможливо виключити відомості про

таку особу як керівника. Технічно реєстр влаштований так, що реєстратор, щоб виключити відомості про звільненого керівника, повинен обов'язково включити в реєстр відомості (ПІП, ідентифікаційний номер, тощо) нового керівника. Тож, якщо керівник звільнився у судовому порядку і наявне відповідне рішення суду, але відсутнє рішення вищого органу управління товариства про призначення нового керівника, то формально керівник вважається звільненим (не керівником), але згідно відомостей реєстру він все рівно рахуватиметься керівником. Відповідно, органи державної влади, у тому числі податкова, банки, кредитори, тощо, вважатимуть таку особу керівником і продовжуватимуть звертатися зі своїми питаннями до такої особи, що, очевидно, суперечить її правомірним інтересам.

Другий критичний момент ЄДР – це те, що дотепер не реалізовано функцію відображення в реєстрі відомостей про те, що ТОВ/ТДВ перевели облік часток своїх учасників з ЄДР до облікової системи, що ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів.

Так, з 01.01.2024 р. в Україні введено в дію Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17.05.2023 № 525 «Про затвердження Порядку ведення облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю».

Цим Порядком регулюється функціонування нової інформаційної системи – облікової системи часток учасників ТОВ/ТДВ, яку веде Центральний депозитарій цінних паперів (далі – облікова система). Остання є не тільки засобом охорони прав та інтересів учасників ТОВ/ТДВ, оскільки відображає відомості про учасників, їх частки у статутному капіталі, співвідношення розмірі їх часток, а й також є засобом здійснення прав учасників. Вона забезпечує можливість відчуження часток, повідомлення учасників про намір здійснити відчуження частки, проведення загальних зборів учасників в електронній формі (дистанційно) з фіксацією ухвалених рішень, виплату учасникам дивідендів.

27.08.2024 р. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку повідомила, що за допомогою облікової системи вперше в Україні здійснено переказ часток учасників на рахунках, відкритих в обліковій системі. Це стосується часток учасників ТОВ «КАРДСЕРВІС» (ЄДРПОУ 39551837) [1].

Автор цієї публікації здійснив дослідження відомостей щодо часток учасників ТОВ «КАРДСЕРВІС» в ЄДР та в обліковій системі, в результаті чого з'ясував, що в обліковій системі відомості про учасників та розмір їх часток відображаються [2], а в ЄДР зникли відомості з розділу «засновники/учасники» [3]. В цьому розділі більше немає відомостей ні про учасників, ні про розмір їх часток. Водночас, в ЄДР не з'явилося жодних відомостей про те, що облік часток учасників ТОВ «КАРДСЕРВІС» переведено в облікову систему та відсутня дата такого переведення. В ЄДР навіть не передбачено відповідного розділу (графи).

Цей недолік ЄДР потребує якнайшвидшого усунення, оскільки відповідно до ст. 9 ч. 2 п. 8-2 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» ЄДР має містити відомості про дату початку/дату припинення обліку часток учасників ТОВ/ТДВ в обліковій системі.

Крім того, у стороннього спостерігача, в особливості іноземних фахівців/консультантів під час вивчення профайлу української компанії-потенційного контрагента, може скластися враження, що з суб'єктивним складом учасників товариства існує проблема, що може зашкодити діловому обороту (укладенню угод, тощо).

Щодо ЄС слід зазначити, що у кожній з 27-ми держав-членів ЄС є національний бізнес реєстр, який є своєрідним аналогом українського ЄДР. Але те, що їх вигідно відрізняє – це те, що на рівні ЄС згідно з директивою 2017/1132 від 14.06.2017 щодо певних аспектів права

компаній, функціонує система взаємодії національних бізнес реєстрів всіх 27-ми держав-членів ЄС плюс Ісландії, Ліхтенштейну та Норвегії. Така система взаємодії називається «BRIS» (Business Registers Interconnection System).

Відомості з «BRIS» є загальнодоступними, включаючи для українського бізнесу, на офіційному сайті ЄС за посиланням в мережі Інтернет [4].

У Великобританії аналогом українського ЄДР є Companies House (буквально перекладається як «Дім Компаній») [5]. Його характерною особливістю є те, що він містить не тільки відомості про учасників компаній, їх частки, про посадових осіб компанії, а й також містить у хронологічному порядку рішення вищого органу управління компанії та її фінансову звітність.

Це дозволяє будь-якій особі абсолютно безкоштовно в будь-який момент часу через мережу Інтернет ознайомитися з повнотекстовими рішеннями вищого органу управління компанії (наприклад, про призначення керівника чи інших посадових осіб, тощо) та з повнотекстовою фінансовою звітністю компанії. Останнє є особливо цінним в питанні як охорони, так і захисту прав та інтересів учасників компанії, оскільки вони можуть в будь-який момент швидко ознайомитися з фінансовими показниками компанії та визначитися чи той чи інший правочин компанії, вчинений керівником, є значним чи ні, та, відповідно, чи потребує/потребував він згоди учасників на його вчинення.

В однаковій мірі це є особливо цінним і для захисту інтересів контрагентів та кредиторів компанії. Тож впровадження такої функції в український ЄДР дозволило б значно підвищити рівень як охорони, так і захисту прав та інтересів учасників українських господарських товариств, а також їх кредиторів та контрагентів. При цьому, як показує практика Верховного Суду (ВС) [6], судді ВС в Україні при вирішенні корпоративних спорів з іноземним елементом використовують широкі функціональні можливості британського реєстру (Companies House).

Підсумовуючи викладене, вважаю:

1) в ЄДР необхідно усунути недоліки:

- пов'язаний з технічною неможливістю виключити з ЄДР відомості про керівника, який звільнився у судовому порядку, але вищий орган управління товариства не призначив нового керівника;

- реалізувати в ЄДР розділ/функцію відображення відомостей про дату переведення обліку часток учасників ТОВ/ТДВ з ЄДР до облікової системи, яку веде Центральний депозитарій цінних паперів;

2) оскільки Україна прагне приєднатися до ЄС, його спільного «економічного простору», доцільно вже зараз докласти зусиль для приєднання українського ЄДР до європейського «BRIS» (Business Registers Interconnection System). Так, Ісландія, Ліхтенштейн та Норвегія не є членами ЄС, але це не завадило їм приєднатися до «BRIS»;

3) в ЄДР необхідно реалізувати функцію відображення у хронологічному порядку в повнотекстовому режимі рішень вищого органу управління товариства та його фінансової звітності.

Запропоновані заходи дозволять значно підвищити рівень як охорони, так і захисту прав та інтересів учасників господарських товариств, а також їх кредиторів та контрагентів.

Список використаних джерел:

1. Перереєстрація власності ТОВ в один клік: В Україні пройшла перша угода купівлі-продажу часток товариства в обліковій системі НДУ. Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/perereiestratsiia-vlasnosti-tov-v-odyn-klik-v-ukraini>

proishla-persha-uhoda-kupivli-prodazhu-chastok-tovarystva-v-oblikovii-systemi-
ndu/?fbclid=IwY2xjawE6c2FleHRuA2FlbQlxMAABHfcYNBvbOEr28uqs
OFSdwVklLa6GBqG_jWjojrV0kw-DEPQr6DUE0PaB1A_aem_0tgO4QDekilyLAm umqEGkw

2. Розкриття інформації з облікової системи часток. Режим доступу: <https://llc.csd.ua/LLC/LLCDetail?IssuerId=21738>

3. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Режим доступу: <https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search/person-result>

4. Business registers – search for a company in the EU. Режим доступу: https://e-justice.europa.eu/489/EN/business_registers__search_for_a_company_in_the_eu

5. Get information about a company. Режим доступу: <https://www.gov.uk/get-information-about-a-company>

6. Постанова КГС ВС від 10.01.2024 у справі № 911/266/22. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119416876>

Дяченко В.С.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри кібербезпеки, ІТ та економіки
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія"
ORCID: 0000-0002-0055-9256*

ПУБЛІЧНИЙ DIGITAL-MARKETINGУ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

За версією Всесвітньої організації інтелектуальної власності (англ. WIPO), Україна – серед найбільш інноваційних країн (49 місце) у Global Innovation Index 2022. Національна система освіти України готує суттєву, у порівнянні з іншими країнами, кількість фахівців інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) для ІТ-сфери (рис. 1).

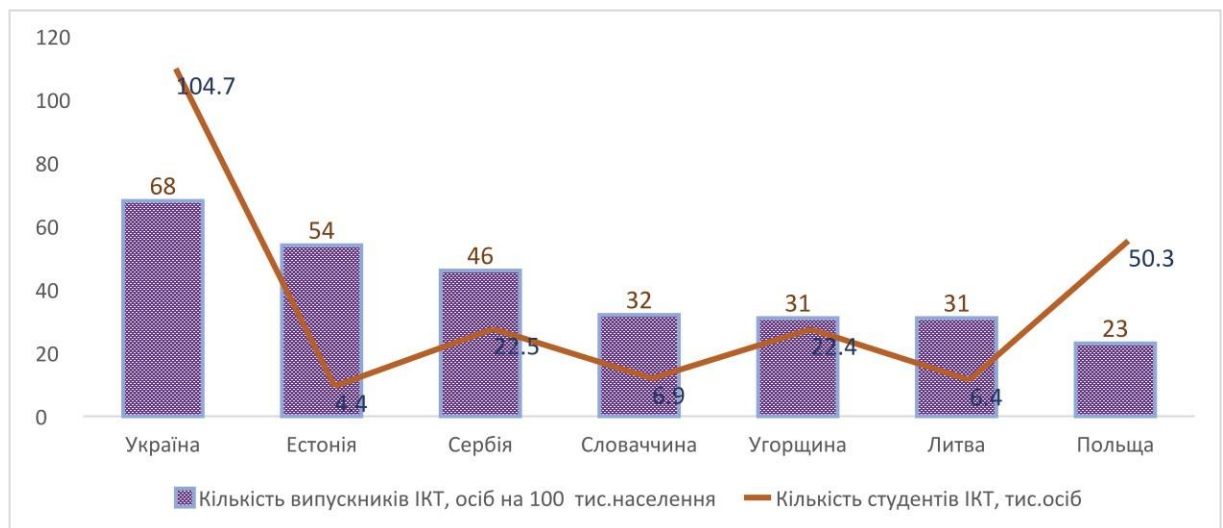

Рис. 1. Кількість студентів ІКТ та кількість випускників ІКТ

Саме кібернетика та інформатика забезпечують становлення та розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних знання-орієнтованих технологій, серед яких – штучний інтелект, як вид цифрового маркетингу, що стає все більш популярним, адже вирішує

відразу два завдання: знижує витрати та забезпечує ефективність діяльності. Водночас, сучасна діджиталізація, створюючи нові можливості, формує й нові виклики та загрози для розвитку суспільства та національних економік.

Упровадження digital-маркетингу в систему публічного управління у сфері інтелектуальної власності обумовлене зростанням обсягу світового ринку цифрового маркетингу, який у 2022 році досяг майже 321 млрд доларів США. Очікується, що надалі ринок зростатиме із середньорічним темпом зростання 13,1% у період з 2023 по 2028 рік і досягне до 2028 року близько 671,86 млрд доларів США. Водночас, зростає й загроза інтенсифікації проблем кібернетичної безпеки. А відтак, усі процеси у digital-маркетингу у сфері інтелектуальної власності необхідно здійснювати відповідно до базових принципів кібернетичної безпеки, адже, персонал, який опікується питаннями digital-маркетингу, має доступ до стратегічно важливої інформації підприємства, установи чи організації.

Digital-маркетинг в системі публічного управління у сфері інтелектуальної власності, базуючись на аналітиці даних про користувачів, аналізі їх уподобань та поведінкових трендах, проникає у традиційні види комунікацій з метою заволодіти увагою аудиторії та зосередити її у сфері актуальних дискусійних питань чи проблем. У сучасних умовах становлення засад інформаційного суспільства digital-маркетинг є запорукою ефективності діяльності органів публічного управління у сфері інтелектуальної власності.

Цифрові канали наділені гіпермедійною можливістю, забезпечуючи практично миттєве поширення інформації, вони є основним носієм комунікаційних повідомлень та ефективної взаємодії усіх стейкхолдерів.

Аудіовізуальні цифрові технології забезпечують можливість здійснення бажаного психологічного, емоційного та когнітивного впливу на цільову аудиторію без обмежень щодо геолокації комп'ютера, сприяють формуванню механізмів адаптивного управління в режимі реального часу.

Серед переваг digital-маркетингу в системі публічного управління варто виокремити оперативність, можливість розширення аудиторії як онлайн- так й офлайн-користувачів та динамічність процесів коригування управлінських рішень з урахуванням потреб як державних органів, установ чи організацій, так і користувачів.

Водночас, сучасний розвиток інформаційних технологій, сприяючи інтенсифікації процесів отримання, накопичення, обробки та зберігання інформації, обумовлює потребу забезпечення захисту інформації та системного моніторингу загроз (рис. 2), диверсифікації ризиків та вчасного нівелювання їх негативних наслідків.

Рис. 2. Основні загрози кібернетичної безпеки у сфері digital-маркетингу

З урахуванням найбільш актуальних загроз доцільно приділяти увагу захисту інформації (державної, приватної чи бізнес-інформації) від несанкціонованого доступу шляхом безпечного використання інформаційних систем, що сприятиме доступності до публічної інформації, збереженню її цілісності та, за потреби, конфіденційності. Використання ліцензованого програмного забезпечення, регулярне оновлення інформаційних систем та антивірусних програм, здійснення резервного копіювання даних сприятимуть нівелюванню вразливостей та захисту інформації від несанкціонованого доступу.

Список використаних джерел:

1. Дяченко В. С., Дяченко Н. П. Публічний digital-маркетинг як елемент державної інформаційної політики. *Наукові перспективи*. 2024. № 2 (44). С.245-254. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-245-254](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-245-254).

Дяченко Н.П.,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри кібербезпеки, інформаційних технологій та економіки,
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID ID: 0000-0002-4306-7665

В умовах сучасного воєнного стану реалізація єдиної державної інформаційної політики є пріоритетним завданням національної безпеки, упровадження якої здійснюється, зокрема, шляхом об'єднання всіх загальнонаціональних телеканалів на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації – цілодобовому інформаційному марафоні «Єдині новини», метою якого є надання громадянам цілодобового доступу до оперативної достовірної інформації, чому певною мірою сприяє впровадження державної політики у сфері інформатизації – комплексу політичних, правових, економічних, соціально-культурних та організаційних заходів, спрямованих на встановлення загальнодержавних пріоритетів розвитку інформаційного середовища суспільства, що наразі формує підґрунтя для імплементації digital-комунікацій в системі публічного управління.

Інформаційна складова механізмів публічного адміністрування є базовим чинником ефективності державного управління, адже в умовах гібридних загроз та необхідності системного захисту інформації у кіберпросторі, питання оперативного інформаційного забезпечення процесів формування управлінських рішень, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності, є надзвичайно актуальним.

Потреба у доступі до оперативної правдивої та неупередженої інформації в умовах воєнного стану обумовлює потребу модернізації державної інформаційної політики, що здійснюються на основі web-технологій, які забезпечують інтерактивний характер digital-комунікацій. Актуальність потреби пошуку шляхів та можливостей впровадження digital-маркетингу у процеси управлінської діяльності зумовлює необхідність інтенсифікації процесів упровадження стратегії цифровізації системи державного управління.

Базовим чинником становлення та ефективності впровадження публічного digital-маркетингу у сфері інтелектуальної власності є імплементація механізмів маркетингу в систему державного управління.

Перевагами digital-маркетингу – ефективного інструменту просування товарів та послуг шляхом використання сучасних цифрових каналів – є оперативність, можливість розширення аудиторії як онлайн- так й офлайн-користувачів та динамічність процесів коригування управлінських рішень з урахуванням поточних змін).

З урахуванням сучасних тенденцій глобалізації інформаційного простору, динамічної трансформації інформаційних ризиків, гібридних загроз, кібернетичних атак і нападів гостро постає потреба забезпечення ефективності digital-маркетингу у системі публічного управління інтелектуальною власністю.

У сучасних умовах діджиталізації суспільно-економічних процесів, зокрема й у сфері інтелектуальної власності, гостро постає потреба аналізу ефективності та захищеності інформаційної діяльності.

Саме цими питаннями опікується аналітика цифрового маркетингу, зокрема в системі публічного управління у сфері інтелектуальної власності. Саме передбачувальна аналітика (прогностичний аналіз) сприяє виявленню потреб потенційних користувачів інформаційних послуг.

А відтак, аналіз digital-маркетингу, який, зазвичай, поділяють на екзогенний та ендогенний, шляхом детального аналізу цілого спектру характеристик з урахуванням нюансів, формує, шляхом використання ресурсів digital-маркетингу, підґрунтя для розробки стратегій подальшого розвитку у сфері інтелектуальної власності.

У digital-маркетингу існує безліч ресурсів, які в основному можна розділити на три групи: платні ресурси, власні ресурси, безоплатні комунікаційні канали (рис. 1):

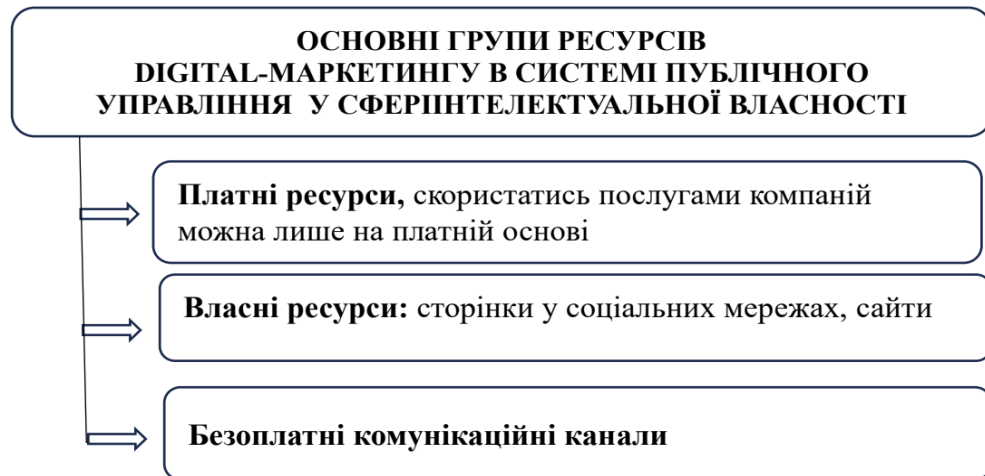

Рис. 1. Основні групи ресурсів digital-маркетингу в системі публічного управління у сфері інтелектуальної власності.

Цифровий маркетинг в системі публічного управління у сфері інтелектуальної власності передбачає використання різних числових каналів та технологій для просування товарів та послуг, серед яких платформи соціальних мереж, пошукові системи.

Digital-маркетинг у системі публічного управління у сфері інтелектуальної власності, крім використання традиційних каналів цифрового маркетингу (рис. 2), використовує й інструменти персоніфікації, чим підсилює вплив маркетингового впливу на цільову аудиторію.

Водночас, сучасний розвиток інформаційних технологій, сприяючи інтенсифікації процесів отримання, накопичення, обробки та зберігання інформації, обумовлює потребу забезпечення захисту інформації у сфері інтелектуальної власності – приватної, комерційної, державної.

Рис. 2. Основні канали digital-маркетингу в системі публічного управління

Оскільки несанкціоноване використання інформації у сфері інтелектуальної власності може призводити до фінансових втрат, у процесі впровадження digital-маркетингу в систему публічного управління, необхідно дотримуватись заходів кібернетичної безпеки, зокрема шляхом упровадження SSL протоколів (англ. Secure Sockets Layer – рівень захищених сокетів).

Список використаних джерел:

1. Дяченко В. С., Дяченко Н. П. Публічний digital-маркетинг як елемент державної інформаційної політики. *Наукові перспективи*. 2024. № 2 (44). С.245-254.

Камінський П.В.,

доктор філософії в галузі знань право,

декан юридичного факультету

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

ORCID ID:0000-0001-7778-8279

ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Закріплення кримінальної відповідальності за примушування до шлюбу пройшло складний шлях формування в міжнародно-правовому вимірі. Починаючи вже з другої половини XX століття, цікавість міжнародної спільноти до даного питання зростає, в результаті чого активно розробляється та запроваджується відповідна правова регламентація в різних країнах світу. Україна стоїть на шляху до євроінтеграції, тому досвід зарубіжних країн є важливим для врахування вітчизняним законодавцем.

Примушення до шлюбу на сьогодні є актуальною проблемою для всіх країн світу, тобто це явище має не регіональний чи локальний характер, а є загальним, міжнародним питанням. Сучасні як національні, так і міжнародні механізми захисту мають брати до уваги сучасні тенденції розвитку примушування до шлюбу. Раніше дана проблема мала розповсюдження здебільшого в ісламських країнах, з огляду на особливості менталітету та релігії, в умовах сучасності прослідковується зростання такого явища і в європейських країнах.

Поняття «шлюб» означає сімейний союз, де слово «союз» вказує саме на принцип добровільності укладення шлюбу. Зазначений принцип враховується як під час реєстрації шлюбу, так і під час перебування в ньому, з чого виходить добровільність розірвання шлюбу, про що зазначається в статті 16 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, де встановлено, що чоловіки та жінки наділені однаковими правами та обов'язками як під час шлюбу, так і після його розірвання [1].

Здебільшого склад кримінального правопорушення за примушування до шлюбу в різних країнах включають до кримінальних правопорушень проти свободи, честі та гідності або проти свободи, враховуючи норм міжнародних договорів. До прикладу в Кримінальному кодексі Словенії примушування до шлюбу розглядається як кримінальне правопорушення проти прав і свобод людини, а в кримінальному законі Колумбії – як посягання на особисту автономію особи.

Також за законодавством зарубіжних країн кримінально-правова, яка забороняє примушування до шлюбу в кримінальних законах може враховуватися як посягання на

шлюбні та сімейні відносини, наприклад така позиція дотримана в Кримінальному кодексі Чорногорії, або як посягання на особисту свободу, як, наприклад, в кримінальному законі Данії.

В зарубіжних країнах, з огляду на ряд різних причин, існують різні підходи до визнання кримінальним правопорушенням примушування до шлюбу. За кримінальними законами одних країн, наприклад, Литви чи Туреччини, встановлено кримінальну відповідальність за примушування до вчинення або невчинення різних дій, тобто примушування до шлюбу не закріплюється як окреме кримінальне правопорушення. В інших країнах, наприклад Норвегія, криміналізують не тільки примушування до чогось, а і змушення особи перетерпіти щось проти її волі.

Також існує підхід за яким склад кримінального правопорушення у вигляді примушування до шлюбу виноситься в окрему кримінально-правову норму. Наприклад, даний підхід притаманний законодавству Франції, України, Сербії тощо.

Підходи щодо виокремлення способів вчинення даного кримінального правопорушення в зарубіжних країнах також є різними. До прикладу в Данії способом вчинення даного кримінального правопорушення визнається лише погроза, в Іспанії враховується насильство. Кримінальні кодекси Італії, Польщі, Японії включають сюди як фізичне, так і психічне насильство. А в Бразилії, Норвегії та Швейцарії враховуються й інші способи примушування до шлюбу, наприклад погроза завдання серйозної шкоди або інші обмеження у свободі вибору поведінки особи [2].

За законодавством Великої Британії способи вчинення примушування до шлюбу включають емоційне, фізичне, емоційне, сексуальне та фінансове насильство, включаючи незаконне позбавлення волі та зґвалтування [3].

Дослідження законодавства країн, що ратифікували Стамбульську конвенцію та запровадили криміналізацію дій, пов'язаних із примушуванням до шлюбу, свідчить про різне сприйняття ступеня тяжкості цього кримінального правопорушення. Це, у свою чергу, призводить до варіативності передбачених ними покарань.

До прикладу, кримінальний закон Швеції встановлює: «особа, яка шляхом незаконного примусу змушує особу укласти шлюб – позбавляється волі на строк до чотирьох років» [4]. В Кримінальний кодекс Італії встановлює покарання за примушування до шлюбу у вигляді позбавлення волі від одного до п'яти років [5]. Тобто, для більшості країн Європи романо-германської правової сім'ї санкціонування примушування до шлюбу є достатньо жорстким.

Аналізуючи санкції за примушування до шлюбу, які закріплені в законодавстві інших країн, можна дійти до висновку, що покаранням, яке є найбільш розповсюдженим за дане кримінальне правопорушення, є позбавлення волі на певний строк. Але варіативність максимального строку даного покарання за примушування до шлюбу є досить великою. Наприклад, в Нідерландах цей строк становить дев'ять місяців, в Грузії – один рік, в Німеччині – три роки, в Чеській Республіці – чотири роки, в Албанії – вісім років.

Окрім позбавлення волі за примушування до шлюбу законодавством зарубіжних країн також передбачене покарання у виді штрафу. Даний вид покарання застосовується в законодавстві Грузії, Німеччини, Туреччини, Швеції тощо.

Окрім цього застосовується також покарання у виді громадських робіт (Таджикистан), виправних робіт (Грузія), арешту (Литва), обмеження волі (Білорусь), каторжних робіт (Республіка Корея).

За статтею 151-2 Кримінального кодексу України за кримінальне правопорушення у виді примушування до шлюбу передбачається альтернативна санкція, тобто за це діяння

можливе покарання у виді арешту на строк до 6 місяців або обмеження волі на строк до 3 років, або позбавлення волі на строк до 3 років [6]. Отже, за національним законодавством, в порівнянні з законодавством інших країн, санкція за примушування до шлюбу є відносно м'якою. Такий підхід є схожим до підходу закріпленому в законодавстві Франції, Сербії, Болгарії.

У висновку треба зазначити, що наразі багато зарубіжних країн визнали примушування до шлюбу як кримінально-каране діяння, закріпивши відповідні кримінально-правові норми в кримінальних законах. Це відповідає міжнародним конвенціям та міжнародній практиці, які спрямовані на подолання цієї проблеми. Така тенденція відповідає міжнародній практиці та низці міжнародних Конвенцій, які спрямовані на подолання примушування до шлюбу як існуючої протиправної практики. В наслідок соціальних, політичних та економічних умов, а також з урахуванням особливостей правових систем, менталітетів, релігійних традицій, зарубіжні країни розробили свої підходи до визначення примушування до шлюбу, його відповідного нормативного закріплення та видів і розмірів покарання.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_207
2. Андрушко А.В. Примушування як злочин проти свободи особи: зарубіжний досвід та перспективи його запозичення. *Юридичний науковий електронний журнал*. No 3/2020. С. 286-291. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/69>
3. Forced marriage now a crime. URL: www.gov.uk/government/news/forced-marriagenow-a-crime
4. Brottsbalk (1962:700). URL: <https://cutt.ly/WvKugVg>
5. Codice penale 2021. URL: <https://cutt.ly/gvKd88A>
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 04.09.2024).

Мельник О.О.,

кандидат юридичних наук, доцентка,

адвокат, доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності і права Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0002-2088-630X

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ

Дана тема є досить актуальною – це питання номер один наразі, чоловіки військовослужбовці – громадяни України потребують значного захисту.

Мобілізаційна підготовка та мобілізація є складовими частинами комплексу заходів, які здійснюються з метою забезпечення оборони держави (Закон України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію").

Мобілізаційна підготовка - комплекс організаційних, політичних, економічних, фінансових, соціальних, правових та інших заходів, які здійснюються в мирний час з метою підготовки національної економіки, органів державної влади, інших державних органів,

органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та Державної спеціальної служби транспорту, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій до своєчасного й організованого проведення мобілізації та задоволення потреб оборони держави і захисту її території від можливої агресії, забезпечення життєдіяльності населення в особливий період.

Мобілізація – комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту- на організацію і штати воєнного часу.

Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано. Загальна мобілізація проводиться одночасно на всій території України і стосується національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій. Часткова мобілізація може проводитися в окремих місцевостях держави, а також стосуватися певної частини національної економіки, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій.

В умовах воєнного стану в Україні питання уточнення даних про військовозобов'язаних набуло особливої актуальності. З одного боку, важливо мати чітку та актуальну інформацію про мобілізаційний резерв країни. З іншого - виникають певні правові проблеми, з якими зустрічаються військовозобов'язані при актуалізації своїх даних.

Згідно із законодавством до числа тих, кому потрібно уточнювати дані в ТЦК, входять усі військовозобов'язані чоловіки від 18 до 60 років, призовники і резервісти, ті, хто заброньований, має відстрочку, і жінки-військовозобов'язані.

Спираючись на практичний аспект цього питання, відвідувати територіальні центри комплектування та соціальної підтримки людям доводиться кілька разів, перш ніж подати весь перелік необхідних документів для актуалізації даних, адже існують невідповідності у роботі електронних черг, наприклад, відсутність уточнень, до якого саме кабінету формується черга.

Для осіб, які не виконали обов'язок з уточнення облікових даних про себе, передбачена адміністративна відповідальність за порушення правил військового обліку.

У Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» визначено перелік осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. Перевірка підстав щодо надання військовозобов'язаним відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації та її оформлення здійснюється територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки.

Військовозобов'язані чоловіки, які не мають підстав для відстрочки, можуть бути мобілізовані під час дії воєнного стану.

Щоб отримати відстрочку від призову під час мобілізації за наявності для цього умов, потрібно подати заяву про відстрочку та додати до неї документи, які підтверджують, що людина дійсно не підлягає призову.

Військовозобов'язані громадяни не встигають подавати документи на відстрочку, як умови подання змінюються, також змінювався пакет документів вже не один раз від 24

лютого 2022 року, а працівники ТЦК спеціально користуючись цим вручають військовозобов'язаним мобілізаційні повістки.

Працівники ТЦК та СП нерідко вчиняють незаконні дії щодо перешкоджання у наданні захисту прав клієнта адвокатом, незаконного утримання особи, вилучення засобів зв'язку та грубого поводження.

В умовах сьогодення, коли юридична грамотність населення зростає, особливо важливою стає роль адвокатів у захисті прав і свобод громадян. Однією з актуальних проблем є протиправні дії територіальних центрів комплектування (ТЦК).

Отже, з огляду на вищезазначене, варто розробити ефективну стратегію захисту, так як вона є критично важливою, тому що територіальні центри комплектування мають важливу роль у забезпеченні обороноздатності країни, однак іноді їхні дії можуть виходити за межі закону.

Протиправними діями ТЦК можуть бути:

- незаконний призов на військову службу;
- призов осіб, які мають законні підстави для відстрочки або звільнення від служби;
- порушення процедури призову. Наприклад, недотримання вимог щодо медичного огляду призовників;
- перевищення службових повноважень: використання службового становища для примусу або тиску на громадян.

Захист прав громадян у випадках протиправних дій ТЦК базується на низці нормативно-правових актів:

- Конституція України: гарантує основні права і свободи громадян, включаючи право на захист від незаконних дій державних органів.
- Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу": визначає порядок призову на військову службу та права призовників.
- Кримінальний кодекс України: передбачає відповідальність за злочини, пов'язані з порушенням прав призовників.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон, Кодекс від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс, Закон від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон, Кодекс від 07.12.1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 року № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
6. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
7. Про затвердження Указу Президента України "Про загальну мобілізацію": Закон України від 24.02.2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
8. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом

під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав": Закон України від 15.03.2022 року № 2125-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text>

9. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text>

10. Про звільнення в запас військовослужбовців строкової військової служби: Указ Президента України від 07 березня 2024 року № 149/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149/2024#Text>

Микитчик О.В.,

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID ID: 0000-0002-4973-2670*

СТАН АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗHAKA CKЛAДY KPMІHАЛЬHOГO ПPABOПopyшEHHЯ, ПEPEDБAЧEHOГO CТАTTEЮ 286-1 KK УКPAЇHИ

Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння, як і будь-який інший склад кримінального правопорушення, передбачає наявність обов'язкових об'єктивних і суб'єктивних ознак, які визначають склад кримінального правопорушення як підстави кримінальної відповідальності.

Елементами складу кримінального правопорушення є невід'ємні складові, які утворюються пов'язаними між собою ознаками, що характеризують кримінальне правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення [1, с. 34].

Кримінальне правопорушення може бути вчинене тільки під час керування транспортними засобами, зазначеними в примітці до ст. 286 KK України.

Відповідно до примітки ст. 286 KK України, транспортними засобами в контексті цієї статті та статтях 286-1, 287, 289 і 290 слід вважати всі види автомобілів, трактори й інші самохідні машини, трамваї, тролейбуси, а також мотоцикли й інші механічні транспортні засоби.

Обов'язковою ознакою особи, яка керує транспортним засобом (суб'єкт кримінального правопорушення), є стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції [2, с. 21].

Порядок проведення огляду водія на стан сп'яніння визначений в Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, що затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України й Міністерства охорони здоров'я України від 9 листопада 2015 року № 1452/735 [3], а також у Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого

огляду, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2008 року № 1103 [4].

Алкогільне сп'яніння – це психічний стан людини, який виникає внаслідок вживання алкогільних напоїв (алкогільної інтоксикації), що призводить до фізіологічних, психічних, вегетативних і неврологічних розладів [5, с. 80]. Ознаками алкогільного сп'яніння є: запах алкогілью з порожнини рота; порушення координації рухів; порушення мови; виражене тремтіння пальців рук; різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя; поведінка, що не відповідає обстановці [3].

Наркотичне сп'яніння – це психічний стан людини, викликаний вживанням наркотичних засобів або психотропних речовин [5, с. 80]. Ознаками наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, є: наявність однієї чи декількох ознак стану алкогільного сп'яніння (крім запаху алкогілью з порожнини рота); звужені чи надто розширені зіниці, які не реагують на світло; сповільненість або, навпаки, підвищена жвавість чи рухливість ходи, мови; почервоніння обличчя або неприродна блідість [3].

Токсичне сп'яніння – це психічний стан людини, викликаний вживанням різноманітних токсичних речовин промислового, побутового та іншого призначення (крім алкогільних напоїв, наркотичних засобів і психотропних речовин), т.ч. деяких прекурсорів (зокрема ацетону), а також отруйних та сильнодіючих лікарських засобів [5, с. 80].

Вид сп'яніння (алкогільне, наркотичне, токсичне) та його ступінь не впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення.

Отже, що суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286-1 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла віку 16-ти років і керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право, у стані алкогільного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина. Альбом схем : навч. посіб. Київ : Алерта, 2015. 212 с.
2. Микитчик О.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння. *Часопис Київського інституту інтелектуальної власності та права*. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 2. С. 18-24.
3. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогільного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства охорони здоров'я від 9 листоп. 2015 р. № 1452/735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text>.
4. Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогільного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду : постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2008 р. № 1103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2008-%D0%BF#Text>.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.

Нестеренко А.О.,
в.о. доцента кафедри права
Львівського національного
університету природокористування
доктор філософії зі спеціальності 081 Право

Мартинишин Г.Я.,
в.о. доцента кафедри права
Львівського національного
університету природокористування
кандидат юридичних наук

ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ЩОДО ДІТЕЙ

Основні завдання кримінального права неможливо ефективно та повноцінно розв'язати без примусових заходів впливу, які становлять певне обмеження прав і свобод людини і громадянина. Для досягнення цих завдань законодавець покладає на суб'єкти кримінального провадження певні обов'язки та визначає їхні права.

Не є виключенням і такий суб'єкт кримінального права, як діти, злочинність серед яких з кожним роком все збільшується. Заходи забезпечення кримінального провадження, в систему яких входять і запобіжні заходи, являються заходами впливу з боку державних органів або посадових осіб на поведінку суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, що направленні на забезпечення виконання процесуальних обов'язків, якщо вони не виконуються добровільно, або на попередження небажаних, з точки зору права, дій з метою забезпечення нормального руху кримінального судочинства [1, с.216].

Запобіжні заходи – значна складова заходів процесуального примусу, і їх застосування завжди пов'язане із обмеженням прав і свобод певних категорій осіб.

Проблема застосування запобіжних заходів у кримінальному праві щодо дітей досліджувалася в наукових працях та юридичній літературі, переважно на основі КПК, та досить часто без врахування міжнародного законодавства, що в сучасних умовах не в достатній мірі відповідає потребам правозастосовної практики. За таких умов існує об'єктивна необхідність у дослідженні проблеми запобіжних заходів, які застосовуються до неповнолітніх.

Запобіжні заходи за своєю правовою природою є примусовими засобами, які застосовують відносно особи, якщо її ще не визнано винною в учиненні злочину. Таким чином, ця особливість правової природи запобіжних заходів покладає на органи досудового розслідування, прокурора, слідчого суддю та суди надзвичайну відповідальність за адекватне усвідомлення мети й підстав застосування запобіжного заходу в кожній конкретній ситуації, потребуючи виваженості під час прийняття рішення щодо цього питання.

У статті 176 Кримінального кодексу України визначено мету та завдання кожного заходу забезпечення кримінального провадження, зокрема і запобіжних заходів [4].

Запобіжні заходи, які застосовуються до неповнолітніх, мають свою особливу специфіку, на яку впливає низка факторів. Зважаючи на вікову психологію, до дітей повинен бути особливий підхід під час здійснення кримінального провадження і застосування відносно них певного запобіжного заходу. Проблематика застосування запобіжних заходів

до дітей в кримінальному праві тісно пов'язана із гарантіями захисту особи у кримінальному процесі [5, с. 296].

Запобіжні заходи щодо дітей повинні мати захисний та виховний характер, але в жодному разі не повинні бути каральними.

Запобіжні заходи щодо дітей є специфічною групою заходів забезпечення кримінального провадження, кожна з яких має ознаки, притаманні запобіжним заходам - примусовий, превентивний, добровільний та тимчасовий характер, але з чітко визначеним колом суб'єктів, до яких можуть бути застосовані запобіжні заходи (підозрювані, обвинувачені та засуджені) та іншими ознаками, притаманними запобіжним заходам, такими як Інші заходи забезпечення кримінального провадження поширюються також на свідків, потерпілих та осіб, які володіють речами або документами, щодо яких ухвалено рішення про тимчасовий доступ, і що вони застосовуються виключно слідчим суддею, судом з підстав, передбачених статтею 177 Кримінального процесуального кодексу України [3]. (крім випадків затримання уповноваженими службовими особами без ухвали), характеризується конкретними підставами та цілями застосування (забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків та запобігання вчиненню підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення).

Отже, приходимо до висновку, що запобіжні заходи стосовно дітей не є кримінальним покаранням, проте містять у своєму змісті елементи карального характеру за порушення визначених вимог, які встановлюються при застосуванні відносно підозрюваного або обвинуваченого даних заходів процесуального примусу. Дана процесуальна дія не порушує принцип презумпції невинуватості, оскільки особа так і залишається не винуватою у скоєнні злочину, проте несе відповідне покарання за порушення покладених на неї під час досудового розслідування обов'язків щодо належної поведінки.

Складність правової природи запобіжних заходів полягає в тому, що загалом вони не є заходами юридичної відповідальності (кримінального покарання). Водночас заходи кримінально-процесуальної відповідальності є наслідками порушення норм кримінального процесуального закону. Якщо заходи примусу вводять як профілактичні, їх не можна вважати заходами кримінально-процесуальної відповідальності.

Запобіжні заходи в системі заходів забезпечення кримінального провадження, виходячи з обмеження конституційних прав громадян, можна розподілити на такі види: заходи, які обмежують свободу пересування громадян: особисте зобов'язання, домашній арешт, особиста порука, застава; заходи, які обмежують особисту свободу громадян (затримання та тримання під вартою) [6, с. 155].

Виходячи з даного поділу, можемо зробити висновок, що запобіжні заходи є заходами забезпечення кримінального провадження, які за своїм специфічними ознаками обмежують свободу пересування та особисту свободу громадян.

Запобіжні заходи, які застосовуються до неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, вирізняються виховним характером та ефективністю їх застосування у напрямку перевиховання неповнолітньої особи. Виховний характер запобіжних заходів, які застосовуються до неповнолітніх, полягає в тому, що вони в певній мірі обмежують свободу пересування неповнолітнього, чим викликають емоційні переживання, впливають на свідомість та життєдіяльність останнього, сприяють критичній оцінці вчинених ним дій, які власне і призвели до застосування відносно нього запобіжного заходу, тим самим направляють особу неповнолітнього до переосмислення та виправлення своєї негативної поведінки [2, с. 404].

Запобіжні заходи також наділені елементами превентивно-примусового характеру, які застосовуються для попередження протиправних дій зі сторони підозрюваної, обвинуваченої неповнолітньої особи.

Неповнолітні особи, які здатні до вчинення злочинів, як правило, легко піддаються поганому впливу, через що не можуть самостійно стримувати себе від неправомірних вчинків, і тому потребують зовнішніх дисциплінарних заходів впливу, а інститут запобіжних заходів у повній мірі реалізує дану необхідність, індивідуально впливаючи на кожну особу по-своєму, і тим самим виконуючи виховну функцію відносно неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого.

Так, при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу щодо неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого суд керується положеннями КПК про загальні підстави та порядок обрання запобіжних заходів, які врегульовані параграфом 1 глави 18 КПК. При обранні відповідного запобіжного заходу до неповнолітнього потрібно врахувати його рід занять, середовище проживання та спілкування, а також вікові та психологічні особливості [4].

Окрім загальних запобіжних заходів до неповнолітніх обвинувачених згідно зі ст. 493 КПК може застосовуватися обмеження у вигляді передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи.

При цьому, як правило, режим застосування інших запобіжних заходів до неповнолітніх (за винятком тримання під вартою) не відрізняється від режиму, встановленого для дорослих осіб.

Отже, проаналізувавши норми чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства, можемо зазначити, що, запобіжні заходи, враховуючи положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Конвенції про права дитини, повинні бути оптимально адаптовані до суб'єкта застосування (дитини) і, не суперечити чинному кримінальному та кримінально-процесуальному законодавству.

Список використаних джерел:

1. Горбачевський В. Я. Запобіжні заходи у сучасному правосудді. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. К., 2013. № 1. С. 215–219.
2. Захарко А. В. Віддання неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ, 2012. № 3. С. 403–409.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1328 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий 13 квіт. 2012 р. К. : Центр учбової літератури, 2012. 254 с.
5. Сівак О. В. Генезис становлення та розвитку запобіжних заходів щодо неповнолітніх : вплив історичних чинників на модернізацію законодавства в системі запобіжних заходів. *Право і суспільство*. 2014. № 4. С. 294–301.
6. Слободян О. М. Становлення та розвиток інституту запобіжних заходів, не пов'язаних із взяттям під варту, в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. К., 2007. № 1. С. 152–160.

Полтавський О.В.,
кандидат юридичних наук, доцент, докторант,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
ORCID ID: 0009-0005-7434-2761

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО АГЕНТА

Поняття комерційного посередництва – є досить широким поняттям, а відносини, що виникають при його реалізації можуть бути оформлені різними договорами, такими як договір агентування, договір комісії, договір морського агентування та іншими. При цьому при укладанні подібних договорів на надання послуг, важливу роль грає вибір виконавця за цим договором, якому можна довірити конфіденційну інформацію, що необхідна для виконання відповідного доручення, а отже одним із чинників при виборі цього контрагента є забезпечення наявності безпеки та довіри у відносинах з ним.

В чинному законодавстві України, комерційне посередництво закріплено у Главі 31 Господарського кодексу України [1] (надалі – ГК України). Згідно ч. 1 ст. 295, комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє. При цьому згідно ч. 2 ст. 295 ГК України, комерційним агентом може бути суб'єкт господарювання (громадянин або юридична особа), який за повноваженням, заснованих на агентському договорі, здійснює комерційне посередництво.

Частина 2 ст. 295 ГК України не містить визначення поняття комерційного агента, оскільки дана частина не викладається як норма-дефініція. Зміст поняття розкривається через визначення ознак цього суб'єкта: 1) суб'єкт підприємницької діяльності (громадянин або юридична особа); 2) наявність повноваження, що ґрунтується на агентському договорі; 3) особа, яка здійснює діяльність, що містить ознаки комерційного посередництва. Зіставляючи ці ознаки та поняття комерційного посередництва, яке надано у ч. 1 ст. 295 ГК України, можемо під комерційним агентом розуміти суб'єкта підприємницької діяльності (громадянина або юридичну особу), який за повноваженням, оснований на агентському договорі надає послуги суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Сам по собі посередницький договір є договором про надання послуг. Посередницьке договірне правовідношення – це зобов'язання, в якому одна сторона (посередник) зобов'язується за завданням іншої сторони (замовника) надати посередницьку послугу, яка споживається в процесі вчинення першою стороною (посередником) визначеної фактичної та/або юридичної дії (здійснення діяльності), діючи в інтересах та за рахунок цієї сторони (замовника), та сприяючи останній у встановленні, зміні або припиненні правовідносин в сфері підприємницького обороту, а інша сторона (замовник) зобов'язується оплатити їй надану послугу [2, с. 43].

Отже, комерційний посередник (відповідно до змісту посередницьких відносин) може: 1) приймати на себе зобов'язання здійснювати певні юридичні дії від імені і за рахунок особи, яку він представляє; 2) приймати на себе зобов'язання здійснювати певні юридичні дії від свого імені, але за рахунок особи, що представляється; 3) приймати на себе зобов'язання здійснювати певні фактичні дії (наприклад, сприяння в пошуку нових

контрагентів і проведенні переговорів з метою укладення з ними контрактів, які, однак, укладаються безпосередньо між особою, яку представляють, і третьою особою).

На відміну від дуже схожих з ним договорів доручення та комісії, сферою застосування агентських договорів є винятково господарська (підприємницька) діяльність. На це насамперед вказує те, що агентською діяльністю, за визначенням, є підприємницькою діяльністю, суб'єктом якої обов'язково має бути суб'єкт підприємницької діяльності, зареєстрований у цьому статусі в установленому законом порядку. Сторонами агентського договору (принципалом і комерційним агентом) можуть бути тільки суб'єкти господарювання (ст. 295 ГК України).

Тобто, комерційний агент є суб'єктом підприємницької діяльності, а його діяльність є підприємницькою діяльністю, тобто самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (відповідно до положень ч. 1 ст. 42 ГК України).

Підприємницький характер діяльності комерційного агента вказує на оплатність його дій. Так, відповідно до агентського договору комерційний агент одержує агентську винагороду за посередницькі операції, що здійснені ним в інтересах суб'єкта, якого він представляє, у розмірі, передбаченому договором (ч. 1 ст. 301 ГК України).

Сторони також можуть передбачити в агентському договорі, що комерційному агенту буде сплачуватися додаткова винагорода у разі, якщо він бере на себе зобов'язання гарантувати виконання угоди, укладеної ним в інтересах суб'єкта, якого він представляє, або (що не вказано у цієї статті) бере на себе додаткові зобов'язання, які не входять у коло його прямих обов'язків за договором.

Відносини між комерційним агентом та суб'єктом господарювання можуть виникнути у двох випадках:

- у разі надання суб'єктом господарювання на підставі договору повноважень комерційному агенту на вчинення відповідних дій;

- у разі схвалення (ратифікації) суб'єктом господарювання, якого представляє комерційний агент, угоди, укладеної в інтересах цього суб'єкта агентом без повноваження на її укладення або з перевищенням наданого йому повноваження.

Згідно загального змісту агентського договору, агент може виступати або як посередник, виконуючи дії від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє (що, відображається у ст. 295 ГК України), або як представник, вчиняючи правочин від імені другої сторони, яку вона представляє (що виходить зі змісту ст. 237 Цивільного кодексу України [3]).

Те, що в діяльності комерційного агента присутні ознаки здійснення комерційного представництва можливо визначити зі змісту ч. 2 ст. 297 ГК України, згідно якої за агентським договором одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги другій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод чи сприяти їх укладенню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок.

Отже, у разі виконання підприємницьких послуг у вигляді юридичних дій, зокрема по укладанню угод від імені іншої сторони (в інтересах, під контролем і за рахунок цієї сторони), агент виконує представницькі функції (природно, при наявності відповідних повноважень на це, або у разі подальшого схвалення (ратифікації) суб'єктом господарювання, якого представляє комерційний агент, що закріплюється у ст. 296 ГК України). В даному випадку здійснення дій від імені третьої сторони утворює відносини саме комерційного представництва. При наданні фактичних послуг (які пов'язані виключно зі

сприянням в укладанні угод, а по суті зі зведенням зацікавлених в майбутньої угоді сторін) – агент виконує посередницькі послуги.

Крім того, як і на діяльність представника, на діяльність комерційного агента поширюється загальне правило представництва, відповідно до якого представник не може укласти угоди від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах: комерційний агент не може укласти угоди відносно себе особисто від імені того, кого він представляє (п. 4 ст. 295 ГК України).

Ще одна специфічна риса діяльності комерційного агента полягає в тому, що його дії носять завжди тривалий характер. Агентський договір укладається не заради виконання одного доручення й навіть не заради виконання ряду доручень. Агентові, при необхідності, на певний час даються повноваження робити будь-які дії в інтересах принципала, що виходить зі змісту агентських договорів, запозичених в англо-американському праві.

Слід зазначити, що в законодавстві України існують випадки, коли діяльність комерційних агентів (або осіб, які підпадають під їх ознаки) регламентується спеціальними нормативними актами. У якості прикладу можливо навести Так, відповідно до ст. 1 (п. 57) Закону України «Про страхування» [4], страховий агент - це фізична особа, фізична особа - підприємець або юридична особа, яка включена до Реєстру посередників, не є додатковим страховим агентом та здійснює діяльність з реалізації страхових продуктів від імені та в інтересах страховика за винагороду за реалізацію страхових продуктів на підставі договору із страховиком, а по суті з принципалом, який уповноважує агента діяти від свого імені.

Предметом такої діяльності є рекламування, консультування, пропозиція страхувальникам страхових послуг і проведення роботи, пов'язаної з укладенням і виконанням договорів страхування (підготовка до укладення договору страхування, виконання робіт з обслуговування договорів), у тому числі оформлення всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхових сум або страхового відшкодування [5, с. 194].

Підсумовуючи правовий аналіз діяльності комерційного агента, слід зазначити, що хоча дії комерційного агента по окремо дуже схожі за своїм змістом на дії повіреного та комісіонера, зміст предмету агентського договору (а отже і набору дій комерційного агента) набагато ширше, оскільки у ньому йдеться про сукупність як юридичних дій, які тягнуть за собою юридичні наслідки, так і фактичних, які мають певний організаційний момент для укладання майбутніх угод між суб'єктами господарювання.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462.
2. Рєзнікова В.В., Россильна О.В. Посередництво і представництво в господарському праві та процесі України: навч. посіб. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 216 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
4. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX Відомості Верховної Ради України. 2021. № 12-13. Ст.28.
5. Нечипорук Л.В. Закон Украины «О страховании»: научно-практический комментарий. Изд. 4. Х.: Одиссей, 2006. 295 с.

ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ

Окремою проблемою, яка тривалий час не вирішується, є боротьба з корупцією, викорінення корупції, або хоча б зведення корупції до мінімального рівня. На жаль, в умовах воєнного стану, спричиненого масованим вторгненням в нашу країну держави-агресора, корупція лише посилилася, і державі потрібно приділяти їй подвійну увагу (ззовні, захищаючи державу від вторгнення Російської Федерації, та зсередини, захищаючи державу від «корозії корупції»). Слід підкреслити, що це явище пов'язане з встановленням корупційних зв'язків між державними службовцями на різних рівнях влади і становить сьогодні особливу небезпеку для держави, оскільки робить державних службовців учасниками незаконних прибутків, отриманих злочинним корупційним шляхом.

У контексті сьогодення безумовно питання кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою базується на аналізі законодавчого підґрунтя, яке регулює вказану сферу. Так, формулюючи систему антикорупційного законодавства, норму щодо кримінальної відповідальності за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі законодавець розмістив у Розділі XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [1].

Однією із форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369 є «пропозиція чи обіцянка службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища» [2].

Слушною є думка, що задля ефективної боротьби з корупцією потрібно запровадити такі зміни до законодавства, які значно ускладнювали б саму можливість вчиняти ті чи інші корупційні кримінальні правопорушення, а не посилювати кримінальну відповідальність за них. Можливо, варто працювати та вдосконалюватися у зовсім іншому напрямку. Зокрема, удосконалювати кадровий відбір, забезпечувати контроль доброчесності та постійно підвищувати кваліфікацію слідчих, прокурорів, суддів, а також викорінювати суперечності та інші недосконалості чинного законодавства [3]. Корупція в Україні була у всі часи, а під час російсько-української війни стало ще більш зрозуміло, що вона нікуди не зникла. Навпаки, війна створила ще більші можливості для незаконного збагачення. Корупція послаблює економіку, підриває довіру громадян до влади, породжує негативні настрої в суспільстві, викликає розчарування в закордонних партнерів, які надають допомогу нашим Збройним Силам, приймають біженців з України. Корупція під час війни – це союзник ворога всередині країни. Одним із першочергових завдань є подолання корупційної злочинності.

Завершуючи висвітлення нашої теми, розглянемо положення ще двох статей ККУ, які є дещо схожими між собою. Перша – стаття 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» [4]. Відповідно до даної статті «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй

влади чи службового становища» караються штрафом, арештом на строк від трьох до шести місяців, або позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією. Під спеціальною конфіскацією у даному випадку розуміється вилучення грошових коштів, матеріальних предметів тощо, які є предметом неправомірної вигоди.

Згідно статті 369 ККУ «пропозиція чи обіцянка службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища» караються штрафом, обмеженням волі на строк від двох до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

Підсумовуючи усе викладене, зазначимо, що що діюча система протидії корупції покаже належний результат і кожен винний у скоєнні корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень буде покараний у суворій відповідності до законодавства!

Список використаних джерел:

1. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. [5-те вид., стер.]. К.: Знання, 2006. 307 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Лисько Т.Д., Рєпкіна Ю.Є. Проблеми правової визначеності юридичних дефініцій корупційних кримінальних правопорушень: деякі теоретичні та правозастосовні аспекти. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2020. № 4 (57). С. 167–174.
4. Klitgaard R. International Cooperation against Corruption. Finance & Development. 1998. P. 3–5. URL: <https://www.imf.org/external/Pubs/FT/fandd/1998/03/pdf/klitgaar.pdf>.

Рибачек В.К.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

КРАФТОВЕ ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОВИРОБНИЦТВА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Розвиток аграрних відносин є надзвичайно важливим для будь-якої країни, забезпечуючи, в першу чергу, її продовольчу безпеку. Агропромислове виробництво відіграє велику роль і в економіці сучасної України, формуючи понад 14% загального ВВП країни та становлячи майже 62% її товарного експорту, виступаючи гарантом її продовольчої безпеки [1].

Саме виробництво продуктів харчування традиційно вважається однією із провідних сфер спеціалізації агропромислового комплексу України. Сприятлива структура земельних ресурсів, тривалий історичний досвід виробництва різноманітної сільськогосподарської продукції як рослинного, так і тваринного походження, значні

виробничі потужності харчової промисловості, - все це обумовило розвиток агровиробництва, переважно рослинництва, завдяки чому наша держава стабільно входила до лідерів провідних світових експортерів зернових і зернобобових. Незважаючи на військовий стан і негативні виклики війни (зменшення земельних і трудових ресурсів внаслідок окупації, порушення ланцюгів постачання і пошкодження виробничих потужностей через військові дії агресора, блокування зернового коридору тощо) харчова промисловість виявляє найбільшу стійкість в сучасних умовах серед усіх галузей, відновлюючи рівень виробництва та експорту, годуючи не лише населення й економіку України в умовах війни, а й забезпечуючи харчуванням 400 мільйонів людей у світі [2].

Незважаючи на певні результати агровиробництва, слід зауважити, що

у структурі аграрного сектора України спостерігається поляризація між дрібними аграріями та великими сільськогосподарськими підприємствами (передусім агрохолдингами), що проявляється у дедалі більшому обмеженні прав і можливостей дрібних аграріїв, їх доступі до земельних та фінансових ресурсів, логістичних систем та збуту, zdeформоване ціноутворення на базову аграрну продукцію та засоби сільськогосподарського виробництва. Так, напередодні воєнної агресії аграрні холдинги контролювали близько 15% (або 6,5 млн га сільгоспземель) і мали посередні показники результативності. Подібні тенденції зберігаються і під час війни, що вказує на необхідність радикальних змін у структурі та способах функціонування аграрного сектора після закінчення війни. Крім того, великі агропідприємства є більш вразливими до мілітаристичних викликів в умовах бойових дій, про що свідчить руйнація їх інфраструктури. Не сприяє розвитку агрохолдингів також й те, що програми допомоги ФАО та інші передбачають максимальний розмір земельного банку одержувачів на рівні 250-1000 га.

Все це вказує на необхідність радикальних змін у структурі та способах функціонування аграрного сектора після закінчення війни. Як вважають спеціалісти та дослідники аграрного виробництва, у післявоєнному виробництві нашої держави малі та середні господарства повинні стати ядром для розвитку стійких агропродовольчих систем та відносин. Адже саме малі (у тому числі сімейні) фермери становлять близько 98% всіх сільськогосподарств у світі та обробляють понад 53% всіх сільгосподарських угідь, виробляючи до 60% валового сільгосподарського продукту [3]. Малі та середні ферми, їх кооперативи у 2022 році експортувала аграрної продукції на понад 23 млрд. дол. США і забезпечують самозайнятість населення, є джерелом додаткових й різноманітних робочих місць у сільській місцевості, виступають основою місцевої економіки та самодостатності сільських громад. Адже чим більш різноманітною буде система виробництва, тим стійкішою та гнучкішою вона є до зовнішніх потрясінь. У світлі розвитку малих сільськогосподарських підприємств велике значення набуває розвиток крафтового виробництва продуктів харчування в Україні.

Сьогодні термін «крафтовий продукт» став досить популярним і використовується не тільки для виготовлення пива і сирів (адже перше його застосував у 1984 р. австралійський журналіст Вінс Коттоне, описуючи «маленьку пивоварню (craft brewery), що використовує традиційні методи та сировину для виробництва ремісничого, безкомпромісного пива, котре продають локально»)[4, с.28], але й для виділення особливих видів товарів, які виготовляються у невеликих партіях й орієнтовані на невелику аудиторію. Досліджуючи ринок крафт-продукту журналістка І. Глотова зауважує, що український крафт – це дрібне вітчизняне виробництво (без використання технологій, характерних для масового промислового виробництва) на малих потужностях із метою дати споживачам більше

вибору, об'єднати й традиційні рецепти, й інноваційні підходи до виробництва, аби ці продуктами ставали потім справжніми «фішками» та «ноу-хау», що характерні саме для певної території[5].

Саме слово крафт походить від англ. «craft» майстерна робота, ремесло, що асоціюється з унікальними, вираженими особливостями родинних традицій виробами. За інформацією затвердженою Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, можна стверджувати, що крафтовий виробник – це оператор ринку харчових продуктів, на потужностях якого здійснюється виробництво харчових продуктів виключно за власною унікальною рецептурою та/або технологією і в обсязі не більше ніж 1000 кг. або літрів на тиждень в середньому впродовж року (має не більше ніж 5 осіб робочого персоналу, використовує у виробництві не більше 20 тварин). Через розмитість визначення крафтового продукту, велика спокуса включити в цю категорію все, що виходить за рамки стандартного, а тому найчастіше щоб відокремити свою продукцію крафтові виробники схиляються до таких принципів визначеності свого виробництва:

1. виробництво – мале, а партії – обмежені, що дозволяє проконтролювати якість виготовлення кожної відпускає мої одиниці (за умов сертифікаційного контролю);
2. використання «жорсткого» відбору компонентів (сировини) продукту (якість сировини на вищому рівні);
3. не менше 75% капіталу належить власникам, а не стороннім інвесторам, що забезпечує підприємству незалежність;
4. продаж, як правило, відбувається у місці виробництва, лавках, пекарнях, в сімейних магазинчиках чи кафе;
5. мотивом створення бізнесу є любов до своєї справи, натхнення і бажання підійти до виробництва творчо (повна стилізація під ручну роботу) [6].

Крафтове виробництво надає можливість контролювати кожен аспект процесу виготовлення. Проблеми, які виникають на кожному етапі діяльності крафтових виробників, включають: єдиний підхід і вимоги до видачі експлуатаційного дозволу великим і малим підприємствам; єдині вимоги до лабораторного контролю; обмежені ресурси та нерівноправність умов існування великих корпорацій і локальних виробників; незрозуміння поняття крафтового виробництва та крафтових продуктів. Для вирішення проблем крафтового виробництва потрібно впроваджувати такі заходи: створити інфраструктуру, яка буде підтримувати та розвивати його; створити нормативно-правову базу, де чітко визначити це явище, його юридичні та економічні аспекти; забезпечити статистичне спостереження за станом крафтової продукції в Україні, включаючи кількість виробників, обсяг реалізованої продукції та інші; проводити маркетингові дослідження щодо сучасних тенденцій розвитку ринку крафтової продукції, аналізувати показники надходжень бюджету від крафтової діяльності в Україні для визначення перспективних шляхів її розвитку. Розвиток крафтового виробництва забезпечить не лише економічні переваги, але й соціальні: покращить працевлаштування місцевих жителів, створивши умови для ефективного ведення економічної діяльності у цій сфері, стимулюючи розвиток підприємництва; більш повно і якісно використовувати місцеву сільськогосподарську сировину та інший природний потенціал; зберегти інформацію про унікальні технології крафтового виробництва, його регіональні особливості; розширити мережу реалізаційних закладів та залучати покупців, туристів, відвідувачів, урізноманітнівши структуру та якість продуктів; поліпшити правову базу для збереження і розвитку крафтового виробництва.

Отже, забезпечення продовольчої безпеки як складової національної безпеки виступає найважливою складовою соціальної, економічної та демографічної політики

держави; умовою підвищення тривалості та якості життя населення країни, а також збереження її державності та суверенітету. І провідне місце тут посідає ефективно функціонуючий АПК і продовольчий сектор національної економіки, які стійко розвиваються, а також є гарантами достатньої продовольчої забезпеченості та елементами національної економічної безпеки. А значну роль в цьому у період відновлення економіки відводиться крафтовим агровиробникам.

Список використаних джерел:

1. Русан В.М., Жураковська Л.А. Аграрний сектор України у 2023 році: складники стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosector_15022024.pdf.
2. Рибачек В. К. Деякі аспекти розвитку крафтового виробництва в Україні як інноваційної моделі у післявоєнному розвитку агровиробництва/ Modern paradigm of public and private law amidst sustainable development: Scientific monograph. Vol. 2 Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. 408p. 218-234.
3. Громов О. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. URL: <https://ukurie.gov.ua/uk/articles/silske-gospodarstvo-pid-chas-vsijn-zmina-prioritet>.
4. Калініченко Л.Л. Проблеми розвитку крафтової діяльності в Україні. *Економіка: реалії часу : науковий журнал*. 2022. № 5 (63). С. 26–33. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No5/26.pdf>.
5. Глотова І. Сорго, чому агровиробники обирають цю культуру. Аграрне інформаційне агентство «Agravery». 2018. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/solo-dla-sorgo-abo-comu-agrovirobnikiobiraut-cu-kulturu>.
6. Стратегічне бачення нормативного визначення «крафтового виробника» у сфері виробництва та введення в обіг харчових продуктів. Громадська рада України. 2020. Крафт. Flex : веб-сайт. URL: <https://flex-n-roll.ru/blog/craft/>.

Романовська Л.А.,

кандидат юридичних наук, докторантка кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін Київського університету права та інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія»,

директорка, головна наукова співробітниця у сфері правознавства ТОВ «Незалежні фахові експертизи» ORCID ID: 0009-0004-6306-6936

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК З ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ (НЕЗАЛЕЖНОЇ ФАХОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ) ПІДСТАВ ПУБЛІЧНОЇ ЗАКУПІВЛІ, ЯКА ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ НЕ ЗА КОНКУРЕНТНИМИ ПРОЦЕДУРАМИ – ГАРАНТІЯ БЕЗПЕКИ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Ефективність проведення закупівель залежить не лише від знання законодавства, правильності визначення предмету закупівлі, але й від належного документального підтвердження та фахового обґрунтування її підстав.

Згідно статті 40 Закону України «Про публічні закупівлі» [1] законодавець надає право замовнику закупівлі застосувати переговорну процедуру, як виняток, за якою укладається договір про закупівлю після проведення переговорів щодо ціни та інших умов з одним або кількома учасниками закупівлі. Переговорна процедура закупівлі

використовується замовником лише у випадках, передбачених законодавством про публічні закупівлі.

З кінця 2022 року публічні закупівлі здійснюються відповідно до Особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 № 1178 (зі змінами) [2] та Особливостей здійснення оборонних закупівель на період дії воєнного стану, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 № 1275 (зі змінами) [3]. Ці нормативні документи так само надають право замовнику закупівлі здійснити придбання товарів, робіт та послуг у випадках визначених законодавством без проведення закупівель в електронній системі.

Поширеною підставою для застосування переговорної процедури закупівлі (придбання товарів, робіт, послуг, вартість яких становить або перевищує 100 (200) тисяч гривень, без проведення закупівель в електронній системі закупівель у період дії правового режиму воєнного стану в Україні) є відсутність конкуренції з технічних причин, яка повинна бути документально підтверджена замовником (абзац четвертий пункту 2 частини другої статті 40 Закону України «Про публічні закупівлі» [1]; абзац четвертий підпункту 5 пункту 13 Особливостей від 12.10.2022 № 1178 (зі змінами) [2]; абзац перший пункту 9 Особливостей від 11.11.2022 № 1275 (зі змінами) [3]).

Згідно пункту 8 частини шостої статті 40 Закону України «Про публічні закупівлі» [1] обґрунтуванням застосування переговорної процедури закупівлі є експертні, нормативні, технічні та інші документи, що підтверджують наявність умов застосування переговорної процедури закупівлі. Особливості від 12.10.2022 № 1178 (зі змінами) [2] та Особливості від 11.11.2022 № 1275 (зі змінами) [3] не мають подібної норми, за винятком того, що обґрунтування повинно бути у вигляді розпорядчого рішення замовника або іншого документу, який погоджується (затверджується) керівником замовника або іншою особою, визначеною керівником замовника.

Судова практика наголошує, що єдиним та належним допустимим доказом застосування переговорної процедури закупівлі є експертний висновок (Постанова Верховного суду від 19 грудня 2019 року в справі № 910/17438/18 [4]).

У науковій літературі слушно з цього приводу зазначено О. Криловою, що «...всі розглянуті ситуації об'єднуються однією проблематикою – відсутність чіткості в регулюванні законодавчо встановленої вимоги щодо обґрунтування підстав застосування переговорної процедури закупівлі або підстав придбання товарів (робіт та послуг) без проведення закупівель в електронній системі закупівель у період воєнного стану в Україні. Маніпулювання вказаною правовою невизначеністю може призводити до затягування проведення закупівлі, ... корупційних проявів, перевантаження судів та завдання збитків як державі, так і бізнесу... » [5, с.161].

Незважаючи на такий факт, що зазначена підстава – «відсутність конкуренції з технічних причин, яка повинна бути документально підтверджена замовником», часто застосовується в закупівлях. Проте, майже в кожному випадку має свої складності в обґрунтуванні та вимагає фаховості в її доведенні. Зокрема, наприклад:

у закупівлі послуг за ДК 021:2015-72310000-1 – Послуги з обробки даних, таке обґрунтування має включати щодо обладнання технологічного вузла, яке використовується надавачем послуг у сфері інформатизації та обробки даних, з'ясування належного підтвердження відповідності інформаційно-комунікаційної системи, а саме: (1) наявність технічних засобів захисту інформації в приміщенні (модулі), в якому розташована хмарна платформа, згідно до встановлених вимог нормативних документів системи технічного

захисту інформації в Україні, а також про організаційно-технічне рішення на розгортання комплексної системи захисту інформації приватної хмарної інфраструктури, відповідність її вимогам нормативних документів з технічного захисту інформації; (2) наявність сертифікованої системи управління інформаційною безпекою у сфері надання хмарних послуг і сертифікованої системи управління конфіденційною інформацією у сфері Процесор та Контролер при обробці персональних даних у наданні хмарних послуг відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO/IEC 27001:2013 та ISO/IEC 27701:2019; яка забезпечує стабільність працездатності, в тому числі і в період воєнного стану, Прикладних систем замовника закупівлі й надійність захисту від несанкціонованого доступу, технічний захист інформації, завдяки належності виконання договірних зобов'язань [6];

у закупівлі за ДК 021:2015-30230000-0 (програмно-апаратний комплекс) – обґрунтування вимагало доведення унікальних особливостей та винятковості технічних властивостей обладнання, призначених для децентралізованої персоналізації [6];

у закупівлі за ДК 021:2015:42120000-6 – Насоси та компресори – обґрунтування вимагало додаткового проведення спеціалізованою субпідрядною організацією аналізу ринку товарів, робіт та послуг, з метою з'ясування усіх ймовірних постачальників в Україну оригінальних запасних частин відповідного виробника до газового обладнання [6];

у закупівлі за ДК 021:2015-72250000-2 – Послуги, пов'язані із системами та підтримкою (Послуги з супроводження автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи) – встановлено доцільність здійснення закупівлі за підставою – «необхідність захисту прав інтелектуальної власності» (абзац перший пункту 9 Особливостей від 11.11.2022 № 1275 (зі змінами) [3] та абзац п'ятий підпункту 5 пункту 13 Особливостей від 12.10.2022 № 1178 (зі змінами)) [2], а не за підставою – «відсутність конкуренції з технічних причин, яка повинна бути документально підтверджена замовником» (абзац перший пункту 9 Особливостей від 11.11.2022 № 1275 (зі змінами) [3] та абзац четвертий підпункту 5 пункту 13 Особливостей від 12.10.2022 № 1178 (зі змінами) [2]).

Кожна закупівля, яка здійснюється поза конкурентних процедур, вимагає індивідуального фахового обґрунтування, яке спроможний забезпечити фаховий експерт, який має для цього підтверджену фахову кваліфікацію та фахову компетентність. Є величезною помилкою – виготовити таке обґрунтування за зразком чи заміна іншим неекспертним документом. У науковій літературі наголошується, що саме «...така експертна оцінка незалежної експертної установи надає прозорості здійсненні закупівель та є своєрідним конкурентним механізмом в таких процедурах» [5, с.161]. З такою аргументацією доцільно погодитись. Якщо закупівлі здійснюються за переговорною процедурою або шляхом придбання товарів, робіт та послуг, вартість яких становить або перевищує 100 (200) тисяч гривень, без проведення закупівель в електронній системі закупівель в період чинності воєнного стану в Україні без проведення закупівель в електронній системі закупівель, тобто як виняток, то відповідність застосування підстав для такої закупівлі має бути встановлено незалежною фаховою експертизою з надання експертного висновку з оцінки відповідності підстав для такого застосування.

Такий експертний висновок, згідно зі статтею 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [7], є об'єктом права інтелектуальної власності, який створено за замовленням замовника експертизи, та є документом з оцінки відповідності правових та технічних підстав та їх наслідків у виникненні та розвитку правовідносин, які повідомлені замовником експертизи, та досліджених за його завданням шляхом застосування спеціалізованих правових та спеціальних знань.

Експертний висновок за такою незалежною фаховою експертизою повинен мати термін чинності, який має окреслюватися періодом: з дати його видання та до завершення закупівлі, з підстав якої проведено експертне дослідження. Якщо експертний висновок не реалізовано протягом окресленого періоду та виключно до об'єкту і предмету дослідження згідно замовлення замовника експертизи, то він втрачає чинність.

Результати отримані за відповідною незалежною фаховою експертизою є конфіденційними, стосуються виключно об'єкту та предмету дослідження згідно замовлення замовника експертизи, та не можуть бути відтворені інакше, ніж у повному обсязі експертного висновку. Поширення чи використання результатів з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи), що зазначені в експертному висновку, щодо інших предметів дослідження є недопустимим.

Оскільки експертний висновок з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) є об'єктом інтелектуальної власності, то між замовником експертизи, організатором експертизи та експертами мають бути чітко розподілені права на об'єкт інтелектуальної власності. Зокрема, особисті немайнові права, передбачені статтями 423 і 438 Цивільного кодексу України [8], а саме: право на визнання авторами, право перешкоджання будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди, честі чи репутації автору та інші, згідно зі статтею 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [7], належать на результати, викладені в експертному висновку – експертам (у співавторстві), творчою працею яких вони створені; окремі з них, наприклад, на форму експертного висновку, яка розроблена для уніфікації оформлення результатів з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) може належати організатору експертизи (експертній установі). Майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, створений за замовленням замовника експертизи, передбачені статтею 440 Цивільного кодексу України [8], а саме: право на використання; виключне право дозволяти використання; право перешкоджати неправомірному використанню, у тому числі забороняти таке використання та інші, згідно зі статтею 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [7], переходять до замовника експертизи у повному складі, з моменту створення експертного висновку (з дати, зазначеної в експертному висновку, як дати реєстрації вихідного документу).

Разом з цим, експерти з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) мають право на використання висновків та обґрунтувань, зроблених під час проведення дослідження, у подальших наукових роботах та інших публікаціях, як за особистим авторством, так і в співавторстві, в межах професійного внеску, з дотриманням конфіденційної інформації та комерційної таємниці без посилання на ім'я замовника експертизи та його юридичні документи, що досліджувалися, дотримуючись зобов'язань щодо гарантії конфіденційності результату експертизи та інформації, яка отримана для цього від замовника експертизи.

Висновки. В контексті досліджуваної проблематики слід зазначити, що експертний висновок є саме тим документом, на якому законодавець має наголосити і визнати його єдиним і належним документом щодо закупівель, які здійснюються, як виняток, не за конкурентними процедурами. Експертний висновок з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) є гарантією безпеки в закупівлях в інтелектуальному вимірі.

Список використаних джерел:

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 30.09.2024).

2. Про затвердження Особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 № 1178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-п#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
3. Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 № 1275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-п#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
4. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 19.12.2019 у справі № 910/17438/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86503873> (дата звернення: 30.09.2024).
5. Крилова О.І. Правове регулювання переговорної процедури закупівлі, придбання товарів (робіт, послуг) без проведення закупівель в електронній системі закупівель в період дії правового режиму воєнного стану в Україні: проблематика реалізації обов'язку документального обґрунтування підстав застосування // Збірник наукових праць. 2024. Вип. 24. Ч. 2 / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2024. 225 с. (С. 153-161).
6. Архівні справи, сформовані за замовленнями замовників експертизи, що перебували на розгляді ТОВ «Незалежні фахові експертизи» протягом 2020-2024 років.
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.09.2024).

Фелик О.В.,

*доктор філософії в галузі права, докторант
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК ІНСТИТУТ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Електронне урядування стало ключовим елементом сучасної державної політики в багатьох країнах світу, включно з Україною. Ця концепція передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для підвищення ефективності роботи державних органів, покращення надання публічних послуг та забезпечення прозорості взаємодії між громадянами і державою. Адміністративні послуги, як одна з основних складових електронного урядування, набули нових форм і змісту завдяки цифровим технологіям. Розглянемо окремі аспекти адміністративних послуг у контексті розвитку інституту електронного урядування.

По-перше, електронні адміністративні послуги значно спрощують доступ громадян до державних органів. Традиційно отримання таких послуг, як реєстрація бізнесу, оформлення паспортів або сплата податків, вимагало особистого звернення до відповідних установ [1, с.8]. Це часто супроводжувалося чергами, бюрократичними перепонами та втратою часу. Електронне урядування дозволяє громадянам отримати ці послуги дистанційно, через спеціальні онлайн-платформи, що значно підвищує зручність та

оперативність виконання адміністративних процедур. Зокрема, в Україні впроваджено портал "Дія", який забезпечує надання великої кількості адміністративних послуг в електронній формі, сприяючи прискоренню і спрощенню взаємодії громадян із державою.

По-друге, впровадження електронних адміністративних послуг підвищує прозорість та зменшує корупційні ризики. Оскільки взаємодія між громадянином і державним органом здійснюється через автоматизовані системи, зменшується вплив людського фактора та можливість маніпуляцій з боку чиновників. Автоматизація процесів і ведення електронних реєстрів сприяє створенню прозорого механізму надання послуг, де всі етапи контролюються і фіксуються в цифровому вигляді. Це забезпечує більшу довіру громадян до державних інституцій та сприяє розвитку правової держави.

Третім важливим аспектом є підвищення ефективності роботи державних органів завдяки електронному врядуванню. Використання ІКТ дозволяє скоротити час обробки запитів та збільшити продуктивність держслужбовців [2, с.62]. Системи електронного документообігу, автоматизовані облікові системи та аналітичні інструменти допомагають оптимізувати робочі процеси в державних установах. Наприклад, електронна система реєстрації підприємств дозволяє значно скоротити терміни реєстрації бізнесу, що сприяє поліпшенню інвестиційного клімату в країні та розвитку підприємницької діяльності.

Найголовнішим аспектом функціонування ЦНАП є надання адміністративних послуг. В цьому ЦНАП можна отримати послугу як відвідавши центр так і за допомогою системи «електронних послуг». Умови отримання місця в черзі є такими ж як і в інших ЦНАП. Громадянин може отримати свій номер у черзі через термінал, або зайняти чергу через офіційний сайт ЦНАП. Система електронної черги створила зручні умови для прозорого надання послуг, а також надала можливість відслідковувати рівень завантаженості кожного адміністратора та аналізувати його ефективність.

Система «Універсам послуг» значно полегшила та пришвидшила процедуру надання послуг, а також дала можливість створити єдиний електронний архів наданих послуг. Також зручно надавати он-лайн послуги через таку систему, у зв'язку з тим, що система пов'язана з банківськими установами. При оформленні послуг «віртуальний адміністратор» долучає документи із банківських установ та тим самим пришвидшує процес надання послуги, контролює процес надання та за допомогою СМС-повідомлення надає інформацію про стан послуги. В той час сервіс «персональний кабінет» дає можливість громадянину переглядати раніше оформлені послуги, скановані результати послуги, записуватися на прийом і т.д. ЦНАП сам аналізує кількість відвідувачів, якість надання послуг та багато інших аспектів, з метою вдосконалення системи надання послуг.

Однак слід зазначити, що розвиток електронного врядування також стикається з певними викликами [3, с.58]. Один з них — це питання кібербезпеки. Зберігання великої кількості персональних даних у державних електронних системах робить їх потенційними об'єктами кібератак. Захист цих даних стає пріоритетним завданням для держав, оскільки витоки або незаконне використання інформації можуть призвести до серйозних наслідків для громадян та їхніх прав.

Ще одним викликом є цифровий розрив, тобто нерівність у доступі до електронних послуг між різними категоріями громадян. Незважаючи на те, що сучасні технології швидко розвиваються, не всі громадяни мають однакові можливості користуватися електронними послугами. Це стосується, зокрема, осіб похилого віку, мешканців сільських районів та людей з обмеженими можливостями. У зв'язку з цим держава повинна забезпечувати навчання населення та доступ до цифрових технологій для всіх категорій громадян.

Таким чином, адміністративні послуги як інститут електронного врядування значно покращують взаємодію громадян із державою, підвищують ефективність і прозорість державного управління та сприяють зменшенню корупційних ризиків. Проте для успішної реалізації електронного врядування необхідно вирішити низку викликів, зокрема забезпечення кібербезпеки та доступності послуг для всіх громадян. В умовах розвитку інформаційного суспільства електронне врядування є важливим кроком на шляху до підвищення якості публічного управління та формування сучасної, ефективної та прозорої держави.

Список використаних джерел:

1. Бригілевич І. Діяльність ЦНАП та оцінка якості надання адміністративних послуг: практ. посіб. Київ, 2017. 40 с.
2. Смазна Т. М. Мобільні ресурси адміністративних послуг в Україні. Наше право. № 3. 2020. С. 61 – 64 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/355159957.pdf>.
3. Буханевич О. М. Проблеми впровадження електронних адміністративних послуг в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. Вип. 3. Т. 2. 2015. С. 57–60.

Форосяний А.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра кримінального права, процесу та криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID ID: 0000-0001-8683-488*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Процес доказування у кримінальному провадженні складається з класичних елементів збирання, перевірки, оцінки доказів. Доказування досить детально регламентоване Кримінальним процесуальним кодексом. Разом з тим питання визначення меж доказування було і залишається дискусійним питанням як в теорії кримінального процесу так і в практичній діяльності судових і правоохоронних органів.

Дослідження меж доказування у кримінальному провадженні здійснювали такі науковці як В.С. Гнатенко, Ю.М. Грошевий, М.В. Деєв, В.С. Зеленецький, Є.Г. Коваленко, Я.Ю. Конюшенко, О.І. Марочкін, М.І. Станкович, С.М. Стахівський, В.Г. Танасович, А.А. Хмиров та інші разом з тим окремі питання встановлення меж доказування у кримінальному провадженні є дискусійними і потребують подальшого дослідження.

Кримінальний процесуальний кодекс не визначає коли саме можна вважати кількість доказів зібраних у кримінальному провадженні достатньою для прийняття підсумкового рішення у провадженні. Позиції з цього приводу можуть бути різними у сторони обвинувачення і у сторони захисту. Також можуть відрізнятися погляди на це питання між собою у суб'єктів кримінального провадження які ведуть кримінальний процес.

М.М. Михеєнко вважав, що межі доказування визначають глибину, ступінь дослідження обставин, коло, обсяг доказів і їхніх джерел, доказових фактів і процесуальних дій, що є необхідними для цього [1, с.105]. С.М. Стахівський зазначав, що межі доказування треба розуміти як таку сукупність доказів і їхніх процесуальних джерел, збирання і

дослідження яких забезпечить повне та якісне встановлення всіх обставин предмета доказування й ухвалення обґрунтованого рішення в кримінальній справі, а їх правильне встановлення є необхідною умовою забезпечення достатньої глибини пізнання відповідних обставин, а також необхідної надійності та переконливості результатів такого пізнання [2, с.11–12]. Я.Ю. Конюшенко визначає межі доказування як достатність, повноту і достовірність дослідження фактичних даних, що зумовлюють ухвалення процесуальних рішень у кримінальному провадженні [3, с.11].

Окремі автори звертають увагу на те що необхідно розрізняти суб'єктів прийняття рішень у кримінальному провадженні і відповідно визначати межі доказування залежно від тих рішень які вони приймають відповідно до своїх повноважень. Так О.О. Торбас зазначає що межі доказування для прийняття процесуальних рішень встановлюються не тими суб'єктами, які проводять оцінку доказів відповідно до ст. 94 КПК України, а тими, які будуть приймати відповідні процесуальні рішення після оцінки доказів в порядку ст. 94 КПК України. Слідчий та прокурор визначають межі доказування лише для повідомлення особі про підозру, складанні обвинувального акту та для прийняття інших процесуальних рішень у межах своїх повноважень. Межі доказування щодо, наприклад, встановлення винуватості особи мають бути сформовані лише судом. Слідчий та прокурор можуть лише на основі кримінального процесуального законодавства, судової практики, власного досвіду тощо спрогнозувати межі доказування, проте конкретно визначати такі межі буде суб'єкт, уповноважений на прийняття кримінальних процесуальних рішень відповідно до КПК України [4, с.206] .

З питанням визначення меж доказування пов'язане питання встановлення істини у кримінальному провадженні. Відповідно відповідь на питання коли можна вважати встановленою істину у доказуванні і буде відповіддю на питання щодо визначення меж доказування.

Про встановлення істини у кримінальному провадженні мова йде у ст.31 Конституції України відповідно до якої кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

В.М. Тертишник, характеризуючи положення КПК України визначив встановлення об'єктивної істини як «основної передумови справедливості судочинства». Об'єктивною істиною він визначає таку, яка «підтверджена сукупністю достатніх і належних до справи, допустимих і достовірних доказів, зафіксована в публічних юридичних рішеннях» [5, с.116].

Виходячи з зазначеного необхідно уточнити про яку саме істину може йти мова у кримінальному процесуальному доказуванні? Чи може це бути об'єктивна істина чи це має бути певна практична істина яка не виходить за межі предмету доказування і необхідна лише для прийняття рішення у справі. Об'єктивна істина як термін має більш філософське значення ніж юридичне і ближче за визначенням до абсолютних категорій які неможливо остаточно досягти, а можна лише прагнути до їх досягнення. Для юридичних цілей більш слушно вживати термін практична істина яка обмежується предметом доказування і може бути встановлена у кримінальному процесі. Межі встановлення істини слід обмежувати обставинами які входять до предмету доказування. Щодо конкретизації обставин які необхідно встановити слушною є позиція Л.М. Лобойка і О.А. Банчука що межі доказування – це такі межі доказової процесуальної діяльності, які констатують: повноту версій, що перевіряються; «глибину» дослідження обставин, що підлягають встановленню; обсяг

доказів і їхніх джерел, обов'язкових для визнання наявності або відсутності цих обставин; достатність обґрунтування висновків у кримінальній справі тощо. Межі доказування є індивідуальними у кожній кримінальній справі і для кожної зі сторін. Неправильне визначення меж доказування стороною обвинувачення може потягнути необґрунтоване звуження або розширення процесу доказування. Перше (необґрунтоване звуження) призводить до того, що деякі обставини, які належать до предмету доказування, залишаються недостатньо дослідженими через прогалини в доказовому матеріалі. Друге (необґрунтоване розширення) має наслідком невиправдане нагромадження доказової інформації, залучення додаткових процесуальних сил і засобів. Межі доказування, здійснюваного стороною обвинувачення під час досудового розслідування і в судовому розгляді, можуть не співпадати внаслідок виникнення необхідності перевірки під час судового розгляду нових версій, різниці в оцінці належності, допустимості, достовірності та достатності доказів та з інших причин. Отже, межі доказування у кримінальному провадженні визначаються: кримінальним законом, а якщо вирішуються цивільно-правові питання, то й цивільним законом; сторонами з урахуванням ситуації провадження; формою кримінального процесу, яка дозволяє припинення провадження за угодою про визнання винуватості [6, с.173,174]. Зрозуміло що якщо мова йде про звуження або розширення процесу доказування то ми говоримо про оціночну позицію в першу чергу сторони обвинувачення. Відповідно до об'єктивного чинника у вигляді закону додається суб'єктивний чинник особи яка проводить досудове розслідування, прокурора, суду. Саме від позиції сторони обвинувачення в першу чергу буде залежати визначення меж доказування. Обмежити цей чинник вимогами закону неможливо через творчий характер процедури доказування яка застосовується індивідуально у кожному кримінальному провадженні з урахуванням вимог КПК. Разом з тим підсумовуючи наведені положення і аргументи можна сформулювати певні висновки.

Отже, не дивлячись на те що КПК не передбачає встановлення істини як мети доказування у кримінальному провадженні позиція про встановлення істини як мети доказування у кримінальному процесі має право на існування. Зі встановленням істини тісно пов'язані межі доказування які необхідно обмежувати обставинами які входять до предмету доказування. Слушною є позиція що межі доказування треба розуміти як таку сукупність доказів і їхніх процесуальних джерел, збирання і дослідження яких забезпечить повне й якісне встановлення всіх обставин предмета доказування й ухвалення обґрунтованого рішення в кримінальній справі, а їх правильне встановлення є необхідною умовою забезпечення достатньої глибини пізнання відповідних обставин, а також необхідної надійності та переконливості результатів такого пізнання. Неправильне визначення меж доказування стороною обвинувачення може потягнути необґрунтоване звуження або розширення процесу доказування. Межі доказування, здійснюваного стороною обвинувачення під час досудового розслідування і в судовому розгляді, можуть не співпадати внаслідок виникнення необхідності перевірки під час судового розгляду нових версій, різниці в оцінці належності, допустимості, достовірності та достатності доказів та з інших причин.

Список використаних джерел:

1. Михеенко М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. К.: Вища школа, 1984. 133 с.
2. Стахівський С. Кримінально-процесуальні засоби доказування: автореф. дис..... д. юрид. наук: 12.00.09; Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005. 30 с.

3. Конюшенко Я. Доказування на досудовому провадженні у кримінальному процесі України: автореф. дис..... канд. юрид. наук: 12.00.09; Акад. упр. МВС України. К., 2010. 20 с.
4. Торбас О.С. До питання визначення меж доказування у кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2023 № 3 С.293-297.
5. Тертишник В. Істина «поза розумним сумнівом»: проблеми та колізії доказового права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 116–120.
6. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. К.: Ваїте, 2014. 280 с.

Хлонь О.М.,

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та психології
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID ID: 0000-0001-9733-8531*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Сучасна юридична психологія виходить на новий рівень розуміння проблем постіндустріального суспільства де однією із базових цінностей є інформація. Варто відмітити, що уявлення про інформацію як про ідеальну ціннісну категорію зустрічається не лише в психологічних, але і в юридичних науках. При цьому важливим є розуміння не лише ціннісного аспекту інформаційного контенту, але і доцільного її використання на благо суспільства, прогресу науки і техніки.

Організації, які можуть запропонувати якісний інформаційний контент сьогодні є затребуваними на ринку, а їхні послуги можуть бути належним чином оцінені суспільством. При цьому наявним ресурсом і суттєвим активом таких організацій є саме інформація. З огляду на це, витік інформації може мати надзвичайно неприємні наслідки для таких організацій і обумовити зниження їхньої вартості на ринку, а також спричинити ряд інших не менш негативних обставин. На цьому етапі інформаційна безпека відіграє надзвичайно важливу роль особливо в контексті розуміння особливостей сучасного суспільства.

Політика інформаційної безпеки організації містить керівні принципи та процедури, яких організації вимагають від співробітників дотримуватися для забезпечення безпеки та належного використання організаційної інформації та технологічних активів [1, 2].

Особливо важливе значення тут має захист інформації різноманітних публічних сервісів, які зберігають масиви даних, що можуть бути не належним чином використані кримінальними елементами.

Так, зокрема загальнообов'язкові публічні сервіси, які зберігають конфіденційну інформацію про здоров'я пацієнтів (наприклад сервісу HELSI), пін коди та коди доступу до особистих карток та рахунків клієнтів банку тощо, мають надзвичайно важливу функцію виконання завдань пов'язаних із використанням значних об'ємів даних, які становлять безумовну цінність, а в разі їх втрати, можуть спричинити суттєву шкоду для осіб, які такими сервісами користуються.

На цьому етапі проблематика забезпечення інформаційної безпеки набуває серйозного значення, як в рамках загальнодержавних, так і в світових масштабах.

Саме тому, важливого значення набуває підготовка спеціалістів у галузі забезпечення інформаційної безпеки. Сучасні сервіси захисту особистої інформації можуть вважатися надійними або не надійними лише з огляду на існуючий прогрес у сфері електронних комунікацій.

Тут проблемним питанням залишається не лише потужність технологій та їх фактична здатність захистити дані, але і людський фактор. Жодна програма не буде працювати в достатній мірі ефективно, якщо її обслуговування не здійснюється кваліфікованим спеціалістом.

В цьому сенсі людський фактор являється якщо не визначальним, то принаймні одним із ключовим. Також не можна забувати про елементарну халатність чи непрофесіоналізм, внаслідок якого конфіденційні дані можуть бути втрачені лише в силу того, що відповідальна особа не була в достатній мірі уважна.

При цьому в умовах сучасного суспільства все більше і більше з'являється загроз викликаних війнами, одними із різновидів яких є якраз інформаційні війни.

Фейкові новини, можуть провокувати негативні чи непрофесійні реакції з боку відповідальних осіб, які покликані забезпечувати інформаційну безпеку, що може стати причиною несанкціонованого витоку даних, а отже мають бути захищені не лише самі дані, але і канали інформації по яким отримується інформація, яка має конкретне цільове призначення.

Все це обумовлює високі вимоги до спеціаліста у сфері захисту інформації та забезпечення безпеки даних.

Саме тому, важливість підготовки таких спеціалістів не піддається сумніву. Важливим на цьому етапі є розвитку правосвідомих уявлень молодих спеціалістів до яких ставляться високі вимоги зважаючи на специфіку їхньої професії [3].

Втім суто технічний аспект та проекція у сферу технологічної підготовки таких спеціалістів не виключає ризиків недостатньої компетентності відповідних осіб у праві та психології.

Цілком очевидним є той факт, що такого роду спеціалісти мають бути всебічно розвинуті та володіти не лише суто технічними знаннями, але і розбиратися в юриспруденції та психології, освоювати знання та навички, які допоможуть їм зрозуміти усі тонкощі юридичної системи та ролі особистості в такій системі.

Важливим для спеціалістів відповідного профілю є розуміння поведінкових реакцій правомірних громадян, а також врахування та виявлення поведінки антисоціальних елементів з метою своєчасного діагностування такої поведінки та вироблення індивідуальних поведінкових механізмів протидії таким діям.

В даному випадку можемо говорити про збереження особистого усвідомлення ролі людини в динаміці функціонування правової системи. На цьому етапі кожна людина як право свідомий громадянин та відповідальна за збереження даних особа, зокрема має відповідати ряду критерії, ознак та характеристик які ставляться перед нею суспільство.

Саме комплекс професійних якостей, знань, умінь та навичок має забезпечити надійне виконання професійних завдань. Однак, саме для освоєння такого комплексу, необхідне вивчення необхідних дисциплін на етапі підготовки такого спеціаліста, а також подальше самостійне опрацювання знань у такій сфері в процесі особистісного саморозвитку. Зважаючи на це можна підкреслити важливу роль юридичної психології в процесі освоєння професійних знань майбутніх та діючих фахівців у сфері захисту інформації.

Висновок. Тож слід підкреслити важливість знань у сфері юридичної психології для підготовки спеціалістів у сфері кібербезпеки та захисту інформації з метою доцільного використання таких знань в процесі власної професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Balagopal N, Saji K Mathew, 2024 Exploring the factors influencing information security policy compliance and violations: A systematic literature review, Computers & Security, Volume 147, <https://doi.org/10.1016/j.cose.2024.104062>
2. Bulgurcu B. et al. (2010) Information security policy compliance: an empirical study of rationality-based beliefs and information security awareness MIS Q.
3. Хлонь О. М. Психологічні особливості розвитку правосвідомих уявлень студентів та молоді при навчанні та самореалізації // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Хмельницький, 14 квітня 2022) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), В. К. Гаврилькевич, Л. О. Подкоритова] ; М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. Хмельницький : Кафедра психології та педагогіки ХНУ, 2022. С. 92

Шишка О.Р.,

*кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін
Київського університету права та інтелектуальної власності
Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID ID: 0000-0002-1396-0508*

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПРИВАТНО-ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Вступ. Процес оновлення цивільного законодавства України є важливим і необхідним у контексті сучасних викликів. Важливою складовою цього процесу є забезпечення правової визначеності, яка є ключовою для стабільності та передбачуваності регулювання цивільних відносин. Цей принцип гарантує охорону та захист прав і інтересів учасників цивільних відносин, сприяє їхній правовій безпеці та мінімізує ризики правової невизначеності.

1. Значення принципу правової визначеності у забезпеченні приватно-правової безпеки.

Принцип правової визначеності є органічною складовою принципу верховенства права і вимагає, щоб норми цивільного права були зрозумілими, чіткими та передбачуваними. Це важливо для забезпечення безпеки правових відносин у приватній сфері, адже правова невизначеність може призвести до порушення прав і законних інтересів учасників цивільних відносин, а також ускладнити або навіть унеможливити їх ефективний захист.

Наразі принцип правової визначеності в цивільному праві проявляється через встановлення чітких правил та механізмів, які забезпечують передбачуваність правових наслідків для учасників цивільних правовідносин. Він також реалізується через змістовну, системну та структурну побудову Цивільного кодексу України, який є основним актом цивільного законодавства України. Крім того, принцип правової визначеності знаходить

відображення: у нормах, що визначають зміст, обсяг, межі та обмеження прав, інтересів і обов'язків сторін; у нормах, що визначають алгоритм тлумачення змісту правочину (ст. 213 ЦК України), умов договору (ст. 637 ЦК України) та заповіту (ст. 1256 ЦК України); у спеціальних положеннях, спрямованих на усунення колізій між нормами права чи правовими джерелами (ст. 7, ст. 21, ст. 203 ЦК України). Цей принцип застосовується і у ситуаціях, коли застосування певних цивільно-правових норм суперечить суті конкретних цивільних відносин чи суті правочину (ч. 5 ст. 202, ч. 1 ст. 716, ч. 2 ст. 901 тощо ЦК України).

Таким чином, принцип правової визначеності у цивільному праві відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та передбачуваності правових відносин. Його дотримання сприяє зміцненню приватно-правової безпеки, адже учасники правовідносин можуть розраховувати на чіткі правила та зрозумілі правові наслідки своїх дій. Відповідно, це не лише запобігає правовим конфліктам, але й полегшує вирішення спорів, що виникають. Таким чином, принцип правової визначеності є фундаментальною складовою цивільного законодавства, яка забезпечує ефективність і дієвість правового регулювання у приватній сфері.

2. Проблеми реалізації принципу правової визначеності в цивільному законодавстві України.

Наразі Цивільний кодекс України має низку проблем, пов'язаних із правовою невизначеністю:

- *Непослідовність норм.* Деякі положення ЦК України не узгоджуються між собою, що створює правову невизначеність і ускладнює їх застосування.
- *Неясність формулювань.* Норми часто формулюються нечітко, що призводить до неоднозначного тлумачення та проблем у правозастосуванні.
- *Недостатня структурна логіка.* Розділи та глави ЦК України не завжди логічно структуровані, що сприяє плутанині у визначенні предмета регулювання.
- *Правова невизначеність у регулюванні окремих відносин.* Відносини, які не охоплюються предметом цивільного права, але регулюються ЦК України, створюють ситуації правової невизначеності.
- *Відсутність норм щодо єдиного алгоритму тлумачення цивільно-правових норм.*

3. Вплив правової невизначеності на приватно-правову безпеку.

Правова невизначеність безпосередньо впливає на приватно-правову безпеку, оскільки:

- Створює ризики неправомірного втручання у приватну сферу учасників цивільних відносин.
- Ускладнює судовий захист прав і свобод, оскільки відсутність чітких критеріїв у нормах закону ускладнює процес доказування.
- Знижує довіру до правової системи, що може мати негативний вплив на правову стабільність і соціально-економічний розвиток.

4. Перспективи вдосконалення цивільного законодавства України для забезпечення правової визначеності.

Для підвищення рівня правової визначеності в ЦК України необхідно вжити таких заходів:

- **Закріплення принципу правової визначеності в ЦК України:** Включення цього принципу до статті 3 ЦК України як одного з основних засад цивільного права. Це зумовлено тим, що цей принцип закріплений у цивільно-правових нормах, має

загальний характер, оскільки його дія поширюється на усі цивільні відносини. Крім того, порушення такого принципу в цивільному праві передбачає певні правові наслідки.

- **Удосконалення структури норм.** Пропонується впорядкування глав і статей, що підвищить системність і логічність законодавства.
- **Чіткість та передбачуваність норм.** Розробка стандартів формулювання норм, які мають бути зрозумілими та передбачуваними, відповідно до вимог Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України.
- **Усунення суперечностей у нормах.** Проведення системного аналізу чинного законодавства для виявлення та усунення суперечностей між нормами.
- **Розширення предмету регулювання.** Включення до предмета цивільного права не лише особистих, але й неособистих немайнових відносин, що усуне правову невизначеність у регулюванні цих відносин.
- **Розширення суб'єктів цивільних правовідносин.** Зокрема, це стосується органи юридичної особи, які відповідно до ст. 92 ЦК України діють відповідно до установчих документів та закону.
- **Розширення системи об'єктів цивільних правовідносин.** Це стосується визначення дій в системі об'єктів цивільних прав, а також інших благ, які не вписуються в сучасну концепцію об'єктів цивільних прав (наприклад, підприємство як єдиний майновий комплекс¹). Це також стосується і системи об'єктів цивільного інтересу.²

Висновки. Принцип правової визначеності є необхідним для забезпечення приватно-правової безпеки в Україні. Його реалізація потребує вдосконалення цивільного законодавства, зокрема ЦК України, що забезпечить стабільність і передбачуваність правових норм, підвищить ефективність правового регулювання та забезпечить належний захист прав і інтересів учасників цивільних відносин.

Удосконалення цивільного законодавства, впорядкування норм та структурна логіка ЦК України сприятимуть зміцненню правової визначеності, що є запорукою правової безпеки та утвердження принципу верховенства права в державі.

Крилова О.І.,

молодший науковий співробітник наукової установи – ТОВ «НФЕ» Україна,

здобувач наукового ступеня доктора філософії в галузі права,

ORCID ID: 0009-0009-3365-2404

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ІСТОТНОЇ ЗМІНИ ОБСТАВИН У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

¹ Більш детально про це тут: Шишка О.Р. Підприємство як суб'єкт та об'єкт цивільних правовідносин у сфері венчурного інвестування: огляд теоретичних точок зору. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 10. С. 148–151. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/34>.

² Більш детально про це тут: Шишка О.Р. Цивільний інтерес у контексті статті 1 Цивільного кодексу України: проблеми визначення та регулювання. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 19 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України», Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2022. – с. 141-149.

Реалізація права щодо зміни чи розірвання договору на підставі істотної зміни обставин у відповідності зі статтею 652 Цивільного кодексу України є важливою в сучасних умовах через можливість адаптації договорів до нових економічних, політичних, соціальних, екологічних та технологічних реалій. Зокрема, сучасний світ характеризується високою економічною нестабільністю (інфляція, зміни курсів валют, економічні кризи тощо), політичними та соціальними змінами (військові конфлікти, політичні санкції тощо), технологічним прогресом (технології або продукти стають застарілими, що вимагає перегляду умов договорів), виникнення пандемій та глобальних криз (поширення вірусу, карантинні заходи та інші обмеження). Саме інститут істотної зміни обставин покликаний забезпечувати справедливість, захист інтересів сторін та гнучкість договірних взаємовідносин, що є необхідними для стабільного розвитку правових відносин у мінливому світі.

Як відзначає Мельник О. О. на сьогодні стаття 652 Цивільного кодексу України в науковій літературі є однією із найбільш дискусійних як в науці цивільного права України, так і при практичній реалізації. Крім того, вказаний факт підтверджується багаточисленними судовими рішеннями, роз'ясненнями Верховного Суду. Особливо гостро питання застосування господарюючими суб'єктами права щодо зміни договору у зв'язку з істотною зміною обставин в Україні постало в останні нестабільні роки. Вказане, в черговий раз показало глибину проблеми щодо недостатності законодавчого тлумачення та потребу в конкретизації положень статті 652 Цивільного кодексу України [1, с. 239].

Для вирішення вказаного питання доречно звернутись до вже напрацьованого міжнародного досвіду. В правових системах різних країн доктрина істотної зміни обставин існує в різних варіаціях. Так, право Англії та США допускає припинення зобов'язання на підставі істотної зміни обставин, Принципи європейського договірного права також дозволяють судовий порядок зміни та розірвання договору у цьому випадку. Зокрема, в Німеччині застосовується принцип "*Störung der Geschäftsgrundlage*" (§ 313 ЦК Німеччини) відповідно до якого договір може бути змінений або розірваний, якщо обставини, які стали основою договору, суттєво змінилися [3]. Натомість французьке право такого розірвання договору не допускає зовсім, та називає підставами звільнення від відповідальності «форс-мажор» та «непередбачувану подію» (*cas fortuit*).

Як слушно підкреслюють вітчизняні науковці, до появи нового способу правового захисту у формі позову про зміну чи розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин за ним, призвела рецепція в цивільне законодавство України латинського юридичного принципу *clausura rebus sic stantibus*, що означає «за умови, що речі залишаються незмінними». Для прикладу, наразі, питання докорінної зміни обставин у відносинах між державами, що склались на основі договору, докладно регламентує стаття 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів. Так, відповідно до вказаної статті на докорінну зміну, яка сталася щодо обставин, що існували при укладенні договору, і яка не передбачалась учасниками, не можна посилатись як на підставу для припинення договору або виходу з нього, за винятком тих випадків, коли: (а) наявність таких обставин становила істотну підставу згоди учасників на обов'язковість для них договору; і (b) наслідок зміни обставин докорінно змінює сферу дії зобов'язань, які все ще підлягають виконанню за договором. На докорінну зміну обставин не можна посилатись як на підставу для припинення договору або виходу з нього: (а) якщо договір встановлює межу; або (b) якщо така докорінна зміна, на яку посилається учасник договору, є результатом порушення цим учасником або зобов'язання за договором, або іншого міжнародного зобов'язання, взятого ним на себе відносно будь-якого іншого учасника договору. Коментар до Віденської

конвенції акцентує увагу, що п'ять умов, які визначені ст. 62 Віденської конвенції, а саме: «(1) зміна має бути пов'язана з обставинами, що існували на момент укладення договору» (2) зміна має бути фундаментальною; (3) вона має бути непередбачувана для сторін; (4) існування таких обставин мало становити істотну підставу згоди сторін на обов'язковість для них договору; (5) зміна обставин стосується лише тих зобов'язань, які все ще підлягають виконанню за договором, мають бути наявними у повному складі та виконані одночасно [4]. Так, у світлі останніх подій в Україні посилання на статтю 62 Віденської конвенції міститься в ряді законів України, а саме: «Про припинення дії Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря та Керченської протоки», «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року» тощо. Аналізуючи їх в призмі теоретичних основ закладених у вказаній вище статті, вбачається, що докорінна зміна полягає у зміні правовідносин між державами від мирного співробітництва до збройного конфлікту.

На погляд деяких вчених, принцип «*clausura rebus sic stantibus*» є антиподом іншого принципу *pacta sunt servanda*. Зміст останнього, римські юристи викладали наступним чином: *pacta convent aquae neque contra legas, neque dolo malo inita sunt, omni modo observanda sunt* (договори, які укладені не всупереч законам і не шляхом шахрайства, мають точно виконуватись у всіх аспектах) [5, с. 408]. Вказаний принцип знайшов своє відображення в статті 629 Цивільного кодексу України. Беззаперечною є думка науковців, які вважають, що обов'язковість виконання сторонами умов договору є правовим принципом, завдяки якому забезпечується стабільність договірних відносин, проте його зміст полягає не лише у тому, що «зміна та розірвання договору не допускається без взаємної згоди сторін, а також не допускається одностороння відмова від виконання договору, якщо інше не передбачено договором або законом» (стаття 651 Цивільного кодексу України). Звідси і стверджувати, що вказані вище принципи – антиподи, зарано.

Аналіз судової практики щодо реалізації норм закріплених в статті 652 Цивільного кодексу України, вказує на поширення правила визначеного статтею 62 Віденської конвенції щодо обов'язковості наявності всіх п'яти умов одночасно, на вимоги щодо наявності всіх чотирьох умов визначених частиною 2 статті 652 Цивільного кодексу України. Вказана правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у справі № 910/11888/19 в якій вказується, що істотна зміна обставин, є оціночною категорією, яка полягає у зміні договірних зобов'язань таким чином, що його виконання для однієї зі сторін договору стає більш обтяженим, ускладненим чим суттєво змінюється рівновага договірних стосунків [7]. При цьому, закон пов'язує можливість внесення змін до договору у судовому порядку не лише з наявністю істотної зміни обставин, а з наявністю чотирьох умов, визначених частиною 2 статті 652 Цивільного кодексу України. Доречно зауважити, що хоча питання доцільності визнання рішень суду судовими прецедентами є дискусійним в сучасній правничій науці, однак, їх аналізування та узагальнення може стати джерелом для заповнення прогалин в праві, в тому числі щодо питання регулювання інституту істотної зміни обставин.

Таким чином, вбачається, що формування інституту істотної зміни обставин у вітчизняному законодавстві відбувалось на основі використання правових доктрин та принципів різних країн світу, що є досить логічним та правильним з точки зору використання позитивного досвіду врегулювання правовідносин, гармонізації з міжнародним законодавством. Проте, наразі практична реалізація норм ст. 652 ЦК України показує на існуючі прогалини, правову невизначеність істотної зміни обставин через що непоодинокі

випадки зловживання однією зі сторін договірною зобов'язання своїми правами щодо зміни (розірвання) договору у зв'язку з істотною зміною обставин.

Маючи значні наукові напрацювання з вказаного питання, багаточисленний практичний досвід та судову практику необхідно в подальшому адаптувати норми статті 652 Цивільного кодексу України до сучасних реалій життя, особливостей українського законодавства конкретизувавши критерії для визначення «істотної зміни обставин». Вони повинні враховувати широкий спектр факторів та їх критеріїв, здатних суттєво вплинути на можливість виконання зобов'язань за договором. До таких критеріїв можуть належати: вплив зовнішніх факторів (економічні кризи, природні катаклізми тощо); зміна законодавства та регуляторних умов (зміни у правовому регулюванні, міжнародні санкції); соціальні зміни (війни, масові протести, громадянські конфлікти тощо); технологічні зміни (впровадження нових технологій або вихід з ладу критично важливих технологічних систем, які суттєво впливають на виконання зобов'язань).

Крім того, необхідно визначити механізм доказування наявності істотної зміни обставин, одним із етапів якого визначити переговори між сторонами. Він може включати: обов'язкове повідомлення однією стороною іншій про настання обставин, які, на її думку, є істотними; визначення термінів для відповіді та початку переговорів; чітке окреслення прав та обов'язків сторін під час переговорного процесу; можливість залучення незалежних фахівців у сфері права для об'єктивної оцінки змін; встановлення процедури медіації або інших альтернативних способів вирішення спорів у разі, якщо переговори не призведуть до консенсусу.

Таким чином, вдосконалення правової бази сприятиме більш гнучкому, об'єктивному підходу до оцінки істотної зміни обставин та збалансуванню інтересів сторін у договірних відносинах.

Список використаних джерел:

1. Мельник О. О. Зміна та розірвання договору у випадку дії обставин форс-мажору внаслідок пандемії. *Часопис Київського університету права* (4), 238-242. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/573/545/>.
2. Мельник О. О. Зміна та розірвання договору, з точки зору різних правових доктрин, у випадку дії обставин форс-мажору. *Journal «ScienceRice: Juridical Science»* (4(14)), 34-40. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/573/545>.
3. Німецьке Цивільне уложення : Закон Федер. Респ. Німеччина : станом на 30 вересня 2024 р. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html.
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів: Конвенція Орг.Об'єдн.Націй від 23.05.1969 р.: станом на 13 червня 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text.
5. Євінтов В. І. Пакта сунт серванда. Юридична енциклопедія: в 6т. редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.:Укр.енцикл., т. 4, 408.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень (Електронний ресурс). - Справа № 910/11888/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93498735>.
7. Про припинення дії Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки: Закон України від 24.02.2023 р. № 2948-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2948-20#Text>.

Бабайлова Л.М.,
здобувачка кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕКОЛОГІЧНІ КРИМІНАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ: ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року №3477-1V [1] суди при розгляді справ застосовують Європейську Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод і практику Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як джерело права.

ЄСПЛ неодноразово визнавав порушення статті 8 Конвенції, коли мова йшла про порушення добробуту людини через погіршення довкілля, що негативно впливало на її особисте та сімейне життя. Разом з тим, необхідно зазначити, що в Конвенції прямо це право не закріплено. Аналіз рішень ЄСПЛ свідчить про те, що Суд розглядає саме Державу як суб'єкта безпосередньо зобов'язаного забезпечувати нормативно-правове регулювання захисту екологічних прав людини.

Війна в Україні оголила багато проблем, які потребують вирішення, у тому числі й екологічних, до вирішення яких потрібно долучати міжнародні інституції, а також використовувати напрацьований ними досвід міжнародно-правового регулювання захисту навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки [2].

Наразі можливості національної правової системи України виявилися явно недостатніми для вирішення проблем захисту прав громадян в умовах негативних і небезпечних кліматичних змін.

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV, державна політики України щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення обов'язкового врахування вимог законодавства ЄС під час нормопроєктування. Державами-членами ЄС на сьогодні вже є більшість держав Європи, а ще деякі держави Європи претендують на таке членство [4].

Законом передбачено, що на першому етапі виконання Програми пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, є, у тому числі, довкілля [5]. В Програмі наголошується, що саме на першому етапі виконання Програми необхідно провести порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України *acquis* Європейського Союзу у пріоритетних сферах [5].

Необхідно зазначити, що в Європейському Союзі існують суворі правові рамки, спрямовані на регулювання порушень екологічних норм та забезпечення дотримання нормативів для захисту довкілля. Заснована на принципах обережності європейська екологічна політика стала центральною у стратегії розвитку ЄС. Від початку свого становлення до сучасних ініціатив, таких як Європейська зелена угода, ЄС постійно розвиває свою політику для боротьби зі складними екологічними викликами [4]. .

Європейський Союз активно впроваджує свою екологічну політику через програми дій, спрямовані на захист навколишнього середовища. Кримінальна відповідальність за порушення екологічних норм в країнах-учасниках ЄС регулюється мінімальними

стандартами ЄС, і до порушників можуть бути застосовані такі покарання як штраф або покарання позбавленням волі.

Необхідно зазначити, що 11 квітня 2024 року прийнята нова Директива ЄС про екологічні злочини, яка набула чинності 20 травня 2024 року [6] та замінила Директиву 2008/99/ЄС про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального права.

Причиною цього стало проведення оцінки ефективності останньої у 2019 та 2020 роках, за результатами яких Комісією зроблено висновок, що Директива ЄС 2008 року не мала достатнього ефекту. Було констатовано, що як кількість справ про екологічні злочини, так і кількість винесених вироків залишалася дуже низькою. Наголошено на тому, що санкції були надто низькими, щоб бути стримуючими, а транскордонне співробітництво було недостатнім. Звернуто увагу на існування прогалин у правозастосуванні в усіх державах-членах і на всіх рівнях ланцюжка правозастосування (поліція, прокуратура та кримінальні суди). При цьому проведення моніторингу ефективності проваджень щодо екологічних злочинів ускладнювало відсутність достовірних даних [7].

Нова Директива ЄС 2014 року щодо екологічних злочинів покликана поліпшити розслідування та судові переслідування таких порушень. Вона розширює перелік порушень і встановлює однакові стандарти санкцій для фізичних і юридичних осіб у всіх країнах-членах. Директива визначає таке поняття як "кваліфікований злочин" і передбачає різні рівні покарань для порушників. Також вона надає підтримку та захист для осіб, які повідомляють про порушення, а також потерпілих від екологічних злочинів [7].

Держави-члени повинні забезпечити, щоб ці порушення становили кримінальні злочини в їх національному законодавстві[6]. Крім того, держави-члени будуть зобов'язані встановлювати кваліфіковані правопорушення з більш суворими покараннями, якщо одне з правопорушень, визначених у Директиві, призводить до серйозної широкомасштабної та значної шкоди або руйнування навколишнього середовища. Директива також визначає конкретні типи та рівні покарань для фізичних і юридичних осіб. Також встановлює диференційовану систему мінімальних і максимальних покарань у вигляді позбавлення волі, а для юридичних осіб запроваджує два альтернативні методи штрафування на основі фіксованих сум від 24 до 40 мільйонів євро та загального річного світового обороту відповідної юридичної особи.

Україна продовжує розбудовувати своє екологічне законодавство у відповідності до міжнародних стандартів та з урахуванням глобальних тенденцій з охорони довкілля. Вважаємо, що для прийняття ефективного національного законодавства в сфері довкілля необхідно враховувати міжнародний досвід та законодавство інших країн.

Список використаних джерел:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-1V.
2. Питання охорони довкілля в практиці ЄСПЛ та їх вплив на судову практику в Україні. *Верховний Суд. Офіційний Веб-сайт*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/959173>.
3. Панкевич О., Гаврильців М. Концепція захисту екологічних прав у практиці Страсбурзького суду: деякі загальнотеоретичні та філософсько-правові аспекти. *Право України*. 2023. № 6. С. 51–68.
4. Кравчук І.В., Парапан М.В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС. –К.,2004.-с.103-121.

5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV . Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 29, ст.367.

6. Нова Директива (ЄС) 2024/1203 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального права. *Офіційний веб-сайт Європейського Союзу*. URL: https://environment.ec.europa.eu/news/new-environmental-crime-directive-comes-force-2024-05-20_en.

7. Директива щодо екологічних злочинів: ЄС вирішує серйозні екологічні злочини через кримінальне право та підтримує національний потенціал правоохоронних органів. *Офіційний веб-сайт Європейського Союзу*. URL: <https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-compliance-assurance/environmental-crime-directiveen>.

Безушко А.П.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності «Право» Університету економіки та права «Крок»

ЩОДО ГАРАНТІЙ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Апріорі протистояння агресору забезпечене завдяки стійкості українських військовослужбовців, яка залежить від дотримання їх прав та охоронюваних законом інтересів, а ті, в свою чергу від їх гарантій. Така парадигма відповідає інтересам як держави так і самих військовослужбовців, що наділені законом особливим статусом, а в період воєнного стану тим більше. Проте, як не дивно, Закон України «Про Збройні Сили України» не визначив ні самого військовослужбовця, без якого не мислимі ЗС України ні його прав, що вважаю стратегічною помилкою його концепту. Частково, це забезпечене Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Згідно військовослужбовцем є громадянин України, який проходить службу в Збройних силах або у інших військових формуваннях, які створені відповідно до законодавства. До них відносяться: офіцери, прапорщики, мічмани, строкова служба, служба за контрактом ЗСУ, Державна прикордонна служба, Служба безпеки України, війська цивільної оборони, інші військові формування, які створено у відповідності до українського законодавства, жінки-військовослужбовці, а також курсанти військових навчальних закладів.

Їх правовий статус на тлі прав людини охоплює передбаченні чинним законодавством суб'єктивні права та юридичні обов'язки як військовослужбовця взагалі, та конкретного згідно займаної посади зокрема. Окрім того в нього входять передбачені пільги, переваги у здійсненні окремих прав, які залежать від тих, хто їх надає визначених витрат на їх надання та згоди персоналу пільгонадавачів. Відповідно останні не завжди гарантовані для їх реалізації з приводу чого виникають конфлікти, зокрема щодо пільгового перевезення транспортом загального користування. Тож це ще раз свідчить про правило що проголошене та не забезпечене здійсненням право є декларативним та перетворюється в свою протилежність. Тож це потребує дійових, а не декларативних гарантій.

Останні детерміновані порушенням прав та змістом понятійно-категоріального аспекту, в даному разі правовідносин, які забезпечують правове становище спеціального суб'єкта правовідносин – військовослужбовця. На наш погляд, це охоплює матеріально-

правові, процедурно-правові та процесуально-правові гарантії їх дотримання в суспільстві та можливість охорони і захисту в разі порушення чи його загрози. Наразі це стосується винагороди військовослужбовців за службу та виконання бойових завдань, виплат за укладеним контрактом на службу в разі його укладення та передбачених позитивним правом пільг та преференцій, безперешкодного їх здійснення. Назване зумовлене відсутністю у видатковій частині державного бюджету достатніх коштів та менше їх розподілом.

Обмеження в людському ресурсі для поповнення втрат спонукають до непопулярних та навіть протиправних дій стосовно військовослужбовців: невчасне звільнення, застосування примусу, невивплата встановленого забезпечення, зокрема грошового, матеріального тощо. Їх причинами, окрім вимушеності є зловживання командування тощо. Внаслідок цього дезертирства, нестатутні відносини, самогубства, невиконання наказів та інші протистояння набули поширення.

Це може бути здійснене з врахуванням темпорального та просторового аспектів формування парадигми юридичних чи правових гарантій взагалі та військовослужбовців зокрема в тому числі в умовах дії воєнного стану.

Для вирішення проблеми дієвості гарантій слід встановити гносеологію їх феномену та результативність їх застосуванні до правового становища військовослужбовців з врахуванням дій такого стану та міжпредпретним підходом (теорія права, конституційне право, адміністративне право, приватне право, військове право, яке активно наразі формується).

Темпоральність надає підстав зважати на дію воєнного часу, який рано чи пізно закінчиться, проте в силу дії інерції, неповороткості державного механізму та проблем із забезпечення залишиться на певний час для погашення заборгованостей перед військовослужбовцями чи/та їх правонаступниками, а визначені рамки дії зазначених гарантій – банально поспішати з дослідженням та виконанням дослідницької програми поза якими воно може втратити свою практичну значущість.

У Вікіпедії постульовано, що «Юридичні гарантії (фр. *Garantie* – порука, умова, забезпечувати що-небудь) – законодавчо закріплені засоби охорони суб'єктивних прав громадян і організацій, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності і охорони правопорядку, інтересів особистості, суспільства і держави» [1]. За великим рахунком, воно увібрало у себе підходи та елементи, які до того були проведені в загальній та спеціальній правничій довідковій літературі.

Категорія гарантії має й світоглядне підґрунтя, навіть коли вона стосується прав та свобод людини, зокрема людини з особливим правовим статусом, що важливе для вітчизняної науки, де простежується значна наукова спадщина, що слугує емпіричним підґрунтям досліджень сучасних вітчизняних та зарубіжних, але їх напрацювання не завжди доходять до практичної реалізації у правотворчості, а з іншого боку, матеріально-технічна база для проведення наукових досліджень є застарілою, і ми відстаємо від провідних наукових держав світу на кількадесят років (науковці користуються здебільшого ідеологічно застарілою термінологічною базою, як спадком радянських догм, передусім науки гуманітарного спрямування, які повинні були розвиватися виключно в напрямі, встановленому державою).

Мета таких досліджень зводилася до обґрунтування проголошених ідеологічних гасел методами, властивими тій чи іншій науці. Парадигмально, людина розглядалася як один з елементів системи, а не як центр цієї системи та піддавалася тиску та свавіллю. У

правовій державі роль має змінитися на людиноцентричний підхід, що є складовою гарантій дотримання прав та охоронюваних законом інтересів.

Наразі слід виходити з принципу верховенства права де гарантії прав та охоронюваних законом інтересів людини є глобальним завданням держави. В такому контексті вбачається й забезпечення дієвості гарантій військовослужбовців як людей, а не витратного матеріалу на війні.

Список використаних джерел:

1. Гарантії. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97 (Дата звернення – 20. 09. 2024 р.)

Бутенко А.О.,

аспірант кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

*Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Буття права (галузі права, інституту права, закону, підзаконного нормативного акту, правової норми) є відображення його характеристик, об'єктивно обумовлених. Право історичне. Історизм стосується як буття права та і форм його прояву. Право опосередковано соціально - історичним досвідом [1].

Об'єктивним фактом є те, що КУпАП давно уже не відображає зміни, які відбуваються в суспільних відносинах України незважаючи на велику кількість доповнень, внесених в даний нормативний акт. Але намагання його вдосконалити показує на цілий ряд проблем, можна вважати фундаментальних, вирішення яких є важливою необхідністю.

Основними можна назвати такі: повнота кодифікації адміністративно-деліктного законодавства; формування його структури; визначення предмета правового регулювання інституту адміністративної відповідальності в контексті якого важливим є визначення поняття адміністративного проступку і тут ключовою є проблема вини; обґрунтування встановлення нових видів адміністративних стягнень; розширення кола суб'єктів адміністративного проступку.

Законодавство про адміністративну відповідальність на сьогодні складається із двох груп: а) діючого КУпАП, інших нормативних актів, які моделюють адміністративну відповідальність відповідно до стандартів та вимог, визначених КУпАП; б) нормативних актів окремих галузей законодавства – податкового, митного, та іншого, які моделюють адміністративну відповідальність на засадах, відмінних від тих, які визначені КУпАП.

Зрозуміло, що усунення протиріч, прогалин та відмінностей у правовому регулюванні адміністративної відповідальності є можливим лише на засадах кодифікації всіх нормативних актів адміністративно-деліктного законодавства. Така кодифікація передбачає послідовне переосмислення всього законодавства на відповідних вимогам сьогодення принципах. Повнота кодифікації законодавства буде сприяти правильності його застосування прозорості і зрозумілості адміністративної відповідальності,. Крім того,

єдиний, кодифікований нормативний акт дозволить швидко відслідковувати правотворчий процес щодо застосування адміністративної відповідальності.

Основоположним критерієм щодо кодифікації має бути предмет правового регулювання інституту адміністративної відповідальності. Термін «відповідальність» досить різноманітний. В загальному, можна вести мову про почуття відповідальності та відповідальну поведінку [2]. В Україні адміністративна відповідальність – це відповідальність громадян та посадових осіб перед державою за протиправні дії чи бездіяльність, а також і юридичних осіб. Але проблематика щодо визначення адміністративної відповідальності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування перед громадянами є дуже актуальною. Її вирішення можна починати, очевидно, із нового розуміння поняття адміністративного проступку через розмежування правопорушення і проступку (делікту).

Сьогодні в Україні традиційно вважається, що в особливій частині КУпАП систематизовані склади проступків, які не є суспільно небезпечними, і визначення адміністративного правопорушення (проступку), яке міститься в ст. 9 Кодексу, не вказує на цю ознаку. Крім того, чинний КУпАП містить проступки, які не є адміністративними. не витримані є справедливим [3].

Отже, у вирішенні питань кодифікації адміністративно-деліктного законодавства доцільною є потреба у поверненні щодо розуміння поняття адміністративного (управлінського) правопорушення під яким необхідно вважати протиправні розпорядження адміністрації і паралельно адміністративного проступку, тобто невиконання громадянами законних і обов'язкових розпоряджень адміністрації, сформульованих за європейськими стандартами.

Кодекс має бути спрямований на врегулювання комплексу правовідносин з приводу застосування адміністративних стягнень, які слід вважати адміністративно-деліктними. Необхідно враховувати, що первинною категорією щодо адміністративного проступку є адміністративна відповідальність, адже ознаки адміністративного проступку визначає вид відповідальності, передбачений законом за його вчинення.

З цієї причини кодифікація має спрямовуватись на створення узагальнюючого нормативного акту, який би врегулював відносини адміністративної відповідальності в цілому і в тому числі підстави їх виникнення – адміністративні проступки (делікти). З огляду на сказане, на нашу думку, точною назвою нормативного акту буде «Кодекс адміністративної відповідальності».

Правоохоронна практика в Україні вимагає збільшення видів суб'єктів адміністративних проступків (деліктів). Поява нових суб'єктів адміністративних проступків (деліктів) обумовлює перегляд видів адміністративних стягнень, тому в Кодексі поряд з тими, що уже існують мають з'явитися наступні стягнення: зупинення дії ліцензії на окремі види господарської діяльності; анулювання ліцензії на окремі види господарської діяльності; тимчасова заборона (зупинення) окремих видів діяльності; тимчасова заборона (зупинення) всієї діяльності; скасування державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

Зважаючи на викладене, можна стверджувати, що прийняття Кодексу про адміністративну відповідальність вимагає створення принципово нового кодифікованого нормативного акту, який акумулює усю різноманітність існуючих адміністративно-деліктних відносин.

Список використаних джерел:

1. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2004. С. 13.
2. Чорна В. Адміністративна відповідальність // Адміністративне право України: підручник/ [П. Діхтієвський, Ю.Ващенко, Н. Задирака, В. Пашинський, В. Климчук та іші]; за заг. ред, П. Діхтієвського. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. С. 607
3. Голосніченко І.П. Проблеми кодифікації норм , що встановлюють адміністративну відповідальність. *Право України*. № 10, 2005. С . 22.

Глушков В.О.,

*аспірант кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія",
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1210-7309>*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЗАХИСТІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДОБРОСОВІСНОГО НАБУВАЧА

З ратифікацією 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі - Конвенція), Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції, Україна повністю визнала на своїй території компетенцію Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи про порушення Україною прав, викладених у Конвенції, та статті 46 Конвенції щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції [1].

Приєднання України до даної Конвенції обумовлює необхідність дослідження практики Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) та врахування її при розгляді справ національними судами.

Варто зауважити, що чим більше часу проходить від ратифікації Україною Конвенції, тим більший відчувається вплив міжнародного права та правових позицій ЄСПЛ на формування національного законодавства, та відповідно, судової практики.

На нашу думку, дана тенденція викликана не лише зобов'язаннями взятими Україною за наслідком ратифікації Конвенції, а насамперед, активними процесами демократизації українського суспільства, відхід від принципу превалювання колективного над приватним та закріплення принципу верховенства не закону, а права .

Так, статтю 1 Першого протоколу до Конвенції гарантовано захист права власності особи та визначено, кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права [2].

Вирішуючи судові спори стороною в яких виступає добросовісний набувач майна, національні суди все частіше керуються не лише законодавством України та правовими висновками викладеними у постановках Великої Палати Верховного Суду, але і висновками ЄСПЛ зробленими за результатом розгляду тих чи інших справ.

Статтю 1 Першого протоколу до Конвенції також визначено критерії правомірності втручання у право власності та утворює «трискладовий тест», за допомогою якого має відбуватися оцінка такого втручання у право власності європейським стандартам.

Зміст «трискладового тесту» охоплює наступні критерії, які мають оцінюватися у сукупності: 1) законність втручання; 2) легітимна мета (виправданість втручання загальним інтересом); 3) справедлива рівновага між інтересами захисту права власності та загальними інтересами (дотримання принципу пропорційності між використовуваними засобами і переслідуваною метою та уникнення покладення на власника надмірного тягара). Невідповідність втручання хоча б одному із зазначених критеріїв свідчить про протиправність втручання навіть у разі коли таке втручання відбувається із дотриманням національного законодавства.

Наразі практика ЄСПЛ виступає потужним механізмом впливу на формування національної судової практики. Рішення ЄСПЛ неодноразово слугували підставою для зміни правових позицій Верховного Суду, що існували до прийняття таких рішень.

Звісно, в межах однієї тези неможливо висвітлити усю важливість та впливовість ЄСПЛ, а також неможливо розкрити усі рішення ЄСПЛ, які вплинули на формування, та зміну судової практики в Україні. Саме тому, ми звернемо увагу на окремі рішення ЄСПЛ, які на нашу думку, впливають на формування судової практики при розгляді справ про витребування майна у добросовісного набувача.

Одним із рішень, що заслуговує на нашу увагу є рішення ЄСПЛ у справі «Шмакова проти України» заява №70445/13, що було прийняте 11 січня 2024 року [3]. Дана справа стосується позбавлення заявниці права власності на земельну ділянку за результатами провадження, ініційованого прокурором з метою повернення земельної ділянки заводу, який перебуває у державній власності.

За результатами розгляду даної справи ЄСПЛ дійшов висновку, що було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

На нашу думку, в даному рішенні ЄСПЛ сформував важливий висновок вказавши при цьому, що незважаючи на те, що заявниця отримала земельну ділянку безоплатно, позбавлення її права власності на цю ділянку без надання будь-якої форми компенсації чи відшкодування не забезпечило справедливий баланс між вимогами суспільного інтересу, якщо такі були, з одного боку, і правом заявниці на мирне володіння своїм майном, з іншого.

Суд також звернув увагу, що Уряд не пояснив, чому, якщо існувала нагальна суспільна потреба у виділенні цієї землі для будівництва школи та дитячого садка, ця земельна ділянка стільки років не використовувалася, і чи така потреба усе ще існувала.

Не зважаючи на те, що дане рішення було прийнято лише на початку 2024 року, зроблені в ньому висновки вже активно застосовуються національними судами та слугували підставою для прийняття далеко не одного рішення, в якому суди прийшли до висновку, що помилка державного органу не може слугувати підставою для позбавлення добросовісного набувача права власності на майно без стягнення з держави відповідного відшкодування, навіть у випадках коли таке майно особа отримала безоплатно.

Заслужують на увагу також рішення ЄСПЛ від 20.10.2011 заява №29979/04 у справі «Рисовський проти України» (Rysovsky v. Ukraine) [4] та від 16.02.2017 заява №43768/07 у справі «Кривенький проти України» [5], в яких Суд підкреслив особливу важливість принципу «належного урядування» вказавши при цьому, що коли йдеться про питання загального інтересу, державні органи повинні діяти вчасно та в належний і якомога послідовніший спосіб.

У пункті 71 рішення Суд зауважив, що хоч принцип «належного урядування» і не повинен перешкоджати державним органам виправляти випадкові помилки, навіть ті, причиною яких є їхня власна недбалість, проте, потреба виправити минулу «помилку» не повинна непропорційним чином втручатися в нове право, набуте особою, яка покладалася

на легітимність добросовісних дій державного органу. Іншими словами, державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов'язків.

Суд також вкотре звернув увагу, що ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються. У контексті скасування помилково наданого права на майно принцип «належного урядування» може не лише покладати на державні органи обов'язок діяти невідкладно, виправляючи свою помилку, а й потребувати виплати відповідної компенсації чи іншого виду належного відшкодування колишньому добросовісному власникові.

Таким чином, ще в 2011 році ЄСПЛ звернув увагу, що ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу і такі помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються. Натомість, скасування помилково наданого права на майно повинно мати місце лише у виняткових обставинах та за умови виплати відповідної компенсації чи іншого виду належного відшкодування добросовісному власникові.

Проте, не дивлячись на тривале існування таких висновків, національні суди досить часто відповідальність за помилки державних органів покладають саме на добросовісного набувача майна, виправляючи такі помилки за рахунок останніх. Дана обставина свідчить про недостатнє приділення уваги практиці ЄСПЛ національними судами.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
3. Рішення ЄСПЛ у справі “Шмакова проти України” (Заява № 70445/13) Страсбург, 11.01.2024. Переклад офіційний. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_j26#Text.
4. Рішення ЄСПЛ у справі “Рисовський проти України” (Заява № 29979/04) Страсбург, 20.10.2011. Переклад офіційний. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_854#Text.
5. Рішення ЄСПЛ у справі “Кривенький проти України” (Заява № 43768/07) Страсбург, 16.02.2017. Переклад офіційний. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d48#top.

Добош Ю.О.,

аспірант кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

ORCID ID: 0000-0002-4124-6088

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ВОЄННИЙ СТАН

Інтелектуальна власність є основою інноваційного розвитку в розвинених країнах. В Україні ІТ-галузь продовжує наповнювати бюджет попри війну та блокади. Тому належне правове регулювання інтелектуальної власності набуває особливого значення.

Війна порушила звичні процеси у правовому забезпеченні всіх галузей, зокрема й інтелектуальної власності та стимулювала ряд змін. Отже, пошук відповідей щодо правового регулювання інтелектуальної власності в умовах воєнного часу є надзвичайно актуальним.

Виклад основного матеріалу: Права інтелектуальної власності, з ракурсу їх нормативно-правового значення, мають на меті регулювання широкого спектру суспільних відносин, пов'язаних із створенням та використанням нових результатів інтелектуальної діяльності. Вони повинні відповідати вимогам та викликам середовища, в якому функціонують, а також сприяти вирішенню важливих завдань, пов'язаних із відновленням економіки країни. З цією метою ще до повномасштабного вторгнення агресора було проведено значну роботу щодо оновлення законодавчої бази в сфері інтелектуальної власності, впроваджено заходи для підтримки європейських стандартів регулювання відносин щодо охорони творчих результатів, а також здійснено суттєві структурні перетворення у цьому напрямку.

Станом на початок 2022 року у Верховній Раді України були зареєстровані низка законопроектів, метою яких було здійснення масштабних змін у системі охорони об'єктів авторського права та суміжних прав, а також посилення захисту авторських прав від піратства та інших порушень у сфері інтелектуальної власності. Однак введення воєнного стану призупинило цей процес на тривалий час, змістивши вектор уваги на більш актуальні проблеми, серед яких реалізація та захист прав суб'єктів інтелектуальної власності.

На початку запровадження воєнного стану існувала проблема реалізації та захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності. Задля її вирішення 1 квітня 2022 року було прийнято Закон України № 2174 ІХ «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» [1]. Законом передбачається, що починаючи з 24 лютого 2022 року (дня запровадження воєнного стану) зупиняються строки для вчинення дій, щодо охорони прав інтелектуальної власності, а також строки процедур набуття таких прав, які визначались рядом законів, які регулюють відокремлені види об'єктів інтелектуальної власності (промислові зразки, знаки для товарів та послуг, напівпровідникові вироби, винаходи та корисні моделі, географічні зазначення тощо). Перебіг цих строків продовжуватиметься з дня, наступного за днем припинення чи скасування правового режиму воєнного стану, проте з урахуванням того періоду, який пройшов до моменту їх зупинення. Крім того, заяви, клопотання, заперечення, відповіді тощо подання яких передбачене профільними законами можуть бути подані не пізніше 90 днів з дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, без сплати зборів за поновлення, подовження або продовження строків, передбачених цими законами та «Порядком сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 року.

Вторгнення росіян та їх союзників зумовило прийняття Закону України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [2]. Цим законом вперше визначено сутність поняття «держава-терорист», окреслено органи держави-терориста, а також наведено поняття пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму. Крім

того, детально розкрито символіку воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну та згодом Законом № 3894-IX від 20.08.2024 року доповнено вищевказаний Закон та детерміновано поняття ідеологія "руського міра" [3].

Відповідно до статті 2 згаданого Закону України, до символіки російського вторгнення належать: латинські літери "Z", "V" окремо (без правомірного контексту або в контексті виправдання збройної агресії проти України чи інших воєнних дій) або шляхом заміни цими літерами кирилических літер "З", "С", "В", "Ф" чи інших літер в окремих словах з візуальним акцентом на цих літерах та символіка збройних сил Російської Федерації, у тому числі її сухопутних військ, повітряно-космічних сил, військово-морського флоту, ракетних сил стратегічного призначення, повітряно-десантних військ, сил спеціальних операцій, інших збройних формувань та (або) органів держави-терориста (держави-агресора).

Звичайно заборона використання визначеної цим Законом символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну не поширюється на випадки її використання з легітимною метою, правомірного її використання, що не мають ознак пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, що конкретизовано у ст. 6 Закону.

Тим не менш ці обмеження, на моє переконання, потрібні в першу чергу суб'єктам інтелектуальної власності. Оскільки сучасний світ та нове суспільство детермінує соціальну відповідальність для бізнесу як орієнтир і безпосередній фактор впливу. Так, підсвідоме негативне сприйняття заборонених літер та символів, ймовірно, негативно вплинуть на загальний образ бренду та в перспективі – на його прибутковість. Так, наприклад, назва четвертого студійного альбому українського гурту МЕРІ "Я з України" не підпадає під санкцію Закону, однак з метою недопущення репутаційних втрат на "мерчі" символ "Z" було вирішено заклеїти українською символікою.

Попри все незважаючи на воєнну агресію російської федерації, економічну невизначеність та деякі юридичні чинники, що можуть сповільнювати час отримання правової охорони, винахідники та бізнес сприяють розвитку національної економіки та інноваційної екосистеми, створюючи нові об'єкти інтелектуальної власності, про що свідчить звіт за I квартал 2024 року УКРНОІВІ [4]. Так, Загальна кількість реєстрацій у I кварталі 2024 року збільшилась на 7,8% порівняно з I кварталом 2023 року та складає 4827, при цьому:

- кількість зареєстрованих винаходів зменшилась на 34,4%;
- у той же час, кількість реєстрацій корисних моделей зросла на 54,9%;
- особливо виділяється зростання кількості реєстрацій промислових зразків, що становить 137%;
- показник реєстрацій торговельних марок за національною процедурою дещо вищий за минулорічний – на 1,7%.

Підсумовуючи, слід зазначити, що попри вкрай складні умови, в яких опинилася країна, триває наполеглива робота з підтримки належного рівня правового захисту всіх суб'єктів, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Більше того, оперативне ухвалення законів, які регулюють правочини та правовідносини в цій сфері, є додатковим свідченням того, що війна не є підставою для порушень або ігнорування прав. Державі вдалося взяти під контроль ситуацію, забезпечивши належний рівень захисту прав інтелектуальної власності та робота триває.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв’язку із збройною агресією Російської Федерації проти України” від 01.04.2022 року / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-IX#Text>
2. Закону України “Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну” від 22.05.2022 року / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20/ed20240923#Text>
3. Закон України “Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій” від 20.08.2024 року / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text>
4. Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ) / Показники діяльності у сфері інтелектуальної власності за I квартал 2024 року / URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/IP-in-Figures-1Q-2024-ua-web-.pdf>

Доценко Є. В.,

*аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНУ ДИВЕРСІЇ ТА ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Проблематика розмежування складу злочинів диверсії та терористичного акту має велике значення у кримінальному праві, оскільки обидва ці діяння є вкрай небезпечними для суспільства та національної безпеки. Між вказаними кримінальними правопорушеннями налічуються як спільні риси, так і суттєві відмінності, що потребують ретельного аналізу для їхньої правильної кваліфікації.

Нормативне визначення кримінального правопорушення «диверсії» містить в собі дії, що спрямовані на ослаблення держави, а саме відповідно до статті 113 Кримінального Кодексу України (далі – КК) такі дії полягають у здійсненні:

- 1) вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров’ю,
- 2) на зруйнування або пошкодження об’єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення,
- 3) а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій[1].

Аналізуючи таке кримінальне правопорушення, як «терористичний акт» (ст. 258 КК) це: «застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров’я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені (з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об’єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою)» [1].

У науці кримінального права виділяються чотири взаємопов'язаних ознаки терористичного акту: а) вчинення або погроза вчинення загально-небезпечних діянь; б) публічний характер вчинення з метою досягнення широкого резонансу; в) умисне створення атмосфери страху, соціальної напруженості, з метою залякування населення або якоїсь його частини; г) застосування чи погроза вчинення насильства щодо невизначеного кола осіб або майна з метою змушування до певної поведінки визначених осіб. З огляду на особливості кваліфікації, терористичний акт необхідно відмежовувати від суміжних складів злочинів, а перш за все від диверсії [2].

Найбільш схожим із терористичним актом злочином за об'єктивними обставинами є диверсія. Отже, виникає необхідність в їх детальному відмежуванні. Основні відмінності між терористичним актом і диверсією полягають у такому: по-перше, якщо диверсія об'єктивно виражається лише в учиненні вибухів, підпалів та інших загально-небезпечних дій, то терористичний акт подібними діями не вичерпується й може виражатися також у погрозі такими; по-друге, якщо при вчиненні диверсії дії винних спрямовані саме на заподіяння якоїсь шкоди (руйнування чи пошкодження підприємств, будинків, споруджень, об'єктів життєзабезпечення населення, масові отруєння тощо), то при вчиненні терористичного акту – на залякування населення, створення та підтримання обстановки страху; по-третє, метою диверсійних актів є ослаблення держави, підрив її економічної безпеки й обороноздатності, тоді як мета терористичних актів полягає у впливі на прийняття якихось рішень або відмову від них; по-четверте, диверсанти діють таємно і не афішують свою діяльність, тоді як терористи зазвичай діють відкрито, демонстративно із висуненням своїх вимог [6].

Родовим об'єктом «диверсії» відповідно до диспозиції ст. 113 КК України є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. «Терористичний акт» (ст. 258 КК) передбачений у розділі IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» Особливої частини КК. Виходячи з цього, родовим об'єктом «терористичного акту» є громадська безпека, тобто суспільні відносини щодо захищеності людей від джерел підвищеної небезпеки (злочинних угруповань, терористичних загроз, інших предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення).

Отже, кримінальні правопорушення, передбачені статтями 113 і 258 КК, мають різні родові об'єкти [3].

Особливістю диверсії порівняно з терористичним актом є наявність у деяких формах її вчинення предмета злочину як обов'язкової ознаки. Зокрема предметами диверсії, вчинюваної в третій, четвертій, п'ятій, сьомій та восьмій формах відповідно, є: об'єкти, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, територія, об'єкти тваринного або рослинного світу [4].

Слід зазначити, що в складі терористичного акту ознака предмета злочину є відсутньою.

Підсумовуючи наведене, можна стверджувати, що диверсія і терористичний акт є абсолютно різними поняттями, хоча і мають спільні ознаки, які полягають у спрямованості на завдання шкоди необмежено широкому колу осіб чи пошкодження або знищення матеріальних об'єктів [2].

Об'єктивна сторона «диверсії» і «терористичного акту» відрізняється також за кількістю і змістом ознак, які їх характеризують.

Так, диверсію характеризують лише діяння, альтернативно зазначені в диспозиції ст. 113 КК, виходячи зі змісту та спрямованості яких виділяються вісім форм диверсії. «Терористичний акт» може вчинюватись у двох формах, зазначених альтернативно. Об'єктивну сторону «терористичного акту», вчинюваного в першій формі, характеризують

три обов'язкові ознаки: 1) діяння – застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи вчинення інших дій; 2) специфічні наслідки у вигляді створення небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; 3) причинний зв'язок між зазначеним діянням і наслідками. При вчиненні «терористичного акту» в другій формі його об'єктивна сторона виражається в погрозі вчинення дій, про які йдеться у першій формі [3].

Погроза, яка характеризує другу форму терористичного акту, є інформаційною дією, яка полягає в повідомленні певному адресату відповідної інформації. До складу диверсії такої чи подібної інформаційної дії не включено. На практиці це означає, що погроза вчинити будь-яке діяння, зазначене у ст. 113 КК, слід кваліфікувати за іншими статтями КК, в тому числі можлива кваліфікація вчиненого за ст. 258 КК як терористичний акт [5].

З суб'єктивної сторони диверсія та терористичний акт характеризуються умисною формою вини, причому самі діяння в обох злочинах вчиняються з прямим умислом. Зміст такого умислу при вчиненні диверсії і терористичного акту в другій формі (при погрозі вчинення відповідних дій) характеризуються двома ознаками: 1) усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру вчиненого діяння, яке включає в себе усвідомлення фактичних ознак діянь, що характеризують об'єктивні сторони злочинів, та їх соціального характеру – можливості заподіяння істотної шкоди відповідним об'єктам кримінально-правової охорони; 2) бажання вчинити відповідні діяння [3].

«Диверсія» має усічений склад у всіх формах її вчинення. Тоді як «терористичний акт» у першій формі є з нетиповим матеріальним складом (створення небезпеки), а в другій формі (погрози як інформаційної дії) – з формальним складом [4].

Склад злочину, який передбачений статтею 258–2 Кримінального кодексу України, обмежується лише публічними закликами до вчинення терористичних актів, не враховуючи можливості публічних закликів до інших терористичних злочинів, таких як захоплення заручників, створення терористичних груп або терористичних організацій і т.д. Ця обмеженість представляє собою явний недолік даного складу злочину, особливо зважаючи на те, що у статті 5 Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 року [7] рекомендується встановлювати в національних законодавствах відповідальність за публічне підбурювання до вчинення терористичних злочинів загалом, а не лише терористичних актів [8].

З цього випливає, що по-різному вирішується питання про визнання диверсії і терористичного акту в першій формі закінченими злочинами при їх кваліфікації. Так, диверсія вважається закінченою з моменту вчинення вибуху або підпалу, які мають спрямованість, що характеризує перші три форми диверсії, або з моменту вчинення інших дій, які безпосередньо спрямовані на заподіяння шкоди певним об'єктам національної безпеки залежно від форми диверсії [4].

Терористичний акт, вчинений у першій формі, як зазначають В. П. Тихий і М. І. Панов, вважається закінченим з моменту створення небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків [9]. Тому диверсія може визнаватися закінченим злочином з моменту вчинення вибуху як такого із зазначеною у ст. 113 КК спрямованістю, незалежно від його фактичних наслідків, а при терористичному акті для визнання злочину закінченим необхідно встановити, що вибух спричинив у конкретному місці специфічний наслідок – небезпеку, про яку йдеться в ст. 258 КК. Терористичний акт, вчинений у формі погрози, вважається закінченим з моменту доведення погрози вчинити вказані у ст. 258 КК дії до відома органів державної влади чи місцевого самоврядування, службових осіб, об'єднань громадян, юридичних або фізичних осіб [10].

Відмінність складів злочинів, передбачених статтями 113 та 258 КК, перш за все полягає у розбіжності їх обов'язкових ознак об'єкта злочину, об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину. Таким чином, хоча обидва злочини мають спільну рису — умисність дій, їхні мотиви та кінцеві цілі суттєво різняться: диверсія націлена на шкоду державним об'єктам, а терористичний акт — на створення паніки та досягнення політичних або соціальних змін через насильство і страх.

Тому при можливому збігові деяких юридичних ознак цих складів одна або декілька таких відмінних ознак можуть мати вирішальне значення для розмежування «диверсії» і «терористичного акту».

Дослідження караності цих злочинів доводить, що у деяких випадках фактичне умисне заподіяння диверсійним діянням шкоди обумовлює необхідність додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 115 КК або за ч. 3 ст. 258 КК. Норма про диверсію може конкурувати з нормою про терористичний акт як ціле (ст. 113 КК) і частина цілого (ст. 258 КК), і у таких випадках перевагу у застосуванні матиме норма про ціле, тобто вчинене слід кваліфікувати як диверсію [3].

Проблема розмежування диверсії та терористичного акту виникає в подібності дій, наслідків та іноді навіть мотивів вчинення злочинів. Однак ключовим для їхньої диференціації є встановлення мети вчинення злочину: диверсія спрямована на підри्व економіки або обороноздатності держави, тоді як терористичний акт має на меті залякування населення або тиск на органи влади.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України Документ №2 341-III від 07.09.2024, підстава - 3902-IX (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 06.10.2024).
2. Брящей Р. І., Клименко О. А. Актуальні питання кваліфікації та розмежування терористичного акту та диверсії за КК України. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – 356 с.
3. Зайцев, Г. В. Диверсія та терористичний акт, проблеми кваліфікації. Г. В. Зайцев, Н. В. Коломієць. Аналітичне-порівняльне правознавство. - 2023. - № 6. - С.171-176
4. Климосюк А. С. Про кримінально-правову характеристику предметів диверсії та необхідність вдосконалення їх законодавчого формулювання в ст. 113 Кримінального кодексу України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 5. С. 101–106.
5. Климосюк А. С. Співвідношення Диверсії (Ст. 113 КК України) і терористичного акту (Ст. 258 КК України). Кримінальне право та кримінологія. Харків - 2018. ст. 78. URL: <https://oaji.net/articles/2017/3229-1521557890.pdf> (дата звернення 06.10.2024).
6. Емельянов, В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину. В. П. Емельянов Вісник Асоціації кримінального права України. - 2015. - № 1(4). - С. 233-244. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf (дата звернення 06.10.2024).
7. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення 06.10.2024).

8. Конопельський В.Я., Чекмарьова І.М. Особливості звільнення від покарання особи, яка вчинила публічні заклики до вчинення терористичного акту: Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», 2023 URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/57.pdf> (дата звернення 06.10.2024).

9. Тихий В. П. Відповідальність за терористичний акт. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро. 2016. С. 333–334

10. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с.

Доценко О.В.,

*аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Нові технології в кримінальному процесі відіграють, з кожним роком, все більш важливу роль у підвищенні ефективності розслідувань, збору доказів, обробки інформації та прав захисту учасників процесу. Використання таких технологій дозволяє не тільки спрощувати процеси розслідування злочинів, але й забезпечити більшу точність, надійність і прозорість судових процедур.

Однак визначена генеза терміну «інновації», тож відповідно до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», інноваціями є новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційним продуктом є результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки [5].

Сутність цього терміну полягає в комплексному процесі створення, розповсюдження та використання нового продукту, що призначений для задоволення потреб людини з урахуванням сучасного рівня розвитку науки і техніки. Обов'язковим завершальним етапом інноваційної діяльності є успішне впровадження її результатів в практику та ефективне їх використання [6].

Беручи до уваги традиційні або цифрові фотографічні технології, то чинним національним законодавством не встановлено жодних обмежень щодо їх використання. З точки зору кримінального провадження техніка створення фотозображення не має значення. Важливо отримати високоякісні дані, які відповідають вимогам щодо точності, прийнятності та надійності. Але фотографічні технології, це лише один із елементів сучасних технологій.

Окремі аспекти застосування технічного обладнання неодноразово розглядалися вченими-криміналістами. Висвітлювались питання щодо розробки і вдосконалення методів і прийомів фотографії, кола об'єктів зйомки, переліку завдань. Проте, використовувані на практиці засоби і методи криміналістичної фотографії і відеозапису, не завжди можуть повною мірою задовольнити вимоги кримінального судочинства [1].

Проаналізувавши діюче законодавство є підстави для уточнень щодо саме класифікації науково-технічних засобів. В її основу пропонується покласти результати

проведення процесуальних, слідчих розшукових, негласних слідчих (розшукових) дій, які слідчий оцінює як докази, а саме: на підставі статусу учасника процесу та підрозділу на сторону обвинувачення, сторону захисту та учасників, які мають допоміжні функції під час проведення слідчих розшукових дій та беруть участь у закріпленні фактичних даних, визначення їх як доказів. Другою стороною концептуального розподілу є система використання технічних засобів у доказуванні обставин, які підлягають визначенню у кримінальному провадженні за допомогою збирання, оцінки та викладення висновків судом у вирок [2].

Водночас вивчення наукового рівня криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування злочинів, використання інноваційних досягнень сучасної науки і техніки правоохоронними органами свідчать про певне їх відставання від кримінальної практики застосування новітніх засобів, методів і технологій у злочинній діяльності. Насамперед це виявляється у застосуванні злочинними угрупованнями сучасних інформаційних технологій для вчинення злочинів на національному та міжнародному рівнях [4].

Слідчий під час проведення слідчих розшукових дій має процесуальні повноваження щодо фіксації даних дій за допомогою технічних засобів. Під час допиту слідчий фіксує його. Перед початком проведення даної слідчої дії слідчий вказує особі, відносно якої проводиться допит, що його показання будуть зафіксовані за допомогою технічних засобів, вказує технічні параметри апаратури. За необхідності слідчий має право залучати фахівця, який присутній під час допиту та фіксує його результати. Форма протоколу в даному разі може бути скороченою, бо є електронний носій, і у разі необхідності суд може перевірити та оглянути процедуру проведення слідчої дії [2].

До того ж проблемні питання безпеки біометрії та ідентифікації місця злочину у особистості правопорушника спонукають появи пропозиції щодо використання Національною поліцією України, Службою безпеки України, Національною гвардією України сучасних високотехнологічних дронів (безпілотних літальних апаратів), котрі наразі активно використовують у своїй діяльності поліцейські підрозділи Великобританії. Такі дрони дозволяють проводити цілодобовий моніторинг місця злочину, шукати зниклих безвісти людей та стежити за підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення [9].

Технічні засоби повинні використовуватися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Треба зазначити, що законодавець не визначив елементи, які повинні використовуватися під час проведення даних дій. Формулювання правових норм визначено в загальному вигляді. Думаємо, це обумовлено тим, що прогнозувати, які технічні засоби можна, а які не можна використовувати найближчим часом, встановити практично неможливо. Правове регулювання дозволяє практичним працівникам впроваджувати в методику і тактику проведення слідчих розшукових дій нові технології, а також технічні засоби [2].

А втім, варто зазначити, що наразі існують певні перепони для поліпшення відсоткового рівня розкриття кримінальних проваджень із використанням інноваційних технологій. Першочергова перешкода – це відсутність належних можливостей удосконалення навиків взаємодії фахівців із новітніми технологіями. Наприклад, постсоціалістичні країни перехідної економіки (Україна, Польща, Чехія, Словаччина, Молдова та інші) неспроможні належним чином ідентифікувати, оцінити та повноцінно впровадити методики удосконалення професійних навичок, пов'язаних із використанням інноваційних технологій. По-друге, обмеженість скоординованих глобальних дій, які б сприяли успішному впровадженню інноваційних технологічних рішень, створює перешкоди для своєчасної та ефективної роботи міжнародних установ і організації, органів міжнародної

кримінальної юрисдикції, а також вирішенню актуальних питань міжнародного правопорядку. По-третє, недостатнє “кібер стратегічне” фінансування є перешкодою цілісності інформаційної безпеки, справедливості та неупередженості рішень органів слідства та органів досудового розслідування, покращення відсоткового рівня продуктивності складових компонентів кримінального правосуддя [9].

Варто згадати також про термін «високі технології» (англ. high technology, high tech, hi-tech) – найновіші і найпрогресивніші технології сучасності, до яких належать найбільш наукомісткі галузі промисловості. [3].

Такі технології мають вирішальний вплив на підвищення ефективності правосуддя, швидкість процесів, точність збору доказів і захист прав учасників. Їхнє впровадження дозволяє не лише автоматизувати і вдосконалити традиційні методи роботи правоохоронних органів та судів, а й пропонує нові інструменти для розслідування злочинів і збору доказів, адже популяризація та розвиток штучного інтелекту передбачає в собі, як і позитивний вплив так і негативний.

Впровадження інновацій сприяє оптимізації розслідування, уникненню слідчих помилок і може бути реалізовано за такими напрямками: 1) розроблення та використання нових науково-технічних засобів для виявлення, збирання й попереднього дослідження доказів; 2) використання новітніх інформаційних технологій в роботі слідчого; 3) розроблення і залучення до застосування нових прийомів, методів, методик проведення слідчих дій і розслідування злочинів [7].

Новітні технології у розслідуванні злочинів – це сучасні, найновіші інноваційні методи, прийоми, технологічні процеси, програмні і технічні засоби, інструменти, які інтегровані з метою збирання, отримання, обробки, систематизації, аналізу, зберігання та використання криміналістичної, оперативної та процесуальної інформації, для алгоритмізації й оптимізації процесу розкриття і розслідування злочинів та їх судового розгляду, підвищення якості правозастосовної діяльності [8].

Список використаних джерел:

1. Бідняк Г.С. Щодо запровадження новітніх технологій у кримінальному судочинстві. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Харків, 2017 URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/18.pdf (дата звернення 06.10.2024).
2. Остафійчук Г.В. Механізм використання нових технологій у кримінальному провадженні. Серія ПРАВО. Випуск 35. Частина II. Том 3. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015.
3. Metz R. Market Place: Collins Versus The Middle Man. The New York Times. April 24, 1969. P. 64; Metz R. Market Place: Keeping an Eye On Big Trends. The New York Times. November 4, 1969. P. 64.
4. Берназ П.В. Інновації – основа криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування злочинів. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 4. С. 49.
5. Про інноваційну діяльність: Закон України від 31.03.2023 - 2849-IX. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 06.10.2024).
6. Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції: монографія / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдеева та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Харків: Апостіль, 2017. С. 7–8.

7. Шепітько В. Ю. Природа і предмет вивчення криміналістики в системі наукового знання. Вибрані твори. Харків, 2010. С. 16.
8. Благута Р. І., Мовчан А. В. Б68 Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 256 с.
9. Предместніков О. Г., Використання інноваційних технологій у кримінально-процесуальному праві: виклики та можливості. Том 3 № 82 (2024): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право

Єгоров В.О.,

*аспірант, Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія"*

ORCID ID: 0009-0003-0028-1527

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ ЧЕРЕЗ ВЕБ-ПОРТАЛ ДІЯ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Актуальність та доцільність дослідження: Незважаючи на повномасштабне вторгнення збройних сил Російської Федерації (надалі - РФ) в Україну, велику кількість міграції за кордон, а також внутрішню міграцію та активні бойові дії на території України зростає попит на державну реєстрацію шлюбу. За інформацією Міністерства юстиції України станом на 19 серпня 2024 року понад 30 тисяч українців подали заяви про реєстрацію шлюбу через веб-портал Дія. [1] Як ми можемо перекоонатись згідно з даними, яке наводить Міністерство юстиції України кількість поданих заяв є великою. Однак, в умовах збройного конфлікту РФ на території України, загострення бойових дій, обстрілів енергетичної інфраструктури з боку збройних сил РФ, які впливають не тільки на буденне життя кожного з нас, але і на цифрову безпеку, а також кібератаки з боку РФ на Україну. Існує загроза, що усі ці дані можуть опинитись у відкритому доступі. Так, зокрема за інформацією Центру демократії та верховенства права за час повномасштабної війни Україна зазнала 607 кібератак, що складає п'яту частину від усіх кібератак у світі. [2] Аналітик Центру демократії та верховенства права Павло Бурдяк, зазначає, що "Кіберінциденти так і дезінформації почали інтенсифікуватися у 2021 році, напередодні повномасштабного вторгнення, і спостерігається значне кількісне зростання обох показників від початку повномасштабного вторгнення".

Кібератаки РФ здійснюється як на урядові організації України, так і на приватні, банки, приватні месенджери тощо. В умовах усіх цих загроз органи державної влади повинні удосконалювати системи захисту від кібератак, щоб дані мільйонів українців не опинились в руках агресора.

Дія була запущена у 2020 році, станом на червень 2024 році кількість зареєстрованих у застосунку Дія становить 20,5 мільйонів унікальних користувачів і щомісяця збільшується на понад 100 тисяч нових користувачів [3]. Головна мета веб-порталу Дія спростити державні послуги для громадян України. На сьогодні через веб-портал Дія можна зареєструвати шлюб. Так, зокрема згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року №345 "Про реалізацію експериментального проєкту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі" (надалі - Постанова КМУ від 29.03.2024 року № 345) громадяни України можуть подати заяву про державну реєстрацію шлюбу через веб-портал Дія. Згідно з Постанови КМУ від 29.03.20224 року №345 державна реєстрація шлюбу в електронній формі (послуга "Шлюб онлайн") включає проведення державної реєстрації шлюбу,

організацію та проведення індивідуального обряду державної реєстрації шлюбу в електронній формі, доставку та вручення свідоцтва про державну реєстрацію шлюбу.[4]

З 9 вересня 2024 року громадяни України можуть зареєструвати шлюб через відеозв'язок в Дії - повідомило Міністерство цифрової трансформації України. [5] Міністр Міністерства цифрової трансформації України Михайло Федоров що станом на 12 вересня 2024 року громадяни України подали 416 133 тисячі пропозицій на шлюб через веб-портал Дія. Згоду на шлюб надали 49 282 тисячі українців. Також за першу добу запуску Шлюбу онлайн через веб -портал Дія дати державної реєстрації шлюбу заброньовано на 2 місяці вперед. [6] Усі ці дані, дають нам розуміння, що українці через різні причини бажають зареєструвати шлюб через веб -портал Дія. Так однією з причин такої великої кількості заяв є те що один з подружжя є військовослужбовцем та перебуває у зоні активних бойових дій, або один з подружжя перебуває за кордоном, а також інші фактори. Однак незважаючи на таку велику кількість звернень та кількість користувачів у застосунку Дія, послуг, які можна отримати у веб- порталі Дія чи дійсно в умовах повномасштабного вторгнення всі ці дані про громадян України, які зберігаються у застосунку Дія є захищеними. Міністерство цифрової трансформації України у 2020 році повідомили, що Дія не зберігає персональних даних користувачів, а лише в разовий запит ідентифікованого громадянина відображає інформацію з реєстрів. Через Дію неможливо оцифрувати документи, завантажити їх чи зробити щось подібне. На смартфонах Android навіть нереально зробити скрін із застосунку. Дія – це винятково віддзеркалення вже наявних у громадян документів. Крім того, важливо зауважити, що мобільний застосунок Дія пройшов низку позитивних аудитів – як приватних, так і державних (ДССЗ3І). [7] Проте наразі в умовах гібридної війни РФ проти України з елементами ведення агресивної війни та кібератак проти органів державної влади, чи дійсно наші персональні дані в застосунку Дія є захищеними. За повідомленням американських правоохоронців персональні дані нібито 13,5 мільйонів українців опинились на чорному ринку. Зокрема у цьому підозрюють громадянина Росії, який причетний до кібератаки на органи державної влади України перед повномасштабним вторгненням РФ в Україну - повідомило Федеральне бюро розслідування США. В судовому документі суду США зазначається, що 13 січня 2022 року дані нібито 13,5 мільйонів користувачів зловмисники розмістили для нелегального продажу в інтернеті. "У 2022 році в даркнеті була викладена база даних під виглядом даних з Дії. Це було виявлено одразу українськими спецслужбами, тож була проведена закупівля та аналіз матеріалів. На порталі Дія в той час нарахувалось тільки 1,5 мільйона користувачів. Експерти детально вивчили матеріали та виявили, що 13 мільйонів даних - це компіляція різних баз даних, що були злиті набагато раніше з приватних компаній", - заявили в пресслужбі Дії. [8]. З огляду на цю подію, можна припустити що персональні дані могли бути викрадені не через Дія, а з інших баз даних органів державної влади, проте це не анулює факту те що персональні дані 13,5 мільйонів українців опинились у відкритому доступі.

Незважаючи на швидкий прогрес та зменшення бюрократичних процедур при державній реєстрації шлюбу через веб -портал Дія все ж залишається головною проблемою безпека персональних даних. У зв'язку з цим органи державної влади при реалізації адміністративної процедури державної реєстрації шлюбу через веб-портал Дія повинні враховувати всі фактори, які можуть заподіяти витоку персональних даних, а особливо це може заподіяти шкоду, якщо одним з подружжя є військовослужбовець.

Список використаних джерел:

1. Понад 30 тисяч українців подали заяви про реєстрацію шлюбу через Дію. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ponad-30-tysyach-ukraintsiv-podaly-zaivay-pro-reiestratsiiu-shliubu-cherez-diiu> (дата звернення 07.10.2024 р.)
2. Україна під час повномасштабного вторгнення зазнала більш 600 кібератак. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3901744-ukraina-pid-cas-povnomasstabnoi-vijni-zaznala-bils-ak-600-kiberatak.html> (дата звернення 07.10.2024 р.)
3. Кількість користувачів в “Дії” вже перевищила 20,5 мільйона. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3880141-kilkist-koristuvaciv-dii-vze-perevisila-205-miljona.html> (дата звернення 07.10.2024 р.)
4. Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі: Постанова КМУ від 29 березня 2024 року №345. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-2024-%D0%BF#Text>
5. Дія запускає шлюб онлайн - одружуйтесь просто в смартфоні першими у світі. Facebook сторінка Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=401012919678928> (дата звернення 07.10.2024 р.)
6. У “Дію” за три дні надійшло 416 тисяч пропозицій на шлюб онлайн. LB.UA. URL: https://lb.ua/society/2024/09/12/634423_diyu_tri_dni_nadiyshlo_416_tisyach.html (дата звернення 07.10.2024 р.)
7. Безпека мобільного застосунку Дія. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/bezpeka-mobilnogo-zastosunku-diya> (дата звернення 07.10.2024 р.)
8. У США пропонують \$10 мільйонів за інформацію про росіянина підозрюваного у кібернападі на Україну перед вторгненням. Оновлено заявою Дії. Голос Америки. URL: https://www.holosameryky.com/a/whisper-gate-cyberataka-ameryka-ukrajina/7676007.html?fbclid=IwY2xjawDuHjNleHRuA2FlbQIxMAABHfeu5N9O7mXxnw4ZSei2Sa_pEkQGmQK2_Ph89BEQAC4diJMopFAh7-rF8w_aem_3uPyk5asrcmt_Np88EzpNw (дата звернення 07.10.2024 р.)

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Мельник О.О.

Малащенко А.О.,

*аспірант кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету “Одеська юридична академія”,
ORCID ID: 0009-0001-6071-457X*

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА ЙОГО ЗАХИСТ У ЦИФРОВІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ СФЕРІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Анотація

Цифрова епоха відкрила нові можливості для поширення літературних творів, проте вона також створила численні виклики для захисту авторських прав. У цій роботі розглядаються проблеми піратства, нелегального поширення творів, а також технологічні рішення для захисту авторів у цифровому середовищі. Авторське право є особливо актуальним у сучасних умовах для України, оскільки країна прагне гармонізувати свої правові стандарти з міжнародними, а також захистити своїх авторів у цифровому просторі.

Вступ

З розвитком цифрових технологій літературні твори стали доступнішими для широкої аудиторії. Електронні книги, онлайн-бібліотеки, аудіокниги та платформи для самопублікації значно спростили процес доступу до літератури. Однак ці нововведення також ускладнили захист інтелектуальної власності, оскільки цифрові твори легко копіювати, поширювати і споживати без дозволу авторів. У цій ситуації важливо визначити правові та технологічні інструменти для захисту авторських прав у цифровій сфері, особливо в Україні [2].

Основні виклики у сфері захисту авторських прав.

1. Цифрове піратство: приклад з видавництвом HarperCollins.

У 2020 році видавництво HarperCollins подало позов проти кількох сайтів, що незаконно поширювали електронні книги. Ця справа підкреслює важливість активної боротьби з піратством, оскільки втрати від незаконного використання контенту сягають мільярдів доларів щорічно. Для України електронне піратство залишається серйозною проблемою, оскільки значна частина населення споживає нелегальний контент. Наприклад, українські електронні книги часто поширюються без дозволу на піратських сайтах, що завдає шкоди місцевим авторам і видавцям [1].

2. Міжнародні стандарти та гармонізація законодавства в Україні.

Україна зробила значні кроки для гармонізації свого законодавства з міжнародними стандартами у сфері авторського права, що є частиною стратегії євроінтеграції. Основними документами залишаються Бернська конвенція та Договір ВОІВ про авторське право [2]. Однак українське законодавство потребує подальшого удосконалення для більш ефективного запобігання порушенням у цифровій сфері.

3. Проблеми самопублікацій: кейс Amazon Kindle.

На платформах для самопублікацій, як-от Amazon Kindle Direct Publishing, постійно виникають випадки крадіжки контенту. У 2021 році виявлено численні факти незаконного розповсюдження українських книг. Це свідчить про слабкий контроль таких платформ та відсутність ефективних механізмів захисту авторів [3].

Технологічні рішення для захисту авторських прав.

1. Блокчейн-технології.

З розвитком цифрових технологій автори та видавці отримали нові можливості для захисту своїх прав. Одним із таких рішень є блокчейн, який дозволяє створювати незмінні записи про авторство і власність на літературні твори. В Україні вже з'являються перші ініціативи щодо використання блокчейн-технологій у правовій сфері, зокрема для захисту авторських прав [4].

2. Водяні знаки та цифрові підписи.

Водяні знаки та цифрові підписи відіграють важливу роль у захисті літературних творів в електронному форматі. Вони допомагають відслідковувати поширення творів і захищати їх від піратства. Українські видавці активно впроваджують ці технології, що є важливим кроком на шляху до захисту інтелектуальної власності [5].

3. Системи цифрового управління правами (DRM).

Технології DRM забезпечують контроль доступу до цифрових матеріалів, таких як електронні книги. DRM обмежує можливості копіювання, друку чи передачі контенту без дозволу правовласника. Це дозволяє зберегти контроль над поширенням творів і зменшити втрати від піратства [4].

Висновки.

Цифрова епоха вимагає нових підходів до захисту авторських прав у літературній сфері. Піратство, плагіат і слабка правова система створюють серйозні виклики для авторів і

видавців, однак новітні технології, такі як блокчейн, DRM та цифрові підписи, відкривають нові можливості для захисту творів. У контексті України ці підходи можуть стати основою для побудови ефективної системи захисту авторських прав, яка відповідатиме міжнародним стандартам і потребам українських авторів [6].

Список використаних джерел:

1. Smith, J. (2022). Digital Piracy in the Publishing Industry. New York: Publishing Rights Institute.
2. World Intellectual Property Organization (WIPO). (2023). International Copyright Law in the Digital Age.
3. Walker, A. (2021). Blockchain Solutions for Copyright Protection. London: Tech Law Review.
4. Rosen, L. (2022). Digital Rights Management: Pros and Cons for Publishers. Boston: E-Publishing Journal.
5. Brown, T. (2021). The Blockchain Revolution in Copyright Law. Cambridge: IP Studies.
6. Thompson, E. (2023). International Standards in the Digital Copyright Landscape. Geneva: World Copyright Review

Московко Б.М.,

*аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ ТА СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЗА КК УКРАЇНИ

Проблематика характеристики об'єктивної та суб'єктивної сторони жорстокого поводження з тваринами за Кримінальним кодексом України стаття 299, полягає відсутності чіткого визначення, що таке "жорстоке поводження з тваринами". Наявність цього терміна без конкретного пояснення може призводити до різного тлумачення і викликати труднощі у правозастосовній практиці. Зокрема, не визначені межі того, які конкретно дії вважаються жорстоким поводженням, що може призвести до різних підходів до кваліфікації дій порушників. Відсутність чіткого юридичного визначення створює труднощі в судовій практиці та може призвести до неоднакової кваліфікації подібних поглядів [1].

Ключовим аспектом для розуміння сутності суспільно небезпечного діяння є об'єкт злочину. Визначення цього об'єкта має важливе значення для з'ясування характеру та ступеня суспільної небезпеки посягання, його правильної кваліфікації та відмежування від інших злочинів. Це зумовлено тим, що особливості та характеристики об'єкта злочину дозволяють найбільш повно розкрити зміст вчиненого злочину та його юридичні ознаки [2].

Загальним об'єктом злочину вважається сукупність суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом. З цього визначення випливає, що до нього входить система всіх об'єктів кримінально-правової охорони: життя, здоров'я особи, власність, громадська безпека, громадський порядок, моральність тощо [2].

Стосовно об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яка може реалізовуватися у формі активних дій або бездіяльності через жорстоке поводження з твариною чи нацьковуванні тварин одна на одну, публічні заклики до вчинення дій, що

мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, включно із поширенням матеріалів із закликами до вчинення таких дій [3].

У науковій літературі вказують, що суспільна небезпечність злочинів проти громадського порядку та моральності полягає в тому, що вони завдають або можуть завдати істотної шкоди громадському порядку і моральним основам суспільного життя. Сукупність цих відносин є родовим і водночас основним безпосереднім об'єктом зазначених злочинів [4].

С. І. Нікуліна і Н. І. Пікурова, хуліганськими спонуканнями жорстокого поводження з тваринами є ті обставини, коли в діях винної особи присутній відкритий, демонстративний, безпричинний прояв жорстокості по відношенню до тварини, за умови, що злочинець ігнорує зауваження оточуючих його людей про неприпустимість його діянь відносно тварин [5].

Із суб'єктивної сторони кримінальне правопорушення, на думку законотворця, характеризується вчиненням діяння з прямим умислом. Винний усвідомлює, що своїми діями завдає фізичного болю, страждань тварині, усвідомлює свої дії та розуміє їх значення [3].

Важливо довести, що винна особа розуміє, що її дії можуть спричинити розвиток або загибель тварин, і при цьому усвідомлено діяла або байдуже ставилася до можливих наслідків.

Хоча мотив не є обов'язковою ознакою для кваліфікації злочину, він може змінити роль у встановленому ступені небезпеки суспільного злочину та в обґрунтуванні покарання.

У випадку жорстокого поводження з тваринами мотив може бути різним — від задоволення жорстоких інстинктів, бажання помсти, особистої ненависті до тварини, до банальної байдужості чи байдужого з тваринами.

Що стосується спеціального суб'єкта злочину, то він передбачений ст. 299 КК України, це може бути також особа, яка порушує правила поводження з тваринами, що використовуються у видовищних заходах, спорті або для організації дозвілля. Наприклад, під час дресирування тварин для циркових виступів їх можуть бити, видаляти ікла, кігті або примушувати виконувати дії, що завдають травм. У такому випадку суб'єктом злочину є особа, яка займається дресируванням [2].

Для кваліфікації дій за ст. 299 КК України очевидним є те, що правопорушник свідомо ставився до можливості встановлення негативних наслідків для тварини — її слідства або смерті.

Емоційний стан злочинця може також мати значення під час розгляду справи. Якщо жорстоке поводження з тваринами було скоєне під впливом емоцій (гніву, агресії, стресу), це може вплинути на ступінь вини та визначення форми умислу. Однак емоційний стан не є виправданням для злочину, і дії особи все одно будуть вважатися умисними, якщо вона усвідомлювала наслідки такого діяння.

Таким чином, характерною ознакою злочину зі спеціальним суб'єктом є порушення функціональних обов'язків, покладених на нього в цих відносинах. Суб'єкт, посягаючи на ці відносини, відповідно порушує надані йому повноваження [2].

Кваліфікованим складом визнаються ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього, тобто особи до 14 років чи неповнолітнього – до 18 років. При цьому винний повинен усвідомлювати можливість свідомого сприйняття неповнолітнім жорстокого поводження, вік осіб та згубний вплив на їхню психіку [6].

Можна дійти висновку, що загальним об'єктом злочину є моральність, як певна система суспільних відносин, що формуються в процесі суспільного розвитку і відображають

культурні, національні і релігійні особливості людського буття. Безпосереднім об'єктом злочину є конкретні суспільні відносини, що виникають у сфері захисту моралі, зокрема в контексті відношення до тваринного світу.

Суб'єктивна сторона злочину жорстокого поводження з тваринами відбувається в наявності умислу (прямого або непрямого) з боку винної особи. Важливими аспектами для розгляду є наявність умислу на заподіяння фізичних або психічних оцінок тварини, а також емоційне та психічне ставлення злочинця до наслідків його дії. Мотиви та емоційний стан правопорушника можуть мати значення для визначення ступеня вини та міри покарання, проте не є обов'язковими ознаками для кваліфікації злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України Документ №2 341-III від 07.09.2024, підстава - 3902-IX (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 06.10.2024).
2. Пірго О. Ф. Кримінально-правова характеристика жорстокого поводження з тваринами в Україні. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. (2), 41–45. URL: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-2-10-7> (дата звернення 06.10.2024).
3. Ющик О. І. Жорстоке поводження з тваринами: кримінально-правовий аспект. *Приватне та публічне право*. Чернівці. 2022 URL: http://pp-law.in.ua/archive/2_2022/8.pdf (дата звернення 06.10.2024).
4. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. Ю. В. Баулін, В.І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. Київ : Ін Юре, 2003. 1196 с.
5. Журавльов, М.П. Кримінальне право. Частина Загальна та Особлива [Текст]: підручник М.П. Журавльов, під ред. А.І. Парога. - 7-е изд., Перераб. і доп. - М.: Юрайт, 2012. - 728 с.
6. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: порівняльно-правове дослідження. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2008. № 3. С. 131–139. URL: <https://cutt.ly/rIbNBLK> (дата звернення 06.10.2024).

Олійник Д.,

*аспірант, Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ЩОДО ТРУДОВИХ ПРАВ

В умовах сьогодення питання захисту трудових прав та інтересів працівників є одним із ключових питань ефективної реалізації права на працю. Безпека в сфері трудових відносин охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення прав та обов'язків працівників та роботодавців, дотримання законодавства та попередження конфліктів. Трудові права є одними з найбільш важливіших в житті людини, оскільки вони регулюють не лише трудові відносини, але і відповідають за реалізацію соціально-економічних прав. Переважна більшість людей, реалізуючи свої здібності до праці, забезпечує економічні потреби свого життя. Держава виступає суб'єктом здатним забезпечити не лише реалізацію природного права на працю, а й захищеність цього права. Але, варто зазначити, що самі

працівники та їх об'єднання також наділені правами щодо захисту своїх прав та законних інтересів.

Із запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану життя українців зазнало великих змін, які торкнулися в тому числі конституційних прав людини і громадянина у сфері праці, оскільки саме ці права одні з перших зазнають тимчасових обмежень. Слід врахувати, що особливого захисту своїх трудових прав потребують ті, хто забезпечує національну безпеку та обороноздатність держави. Роботодавці повинні виконувати всі вимоги чинного законодавства, зокрема, щодо укладання трудових договорів, забезпечення належних умов праці, оплати праці, відпочинку та охорони праці.

Конституція України у ст. 43 закріплює норму, згідно з якою «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Використання примусової праці забороняється» [1]. Отже, закріплене в Конституції право на працю гарантує необхідні умови для його успішної реалізації.

Захист трудових прав людини у сфері праці здійснюється в різноманітних формах, які можна об'єднати у дві групи – юрисдикційну і неюрисдикційну. Основна відмінність між ними полягає у засобах захисту. Захист трудових прав працівників у юрисдикційній формі здійснюється засобом офіційного звернення до різних державних органів із властивим кожному з них певним процесуальним порядком діяльності та у межах їх компетенції щодо права захисту. У той час захист цих прав у неюрисдикційній формі протікає в рамках матеріального правовідношення і здійснюється засобом, який виключає звернення до державних органів, тобто реалізується самим працівником без звернень до компетентних органів [2, с. 1076]. Виходячи з вищесказаного, захист трудових прав та інтересів працівників здійснюється як державними органами, так і неурядовими організаціями та самими працівниками.

А.О. Падалка, зазначає, що забезпечення державного захисту трудових прав працівників було і залишається одним із основних завдань держави. Автор наводить характерні риси державної форми захисту трудових прав працівників: 1) передбачає звернення працівника в разі порушення його трудових прав до відповідних державних органів; 2) діяльність державних органів у сфері захисту трудових прав має три головні напрями: а) належне закріплення трудових прав працівників; б) контроль за дотриманням трудових прав працівників; в) поновлення порушених прав працівників шляхом звернення до судових органів; 3) є найбільш ефективною, адже державні органи у сфері захисту трудових прав працівників наділені широким колом владних повноважень [3, с. 536]. Наведені риси державної форми захисту трудових прав охоплюють не тільки процедурну діяльність щодо захисту суб'єктивного трудового права, а й включають діяльність держави щодо визнання за особою її трудових прав в об'єктивному розумінні. Нормативне закріплення трудових прав працівників робить можливим реалізацію захисту через уповноважені органи або ж шляхом самозахисту.

Однією з державних форм захисту трудових прав працівників, на думку В.Б. Бойка, є судовий захист. Судовий захист – це одна з необхідних та ефективних гарантій реалізації прав і свобод людини і громадянина. Саме правосуддя повинно забезпечувати безпосередню дію конституційних прав громадян, що є ознакою їхньої реалізованості та ефективності [4, с. 82]. Право на судовий захист – одна із найважливіших гарантій охорони

трудових прав трудящих, тому чим доступніша можливість його використання, тим краще забезпечується законність у сфері трудових правовідносин [5, с. 153]. Слід зазначити, що судовий захист прав та законних інтересів працівників є процедурою, яка покликана остаточно вирішити спір між сторонами, водночас низка конфліктних ситуацій, що виникають між учасниками відносин у сфері праці, може бути вирішена у позасудовому порядку. Держава гарантуючи трудові права працівників забезпечує не лише умови реалізації цих прав, а й відповідно утворює систему судових органів влади, які покликані вирішувати трудові спори відповідно до встановленого порядку та процедури.

Підсумовуючи все вищесказане, можемо зробити висновки, що безпека щодо трудових прав є важливим елементом забезпечення справедливих і гідних умов праці для всіх працівників. Її основою є дотримання законодавчих норм, охорона праці, соціальне страхування, належне оформлення трудових відносин та можливість працівників захищати свої права. Ці заходи допомагають запобігти експлуатації, забезпечити здорові умови праці та захистити працівників від порушень їхніх прав. Загалом, безпека трудових прав є ключовим фактором для створення справедливого та сталого ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відом. Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Харчук Р.С. Класифікація та значення форм захисту трудових прав працівників. Форум права. 2011. № 1. С. 1073-1077. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11xrctpp.pdf>
3. Падалка А.О. Державний захист трудових прав працівників та роботодавців як форма захисту. Форум права. 2012. № 2. С. 532-537. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12paofz.pdf>
4. Бойко В.Б. До проблеми класифікації форм та засобів захисту трудових прав працівників. Форум права. 2013. № 1. С. 79-83. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13bvbtpp.pdf>
5. Сидоренко А.С. Зловживання правом суб'єктами трудових правовідносин: теоретико-практичне дослідження : монографія. Харків : Право, 2014. 200 с.

Очкольда М.Г.,

*аспірант, Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Легітимус», адвокат*

РОЗГЛЯД КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

Постановка проблеми. Виникнення такого додаткового механізму для регулювання корпоративних відносин як корпоративний договір призвело до того, що суди вимушені шукати належні підходи щодо розгляду корпоративних спорів, що виникають з таких договорів. Можна сказати, що це є викликом для судової гілки влади і багато буде залежати від того наскільки вона з таким викликом впорається так як від цього залежить, наскільки даний механізм буде розповсюдженим.

З моменту отримання у 1991 році Україною незалежності, законодавцем було прийняті закони, які стали основою розвитку приватного бізнесу. Серед таких законів можна

виділити такі як Закон України Про господарські товариства 19 вересня 1991 року № 1576-XII, Закон України «Про власність» від 07 лютого 1991 року № 697-XII. В той же час, наряду зі створенням приватних комерційних компаній та виникненням між партнерами по бізнесу корпоративних правовідносин, також почали виникати між ними і корпоративні конфлікти.

Не зважаючи на те, що комерційні компанії існують в Україні вже більше тридцяти років, ще і на даний час серед науковців існує різне бачення того, що саме включають в себе поняття корпоративні правовідносини.

Наприклад, О.М. Вінник вважає, що корпоративні правовідносини - це такі відносини, котрі виникають у процесі створення, функціонування та припинення діяльності господарських товариств за участю безпосередніх (засновники, учасники, саме товариство, його органи) та опосередкованих учасників (кредитори, споживачі, наймані працівники, облігаціонери товариства, територіальна громада, держава в особі уповноважених органів) і забезпечують збалансовану реалізацію інтересів зазначених осіб [1, с. 46].

Крім того, до моменту виключення ст. 167 ГК України, в ній була зазначено, що під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються і припиняються щодо корпоративних прав.

Водночас Н.С. Кузнєцова вказала, що у доктрині можна виділити два загальних підходи до визначення корпоративних відносин: широкий і вузький. У широкому розумінні під корпоративними відносинами розуміються всі правовідносини, де одним із учасників виступає корпорація як організаційно-правова форма юридичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність. У вузькому (власному) розумінні - це зобов'язальні відносини між корпорацією (її органами) та учасниками з приводу управління, ведення справ, надання інформації тощо [2].

На нашу думку, визначення яке надане науковцем Н.С. Кузнєцовою є більш актуальним, так як корпоративні правовідносини включають в себе не тільки такий елемент як корпоративні права але ж ще і корпоративне управління.

Щодо корпоративного договору як додаткового механізму врегулювання корпоративних правовідносин, то слід зазначити, що вперше в законодавстві України з'явилася згадування у 2008 році в ст. 29 Закону України «Про Акціонерні товариства» де на жаль було дозволено лише передбачити додаткові обов'язки акціонерів. Але ж така редакція не була прийнята бізнесом. Крім того, з цього питання не існувало позитивної судової практики.

Тільки починаючи з 2018 року на законодавчому рівні у учасників (акціонерів) підприємств з'явилася реальна можливість укладати корпоративні договори, за допомогою яких, вони отримали більш-менш реальну можливість врегулювати свої взаємовідносини. Так, відповідно ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» договір за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі - корпоративний договір), вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір може бути оплатним або безоплатним. Додатковими сторонами корпоративного договору також можуть бути саме товариство та треті особи. Корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає [3].

Як можна побачити, з виникненням такого інструменту регулювання корпоративних правовідносин як корпоративний договір, збагатиться і судова практика. Але ж на даний час її не багато і вона більше стосується визнання корпоративного договору недійсним, щодо

того, хто може бути сторонами такого договору. Кажучи про нову практику, яка буде з'являтися, то наприклад, згідно законодавства, корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає. В той же час, буде цікаво подивитися, як суди будуть вирішувати питання, коли один із учасників відмовляється виконати своє зобов'язання щодо купівлі або продажу, тобто не має внутрішньої волі це зробити.

Як ми знаємо, що згідно ст. 203 ЦКУ при укладенні правочину волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі [4].

Видається дуже цікавий механізм вирішення цього питання зазначений у ст. 29 Закон України «Про акціонерні товариства», де зазначено, що у разі якщо корпоративний договір передбачає обов'язок купити або продати акції товариства, але будь-яка із сторін ухиляється від обов'язку укласти договір купівлі-продажу акцій, інша сторона має право звернутися до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу акцій укладеним на умовах, передбачених таким корпоративним договором, та про відшкодування збитків, заподіяних ухиленням від укладення такого договору купівлі-продажу акцій [5]. Але ж такий механізм призведе до того, що суди будуть вимушені дещо змінити свої підходи, так як наприклад, на даний час суди вважають за неможливе примусити сторону попереднього договору укласти основний договір або вважати основний договір укладеним.

Висновки та пропозиції. Отже, застосування бізнесом для врегулювання своїх корпоративних правовідносин такого механізму як корпоративний договір буде залежати від того, яким чином з цього питання буде розвиватися судова практика. Тобто, наскільки вони зможуть швидко та ефективно розв'язувати корпоративні спори, що виникатимуть. На нашу думку, для того, щоб корпоративний договір був більш розповсюдженим в бізнес середовищі, законодавцю необхідно ще удосконалити з цього приводу законодавство, зробити його уніфікованим як для публічних так і приватних компаній.

Список використаних джерел:

1. Вінник О.М. Проблеми правового забезпечення приватних і публічних інтересів в акціонерних товариствах. *Проблеми вдосконалення господарського законодавства України* : тези виступів учасн. «круглого столу», (м. Київ, 17-18 квіт. 2001 р.). - К., 2001. - С. 45-48.
2. Кузнєцова Н.С. Поняття, ознаки і класифікація корпоративних спорів. Правовий тиждень: щотижнева інформаційно-правова газета. URL: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120329>
3. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 року № 2275-VIII (з наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 01.10.2024).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2023 р. № 435-IV (з наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.10.2024).
5. Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-IX (з наступними змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-20#Text> (дата звернення: 01.10.2024).

Петруняк Є.В.,

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ТА ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОРУПЦІЙНОЇ КРИЗИ

Масштаби корупції у світі та зростаючий інтерес міжнародної спільноти до цього негативного явища призвели до того, що сьогодні корупція стала глобальною проблемою.

Завдяки активній діяльності низки міжнародних організацій та активності громадянського суспільства, корупція сьогодні визнається не лише проблемою корумпованих держав, а й держав та іноземних компаній, які їх корумпували.

Сьогодні заходи щодо боротьби з корупцією вживаються як керівництвом окремих держав, так і різними міжнародними, громадськими та неурядовими організаціями. Більшість країн запровадили в практику державної політики широкий спектр антикорупційних заходів, які заслуговують на окрему увагу та дослідження.

Як наслідок, у міжнародному співтоваристві поступово формується так званий глобальний антикорупційний консенсус. У боротьбі з цим злом антикорупційний консенсус наполягає на інтеграції зусиль різних суспільно-політичних сил – лівих і правих, лібералів і консерваторів, глобалістів і антиглобалістів.

Антикорупційний порядок денний в Україні продовжує просуватися вражаючими темпами, незважаючи на ситуацію воєнного часу. Однак фокус на розбудові інституцій та правоохоронних органів має бути збалансований з усуненням деяких серйозних обмежень на шляху антикорупційних зусиль.

Антикорупційні заходи не є протилежністю корупції. Це безперервний процес, в якому різні суб'єкти використовують різні засоби для мінімізації соціальних, політичних та економічних наслідків корупції. Існує декілька типологій, які розбивають цю широку проблематику на окремі аспекти, але у технічному дискурсі реформ антикорупційні зусилля часто зводяться до трьох основних напрямів реформ:

1. Правові підходи, які мають на меті встановити юридичну відповідальність та визначення корупції за допомогою спеціальних нормативно-правових актів, нормативних рамок і загальних рамок планування в рамках національних стратегій, часто узгоджених з міжнародними нормами.

2. Правоохоронні підходи, які спрямовані на розслідування та покарання корупції за допомогою каральних механізмів та механізмів виявлення, таких як спеціалізовані антикорупційні інституції та аудит, а також соціальна відповідальність та широка відкритість і прозорість.

3. Превентивні підходи, як правило, спрямовані на мінімізацію тягаря корупції в правових та правоохоронних підходах.

На практиці межі між правовими, правоохоронними та превентивними підходами часто розмиті. Антикорупційні закони формують і визначають основні елементи правоохоронної та превентивної діяльності. Однак закони також повинні бути узгоджені з кодексами поведінки, які можуть бути сформовані лише на тлі надійних правоохоронних механізмів.

Одним із способів боротьби з корупцією у світовій практиці є створення спеціальних антикорупційних органів, діяльність яких спрямована як на активну протидію, так і на запобігання корупції та всім її проявам [1, с. 53]. Ця концепція закріплена у статті 36 Конвенції ООН проти корупції, яка передбачає, що всі держави-учасниці повинні забезпечити існування установи чи органу або особи, які займаються боротьбою з корупцією за допомогою правоохоронних заходів відповідно до основоположних принципів своєї правової системи. Таким установам або органам повинна бути забезпечена необхідна

незалежність для забезпечення того, щоб їхні функції були ефективними та вільними від будь-якого неналежного впливу, відповідно до основних принципів правової системи держави-учасниці [2]. Аналогічні вимоги містяться і в Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що є цілий ряд країн великим досвідом функціонування державних спеціалізованих органів, які протидіють корупції. До таких держав можна віднести Республіка Корея, Сінгапур, Індія. У

Комітет Верховної Ради України з питань антикорупційної політики, безперечно, відіграє особливу роль в антикорупційній діяльності України. Відповідно до статті 11 Закону України «Про Комісії Верховної Ради України», функціями Комісії є законотворча, організаційна та контрольна діяльність [3]. Конкретні повноваження Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики визначені Постановою Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року № 19-IX. «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України 9-го скликання», Комітет відповідає за формування антикорупційної політики, здійснення антикорупційної експертизи законопроектів, поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи, запобігання і протидію корупції, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначення правил етичної поведінки у сфері публічної діяльності, визначення та місцевого самоврядування, фінансового контролю осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також визначення підстав відповідальності за корупційні правопорушення [4].

Тому, враховуючи наші міжнародні зобов'язання, позитивний міжнародний досвід та необхідність повного перевантаження державного механізму запобігання корупції після «Революції Гідності», вкрай необхідним є створення спеціального органу з виключною компетенцією у сфері протидії корупції [5]. Обираючи конкретну організаційну модель антикорупційного органу, національний законодавець пішов шляхом створення розгалуженої системи окремих державних інституцій з обмеженими повноваженнями.

Список використаних джерел:

1. Новак А.Н. Феномен корупції в системі публічного управління: сучасний зміст та методологічні засади дослідження. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2018_1_5
2. Москвич Л.М. Корупційні детермінанти в судовій системі України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 3. С. 153–162.
3. Про інформацію : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
4. Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 2 березня 2017 р. № 75. Офіційний вісник України. 2017. № 22. Ст. 645.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. Верховна Рада України : офіційний вебсайт. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

Самосуд Ж.О.,

здобувачка Науково-дослідного інституту публічного права

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ

Актуальність наукового аналізу електронного урядування як провідного інструменту публічного адміністрування для забезпечення прав та законних інтересів підприємців зумовлена необхідністю збереження й розвитку бізнесу як в умовах відносної стабільності, так і в кризових ситуаціях. У процесі євроатлантичної інтеграції України запозичення та адаптація європейських стандартів електронного урядування стають вирішальними для впровадження передбачуваних правил, що сприяють залученню інвестицій і відновленню економічної активності. Впровадження електронного урядування, нормативно-правових актів і ліцензування сприяє зміцненню правової стабільності й створенню умов для сталого розвитку бізнесу навіть в умовах кризових ситуацій.

На думку І. Кравець, М. Микулець, Н., електронне урядування є важливим інструментом у сучасних умовах для організації публічного адміністрування, що сприяє прозорості та відкритості взаємодії між державою та підприємцями. Важливою складовою електронного уряду є забезпечення легкого доступу до адміністративних послуг через різні канали, включаючи цифрові платформи, такі як «Дія» в Україні. Ця платформа дозволяє підприємцям здійснювати адміністративні процедури, наприклад, реєстрацію бізнесу, отримання дозвільних документів, сплату податків, у дистанційному форматі, що суттєво скорочує час і зусилля, необхідні для взаємодії з державними органами. Серед механізмів електронного урядування, що спрямовані на підтримку підприємців, варто виділити систему G2B (Government to Business), яка забезпечує взаємодію держави з бізнесом через автоматизацію процесів, таких як участь у державних тендерах і відстеження витрат у системі публічних закупівель «Prozorro». Це знижує рівень корупції, забезпечує прозорість процедур і створює рівні можливості для всіх учасників ринку. Електронне урядування також сприяє захисту прав підприємців через доступ до відкритих даних, що дозволяє здійснювати більш обґрунтовані бізнес-рішення та підвищує конкурентоспроможність національної економіки. Крім того, доступність електронних послуг зменшує адміністративні бар'єри та витрати для підприємців, забезпечуючи оперативність та ефективність державних процесів, що відповідає принципам верховенства права і демократичних стандартів [1].

Р. Юсіфбейлі вважає, що розвиток електронного урядування має на меті мінімізацію корупційних ризиків і підвищення ефективності взаємодії між державними органами та підприємцями. Важливою складовою стратегії є полегшення процедур ліцензування та реєстрації, які часто є обтяжливими для бізнесу. Перехід до електронних послуг дозволяє підприємцям скоротити час і витрати на адміністративні процедури, що сприяє більш швидкому доступу до необхідних державних послуг. Р. Юсіфбейлі доводить, що електронне урядування дозволяє створювати цифрові сліди та підвищує підзвітність через можливість аудиту онлайн-операцій. Крім того, стратегія розвитку електронного урядування акцентує увагу на підвищенні конкурентоспроможності української економіки шляхом підтримки підприємництва, покращення умов ведення бізнесу та сприяння більшій відкритості держави до запитів громадян і підприємців [1].

Електронне урядування, засноване на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, є важливим інструментом для забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності державного управління, що безпосередньо сприяє захисту прав і законних інтересів підприємців, оскільки забезпечує їм доступ до державних послуг через зручні онлайн-ресурси. Це урядування покликане спрощувати взаємодію між державою та підприємцями, мінімізуючи адміністративні бар'єри та знижуючи корупційні ризики, що створює сприятливе середовище для розвитку бізнесу. Одним із ключових рівнів

електронного урядування є G2B (Government to Business), який передбачає цифрове обслуговування бізнесу, надаючи можливість отримувати ліцензії, реєстраційні дозволи та інші адміністративні послуги онлайн, що знижує часові та фінансові витрати підприємців на взаємодію з державою. Доступність інформації та прозорість процесів через G2C (Government to Citizens) дозволяє підприємцям оперативно отримувати актуальні відомості про зміни в законодавстві, вимоги та норми, що підтримує їхню правову визначеність і допомагає запобігати потенційним правовим конфліктам. Рівень G2G (Government to Government) полегшує обмін інформацією між державними установами, що дозволяє уникати дублювання перевірок і погоджень та зменшує адміністративний тиск на підприємців, забезпечуючи більш ефективне регулювання. Завдяки цим складовим, електронне урядування сприяє створенню відкритого й передбачуваного правового середовища, де підприємці можуть діяти з упевненістю, що їхні права та законні інтереси будуть захищені в рамках прозорих і доступних державних процедур, що в підсумку підвищує конкурентоспроможність національної економіки [3].

В Україні діє спеціалізоване Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), яке займається питаннями електронного урядування. Серед основних завдань Мінцифри у сфері правового забезпечення підприємців – сприяння розвитку електронної комерції та бізнесу через правовий супровід та створення умов для цифрової економіки, забезпечення функціонування єдиного веб-порталу електронного урядування та електронних послуг для доступу підприємців до адміністративних послуг у цифровому форматі, розробка та вдосконалення законодавства у сфері цифровізації для регулювання цифрових інновацій і спрощення взаємодії бізнесу з державою, а також моніторинг і координація програм інформатизації, що сприяють розвитку ІТ-сектору та цифрової інфраструктури для підприємців [4].

Отже, електронне урядування відіграє ключову роль у забезпеченні прав та законних інтересів підприємців, виступаючи важливим інструментом публічного адміністрування як у стабільних умовах, так і в кризових ситуаціях. Воно дозволяє підприємцям отримувати адміністративні послуги через зручні онлайн-платформи, спрощує процеси ліцензування та реєстрації, знижуючи часові й фінансові витрати. Завдяки інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій, електронне урядування сприяє прозорості, підзвітності та ефективності взаємодії держави з бізнесом, мінімізуючи адміністративні бар'єри й корупційні ризики. Механізми, як-от G2B (Government to Business), надають можливість підприємцям брати участь у тендерах і відстежувати державні закупівлі, що забезпечує конкурентоспроможність та сприятливе бізнес-середовище. Таким чином, електронне урядування зміцнює правове середовище для бізнесу, сприяє розвитку цифрової економіки та підтримує підприємництво в умовах стабільності й кризи.

Список використаних джерел:

1. Кравець І., Микулець М., Матійчук Н. Електронне урядування як інструмент забезпечення балансу інтересів громадян і держави. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2024. № 354. С. 49–57. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-7>.
2. Юсіфбейлі Р. Стратегічні напрями розвитку електронного урядування в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 2 (29). 2021. М. 49–54. URL: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-2.8>.
3. Царенко І, Красножон Н. Електронне урядування як інструмент посилення конкурентоспроможності країни. *Ефективна економіка*. 2021. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8123>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.74.

4. Положення про Міністерство цифрової трансформації України. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919>."

Татьянченко О.А.,

аспірантка кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

*Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану фінансовий моніторинг бізнесу в разі набув нових обертів. Відносини, що виникають у сфері запобігання та протидії (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом регламентуються Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі-Закон).

Банківські установи відповідно до пункту 1 частини другої статті 6 Закону є суб'єктом первинного фінансового моніторингу.

Завдання, обов'язки та права суб'єктів первинного фінансового моніторингу визначені статтею 8 Закону відповідно до норм якої, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, зокрема розробляє внутрішні документи з питань фінансового моніторингу, які повинні містити процедури, достатні для забезпечення ефективного управління ризиками, а також для запобігання використанню послуг та продуктів суб'єкта первинного фінансового моніторингу для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення та призначає працівника, відповідального за його проведення.

Крім того, п. 7 розділу II Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою правління Національного банку України від 19.05.2023 № 65 визначено, що банк з метою належної організації внутрішньобанківської системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та проведення первинного фінансового моніторингу створює, зокрема окремий структурний підрозділ з фінансового моніторингу.

Банківські установи, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу створюють та забезпечують функціонування самостійного структурного підрозділу для виконання функцій з питань проведення фінансового моніторингу.

Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 8 Закону суб'єкт первинного фінансового зобов'язаний здійснювати належну перевірку нових клієнтів, а також існуючих клієнтів.

В пункті 34 частини першої статті 1 Закону зазначено, що належна перевірка це заходи, які включають проведення на постійній основі моніторингу ділових відносин та фінансових операцій клієнта, що здійснюються у процесі таких відносин, щодо відповідності таких фінансових операцій наявній у суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта, його діяльність та ризик.

При цьому, суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний здійснювати переоцінку ризиків своїх клієнтів таким чином, щоб бути здатним показати своє розуміння ризиків, що становлять для нього такі клієнти (ризик-профіль клієнтів).

Для юридичних осіб процес фінансового моніторингу включає встановлення та ідентифікацію таких моментів: ідентифікацію і верифікацію юридичної особи, встановлення кінцевого бенефіціара, встановлення мети й характеру майбутніх ділових відносин, встановлення мети проведення фінансової операції, постійний моніторинг ділових відносин і фінансових операцій, регулярну перевірку відповідності фінансової операції контрагента інформації про нього, підтримку актуальності отриманих даних.

Банківські установи наділено повноваженнями здійснювати переоцінку ризиків своїх клієнтів з метою розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або розповсюдження зброї масового знищення та застосування заходів направлених на управління ризиками.

Найчастіше банк надсилає клієнту Опитувальник для цілей виявлення зв'язків з країною агресором який включає в себе такі питання:

1. Чи мають фізичні особи громадяни російської федерації/республіки білорусь та/або фізичні/юридичні особи/державні органи/організації, які зареєстровані на території російської федерації/республіки білорусь/непідконтрольних територіях, участь/частки/акції або опосередковане володіння в статутному капіталі суб'єкта господарювання? (для юридичних осіб).

2. Чи є фізичні особи громадяни російської федерації/республіки білорусь та/або фізичні/юридичні особи/державні органи/організації, які зареєстровані на території російської федерації/республіки білорусь/непідконтрольних територіях, кінцевими бенефіціарними власниками або вигодонабувачами Суб'єкта господарювання?

3. Чи є суб'єкт господарювання офіційним представником/представництвом російських та білоруських компаній/державних органів/організацій?

4. Чи має суб'єкт господарювання діючі договори або будь-які ділові відносини з фізичними/юридичними особами або державними органи/організаціями російської федерації/республіки білорусь/непідконтрольних територій або які є пов'язаними особами з ними (в т.ч. через учасників (акціонерів), що мають частку в статутному капіталі 10 і більше відсотків)?

5. Чи має суб'єкт господарювання підрозділи/представництво/довіреніх осіб або здійснює діяльність на території російської федерації/республіки білорусь/непідконтрольних територіях?

6. Чи є в керівних органах (серед керівництва) суб'єкта господарювання фізичні або юридичні особи (в т.ч. державні органи), що є громадянами/резидентами російської федерації/республіки білорусь/ непідконтрольних територій, або є пов'язаними особами з ними?

7. Чи є суб'єкт господарювання учасником (акціонером) юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства російської федерації/республіки білорусь.

8. Чи є суб'єкт господарювання учасником (акціонером) юридичних осіб спільно з громадянами/резидентами російської федерації/республіки білорусь, та/або юридичною особою, створеною та зареєстрованою відповідно до законодавства російської федерації/республіки білорусь?

9. Чи здійснює/здійснював (зазначити коли останній раз) суб'єкт господарювання операції з цінними паперами (купівля/продаж/обмін/наявність цінних паперів на рахунку в цінних паперах), емітентами яких є резиденти російської федерації/республіки білорусь або особи, афілійовані особи з такими резидентами?

10. Чи здійснює суб'єкт господарювання переказ коштів на користь громадян/юридичних осіб/організацій російської федерації/республіки білорусь/непідконтрольних територій/громадян, які внесені до санкційних списків, у тому числі іноземних країн? Якщо так, зазначити кому саме та суть і призначення цих переказів, дату переказу?

11. Чи належить суб'єкт господарювання до фінансових груп (в т.ч. міжнародних) які здійснюють діяльність (ведуть бізнес) на території російської федерації/республіки білорусь/непідконтрольних територій. ю агресором, який включає такі питання.

В разі встановлення клієнту неприйнятно високого ризику або ненадання клієнтом необхідних документів чи інформації, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, з урахуванням зазначеного зобов'язаний відмовити клієнту в підтриманні ділових відносин та обслуговуванні його рахунків і проведення фінансових операцій.

Застосування ризик-орієнтованого підходу здійснюється в порядку, визначеному внутрішніми документами з питань фінансового моніторингу суб'єкта первинного фінансового моніторингу, з урахуванням рекомендацій відповідних суб'єктів державного фінансового моніторингу, які з цим Законом виконують функції державного регулювання і нагляду за такими суб'єктами первинного фінансового моніторингу (частина друга статті 7 Закону).

Отже, банківські установи, як суб'єкт первинного фінансового моніторингу, з урахуванням ризику клієнта, самостійно приймають рішення про відмову від підтримання ділових відносин, проведення фінансової операції.

Однак, нагляд за дотриманням банківськими установами законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до статті 18 Закону здійснюється виключно Національним банком України.

Підводячи висновки проведеного аналізу адміністративно-правових аспектів фінансового моніторингу бізнесу в умовах воєнного стану зазначимо, що Банківські установи є суб'єктом первинного фінансового моніторингу. Суб'єкт первинного фінансового моніторингу, зокрема розробляє внутрішні документи з питань фінансового моніторингу, які повинні містити процедури, достатні для забезпечення ефективного управління ризиками, а також для запобігання використанню послуг та продуктів суб'єкта первинного фінансового моніторингу для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення та призначає працівника, відповідального за його проведення.

Однак, фінансовий моніторинг не є досконалим і потребує доопрацювання, вимоги до клієнтів мають бути в кожній установі однакові і не залежати від однієї людини.

Список використаних джерел:

1. Організація фінансового моніторингу в банках : навчальний посібник/ Єгоричева С. Б. К.: Центр учбової літератури, 2014. 292 с.
2. Банківські операції: навчальний посібник/ Копилук О.І., Музичка О.М. К.: Центр учбової літератури, 2022. 536 с.
3. Банківська система: навчальний посібник/ Кузнецова С., Болгар Т., Пестовська З. К.: Центр учбової літератури, 2017. 400 с.
4. Фінмоніторинг-2024: що потрібно знати підприємцям? [Електронний документ] – Режим доступу: https://biz.ligazakon.net/analitics/225753_fnmontoring-2024-shcho-potrбно-znati-pdprimtsyam.

5. Перевірки з питань фінмоніторингу 2024: кого стосуються та як підготуватись? [Електронний документ] – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/227462_perevrki-z-pitan-fnmonitoringu-2024-kogo-stosuyutsya-ta-yak-pdgotuvatis.

6. Фінансовий моніторинг 2024: що нового для адвокатів? [Електронний документ] – Режим доступу: <https://radako.com.ua/finansoviy-monitoring-2024-shho-novogo-dlya-advokativ>

7. Фінансовий моніторинг: хто і в яких випадках потрапляє під нагляд [Електронний документ] – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2024/08/27/infografika/finansy/finansoviy-monitoring-hto-yak-v-vypadkakh-potraplyaye-nahlyad>.

Татьянченко С.А.,

*аспірант кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія",
ORCID ID: 0009-0000-9839-1473*

СПЕЦИФІКА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМІСТЬ

Відповідно до статті 14 Конституції України, земля визнається основним національним ресурсом, що перебуває під особливим захистом держави. Право власності на землю гарантується, а його реалізація можлива лише відповідно до законодавства. Статті 55 і 124 Конституції забезпечують судовий захист у разі порушення або невизнання прав на землю. У науковій літературі наголошується на перевагах судової форми захисту порівняно з іншими правовими інструментами. Наприклад, Діана Малиш у статті "Топ-5 рішень Верховного Суду у земельних спорах 2022 року" підкреслює важливість судової практики для захисту прав на землю [1]. Також у статті "Земельні спори: огляд практики Верховного Суду за I півріччя 2023 року" розглядаються нові рішення, що стосуються доказування в земельних спорах [2]. Визнання права власності на майно в судовому порядку є процесом, у якому сторони звертаються до суду з метою визначення юридичного власника певного майна. Це може відноситися до рухомого або нерухомого майна, яке стає предметом суперечки між сторонами. Судовий процес спрямований на вирішення питання про те, хто має законне право володіти, користуватись або розпоряджатись цим майном.

Наразі в кожній конкретній справі потрібно довести обставини для коректного вирішення та прийняття законного, обгрунтованого й справедливого рішення. Ці обставини, на наш погляд, можна поділити на матеріально-правові та процесуально-правові.

Список матеріально-правових обставин, які складають предмет доказування, включає норми матеріального права, що регулюють конкретні спірні відносини у справі. Вони стосуються питань, що порушуються в кожній конкретній справі. Обставини процесуально-правового характеру, які також підлягають доказуванню під час вирішення матеріальних суперечок або справ між сторонами, зазначені у процесуальних нормах і відносяться до процедур у справі.

У Постанові Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 24.01.2020 у справі № 910/10987/18 [3] розглянуто основні положення, що стосуються набуття права власності на майно відповідно до законодавства України. Зазначено наступне:

Згідно з частиною першою статті 328 Цивільного кодексу України, право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, в тому числі через правочини.

Пунктом 1 частини першої статті 27 Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень" передбачено, що державна реєстрація права власності та інших речових прав проводиться на підставі укладеного в установленому законом порядку договору, предметом якого є нерухоме майно або речові права на нього.

Згідно зі статтею 2 Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень", державна реєстрація речових прав є офіційним визнанням і підтвердженням державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно через відповідні записи до Державного реєстру речових прав [4, с.191].

Державна реєстрація прав не становить підставу для набуття права власності, а лише підтверджує наявне вже право власності, що виникає з інших джерел. Сама по собі державна реєстрація прав не визначає факту набуття права власності, а лише підтверджує його наявність. У судовому розгляді обставин наявності права власності важливо встановлювати підстави, на основі яких особа набула це право, оскільки сама державна реєстрація прав не є підставою виникнення права власності, так яку не передбачає закон.

Отже, специфіка доказування у справах про захист права власності на нерухомість полягає у визначенні підстав, на основі яких особа набула право власності. Судовий захист відіграє ключову роль у забезпеченні прав власності, а розрізнення між фактом набуття права власності та його державною реєстрацією є важливою у судовому процесі.

Список використаних джерел:

1. Малиш Д. Топ-5 рішень Верховного Суду у земельних спорах. 2022 року. *Юридична Газета*, 2022.
2. Земельні спори: огляд практики Верховного Суду за I півріччя 2023 року. Судова практика, 2023.
3. Постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 24.01.2020 у справі № 910/10987/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/87559633>
4. Супрун Т.С. Поняття предмета доказування у цивільному судочинстві. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. *Форум права*. 2016. № 5. С. 190–198.

Трепет О.С.,

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ

З початку захоплення частини території та повномасштабного вторгнення Російської федерації в Україну залишилися невирішеними питання кримінально - правової протидії посяганням на основи національної безпеки України в частині пособництва державі – агресору. Як і будь-яка нова правова норма вона потребує подальшого вдосконалення для більш ефективної реалізації

Верховна Рада України доповнила КК України ст.111-1 «Колабораційна діяльність». 14 квітня 2022 р. В Р Україні був прийнятий (з урахуванням пропозицій Президента України)

Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (далі – Закон від 14 квітня 2022 р.), на підставі якого КК України доповнено ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору».

За загальним визначенням державою-агресором є країна, яка першою застосовує збройну силу проти іншої країни, тобто тим самим вчиняє агресію. Державою-агресором може бути визнана не лише одна країна, а група країн, в тому числі пов'язаних між собою угодами про військову допомогу [1].

Стаття 111-2 КК України містить лише одну частину, яка передбачає кримінальну відповідальність за умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора. Злочин передбачений ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору» КК України є особливо тяжким злочином (карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої). Як відомо, Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 14 квітня 2022 року № 2198-ІХ., пособництво державі-агресору було криміналізовано і доповнено КК України новою ст. 111-2. Даний Закон, на думку авторів, був покликаний запобігти вчиненню відповідних злочинів та передбачити інші відповідні покарання для осіб, які співпрацювали з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями, шляхом встановлення кримінальної відповідальності за відповідні діяння [2].

На погляд науковців, при ухваленні Закону від 14 квітня 2022 р. парламентарії фактично «забули» про існування ст. 111-1 КК України [3]. Криміналісти не можуть логічно пояснити наявність у ст. 111-2 КК України варіативної вказівки на добровільний збір, підготовку та/або передачу матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням або окупаційній адміністрації держави-агресора, яка (вказівка) фактично дублює положення присвяченої «господарському» колабораціонізму ч. 4 ст. 111-1 КК (в якій передбачена відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора) [2].

Незважаючи на намагання законодавця, введення до Кримінального кодексу статті 111-2 «Пособництво державі-агресору» посилило колізійність та правову невизначеність, а також знову підняло питання надмірної криміналізації. Позитивним аспектом законодавчої роботи щодо створення заборони на пособництво державі-агресору можна вважати уникнення в чинній редакції ст. 111-2 КК надмірно абстрактних фраз на кшталт «інша добровільна взаємодія з представниками держави-агресора» та «будь-яка співпраця з

представниками держави-агресора». Однак, на прикладі кримінально-правової оцінки таких форм пособництва, як передача матеріальних ресурсів збройним формуванням держави-агресора або підтримка рішень чи дій держави-агресора, стає очевидною складність відмежування цього злочину від колабораційної діяльності, державної зради та виправдання збройної агресії РФ проти України. Вирішення цієї проблеми, спричиненої частковим дублюванням норм законодавства, може полягати в оптимізації статей Кримінального кодексу, що стосуються відповідальності за державну зраду, колабораціонізм і пособництво державі-агресору [4].

Таким чином, наразі порушене питання вдосконалення кримінальної відповідальності за пособництво державі-агресору є актуальним та потребує подальшого дослідження, заради більш ефективної боротьби з пособниками держави-агресора.

Список використаних джерел:

1.Залеська А. С. Соціальна обумовленість криміналізації порушення права на отримання освіти в Україні. *Форум права*. 2012. 335 с .

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 21.03.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247318>.

3. Кузнецов В.В., Сийпловіч М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 70. С. 386.

4. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: Проблема кваліфікації та вдосконалення кримінального закону Вісник Асоціації кримінального права України, 2022, № 2(18). URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/266927>

Христинченко Є.,

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID ID: 0009-0003-3084-7085

КОРПОРАТИВНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ, ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ БУДЬ-ЯКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Корпоративна доброчесність персоналу – це ключова складова успішного функціонування будь-якої організації. Вона полягає в дотриманні етичних норм, відповідальності за дії та прийняті рішення, що відповідають не лише закону, але й моральним принципам компанії. Доброчесність включає прозорість у взаємодії з колегами, клієнтами та партнерами, чесність у виконанні службових обов'язків та відданість загальним цілям компанії.

Етична поведінка працівників безпосередньо впливає на імідж компанії як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні, створюючи атмосферу довіри та позитивної ділової репутації. Відсутність доброчесності, навпаки, може призвести до порушення трудової дисципліни, конфліктів, зниження ефективності роботи та навіть юридичних проблем. Тому корпоративна доброчесність є важливим аспектом управління персоналом і корпоративної культури в цілому.

Особливо важливою сферою, в якій корпоративні стандарти відіграють надзвичайно велику роль, є сфера доброчесності та здійснення діяльності на основі суворого дотримання правових принципів верховенства права та справедливості [1].

«Поняття доброчесності важко визначити, оскільки компанії стикаються з різними етичними дилемами. Йдеться про те, щоб нематеріальне стало відчутним, Економічна психологія, етика, мораль та культура бізнесу про взаємозалежність бізнесу та суспільства шляхом впровадження доброчесності в культуру та поведінку організації», — зазначає Катаріна Вегманн, партнер відділу судово-медичної експертизи та цілісності Ernst & Young GmbH [2].

Доброчесність має два основних рівня реалізації: індивідуальний (особистий) і корпоративний. Корпоративна доброчесність являє собою закріплення на рівні свідомості більшої частини персоналу органу (підприємства, установи, організації) думок, уявлень та переконань про неприпустимість корупції, непотизму та фаворитизму. Формування корпоративної доброчесності як мета кадрового забезпечення управління являє собою узгоджену систематичну діяльність із закріплення та сприяння інтеріоризації в персоналі інтолерантності до корупції, принципів верховенства права та справедливості [3].

На погляд О. М. Гончаренка та Л. Л. Нескородженої, здатність до самоорганізації, саморегуляції, саморозвитку, самоконтролю є природними властивостями будь-якої особистості. Вони можуть проявлятися в колективних спільнотах (територіальних громадах, громадянському суспільстві, громадських об'єднаннях, саморегулювальних організаціях, державі тощо) [4]. З вищесказаного випливає, що корпоративна етика та сприяння формуванню доброчесності мають міцний зв'язок із самоорганізацією.

Роль корпоративної культури у формуванні особистості професіонала є надзвичайно високою, оскільки навіть за умов наявності у молодого фахівця необхідних задатків для здійснення діяльності відповідно до високих морально-етичних стандартів, тривале перебування у середовищі, в якому такі стандарти знецінені, сприяє виникненню деформацій, які достатньо добре досліджені у наукових роботах [5].

Корпоративна доброчесність високо цінується серед вищого керівництва та співробітників у всьому світі. Рекордні 97% респондентів «Глобального звіту про доброчесність 2022» погоджуються, що чесність є важливою. Але 55% респондентів стверджують, що за останні 18 місяців стандарти доброчесності або залишилися незмінними, або погіршилися [2].

Норми корпоративної етики ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, зрозумілих і важливих для кожної людини: добро, справедливість, патріотизм, доброчесність. Тому корпоративна етика є головним елементом, який об'єднує співробітників однієї організації в єдиний колектив, що надає можливість власнику та уповноваженому ним органу управляти працівниками без застосування жорстких заходів. Колектив, об'єднаний загальними орієнтирами, є запорукою підвищення продуктивності праці, поліпшення кадрової політики та, як результат, підвищення рентабельності всієї організації [6].

Отже, можемо зробити висновки, що дотримання етичних норм та цінностей зміцнює корпоративну культуру, робить її послідовною та зрозумілою для всіх працівників, що сприяє підвищенню мотивації та залученості персоналу. Корпоративна доброчесність дозволяє уникати багатьох внутрішніх конфліктів, корупції та шахрайства, що може знижувати ризики для бізнесу та підвищувати ефективність роботи. В свою чергу працівники, які дотримуються етичних принципів, сприяють формуванню позитивного та чесного середовища в колективі, що покращує співпрацю та продуктивність. Доброчесність є

основою для довготривалого успіху, оскільки сприяє зміцненню довіри між усіма учасниками бізнес-процесів, включаючи клієнтів, партнерів і суспільство в цілому.

Таким чином, корпоративна доброчесність персоналу є не лише вимогою часу, але й невід'ємною частиною успішного управління організацією, що визначає її стабільність та конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Zaitsev, M., Shopina, I., Khrystynchenko, N., Koropatnik, I., Khomiakov, D. (2022). Development of Integrity and Intolerance to Corruption in the System of Preparation for Military Service. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11 (3), 112-120. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n3p112>. [In English].
2. Andrew Gordon. Tunnel vision or the bigger picture? The EY Global Integrity Report 2022 reveals how a focus on governance can help reimagine corporate integrity. URL: https://www.ey.com/en_gl/forensic-integrity-services/how-a-focus-on-governance-can-help-reimagine-corporate-integrity
3. Шопіна І. М. Формування корпоративної доброчесності як мета кадрового забезпечення управління в органах Національної поліції України. *Правові новели*. 2023. № 20. С.160-165. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.22>.
4. Goncharenko O., Neskorodzhena L. Self-regulation of culture: the role of public associations and electronic communication. *Herald National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts*. № 4'2018. P. 121–125.
5. Bodnar V.E. (2018). Determinants of professional deformation of employees of the National Police of Ukraine. *Legal bulletin*, 8, 283-291. [in Ukrainian].
6. Гриценко Н. В. Апарат композиції корпоративної етики в управлінні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 65. С.220-227.

Шишка Ю.О.,

аспірантка кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету "Одеська юридична академія"

РИЗИКИ ПРИ БАНКРУТСТВІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Постановка проблеми: Неплатоспроможність та банкрутство є наслідком ризиків власності та при відкритті провадження про банкрутство ускладнене додатковими ризиками за об'єктивними чи/та суб'єктивними причинами. Одні з них можна передбачити і вони прогнозовані, а інші – ні. Проте, завдання з мінімізації ризиків залишається в площині ст. 323 ЦК України їх запобігання та протистояння в тому числі розкриттям. Принаймні, попереджений про ризики, їх прояви та можливості їх уникнути має більше шансів не погіршити своє майнове становище.

Основний матеріал: Банкрутство фізичної особи, що передбачене Кодексом з процедур банкрутства спрямоване на забезпечення ясності щодо вимог кредиторів. Водночас, воно відкриває нові схеми для заробітку.

Ініціювати процедуру банкрутства відносно себе зможе тільки фізособа, в тому числі і приватний підприємець, — його кредитори такого права позбавлені.

Здебільше звернення до суду щодо банкрутства фізичних осіб спричинені проблемами з обслуговуванням банківських кредитів, де чимало звернень за псевдо

банкрутством. Проте, окремі види боргів в процедурі банкрутства не можуть бути списані, зокрема заборгованість зі сплати аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної життю і здоров'ю інших громадян, сплати внесків до державних фондів соцстраху. Тут ризики в позичальника і кредитодавця. Ризики перших охоплюються ризиками власності та не виваженості операцій з її об'єктами, а других – прорахунками у наданні кредитів та забезпеченні виконання взятих зобов'язань щодо їх обслуговування та повернення.

Щоб стати банкрутом, фізична особа має офіційно підтвердити, що не в змозі далі обслуговувати свій борг та у неї відсутнє майно, на яке можна звернути стягнення в рахунок погашення боргу. Банкрутство надає боржникові кілька тимчасових вигод. Тому воно, на початковому етапі, завжди була дуже приваблива для боржника: він отримував миттєвий захист від звернення стягнення на своє майно, плюс додатково бонусом — припинення нарахування відсотків, штрафів, пені, іншої неустойки, будь-яких фінансових санкцій. Тобто далі, прогнозується тривала і складна процедура, де на позичальника чиниться тиск від кредитора та його персоналу, оскільки повернення кредитів є одним із показників їх роботи та винагороди за неї.

Для неплатоспроможного боржника є тактичні напрацювання і, як свідчить досвід, коли він заявляє про свій намір збанкрутувати, кредитори стають більш поступливими в банк може, запропонувати більш привабливі умови реструктуризації проблемного кредиту. Тобто йдеться про зміну умов кредитного договору в поки фізособа перебуває в процедурі банкрутства, яке може тривати роками, нормотворці можуть ввести черговий мораторій на стягнення боргів тощо.

Визначені основні «плюси» для людини, що вирішила позбутися боргів через банкрутство: боргів багато — справа одна, оскільки з відкриттям провадження у справі про неплатоспроможність, всі вимоги кредиторів можуть відбуватися тільки в рамках даного процесу. Оскільки всі вимоги розглядається в одній справі одним судом, то це значно спрощує захист, зокрема в разі наявності крім кредиту ще й непогашених боргів перед ломбардом, по комунальним платежах, боргах перед фізичними особами.

З відкриттям провадження про банкрутство, строк виконання всіх грошових зобов'язань боржника вважається таким, що настав, що в варто прописати в оновленому Цивільному кодексі України, що сумізує й інші грошові вимоги до боржника в редакції « При відкритті провадження про банкрутство строк виконання наявних в неплатоспроможного боржника грошових зобов'язань настає достроково.

В рамках такого провадження для забезпечення вимог кредитора може арештовуватися майно боржника або вводиться інші обмеження на розпорядження його майном. Попередньо накладені арешти і обмеження можуть бути зняті. Окремо передбачено гарантію: ніяких стягнень або арештів поза процедурою банкрутства — все тепер відбувається тільки всередині цієї справи. Тож, як свідчить практика, коли фізособи отримують можливість визнавати себе банкрутом, спеціалізовані юридичні фірми обіцяють позбавити їх будь-якого боргу, незалежно від його суми, за винагороду. При цьому гарантують, що боржник збереже все своє майно, що край проблемно, а зловживання обіцянками лише погіршує майновий стан неплатоспроможного. Зокрема, якщо сума боргу невелика, пропонують взяти новий кредитом, добрати до суми звернення в суд, для відкриття провадження у справі про визнання фізособи неплатоспроможною, а насправді — для сплати за юридичні послуги, після чого такі «радники» ховаються або довго годують свого клієнта порожніми обіцянками. В результаті втрата грошей і майна, яке піде в рахунок погашення боргів.

На ринку появились також нові фахівці - банкрути. У цій схемі використовується фізособа, яка визначально не має ліквідного майна, на яку оформлюється максимально можлива кількість беззаставних кредитів, які зазвичай видаються під величезні відсотки. Тож сума для відкриття судового провадження, набігає дуже швидко. В такій схемі можуть брати участь і самі кредитори чи їх персонал. Як наслідок, фізична особа визнається неплатоспроможним, а набутий дохід ділиться між організаторами афери — арбітражним керуючим (він розпоряджається майном боржника доки той перебуває в процедурі банкрутства), кредиторами та організаторами схеми. Підставний позичальник отримує плату за свої послуги.

Заможний псевдобанкрот з великими позиками перед ініціюванням процедури визнання неспроможності банально переоформлює все своє майно на рідних і близьких. В результаті в нього формально немає майна, що є підставою до списання боргових зобов'язань в законному порядку.

У фіктивному (навмисному) банкрутстві здебільше приймають участь всі зацікавлені особи, включаючи арбітражного керуючого і самих кредиторів. В іншому випадку, всі правочини з рідними, що укладені протягом останніх трьох років перед ініціюванням банкрутства, будуть визнані недійсними. Водночас, попри намагання розробників проєкту Кодексу з процедур банкрутства максимально зменшити ризики шахрайства їх повністю уникнути його не вдасться.

Таким чином названі нами та не названі ризики при неплатоспроможності фізичних осіб та їх прояви слід враховувати на практиці та при розробці пропозицій з вдосконалення норм права.

Юрченко О.А.,

аспірант, Університет економіки та права «КРОК»

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ЩОДО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ: ДИСКУСІЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Мультикультуралізм – це спосіб інтеграції, який не лише підкреслює центральну роль ідентичності груп меншин, але стверджує, що інтеграція є неповною без перетворення національної ідентичності, щоб усі могли мати відчуття приналежності до неї.

Така ідеологія є найбільш дискутованою у світлі формування правової політики щодо статусу національних меншин, тому на рівні наукового дослідження доречно розглянути вказане питання.

Кінець минулого століття приніс дискусію щодо ролі і місця мультикультуралізму та можливості його затребуваності в країнах Європи. В Україні це питання досі є предметом обговорення, тому що питання статусу національних меншин стало аналізом тільки останнім часом, що зумовлено в першу чергу питаннями територіальної цілісності держави та етнічної приналежності.

Іноземні дослідники вказують, що саме соціальні рухи представників різних етнічних груп «кинули виклик примату класової політики та запровадили нові програми» [1]. Термін «мультикультуралізм» використовується нині кількома різними способами: наприклад, як політична модель, державно-правова модель і для опису набору соціальних практик. Зазвичай така ідеологія розглядається як захист культурного плюралізму та різноманітності, що захищає особливості та унікальний внесок ряду культурних груп і груп меншин. Історично така ідеологія правової політики розглядалася також як механізм відходу від монокультурної національної держави та ідеал для асиміляції всіх етнонаціональних груп.

Мультикультуралізм асоціюється з політикою ідентичності, тобто політичним рухом, зосередженим на визнанні прав меншин і культурних відмінностей. Таким чином, у теоретичній дискусії про мультикультуралізм у 1990-х роках домінували теми різних прав людини та соціальної справедливості. Питання соціальної згуртованості та спільних символічних і публічних сфер не були в той час пріоритетними [2]. До початку воєнної агресії в 2014 році проблема для України не стояла настільки гостро, згодом захист прав етнонаціональних груп через призму їх ідентичності з одного боку, та громадянства, з іншого, стало предметом наукової дискусії.

Мультикультуралізм передбачає матрицю принципів, інститутів і політичних норм лібералізму, але він також кидає виклик цим принципам і нормам. В основі мультикультуралізму ми знаходимо постійне утвердження, переосмислення та узгодження значення та ролі групових формувань, серед яких основними є національні меншини. Замість того, щоб вимагати захисту групової расової, етнічної та релігійної ідентичності, мультикультуралізм стверджує необхідність домінування їх інтересів в публічній сфері. З боку державних інтересів така позиція не завжди є прийнятною.

Війна продемонструвала потребу побудови державної політики на принципах розумного поєднання прав та законних інтересів національних меншин та етнічних груп та забезпечення територіальної цілісності, патріотизму, володіння державною мовою представників таких груп.

Звичайно, «мультикультуралізм» є слизьким і плинним терміном. З самого початку ультраправі відкидали мультикультуралізм, а ліві вказували на те, що вшанування культурних відмінностей часто сприяє нехтуванню та ігноруванню расизму та нерівності. Отже, мультикультуралізм був і є спірним поняттям.

За словами Р. Чина, надзвичайно суперечливий характер концепції виконує низку важливих функцій у європейських суспільствах. Вона пише: «Саме через те, що значення цього терміну не є однозначним і усталеним, він сприяв суперечливим дискусіям про те, як керувати соціальним різноманіттям у контексті закону та політики, освіти та сучасної культури» [3, с.21].

Мультикультуралізм в Україні залишається складним і дискусійним питанням, особливо на тлі війни та боротьби за територіальну цілісність. З одного боку, він сприяє захисту прав національних меншин і збереженню їхньої культурної ідентичності, що є важливим аспектом прав людини. Однак, з іншого боку, існує потреба в інтеграції всіх громадян навколо спільних цінностей, таких як патріотизм, володіння державною мовою та відданість національним інтересам, щоб забезпечити єдність країни в складний час.

Враховуючи сучасні виклики, державна політика України має будуватися на принципах збалансованого поєднання прав національних меншин із забезпеченням територіальної цілісності та національної єдності. Вказане передбачає розвиток механізмів, які б дозволяли одночасно підтримувати культурне різноманіття та посилювати громадянську ідентичність, необхідну для стійкого розвитку та захисту держави в умовах агресії.

Список використаних джерел:

1. Umamoto K., Zambonelli V. Cultural diversity. In R. Crane, R. Weber (Eds.), *The Oxford handbook of urban planning*. Oxford University Press. 2012. 24 p.
2. Sohrabi H. A Durkheimian critique of contemporary multiculturalism. *Ethnic and Racial Studies*, 2019. Vol. 48. P. 1288–1304. <https://doi.org/10.1080/01419870.2019.1585898>

3. Chin R. The crisis of multiculturalism in Europe. A history. Princeton University Press. 2017

Янчук А.А.,

аспірант кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету "Одеська юридична академія", адвокат, ORCID ID: 0009-0000-1424-3503

ПІДГОТОВКА ДО ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ В СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Постановка проблеми. Чинним законодавством передбачено вирішення сімейних конфліктів (спорів) між учасниками сімейних правовідносин наступним чином: врегулювання спірних питань між учасниками за допомогою усного спілкування для подальшого юридичного оформлення; застосування медіації; укладення договору; судовий порядок.

Починаючи з 24.02.2022 року вирішення сімейних спорів відбувається найчастіше в судовому порядку. Причинами даної тенденції вважають війну, зміни обставин місця проживання через війну, зменшення рівня доходів, бажання отримати більше та відсутність цього бажання поступитися іншому заради збереження відносин після завершення сімейного спору.

При наданні правової допомоги за період з вересня 2018 року по 24.02.2022 року учасники сімейних правовідносин вкрай рідко зверталися для вирішення відразу трьох та більше сімейних «питань». Це ми пов'язуємо з тим, що як правило сторони конфлікту припиняли врегулювання за допомогою суду вже після стадії розлучення та отримання судового рішення (судовий наказ, рішення суду) про стягнення аліментів.

Наразі, окрім погіршення відносин між учасниками сімейних відносин, змінилася і судова практика вирішення сімейних спорів, набирають популярності інші спори, які до 24.02.2022 року не були тенденцією. Прикладом однієї з таких справ є визнання батьком дитини військовослужбовця, який вважається зниклим безвісти та запис про народження дитини зроблений відповідно до ч.1 ст. 135 СК України. Отже, матері дитини потрібно звертатися до суду аби отримати судове рішення, яким буде закріплено батьківство військового для подальшого оформлення виплат. В цьому випадку маємо чотирьох учасників відносин: 1) матір дитини; 2) той хто подав на виплати (не завжди, але є); 3) військова частина; 4) відділ ДРАЦС. Проблема цього спору є вибір провадження в загальних судах (позовне, окреме), не завжди залучають необхідних учасників.

Загалом на підготовку до вирішення сімейного спору на користь однієї із сторін може вплинути наступне: 1) відсутній єдиний підхід до регулювання сімейних відносин; 2) зміна судової практики; 3) спір виникає в самий неочікуваний момент. У підсумку сторона приймає участь, маючи слабку позицію через погану підготовку.

Виклад основного матеріалу. Підготовка до вирішення сімейного спору повинна відбуватися за допомогою фіксації обставин з використанням належних і допустимих доказів, та відсутністю очікування, що інша сторона буде надавати правдиві покази у суді.

На підготовку до розгляду справи у суді впливає ряд обставин:

1) взаємовідносини сторони з третіми особами (свідками) – не завжди свідки, які знають правду готові прийти до суду через конфлікти зі стороною, а інколи, навпаки вони

готові прийти на судовий розгляд та дати негативні для сторони покази заради прихованої помсти чи схожому до неї;

2) відсутність достатніх коштів на судовий розгляд – в справах про визнання батьківства в непоодиноких випадках основним доказом є висновок ДНК експертизи, але через скрутний матеріальний стан сторони не завжди можуть оплатити, або через цей же скрутний матеріальний стан сторона не може забезпечити явку свідка на судовий розгляд;

3) безвідповідальне ставлення до законодавства – кожен сімейні відносини хоч і будуються на довірі, але відсутність бажання документально або електронним шляхом закріплювати обставини призводять в непоодиноких випадках до негативного для сторони результату. Таким прикладом можливо вважати збереження коштів за продаж транспортного засобу не у банківській установі, та через два роки набуття у власність іншого автомобіля. В такому випадку суд критично відноситься до того, що авто було набуто за особисті кошти;

4) відсутність бажання консультуватися з правниками по питанням урегулювання сімейних відносин – юридична консультація допомагає сторонам юридично правильно діяти, щоб у випадку вирішення сімейного спору обставини доводилися відповідно до стандартів судової практики, обставини стосувалися вимог сімейного законодавства та були підтверджені належними доказами.

Прикладом цього слід вважати спір де встановлюються обставини спільного проживання чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу та ставиться вимога про поділ майна набутого у період такого проживання. Як правило, сторона позивача хибно думає, що наявність спільної дитини поза шлюбом автоматично доводить цей факт. Верховний Суд Касаційний цивільний суд 15.07.2020 року у справі № 524/10054/16 зазначив: «Належними та допустимими доказами проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу є, зокрема: свідоцтва про народження дітей; довідки з місця проживання; свідчення свідків; листи ділового та особистого характеру тощо; свідоцтво про смерть одного із «подружжя»; свідоцтва про народження дітей, в яких чоловік у добровільному порядку записаний як батько; виписки з погосподарських домових книг про реєстрацію чи вселення; докази про спільне придбання майна як рухомого, так і нерухомого (чеки, квитанції, свідоцтва про право власності); заяви, анкети, квитанції, заповіти, ділова та особиста переписка, з яких вбачається, що «подружжя» вважали себе чоловіком та дружиною, піклувалися один про одного; довідки житлових організацій, сільських рад про спільне проживання та ведення господарства» [1];

5) стандартний підхід до розгляду спору – через розвиток сімейних спорів сторони не завжди розуміють, що вони хочуть просити в суді та як варто викладати підстави позову.

Прикладом такого стандартного підходу є спір про позбавлення батьківських прав дитини, де доволі часто формально зазначають, що один з батьків до школи не приходить, не цікавиться життям дитини у школі, а інший з батьків це все робить. В свою чергу, судді відмовляють через недостатність викладених обставин та доказів.

Фактично сторона позивача проігнорувала інші важливі обставини (постійна відсутність одного з батьків на днях народження дитини, ухилення від перебування з дитиною в часи її хвороби або перебування дитини у лікарні, не проведення з дитиною спільного часу у вихідні дні та інші схожі до цього обставини) та надання доказів..

Підсумок. Кожний сімейний спір в судовому порядку для сторони може закінчитися з негативним результатом через погану підготовку і причиною цьому є відсутність базових вимог до підготовки вирішення сімейного конфлікту (спору).

Пропозиції. Для належної підготовки до вирішення сімейних конфліктів є необхідність мати: 1) документальні підтвердження обставин, що будуть досліджуватися при розгляді справи; 2) більш широкий підхід до викладення обставин; 3) ґрунтовну доказову базу; 4) звернення до фахівців, які спеціалізуються на вирішенні сімейних спорів перед вчиненням певних значущих дій та обставин, що врегульовують сімейні правовідносини.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду Касаційного цивільного суду у справі № 524/10054/16 від 15.07.2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90411025..>

Аніканов І.К.,

здобувач вищої освіти,

*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ

Публічне адміністрування у сфері освіти є важливим механізмом забезпечення ефективного функціонування системи освіти на всіх рівнях. Воно охоплює розробку та реалізацію державної політики, управління ресурсами, організацію діяльності навчальних закладів та забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх громадян. У сучасних умовах стрімких соціальних, економічних та технологічних змін система освіти потребує нових підходів до управління, які враховують динаміку глобалізаційних процесів та виклики, що стоять перед суспільством. Саме тому публічне адміністрування в освітній сфері стає не лише інструментом управління, а й засобом формування стратегічних пріоритетів, забезпечення інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти.

Розв'язання цього завдання варто розпочати з аналізу теоретичного змісту категорії «публічне адміністрування», що передбачає визначення значення понять «публічне» та «адміністрування», їх місця в системі юридичних термінів, а також їхнього співвідношення з такими поняттями, як «державне управління» та «державне регулювання». Спочатку слід звернути увагу на наукові дискусії, які тривають серед фахівців адміністративного права та теорії управління. Термін «публічне управління» (англ. Public management), який прийшов на зміну «публічному адмініструванню» (англ. Public administration), був уперше запропонований англійським державним службовцем Десмондом Кілінгом у 1972 році. Ця зміна була зумовлена демократичними реформами та зростанням ролі громадянського суспільства в процесах управління й контролю над державною владою. Підходи до публічного адміністрування зосереджуються на владних і нормативних методах управління, тоді як публічне управління наголошує на залученні громадськості до прийняття управлінських рішень [1].

У глосарії Програми розвитку ООН зазначено, що поняття «публічне адміністрування» охоплює два взаємопов'язаних аспекти: перший — це цілісна система державного управління, що включає політику, правила, процедури, організаційні структури, персонал та інші елементи, фінансовані з державного бюджету, яка відповідає за координацію діяльності виконавчої влади та її співпрацю з іншими учасниками в державі, суспільстві та зовнішньому середовищі; другий аспект стосується управління та реалізації

урядових ініціатив, спрямованих на виконання законів, постанов і рішень уряду, а також забезпечення надання публічних послуг [2].

Автори наукової роботи «Зарубіжний досвід публічного адміністрування» підсумовують, що поняття публічного адміністрування в його вузькому розумінні пов'язане переважно з виконавчою гілкою влади. У цьому контексті воно охоплює такі аспекти: професійну діяльність державних службовців, що включає всі форми реалізації урядових рішень; аналіз, розробку та впровадження державної політики; а також міждисциплінарне академічне поле, яке спирається на теоретичні основи економіки, політичних наук, соціології, адміністративного права та менеджменту [3, с. 4].

Переходячи до аналізу сучасних освітніх систем, слід зауважити, що вони поступово набувають нових характеристик, які не є типовими для загальнонаціональних моделей. Серед таких характеристик можна виділити орієнтацію на задоволення потреб регіональної спільноти та максимальне використання наявних і потенційних можливостей кожного регіону [4]. Останні дослідження у сфері освіти значною мірою акцентують увагу на різних аспектах впливу сучасних освітніх процесів на суспільство. Зокрема, у відповідь на пандемію COVID-19 та агресію російської федерації проти України, багато наукових праць спрямовано на аналіз впливу дистанційного навчання на якість освіти, використання технологій у навчальному процесі та забезпечення доступу до освіти для всіх категорій здобувачів. Ці напрями досліджень допомагають розпізнати актуальні тенденції в освітній галузі та застосувати отримані результати для поліпшення освітніх практик і політик.

Освіта сьогодні стикається із завданням підвищення своєї якості, що вимагає істотного оновлення підходів до підготовки фахівців та підвищення їхньої кваліфікації. Для України одним із пріоритетів є підтримка обдарованої молоді, розвиток якої формується під впливом численних регіональних чинників. Найважливішими складовими цього процесу є інноваційний потенціал регіональних освітніх закладів, позашкільних установ та методичних центрів; ресурси, доступні в регіоні; активна позиція місцевих органів влади; а також готовність професійних спільнот (педагогів, науковців, науково-педагогічних кадрів) до співпраці та партнерства в межах регіону [4].

Публічне адміністрування у сфері освіти являє собою комплекс державних заходів, спрямованих на створення умов для реалізації права громадян на освіту [4]. У цій статті розглядаються основні складові публічного адміністрування в освітній галузі, до яких належать:

- 1) розробка та впровадження освітньої політики: державні установи займаються формуванням та реалізацією освітніх програм, законодавчих актів та стратегій, що спрямовані на забезпечення доступності, якості й рівноправності в освітньому процесі;
- 2) фінансування освіти: держава виділяє кошти на освітню сферу через бюджетні асигнування, гранти, стипендії та інші механізми фінансової підтримки;
- 3) правове регулювання: державні органи встановлюють стандарти та норми якості освіти, визначають вимоги до ліцензування освітніх закладів та кваліфікації педагогічних кадрів;
- 4) моніторинг і оцінювання: державні структури займаються контролем якості освіти, аналізом статистичних даних, проведенням тестування та вивченням результатів, що дозволяє коригувати освітні програми;
- 5) розвиток кадрового потенціалу: держава забезпечує професійний розвиток та підвищення кваліфікації викладачів, створюючи програми підтримки та мотивації педагогічних працівників;

б) забезпечення доступності освіти: публічні інституції впроваджують заходи, що спрямовані на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх, зокрема для людей з інвалідністю, мігрантів, соціально незахищених сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп.

Таким чином, публічне адміністрування у сфері освіти охоплює різноманітні процеси й дії, які спрямовані на організацію та управління освітніми системами на державному та місцевому рівнях. Це є ключовим фактором розвитку суспільства, адже воно сприяє формуванню майбутнього нації шляхом забезпечення якісної та доступної освіти для кожного громадянина.

Висновок. Отже, проаналізувавши основні поняття, пов'язані з темою дослідження, можна зробити висновок, що освіта є складним і багатограним процесом, який не обмежується лише передачею знань і навичок наступним поколінням. Вона включає в себе не тільки навчання, але й прагнення людей до саморозвитку, пошук нових знань і розуміння складних явищ навколишнього світу. Освіта відіграє ключову роль у формуванні особистості, сприяє критичному мисленню, соціальній адаптації та стимулює інноваційні підходи до вирішення актуальних проблем. Вона є однією з головних рушійних сил прогресивного розвитку суспільства, що сприяє економічному зростанню, науковим відкриттям і культурному збагаченню.

Публічне адміністрування у сфері освіти являє собою інтегрований механізм державного управління, спрямований на координацію дій урядових органів та інших зацікавлених сторін для досягнення високого рівня ефективності та якості освітніх послуг. Це складний процес, який охоплює розробку, впровадження та моніторинг освітніх політик, а також раціональне адміністрування фінансових ресурсів, необхідних для функціонування навчальних закладів. Публічне адміністрування в цій галузі включає також регулювання освітніх стандартів і процедур, управління навчальним процесом, розробку програм навчання, забезпечення рівного доступу до освіти для всіх категорій громадян, незалежно від їхнього соціального або економічного статусу.

Окрім цього, публічне адміністрування відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для навчання, розвитку інфраструктури освітніх закладів та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу. Воно також впливає на забезпечення інноваційних підходів до освіти, адаптації навчальних програм до вимог сучасного ринку праці та підтримки безперервного професійного зростання викладачів. Завдяки таким заходам, державні органи управління сприяють не тільки поліпшенню якості освітніх послуг, але й підвищенню конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Курко М.Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2010. 36 с.
2. Вербицька А.В. Удосконалення державної політики в сфері вищої освіти України в контексті інтеграції до Європейського освітньо-наукового простору: дис. ... канд. наук з держ. управл.: спец. 25.00.02 «Механізм державного управління»; Чернівецький національний технологічний університет. Чернівці, 2017. 234 с.
3. Савіщенко В.М. Організаційне та правове забезпечення освіти і науки в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове

право; інформаційне право». Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2016. 520 с.

4. Алфімов В. М. Регіоналізація як тенденція розвитку сучасних освітніх систем. Всеукраїнський науковий збірник. Соціологія, психологія, педагогіка. 2019. № 1 (24). URL: <https://pedagogy.donntu.edu.ua/1-24-2019/>

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Галуцько В.В.

Банчук Л.С.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія"*

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України - найважливіша функція держави, справа всього українського народу. Реалізація цієї норми Конституції України в умовах екзистенційної воєнної загрози національній безпеці, зростання дефіциту фінансових ресурсів та дисбалансу воєнних потенціалів України та Російської Федерації обумовлює необхідність розроблення нової стратегії воєнної безпеки, яка базується на всеохоплюючій обороні України.

Всеохоплююча оборона України - це комплекс заходів, основний зміст яких полягає у:

превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав'язуванні своєї волі в інформаційному просторі;

використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо);

застосуванні всіх форм і способів збройної боротьби з агресором, зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права.

Головною метою Стратегії воєнної безпеки України (далі - Стратегія) є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах державного кордону України, сприяє інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір та набуттю членства в НАТО, передбачає активну участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Стимування в контексті всеохоплюючої оборони України передбачає готовність сил оборони України, національної економіки, населення та всієї держави до надання відсічі збройній агресії проти України, нарощування спроможностей системи протиповітряної оборони, створення цілісної системи територіальної оборони, вжиття превентивних заходів

щодо протидії воєнним загрозам, досягнення та підтримання спроможностей завдати противнику неприйнятних політичних, економічних, воєнних та інших втрат, з огляду на які він буде змушений відмовитися від ескалації або припинити збройну агресію проти України.

Стійкість у ході всеохоплюючої оборони України досягається здатністю системи управління державою, сил оборони, національної економіки, інфраструктури та суспільства швидко відновлюватися та адаптуватися до змін у безпековому середовищі й до тривалого протистояння в наданні відсічі і стримування збройної агресії проти України, підтриманням спроможностей до здійснення стратегічного розгортання, територіальної оборони України, руху опору, ведення операцій (бойових, спеціальних, стабілізаційних дій), налагодженням надійних каналів комунікації з населенням та підтриманням його життєдіяльності.

Взаємодія в процесі всеохоплюючої оборони України вимагає координації заходів, що здійснюються в державі під час підготовки до збройного захисту та захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту проти України, під час відбудовного періоду після закінчення воєнних дій, із заходами, що вживаються для підтримки України інституціями Європейського Союзу, Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та їх державами-членами, іншими державами та міжнародними організаціями.

Правовою основою всеохоплюючої оборони України є Конституція України та інші акти законодавства України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Всеохоплююча оборона України також відповідає закріпленому Статутом ООН суверенному невід'ємному праву кожної держави на самооборону від агресії.

Всеохоплююча оборона України не має на меті досягнення воєнного паритету з Російською Федерацією, що призвело б до надмірної мілітаризації держави та відповідно виснаження національної економіки, а передбачає підтримання певного балансу та синергії воєнних і невоєнних засобів для забезпечення воєнної безпеки України, зокрема:

координацію спроможностей Збройних Сил України, інших складових сил оборони з можливостями інших складових сектору безпеки і оборони України, узгодження їх розвитку з розвитком оборонної промисловості та політико-дипломатичними заходами;

гармонійний розвиток всіх складових військового резерву людських ресурсів з поєднанням можливостей оперативного і мобілізаційного резерву, до яких зараховано резервістів і військовозобов'язаних, та громадян, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки і оборони та входять до громадського резерву;

розвиток спроможностей сил територіальної оборони Збройних Сил України та руху опору за підтримки громадянського суспільства;

використання новітніх високотехнологічних і високоефективних засобів ведення збройної боротьби.

- Всеохоплююча оборона як основа воєнної безпеки:

- комплекс заходів, спрямованих на превентивні дії та стійкий опір агресору на суші, морі, у повітряному та кіберпросторах.
- використання всього потенціалу держави та суспільства для відсічі агресії.

- Забезпечення воєнної безпеки як ключової умови національного суверенітету:

- захист суверенітету і територіальної цілісності як найважливіша функція держави.
- реалізація права українського народу на самовизначення та збереження держави.

- Мета Стратегії воєнної безпеки:

- завчасно підготовлена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії.
- забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави.
- Стимування як компонент всеохоплюючої оборони:
 - готовність сил оборони, національної економіки, населення та держави до відсічі збройній агресії.
 - нарощування спроможностей системи протиповітряної оборони та територіальної оборони.
- Стійкість у ході оборони:
 - здатність держави, сил оборони, економіки, інфраструктури та суспільства швидко відновлюватися та адаптуватися до змін у безпековому середовищі.
 - підтримання життєдіяльності населення та надійних каналів комунікації.
- Взаємодія та міжнародна співпраця:
 - координація заходів з підтримки України Європейським Союзом, НАТО та іншими міжнародними організаціями.
 - інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір та набуття членства в НАТО.
- Правова основа оборони:
 - відповідність дій всеохоплюючої оборони Конституції України, міжнародним договорам та Статуту ООН.
 - суверенне право України на самооборону від агресії.
- Баланс воєнних і невоєнних засобів:
 - уникнення надмірної мілітаризації та виснаження національної економіки.
 - підтримання синергії між воєнними і невоєнними засобами для забезпечення воєнної безпеки.
- Розвиток оборонного потенціалу:
 - гармонійний розвиток військового резерву та громадського резерву.
 - використання високотехнологічних засобів ведення збройної боротьби.
- Підтримка громадянського суспільства:
 - залучення громадян до забезпечення національної безпеки і оборони.
 - розвиток спроможностей сил територіальної оборони та руху опору.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можемо дійти до висновку, що стратегія воєнної безпеки України базується на принципах всеохоплюючої оборони, що включає превентивні дії та стійкий опір агресору на всіх фронтах. Основною метою є забезпечення воєнної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності держави, інтеграція в євроатлантичний безпековий простір та набуття членства в НАТО. Стратегія передбачає координацію всіх ресурсів держави та суспільства, застосування різноманітних форм і способів збройної боротьби, та активну взаємодію з міжнародними організаціями. Це дозволяє Україні ефективно протистояти сучасним загрозам та забезпечити стабільний розвиток держави.

Дарда В.В.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Наразі вища освіта – це механізм, що потребує ефективного управління. Публічне адміністрування у сфері освіти відіграє важливу роль забезпечуючи якість, доступність та відповідність освіти сучасним викликам. Моя робота присвячена аналізу окремих аспектів публічного адміністрування у сфері вищої освіти. Актуальність даної теми зумовлена тим, що у сучасному світі освіта потребує постійного вдосконалення системи регулювання та фінансування вищої освіти для підготовки кваліфікованих фахівців.

Деякі науковці підходять по різному до визначення поняття публічного адміністрування, наприклад Щокін Р.Г. визначає, що у широкому сенсі публічне адміністрування розуміють як всю систему адміністративних інститутів із ієрархією влади, за допомогою якої відповідальність за виконання державних рішень спускається згори донизу. Тобто публічне адміністрування - це скоординовані групові дії з питань державних справ, які пов'язані із трьома гілками влади (законодавчою, виконавчою і судовою), мають важливе значення у формуванні державної політики, є частиною політичного процесу, значно відрізняються від адміністрування у приватному секторі, пов'язані із приватними групами та індивідами, які працюють у різних компаніях та громадах. [1]

Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку відповідно до покликань, інтересів і здібностей громадян, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації. Здійснюється вона на базі повної загальної середньої освіти. [2]

Згідно ст. 2 Закону України «Про вищу освіту» законодавство України про вищу освіту базується на Конституції України і складається з законів України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку. [3]

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах:

- сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;
- доступності вищої освіти;
- незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів);
- міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;
- наступності процесу здобуття вищої освіти;
- державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної та педагогічної діяльності;
- державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів вищим навчальним закладам, що провадять таку діяльність;
- сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;
- відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою. [2]

До основних засад публічного управління у сфері вищої освіти віднесемо:

1. Принцип верховенства закону, який передбачає, що здійснення будь-яких управлінських дій у сфері вищої освіти повинно бути тільки в межах дотримання чинного законодавства і в ніякій формі не суперечити йому.
2. Принцип демократичності. Так, яким би чином публічне управління у сфері вищої освіти не здійснювалося, її невіддільною частиною є народ і громадськість, для яких ця вища освіта й функціонує насамперед.
3. Принцип підзвітності й підконтрольності передбачає, що повинна бути чітка ієрархія щодо самої системи публічного управління у сфері вищої освіти, і це повинно стосуватися не тільки навчальних закладів, але й органів влади.
4. Принцип відкритості. Усі дії системи публічного управління у сфері вищої освіти повинні бути прозорі та відкриті для всіх охочих і українського народу зокрема.
5. Принцип соціальності. Дії органів державної влади не повинні обмежуватися лише інституційними аспектами системи вищої освіти, а стосуватися її працівників і студентів. [7]

Згідно ст. 71 Закону України «Про вищу освіту» Фінансування державних закладів вищої освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень; Фінансування комунальних закладів вищої освіти здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України та інших джерел, не заборонених законодавством; Фінансування приватних закладів вищої освіти здійснюється їх засновниками та з інших джерел, не заборонених законодавством. [3]

Державне фінансування закладів вищої освіти в Україні може бути організовано у межах основних напрямків:

- фінансування освіти шляхом цільового державного фінансування (трансформація наявного державного замовлення), шляхом широкого студентського кредитування;
- та система фінансування наукових досліджень та ініціатив досконалості (конкурсне фінансування через Національний фонд досліджень). [4]

У запропонованій авторами моделі цільове державне фінансування може охоплювати такі струмені фінансування та державного замовлення у його повному сенсі:

1) замовлення державою та державними установами на підготовку спеціалістів у певних сферах (установах) як роботодавцями. Таким чином, державне фінансування буде забезпечено для університетів, які готують спеціалістів у регульованих галузях державної служби (наприклад, правоохоронні структури, безпекові структури, рятувальники, державні службовці і т.п.), а випускники у цьому випадку мають відпрацювати у відповідних державних установах протягом певного терміну. [5].

2) друга категорія 100%-го державного фінансування - цільове фінансування обдарованої молоді та талановитих студентів: обдаровані вступники, які мають найвищий конкурсний бал, високі оцінки за результатами ЗНО повинні бути повністю підтримані та винагороджені за їх навчальні досягнення засобами окремої стежки доступу до вищої освіти . Політика уряду щодо формування людського капіталу в Україні має зосереджуватися на заохоченні талановитої молоді залишатись у країні та навчатися в українських ЗВО за їх вибором. [4]

3) третя група державного фінансування навчання акцентує на якості освіти. До неї належать студенти, які демонструють найкращі результати й отримують державне фінансування, відповідно на конкурсних засадах на 1 рік (державна стипендія на навчання, подібна до моделі отримання студентських стипендій в університетах США). Ця стипендія може бути присуджена і в подальшому, якщо студенти досягають високих результатів. Безперечно, держава та університети повинні мінімізувати корупційні ризики, щоб не допустити порушень правил академічної доброчесності під час оцінювання рівня знань студентів.

4) четверта група цільового державного фінансування - це пільгові категорії абітурієнтів, встановлені відповідно до чинного законодавства. [4]

З 01.09.2018 повернення цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти, надавалися відповідно до Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.2003 № 916, та виплата відсотків за зазначеними кредитами здійснюються відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 № 673 «Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти» [4]

Відповідно до Порядку, «сума кредиту повертається із сплатою трьох відсотків річних суми заборгованості за кредитом протягом п'ятнадцяти років починаючи з дванадцятого місяця після здобуття одержувачем кредиту в установленому порядку відповідного освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня до державного бюджету або до місцевих бюджетів з виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним». При цьому передбачено пільгові умови кредитування для окремих категорій осіб. [6]

Порівнюючи бюджетні витрати держави при фінансуванні державного замовлення та надання цільового пільгового державного кредиту необхідно оцінити доцільність та логіку державного замовлення для підготовки фахівців з вищою освітою для держави. У другому випадку держава зменшує збитки порівняно з першим варіантом. Це доводить, що існує правова та соціальна передумова для заснування державою фонду студентського кредитування. [4]

Висновки. Вважаю сфера освіти, а саме фінансування вищої освіти, на сьогодні потребує додаткового реформування та вдосконалення. На сьогодні видатки на вищу освіту не є достатніми, враховуючи ситуацію в країні. Недофінансування закладів вищої освіти може призвести до зниження якості освіти, мотивації науковців, а також молоді.

Системи фінансування не завжди є ефективними, а отже кошти які виділяються на розвиток навчальних закладів розподіляються нерівномірно.. Нерівномірність розподілу коштів призводить до нестабільного наукового становища у майбутньому. Наразі у закладах вищої освіти в більшості здійснюється навчання за кошти фізичних чи юридичних осіб, та зменшуються місця державного замовлення, та за кошти державного бюджету, з цього можна зробити висновок, що більша частина фінансування освіти залежить від платоспроможності громадян, особливо під час воєнного стану, коли збільшується кількість осіб які постраждали від агресії російської федерації, тобто це може обмежити доступ до вищої освіти соціально незахищених верств населення.

Недостатність фінансування вищої освіти гальмує науково-дослідницький розвиток технологій та науки, в майбутньому же може стати проблемою з причини зменшення науковців.

Тому Україні потрібно провести реформування бюджету та виділення коштів на заклади вищої освіти. Також слід звернути увагу на альтернативні джерела фінансування за

рахунок грантів чи спонсорських коштів, коштів від міжнародних організацій у фінансування наукових досліджень та освітніх програм, та активніше впроваджувати програму обміну студентами з міжнародними вищими навчальними закладами, адже це сприятиме збільшенню зацікавленості молоді.

Слід розробити більш прозорі та об'єктивні критерії розподілу коштів, які допоможуть виділити основні напрямки та потреби держави в тих чи інших спеціалістах, що дозволить рівномірно виділяти потреби вищих навчальних закладів. Також, на мою думку, потрібно підвищити якість освіти, шляхом впровадження нових інноваційних методів навчання та розвитку освіти та науки.

Список використаних джерел:

1. Щокін Р.Г. Публічне адміністрування у сфері освіти: підходи до формування поняття. *Право і суспільство*. 2018. №3. С. 224-230. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/3_2018/part_1/41.pdf
2. Освітнє право України, підручник, О.М. Іваній, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка. URL: https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/24/osvitne_pravo_ukrayini.pdf
3. Закон України «Про вищу освіту» № 1556 – VII від 1 липня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. В.В. Ченцов, І.О. Дегтярьова, О.В. Григораш Фінансування вищої освіти в Україні: проблеми та ідеї для реформи. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2019. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/10.pdf
5. Стадний Є. Концептуальна модель державного фінансування ВНЗ за результатами діяльності. Електронний ресурс. URL: <https://cedos.org.ua/researches/kontseptualna-model-derzhavnoho-finansuvannia-vnz-za-rezultatami-diialnosti/>
6. Постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 № 673 «Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF#Text>
7. Чубінська Н.Б. Характерні риси сутності публічного управління у сфері вищої освіти. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 32(71) № 4. 2021. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/6.pdf

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Галунько В.В.

Дяченко О.О.,

здобувач вищої освіти, юридичний факультет

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Містобудування є однією з ключових сфер державного регулювання, оскільки воно безпосередньо впливає на розвиток інфраструктури, економіки та якості життя громадян. В Україні публічно-правові спори у цій сфері набувають дедалі більшого значення в умовах активного будівництва та розширення міських агломерацій. Відповідно до чинного

законодавства, основними суб'єктами публічно-правових відносин у сфері містобудування є державні органи, органи місцевого самоврядування, забудовники та громадськість [2].

Публічно-правові спори у сфері містобудування охоплюють широкий спектр питань, включаючи надання дозволів на будівництво, дотримання норм безпеки, екологічні вимоги, а також забезпечення прав громадян на участь у плануванні та реалізації містобудівних проектів [3]. У цьому контексті важливими є механізми вирішення таких спорів, що базуються на Конституції України, Земельному кодексі, Законах України «Про регулювання містобудівної діяльності» та «Про основи містобудування» [3], а також на судовій практиці та рекомендаціях міжнародних організацій [5].

Слід зазначити, що вони включають не тільки регулювання забудови, але й організацію просторового планування, розвиток інфраструктури та забезпечення екологічної безпеки [2]. Основні публічні функції в цій сфері виконують органи місцевого самоврядування, що відповідають за прийняття генеральних планів, детальних планів територій та зонування [3].

Основним нормативним актом у сфері містобудування є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [2]. Цей Закон встановлює правові та організаційні основи планування, забудови та іншого використання територій, а також визначає права і обов'язки суб'єктів містобудівної діяльності. Важливим аспектом є дотримання прав громадян на безпечне середовище, доступ до інформації та участь у процесі прийняття рішень [5].

Крім того, законодавство передбачає певні механізми для забезпечення прозорості в містобудівних процесах, зокрема, через обов'язкові громадські обговорення щодо проектів детальних планів територій та забудови окремих земельних ділянок [4]. Один з найпоширеніших типів публічно-правових спорів у сфері містобудування стосується порушення процедур видачі дозволів на будівництво та прийняття містобудівної документації [2]. Наприклад, забудовники можуть оскаржувати відмову у наданні дозволу на будівництво, якщо вважають, що така відмова є незаконною. З іншого боку, громадськість або органи місцевого самоврядування можуть оскаржувати дії забудовників, якщо вважають, що будівництво порушує екологічні або архітектурні норми [3].

Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» передбачає чіткі вимоги до отримання дозвільної документації [4]. Зокрема, забудовники повинні дотримуватись встановлених норм при подачі документів на будівництво, а органи влади зобов'язані надавати дозвіл лише у разі відповідності проектів законодавчим вимогам [3]. Друга категорія публічно-правових спорів у містобудуванні пов'язана з порушенням прав громадян на безпечне середовище та участь у процесі планування територій [5]. Відповідно до статті 21 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», громадяни мають право на інформацію про містобудівні проекти та можуть брати участь в обговоренні таких проектів [4]. Порушення цього права може стати підставою для судових спорів. Наприклад, якщо громада не була належним чином проінформована про плани будівництва або не мала можливості висловити свою позицію, це може бути підставою для визнання

Публічно-правові спори у сфері містобудування також можна розглядати з точки зору адміністративного права, яке регулює діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у взаєминах з фізичними та юридичними особами [2]. Одним із ключових аспектів є нагляд і контроль за дотриманням норм у сфері містобудування, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами [3].

Згідно із законодавством, органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані діяти в межах повноважень, передбачених законами України, включаючи

забезпечення належного адміністративного контролю у сфері містобудування [4]. Це стосується як надання дозволів на будівництво, так і виконання обов'язкових процедур, пов'язаних із громадськими обговореннями та затвердженням планів забудови територій [3].

Органи місцевого самоврядування, наділені адміністративними функціями, зобов'язані здійснювати контроль за дотриманням містобудівного законодавства і вимог безпеки під час будівництва [4]. Адміністративний нагляд включає в себе перевірки законності прийняття рішень забудовниками, а також реагування на скарги громадян щодо можливих порушень у процесі містобудівної діяльності [5].

У випадку виявлення порушень, органи влади мають право застосовувати адміністративні санкції, такі як штрафи, зупинення будівництва або анулювання дозволів [3]. Крім того, у разі неправомірних дій органів влади, забудовники та громадяни мають право звертатися до адміністративних судів для оскарження рішень чи дій відповідних органів [2]. Однією з ключових функцій адміністративного судочинства є вирішення спорів між громадянами чи забудовниками і органами державної влади або місцевого самоврядування щодо дотримання адміністративних процедур [5]. У сфері містобудування такі спори можуть стосуватися відмов у наданні дозволів на будівництво, порушень при проведенні громадських слухань або невиконання обов'язків щодо забезпечення екологічної безпеки [3].

Висновок. На основі цього можна прийти до висновку, що публічно-правові спори у сфері містобудування в Україні є важливою складовою правового регулювання розвитку міських територій. Ці спори охоплюють питання процедур надання дозволів на будівництво, захисту прав громадян, забезпечення екологічної безпеки та дотримання норм адміністративного права. Ефективне вирішення таких спорів залежить від належного правозастосування та чіткого дотримання законодавчих вимог з боку органів державної влади, місцевого самоврядування, забудовників та громадськості.

Адміністрування містобудування забезпечує контроль і нагляд за дотриманням законності у процесах забудови, регулюючи діяльність органів публічної влади у взаєминах із громадянами та забудовниками. Адміністративні суди відіграють ключову роль у вирішенні спорів щодо рішень органів влади та захисту прав учасників містобудівних процесів.

Таким чином, для досягнення гармонійного розвитку міських територій необхідно забезпечити прозорість адміністративних процедур, активну участь громадськості та взаємодію всіх зацікавлених сторін, дотримуючись принципів законності та екологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
3. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 № 2780-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>
4. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
5. Земельний кодекс України. Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

6. Шемшученко Ю. С. (ред.) "Юридична енциклопедія" (Київ, 2004)
7. Олійник А.Ю. "Містобудівне право України: теорія та практика" (Київ, 2015)

Желєзнов Б.А.,
*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Соціальний захист населення є важливою складовою державної політики, що спрямована на забезпечення базових соціальних прав громадян, особливо в умовах кризових ситуацій. Публічне адміністрування відіграє ключову роль у створенні ефективної системи соціального захисту, яка повинна бути гнучкою та адаптивною до змін у суспільстві. Важливість дослідження цього питання обумовлена сучасними викликами, які постали перед Україною, зокрема, внаслідок військових дій та економічної нестабільності, що вимагають підвищення ефективності механізмів публічного адміністрування у сфері соціального захисту.

Правове забезпечення соціального захисту в Україні ґрунтується на низці законодавчих актів, серед яких основоположними є Конституція України та Закон України "Про соціальні послуги". Відповідно до статті 46 Конституції, громадяни мають право на соціальний захист у випадках безробіття, старості, інвалідності, тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника та інших обставин, визначених законом. Державні гарантії забезпечення цього права конкретизуються в законодавстві, яке регулює надання соціальних послуг різним категоріям населення [1].

Закон України "Про соціальні послуги" визначає правові та організаційні засади діяльності у сфері надання соціальних послуг. Його ключові принципи - це рівність, доступність, прозорість і результативність. Зокрема, закон гарантує, що держава має обов'язок надавати соціальні послуги на місцевому та регіональному рівнях, забезпечуючи координацію та контроль за їх якістю [2].

Проте реальна ситуація із соціальним захистом населення в Україні часто не відповідає законодавчим вимогам. Низка проблем, зокрема обмежений бюджетний ресурс та недостатнє фінансування соціальних програм, обмежують можливості держави у забезпеченні соціальних прав громадян. На практиці держава часто стикається з викликами у наданні рівного доступу до соціальних послуг для всіх громадян, особливо для осіб з інвалідністю, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб.

Кодифікація законодавства у сфері соціального захисту є необхідною для усунення існуючих прогалин та суперечностей у правовому регулюванні, що забезпечить системність, узгодженість та доступність нормативно-правових актів для громадян. Як зазначає М. Даніліна, це дозволить підвищити ефективність реалізації конституційного права на соціальний захист та мінімізувати кількість судових спорів у цій сфері, що, у свою чергу, сприятиме утвердженню принципів соціальної держави, закріплених у Конституції України [4, с. 25-27].

Поточні соціально-економічні умови, спричинені війною в Україні, загострили низку проблем, пов'язаних із соціальним захистом населення. Значна кількість громадян

вимушена залишати свої домівки, ставати внутрішньо переміщеними особами, втрачати роботу та джерела доходу. Військові дії також впливають на можливості місцевих органів влади щодо виконання своїх функцій з надання соціальних послуг, що в багатьох регіонах призводить до соціальної нестабільності.

Аналітичний звіт Національної ради з відновлення України від наслідків війни вказує на необхідність реформування системи соціального захисту в напрямку підвищення її адаптивності та стійкості до нових викликів. Серед основних напрямів реформування пропонується децентралізація системи надання соціальних послуг та активне залучення громадянського суспільства до вирішення соціальних проблем [5, с. 10, 12, 18, 21].

Однією з ключових проблем є недофінансування соціальної сфери. В умовах обмежених ресурсів держава часто змушена знижувати витрати на соціальні програми, що призводить до зменшення обсягів і якості наданих послуг. Такий підхід суперечить принципам соціальної справедливості і рівності, оскільки найбільш вразливі категорії населення виявляються поза межами соціальної підтримки.

Одним із ключових напрямків вдосконалення права соціального забезпечення має стати встановлення комплексного пакету принципів, які гарантуватимуть ефективне функціонування системи соціального забезпечення. Як зазначає Гузенко О. та Хайлова Т., це необхідно для забезпечення соціальної справедливості та рівності, враховуючи сучасні соціально-економічні виклики, зокрема необхідність протидії булінгу, що вже закріплено в українському законодавстві. Реалізація цього пакету дозволить членам суспільства повніше реалізувати свої права та сприятиме їхньому особистісному розвитку [3, с. 21-23].

Ефективність соціального захисту залежить не лише від законодавчих гарантій, але й від якості публічного адміністрування. На сьогодні система соціальних послуг часто виявляється складною, бюрократичною та малоінформативною для громадян. Це підтверджує проблема недостатньої цифровізації адміністративних процесів та відсутність сучасних платформ для доступу до послуг у дистанційному форматі.

Модернізація системи публічного адміністрування соціального захисту включає впровадження інноваційних рішень, таких як електронні платформи, мобільні додатки для подання заявок на соціальні послуги, автоматизований контроль за виконанням соціальних програм. Важливим елементом є також підвищення прозорості у використанні бюджетних коштів. За даними Національної ради з відновлення, реформа системи соціального захисту має включати механізми громадського контролю та залучення неурядових організацій до моніторингу реалізації соціальних програм [5, с. 20].

Залучення громадян до процесу прийняття рішень у сфері соціального захисту може суттєво підвищити довіру до державних інституцій і зменшити рівень корупції. Впровадження електронних платформ для збору зворотного зв'язку від громадян, як це пропонує Національна рада з відновлення України від наслідків війни, може допомогти оперативніше реагувати на проблеми, що виникають на місцях, і адаптувати соціальні послуги до потреб конкретних груп населення [5, с. 4, 12, 31].

Зважаючи на сучасні виклики, одним із перспективних напрямів розвитку системи соціального захисту є використання технологій для автоматизації процесів надання послуг та підвищення рівня контролю за їх реалізацією. Успішний приклад цифровізації соціальної сфери можна знайти в деяких європейських країнах, де системи соціального захисту використовують блокчейн для забезпечення прозорості, інклюзивності та зниження корупційних ризиків.

Ще один важливий аспект - це інтеграція соціальних послуг з іншими секторами державної політики, зокрема з освітою та охороною здоров'я. Така інтеграція дозволить

більш комплексно вирішувати проблеми громадян і підвищити ефективність державних витрат на соціальні програми. В умовах війни система соціального захисту України зазнала значних пошкоджень, що призвело до зростання навантаження на соціальні служби, ускладнення доступу до послуг та зниження фінансової спроможності держави. Наслідки екстенсивної соціальної політики радянських часів, що включала невиправдане розширення пілг без врахування економічних можливостей, загрожують економічній стабільності країни та ефективній реалізації соціальної політики.

Комплексна кодифікація законодавства дозволить систематизувати та узгодити нормативно-правові акти, усунути прогалини та суперечності, що сприятиме більш ефективному управлінню соціальними ресурсами. Національна рада з відновлення пропонує створити єдині центри обслуговування громадян, де можна отримати послуги у різних сферах на основі "Єдиної інформаційної системи соціальної сфери" (ЄІССС), що забезпечить прозорість, доступність та зручність отримання соціальних послуг, що особливо важливо для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших вразливих категорій населення [5, с. 4, 10]. Ця система сприятиме оптимізації процесів надання соціальної підтримки, зменшенню бюрократичних перешкод та підвищенню рівня довіри громадян до державних інституцій.

Таким чином, впровадження зазначених заходів сприятиме зміцненню соціальної стабільності, підвищенню рівня життя громадян та відповідності соціальної політики України європейським стандартам, що є важливим кроком на шляху до інтеграції країни в Європейський Союз.

Соціальний захист населення в Україні є важливою складовою публічного адміністрування, що потребує постійного вдосконалення. Враховуючи сучасні виклики, особливо в умовах військового конфлікту, система соціальних послуг повинна бути гнучкою, ефективною та орієнтованою на потреби громадян. Законодавчі ініціативи та впровадження цифрових технологій, цифровізація адміністративних процесів, інтеграція з іншими секторами політики та забезпечення прозорості у використанні державних коштів створюють основу для покращення якості соціальних послуг, однак залишається необхідність у подальшому підвищенні фінансування, спрощенні процедур та децентралізації управління. Успішне реформування сприятиме підвищенню рівня соціальної безпеки та добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Закон України "Про соціальні послуги" (№ 2671-VIII від 17.01.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
3. Гузенко О., Хайлова Т.. Право соціального забезпечення: рольовий сегмент та принципи. Соціальні права та їх захист адміністративним судом: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 вер. 2020 р.). Київ, 2020. С. 21–24. URL: <https://rm.coe.int/materials-socialrights-2020/1680a165f8>
4. Даніліна М. Конституція України та соціальний захист населення. Соціальні права та їх захист адміністративним судом: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 вер. 2020 р.). Київ, 2020. С. 25–28. URL: <https://rm.coe.int/materials-socialrights-2020/1680a165f8>
5. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Аналітичний звіт: Проект Плану відновлення України: матеріали робочої групи

Зикова А.,

здобувач вищої освіти,

*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія"*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У ЛАВАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Вступ: В сучасних реаліях та умовах розвитку людства одним з головних завдань держави є забезпечення безпеки громадян, суверенітету та цілісності її самої. Відповідно, більшість держав наразі приділяють велику увагу та приймають відповідні заходи для забезпечення та функціонування військових формувань для захисту національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності держави.

Стаття 17 Конституції України тлумачить, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. [1]

Згідно із ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили» Збройні Сили України - це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. [2]

Безпосередньо, саме від якості адміністрування залежить і якість підготування професійно-кваліфікованого, мотивованого, готового на захист своїх земель війська.

Актуальність проблеми. Події останніх років в Україні стали значним поштовхом для підвищення рівня забезпечення та підготовки потенціалу Збройних Сил України. Постало необхідне завдання в забезпеченні формування стійкої системи військового управління.

Виклад основного матеріалу. Основним завданням відповідно до ст. 8 Закону України «Про Збройні Сили України» адміністративне керівництво Збройними Силами України - діяльність, спрямована на всебічне забезпечення життєдіяльності Збройних Сил України, їх функціонування та розвитку в межах виконання основних завдань державної політики у сфері оборони. [2]

Засадниче історико-правове та теоретико-методологічне значення для дослідження військово-службових адміністративних правовідносин має праця Лоренца фон Штейна «Вчення про військовий побут як частина науки про державу» 1872 р. Військова адміністрація визначається ним як «мистецтво застосовувати постанови військового права до конкретних випадків, сприяти його вдосконаленню; вказуючи на недоліки та неповноту закону, які обумовлюють незастосування його на практиці» [3, с. 2]

Одним із основних законодавчих актів у сфері розгляду даного питання є Закон України «Про військовий обов'язок та військову службу» так як саме його положення

регулюють аспекти і порядок проходження військової служби у лавах Збройних Сил України [4] .

В.М. Александров відмічає наступні складові елементи проходження військової служби: виконання військовослужбовцями обов'язків військової служби; призначення на військові посади і переміщення по службі; підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації; присвоєння та позбавлення військових звань, пониження та поновлення у військових званнях; проведення атестування; надання відпусток, тощо [5] .

Тобто, проходження військової служби розглядає під собою постійну зміну правового статусу військовослужбовців, порядку несення військової служби та шляхів її безпосередньої реалізації, яке здійснюється під впливом адміністрування.

Окрім цього, ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства у п.17 серед переліку визначень публічної діяльності вказує на військову службу як її вид [6] .

Ознайомившись, з вищезазначеними даними, можемо зробити висновок, що основними функціями публічного адміністрування у сфері проходження військової служби у Збройних Силах України є забезпечення якісних механізмів організацій безпосередніх процесів, необхідних для оборони кордонів та цілісності держави, стеження за дотриманням правопорядку та належних координаційних функцій, зміни особового складу, зміни військового статусу військовослужбовців, тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
2. «Про Збройні Сили України» : Закон України від 06.12.1991 р. № N 1935-XII: станом на 18.09.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
3. Кушнір М.В. Адміністрування проходження військової служби в Збройних Силах України/ Кушнір М.В. - Київ:, 2019. -18с
4. Про військовий обов'язок та військову службу. Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII: станом на 07.09.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 10.10.2024)
5. Александров В.М. Військова служба як особливий вид державної служби.12.00.07. Х., 2009. 20 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс від 06.07.2005р. № 2747-IV: станом на 19.07.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 10.10.2024)

Кірічевський В.В.,

здобувач вищої освіти, юридичний факультет

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Земельні відносини є одним із ключових елементів правового регулювання у сфері державного управління, що має значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. В Україні процес розподілу, використання та охорони земель регулюється рядом законодавчих актів, серед яких Земельний кодекс України та закони «Про державний

земельний кадастр» і «Про оренду землі». Важливими суб'єктами земельних відносин є органи державної влади, місцеве самоврядування, власники земельних ділянок та орендарі [1].

Публічно-правові спори у сфері земельних відносин охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із правом власності на землю, орендою земельних ділянок, питаннями їхнього використання та охорони, а також дотриманням екологічних норм. Часто об'єктом спорів є межі земельних ділянок, порушення умов оренди, несанкціоноване використання земельних ресурсів та порушення прав власників земельних ділянок. Важливими є питання регулювання державного контролю за використанням та охороною земельних ресурсів, а також захист прав власників земельних ділянок у випадку порушень [2].

Земельний кодекс України визначає правові основи розпорядження земельними ресурсами, встановлює вимоги до оформлення права власності, оренди та сервітуту, а також механізми захисту прав землевласників. Однією з основних функцій державного регулювання у сфері земельних відносин є забезпечення ефективного використання та охорони земель, дотримання екологічних стандартів та збереження природного середовища. Важливу роль у забезпеченні дотримання вимог законодавства у цій сфері відіграють органи місцевого самоврядування та державні органи, зокрема Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру [3].

Публічно-правові спори у сфері земельних відносин часто пов'язані з порушенням прав на землю, незаконною зміною меж земельних ділянок, невиконанням умов оренди або недотриманням екологічних вимог. Такі спори можуть стосуватися, зокрема, оскарження рішень органів влади про передачу земельних ділянок у власність або оренду, оскарження меж земельних ділянок чи порушення земельних сервітутів. У випадку порушення прав власників земельних ділянок вони можуть звертатися до судових органів для захисту своїх прав. Важливим аспектом судового розгляду земельних спорів є дотримання принципу законності, об'єктивного розгляду справи та забезпечення рівності сторін у судовому процесі [4].

Важливим елементом правового регулювання земельних відносин є забезпечення прозорості процесів розподілу та використання земельних ресурсів. Законодавство передбачає обов'язковість ведення державного земельного кадастру, що містить інформацію про усі земельні ділянки, їхню площу, призначення та власників. Такий кадастр сприяє ефективному плануванню, контролю за використанням земель та захисту прав власників. Відповідно до законодавства, зміни у правовому статусі земельної ділянки, такі як передача у власність або оренду, повинні бути відображені в державному земельному кадастрі. Це забезпечує прозорість і надійність процесу обігу земель та сприяє запобіганню незаконним змінам у землекористуванні [5].

Висновок: Публічно-правові спори у сфері земельних відносин в Україні є важливим інструментом захисту прав власників земельних ділянок та забезпечення законності в процесі використання земельних ресурсів. Правове регулювання земельних відносин сприяє ефективному використанню та охороні земель, забезпеченню екологічної безпеки та дотриманню прав землевласників. Ефективне вирішення спорів залежить від належного правозастосування, дотримання законодавчих вимог та активної взаємодії державних органів, місцевого самоврядування, землевласників та орендарів. Для досягнення сталого розвитку земельних ресурсів необхідно забезпечити прозорість адміністративних процедур, активну участь громадськості та взаємодію всіх зацікавлених сторін, дотримуючись принципів законності та екологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст. 27.
2. Закон України «Про державний земельний кадастр» від 07.07.2011 № 3613-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 8, ст. 61.
3. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-XIV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 46-47, ст. 280.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного земельного кадастру» від 17.10.2012 № 1051.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі про право власності на землю від 16.04.2009 № 7-рп/2009.

Коробова Ю.О.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У МІГРАЦІЙНІЙ СФЕРІ

У сучасному світі міграційні процеси є одним з найбільш актуальних та складних явищ. Вони викликають не тільки економічні та соціальні наслідки, але й спричиняють публічно-правові спори. Це пов'язано з тим, що міграція впливає на багато аспектів життя суспільства, включаючи політичну, економічну, культурну та правову сфери. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2024 року значно активізувало міграційні потоки та створило багато причин для посилення внутрішньої та зовнішньої міграції українців. Наведене спричинило нові публічно-правові спори щодо необхідності контролю та регулювання міграційних процесів, що й актуалізує обрану проблематику.

Згідно ч.1 ст.33 Конституції України «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом» [1].

Разом з тим, у зв'язку з агресією Росії та запровадженням воєнного стану на території України норми міграційного законодавства зазнали ряду зміни, зокрема, запроваджено можливість виїзду дитини за кордон без нотаріально посвідченої згоди батьків (другого з батьків), а також введено обмеження на виїзд за кордон чоловіків віком від 18 до 60 років. Попри те, що перша із вказаних новел позитивно відгукнулася в українському суспільстві, оскільки надало змогу врятувати мільйони дітей від війни, друга новела викликала значну хвилю обурення та критики з боку громадськості та правозахисних організацій.

Так, будучи запровадженою з метою забезпечення національної безпеки та захисту економіки країни, вказана заборона сприйнята значною кількістю українців як така, що порушує права людини на свободу переміщення та обмежує їх можливості для розвитку та самореалізації. Аналіз судової практики свідчить, що законодавче обмеження на виїзд за кордон чоловіків протягом 2022-2024 років стало однією із найпоширеніших підстав для публічно-правових спорів у міграційній сфері. Попри це, як правило, ці спори залишаються без задоволення. Як приклад можна навести рішення Львівського окружного

адміністративного суду від 14 березня 2024 року у справі №380/2656/24, згідно якого громадянин вважав протиправною відмову у перетинанні кордону, оскільки він у пункті пропуску через державний кордон «Рава-Руська» пред'явив всі необхідні документи, які надають право перетнути державний кордон України, оскільки він є багатодітним батьком на утриманні якого перебуває троє дітей до 18 років. За результатами судового розгляду позивачу відмовлено у задоволенні позовної заяви, оскільки суд дійшов висновку, що матеріали справи не містять доказів того, що позивачем при перетині кордону надано документи, які б підтверджували його право на перетин кордону, а також, те що він не підлягає призову на військову службу під час мобілізації [3].

Отже, ключовим аспектом для вирішення вище зазначеного публічно-правового спору у міграційній сфері є наявність достатніх підтверджуючих документів для перетину державного кордону в умовах воєнного стану. Оскільки в більшості проаналізованих судових прав позивачі під час перетину державного кордону не надавали достатніх належних документів, які б підтверджували його право на перетин кордону, відповідно у спірних правовідносинах суди призводять до висновку про відсутність правових підстав для виїзду за кордон у період введення на території України воєнного стану.

Також слід звернути увагу на те, що запровадження в Україні воєнного стану та необхідність забезпечення національної безпеки від осіб, які пов'язані із рф та республікою білорусь як державами-агресорами обумовили ще один публічно-правовий спір, який є поширеним у вітчизняній судовій практиці – оскарження заборони в'їзду в Україну. Варто зазначити, що введення заборони на в'їзд до країни для осіб, які мають зв'язки з рф та республікою білорусь, є необхідним заходом для забезпечення національної безпеки та захисту суверенітету України. Ці держави вже неодноразово проявляли свою агресивну політику щодо нашої країни, тому необхідно вживати всіх можливих заходів для запобігання подальшим загрозам. Крім того, важливо зазначити, що заборона на в'їзд не є безпідставною та необґрунтованою, її прийняттю уповноваженими особами передую наявність доказів та інформації про можливу участь цих осіб у діях, спрямованих на пошкодження національних інтересів України. У якості прикладу доречно навести рішення Закарпатського окружного адміністративного суду від 03 квітня 2024 року у справі № 260/10649/23, згідно якого громадянину Афганістану заборонено в'їзд в Україну, оскільки на думку відповідача іноземець прибув з метою вчинення протиправної діяльності направленої на дестабілізацію громадського порядку в Україні, шляхом підбурення вихідців з рф та близьких їм осіб до масових безпорядків, організацію масових протестів та заколотів, які можуть призвести до підриву державності, та направлені на повалення державного ладу України. Однак, в ході судового розгляду справи, покладені в основу оскаржуваного рішення обставини та описані загрози не знайшли свого підтвердження через відсутність доказів, а тому суд задовольнив позов [2].

Отже, як і у випадку з попереднім спором, за визнання заборони в'їзду правомірною, уповноважений суб'єкт має надати докази на підтвердження існування обставин та фактів щодо можливих загроз для національної безпеки. При цьому, останні мають належними і достатніми, інакше відповідна заборона буде скасована судом.

Підсумовуючи всі вище наведені положення, приходимо до висновку, що повномасштабне вторгнення рф на територію України обумовили нові публічно-правові спори у міграційній сфері, які пов'язані із перетином державного кордону громадянами України та іноземцями. Аналіз правозастосовної практики свідчить, що ключовим аспектом для вирішення окреслених спорів є наявність доказів та інформації на підтвердження наявності підстав для виїзду/в'їзду з/до нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рішення Закарпатського окружного адміністративного суду від 03 квітня 2024 року у справі № 260/10649/23. URL: <https://opendatabot.ua/court/118168842-fce72ed8e2450d455abe1a69794c1395>
3. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 14 березня 2024 року у справі № 380/2656/24. URL: <https://opendatabot.ua/court/117659738-97d1a5cd69737f15813ea6946f65dbe3>

Корнієнко М.Ю.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Актуальність. Феномен публічної дипломатії з'явився відносно нещодавно, проте процес його інституційного розвитку відбувався з надзвичайно швидкими темпами. На сьогоднішній день публічна дипломатія стала однією з найважливіших і найбільш впливових практик у сфері міжнародних відносин. Цей швидкий прогрес свідчить про зростаючу роль публічної дипломатії в сучасному світі. Публічна дипломатія використовує широкий спектр інструментів для досягнення зовнішньополітичних цілей у випадках, коли традиційні дипломатичні методи виявляються малоефективними або недоступними. Часто вона виявляється більш впливовою на закордонну аудиторію. Ключовими перевагами цього підходу є врахування особливостей окремих країн і здатність швидко реагувати на відгуки іноземних громад. Інструменти публічної дипломатії націлені на побудову міцних і довірчих відносин між державами на довгостроковій основі.

Основна частина. Слід зауважити, що вперше термін «публічна дипломатія» з'явився у 1965 році завдяки Е. Галліону, який визначив його як урядову програму, що має на меті впливати на громадську думку в інших країнах та інформувати їх [1]. Основними факторами, що сприяли виникненню публічної дипломатії, за визначенням Е. Галліона стали глобалізація, розвиток комунікаційних технологій та зростаюча участь громад у міжнародних справах [1]. Публічна дипломатія тісно пов'язана з впливом громадської думки на формування та реалізацію зовнішньої політики держави.

Американський дипломат Х. Тач описував публічну дипломатію як комунікаційний процес, в якому уряд взаємодіє з іноземною аудиторією, щоб донести до неї інформацію про свої ідеали, інститути влади, культуру, національні цілі та актуальну політику [2, с. 129].

Ф. Тейлор визначає публічну дипломатію як «дії, орієнтовані на зміцнення довгострокових відносин, захист інтересів зовнішньої політики країни та сприяння кращому розумінню цінностей і інститутів своєї держави за межами країни [3, с. 348].

Дж. Най визначив три аспекти публічної дипломатії: популяризацію зовнішньої політики держави, акцент на ключових політичних питаннях країни та створення безпосередніх зв'язків з іноземною аудиторією через обмінні програми та освітні ініціативи [4, с. 301].

У 1968 році американський дослідник А. Гофман у своїй книзі «Міжнародні комунікації та нова дипломатія» стверджував, що революція в засобах масової комунікації призвела до появи нової дипломатії, методи якої досі залишаються маловивченими [5, с. 189].

Однією з ключових особливостей міжнародних відносин в умовах глобалізації є жорстка конкуренція між державами за вплив на громадську думку, а також прагнення залучити її на свій бік і сформувати позитивний імідж власної зовнішньої політики відповідно до національних інтересів. Без підтримки громадської думки країна не в змозі ефективно реагувати на виклики, що надходять від оточення [6, с. 189]. Як зазначає Дж. Фішер, будь-які зусилля держави в сфері публічної дипломатії представляють собою цілеспрямоване формування громадської думки в інших країнах, щоб вона повністю підтримувала зовнішню політику [6, с. 189].

В частині оборонної сфери наказом Міністерства оборони України від 22.11.2017 № 612 затверджено Концепцію стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України, за яким: «публічна дипломатія – це комунікація уряду країни з іноземною аудиторією, що має на меті донесення ідей та ідеалів, особливостей інституцій та культури, а також національних цілей та поточної політики країни, яка здійснює публічну дипломатію» [7]. Публічна дипломатія у сфері оборони країни відіграє ключову роль у зміцненні національної безпеки та розвитку міжнародних зв'язків. Вона передбачає прозорість, що полягає в інформуванні громадськості про оборонні політики, що підвищує довіру до уряду. Важливим аспектом є міжнародне співробітництво, яке включає участь у спільних навчаннях і проектах з союзниками, що демонструє готовність до колективної оборони. Крім того, публічна дипломатія формує позитивний імідж збройних сил, представляючи їх як професійні та готові до виконання завдань. Не менш важливою є громадська участь, що передбачає залучення населення до обговорення оборонних питань.

Публічна дипломатія має кілька основних цілей: по-перше, формування певної публічної думки в цільових країнах; по-друге, сприяння взаємодії між приватними групами однієї держави та аналогічними групами інших країн; по-третє, підтримка міжкультурного спілкування між державами, народами, громадянським суспільством та цивілізаціями. Важливо зазначити, що публічна дипломатія є складовою частиною стратегічної комунікації, поряд із зв'язками з громадськістю та інформаційними операціями.

Наразі ефективне здійснення публічної дипломатії, а також вміле використання так званого гуманітарного ресурсу в усіх його формах можуть забезпечити державі значно більше, ніж це могло б здаватися, враховуючи об'єктивні показники її потужності. Це особливо актуально в контексті забезпечення військово-політичної безпеки та створення атмосфери, яка сприяє економічному співробітництву. Грамотна публічна дипломатія може стати ключовим інструментом у досягненні національних інтересів і зміцненні міжнародних відносин. Уряди та міністерства закордонних справ дедалі частіше використовують ресурси неурядових організацій, бізнесу та академічних установ для публічної дипломатії як у своїх країнах, так і в країнах-реципієнтах. Цей підхід сприяє підвищенню ефективності зовнішньої політики, але також несе ризик втрати державою контролю над реалізацією своїх національних інтересів.

Висновок. Публічна дипломатія у сфері оборони країни є надзвичайно важливою для зміцнення національної безпеки та розвитку міжнародних зв'язків у контексті сучасних викликів. Вона передбачає прозорість, що полягає в інформуванні громадськості про оборонні політики та стратегії, що, у свою чергу, підвищує довіру до уряду і збройних сил. Важливим аспектом цієї дипломатії є міжнародне співробітництво, яке включає участь у

спільних навчаннях, оборонних проектах і програмах з союзниками, що демонструє готовність до колективної оборони і зміцнює стратегічні альянси.

Список використаних джерел:

1. Gullion E. A. (2015). What is Public Diplomacy? USC Center of Public Diplomacy. URL : <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd>
2. Tuch, H. (1990). Communicating with the World: U. S. Public Diplomacy Overseas. 224 p.
3. Taylor, P. (2008). Routledge Handbook of Public Diplomacy. 404 p.
4. Nye, J. (1990). Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power. 307 p.
5. Hoffman, A. (1968). International Communication and the New Diplomacy. 206 p.
6. Fisher G. H. (1972). Public diplomacy and the behavioral sciences. Bloomington: Indiana University Press. URL: <https://archive.org/details/publicdiplomacyb00fish>
7. Наказ Міністерства оборони України від 22 листопада 2017 р. № 612 «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Галунько В.В.

Кравченко А.О.,

здобувач вищої освіти

*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Марчук Д.Є.,

здобувач вищої освіти

*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КІБЕРСКВОТИНГ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Динамічний розвиток глобалізаційних процесів сприяв формуванню засад інформаційного суспільства, обсяги інформаційних потоків обумовили потребу цифровізації усіх суспільно-політичних та економічних процесів.

Діджиталізація економіки зумовила появу веб-сайтів – сукупності вебсторінок певного контексту, доступних у мережі Інтернет, що об'єднані змістом та навігацією під єдиним доменним ім'ям.

Зростання популярності окремих Інтернет-сайтів сприяє просуванню компанії власника веб-сайту на ринку, популяризації її комерційного найменування, ефективності діяльності та обумовлює зростання проявів недобросовісної конкуренції шляхом використання схожого, наближеного чи ідентичного певним комерційним позначенням доменного імені (чи домена) – унікальної адреси в інтернеті, що дозволяє користувачам легко знаходити потрібний веб-сайт.

Протизаконна діяльність, що полягає у реєстрації, використанні та пропонуванні до продажу доменного імені з несумлінним наміром отримати прибуток від використання гудвілу чи торгової марки, що належить іншій особі є комп'ютерним злочином та називається **кіберсквотингом** (англ. cybersquatting).

Залежно від сфери діяльності науковці виокремлюють такі види кіберсквотингу:

- *галузевий кіберсквотинг* (реєстрація доменів за видами діяльності);
- *брендовий кіберсквотинг* (реєстрація доменів, що містять популярні засоби індивідуалізації: товарні знаки, фірмові найменування тощо);
- *іменний кіберсквотинг* (реєстрація доменів, що збігаються з прізвищами відомих людей);
- *географічний кіберсквотинг* (реєстрація доменів у вигляді географічних назв: міста, регіони, острови тощо);
- *захисний кіберсквотинг* (реєстрація легальним власником популярного сайту домену, близького чи співзвучного з офіційним);
- *тайпсквотинг* (реєстрація доменів близьких за написанням з адресами популярних сайтів зі сподіванням на неуважність частини користувачів).

У процесі цифровізації суспільно-політичної та економічної діяльності кіберсквотинг демонструє також тенденцію до зростання. Науковці виокремлюють три етапи виникнення та становлення кіберсквотингу (табл. 1):

Таблиця 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ КІБЕРСКВОТИНГУ

Етап	Сутність етапу	Основні характеристики етапу
	Виникнення	обумовлене появою інтернету на початку 1990-х років.
	Поширення	відбулось як наслідок розвитку електронної комерції та зростання популярності онлайн-послуг.
	Зростання	поява нових ІТ-технологій та соціальних мереж посприяли подальшому зростанню кількості кіберсквотингу.

Одним із перших нормативно-правових актів у світі, що врегульовує питання кіберсквотингу є Закон США «Про захист споживачів від кіберсквотингу (англ. Anticybersquatting Consumer Protection Act, 1999) [1], у якому зазначено, що кіберсквотерами є особи, які реєструють:

- відомі торговельні марки як доменні імена з наміром у подальшому домогтися стягнення плати від їх легітимних власників;
- відомі комерційні позначення як доменні імена щоби у подальшому продати домен за якомога вищою ціною;
- відомі комерційні позначення як доменні імена з метою введення в оману споживачів шляхом переадресування клієнтів на власний сайт.

Серед правових наслідків кіберсквотингу доцільно виокремити порушення авторських прав, шахрайство та кримінальну відповідальність [2].

У процесі виявлення та протидії кіберсквотингу доцільно дотримуватись алгоритму:

- 1. моніторинг:** системний неперервний моніторинг реєстрації нових доменних імен;

2. аналіз: виявлення доменних імен, що містять назви брендів чи торгових марок.

3. блокування: ефективними є обмеження чи блокування доступу до доменних імен, які використовуються для кіберсквотингу.

У національному законодавстві поняття «кіберсквотинг» не є визначеним ні у жодному нормативно-правовому акті, у Законі України «Про телекомунікації» (18.11.2023 р.), що втратив чинність 1 січня 2022 року на підставі Закону № 1089-IX від 12 грудня 2020 року, поняття домену визначене як «частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, яка її ідентифікує та яка обслуговується групою серверів доменних імен і централізовано адмініструється» [3]. Водночас правила делегування доменних імен відображені у розроблених безпосередньо адміністратором домену .ua ТОВ «Хостмайстер» «Регламенті особливостей реєстрації приватних доменних імен другого рівня в домені .ua» [4], що вступив у дію 1 квітня 2014 року, «Регламенті публічного домену»[5], затвердженому 24 січня 2020 року та у тимчасових «Правилах реєстрації та користування доменними іменами в домені .ua» [6]

Кіберсквотинг (або доменний сквотинг), як практика реєстрації доменних імен, які схожі на відомі бренди, торгові марки чи назви компаній, з метою їх подальшого перепродажу за завищеною ціною, яка може завдавати шкоди репутації компаній, призводити до втрати клієнтів, зменшення доходів та створення юридичних складнощів законним легальним власникам доменів, демонструє тенденцію до зростання, що засвідчує неухильно зростаюча кількість доменних спорів.

Саме тому, на нашу думку, кіберсквотинг, як протиправна діяльність, що полягає у реєстрації, використанні та пропонуванні до продажу доменного імені з несумлінним наміром отримати прибуток, потребує спеціального правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Anticybersquatting Consumer Protection Act (August 5, 1999). URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CRPT-106srpt140/html/CRPT-106srpt140.htm/>.

2. Дяченко В. С., Дяченко Н. П. Публічний digital-маркетинг як елемент державної інформаційної політики. *Наукові перспективи*. 2024. № 2 (44). С.245-254. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-245-254](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-245-254).

3. Про телекомунікації. Закон України № 1280-IV від 18.11.2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text>.

4. Регламент особливостей реєстрації приватних доменних імен другого рівня в домені .ua. URL: <https://www.hostmaster.ua/policy/?ua>.

5. Регламент публічного домену. URL: https://www.hostmaster.ua/registrators/docs/Reglament2Id_3.5_UK.pdf.

6. Правила реєстрації та користування доменними іменами в домені .ua. URL: <http://uanic.net/pravila-registracii-i-polzovaniya-domennymi-imenami-v-domene-ukr/>.

Науковий керівник: кандидат економічних наук Дяченко В.С.

Краснощока О.В.,

здобувач вищої освіти, юридичний факультет

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ В УКРАЇНІ

Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) – сучасна установа, покликана замінити застарілу систему військових комісаріатів в Україні. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні обороноздатності держави, виконуючи широкий спектр функцій щодо військового обліку, мобілізації, соціального захисту військовослужбовців та їх сімей. Однак правове регулювання діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки є досить новим і потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Основоположним є Положення «Про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки», яке було затверджено відповідною постановою Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року №154.

Відповідно до цього положення - Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК) — державні органи, які вирішують питання військового обліку громадян, призову на військову службу, мобілізації та соціального забезпечення військовослужбовців. ТЦК створюються на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України і підпорядковуються Міністерству оборони. Кількість і структура ТЦК залежать від чисельності призовників та особливостей регіону.

До основних принципів роботи ТЦК та СП слід віднести – системність, прозорість та відповідальність.

Основним завданням ТЦК та СП є забезпечення готовності держави до оборони та ефективного управління людськими ресурсами в умовах воєнного часу. Для досягнення поставленої мети ТЦК і СП надає широкий набір функцій, який можна умовно розділити на кілька основних блоків:

1. Військово-облікова та мобілізаційна підготовка

Військовий облік - систематичний збір, обробка та зберігання даних про всіх військовозобов'язаних громадян, у тому числі про їх особисті дані, стан здоров'я, професійні навички та місце проживання.

Мобілізаційна підготовка: розробка мобілізаційних планів, підготовка необхідних ресурсів і проведення регулярних тренувань з метою забезпечення швидкого розгортання збройних сил у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Призов на строкову військову службу - організація та проведення призову громадян на строкову військову службу, включаючи медичний огляд, визначення придатності до військової служби та направлення призовників до військових частин.

Служба за контрактом - відбір кандидатів на військову службу за контрактом, укладення контрактів та забезпечення їх виконання [3].

2. Соціальний захист

Соціальне забезпечення - забезпечення соціального захисту військовослужбовців, ветеранів та їх сімей, включаючи житло, медичне обслуговування та психологічну підтримку, видача пенсій військовослужбовцям, ветеранам військової служби та членам їх сімей.

Відповідно до пункту 15 статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» - Військовослужбовці, призвані на військову службу за мобілізацією, на особливий період або на військову службу за призовом резервістів на особливий період, а також їх дружини (чоловіки), інші військовослужбовці, які пройшли або беруть участь у військовій службі. захист незалежності України . та повторно брали участь у

бойових діях, за весь час служби та дії особливого періоду штрафи, пені за невиконання зобов'язань перед кредиторами, на великий рахунок за житло та авто не нараховуються [4].

Також згідно ч. 3 ст. 119 Кодексу законів про працю України, працівники, призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом резервістів на особливий період або прийняті на військову службу за контрактом, мають право на збереження місця роботи (посади) на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від підпорядкування і форми власності, а за фізичними особами - підприємцями на весь час проходження військової служби [1].

3. Управління та контроль

Управління військовим обліком - контроль за веденням військового обліку на підпорядкованій території, забезпечення його достовірності та повноти.

Взаємодія з іншими органами - співпраця з місцевими органами влади, правоохоронними органами, медичними закладами та іншими структурами для ефективного виконання покладених на них завдань.

Адміністрування – забезпечення ефективної роботи ТЦК та СП, ведення необхідної документації, використання інформаційних систем.

Також з метою військово-патріотичного виховання проводяться заходи спрямовані на розвиток української національної самосвідомості, спрямовані на формування патріотизму.

Фінансове забезпечення територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки здійснюється виключно за рахунок коштів державного бюджету, а саме кошторису Міноборони. Це означає, що всі витрати, пов'язані з діяльністю ТЦК і СП, включаючи оплату праці працівників, утримання приміщень, придбання обладнання, палива та інших матеріальних ресурсів, покриваються за рахунок коштів, що виділяються державою. Кількість і якість матеріально-технічного забезпечення ТЦК і СП визначається відповідними нормативними документами і залежить від покладених на них завдань[3].

Також відповідно до програми по діджиталізації 18-го травня 2024 року відбувся запуск мобільного застосунку «Резерв+», розроблений Міністерством оборони.

«Резерв+» - мобільний застосунок, основна функція якого – уточнення облікових даних та верифікація даних з Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Станом на зараз, дана програма не зазначається у нормативно-правових актах, проте як зазначається у «Судовій юридичній газеті» представником Міноборони Владиславом Дунаєнком: «Постанова, яка врегульовує функціонування застосунку Резерв+, «прийнята 10 травня 2024 року. «Наразі текст постанови має обмежений доступ, тому текст не можна переглянути публічно. Також функціонування застосунку регулюється наказом Міністра оборони від 29 квітня 2024 року про створення інформаційно-комунікаційної системи для доступу до електронного кабінету військовозобов'язаного». Однак сама назва застосунку в даній постанові не згадується [2].

Правове регулювання діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки в Україні є складним та багатограним процесом, який зумовлений необхідністю забезпечення обороноздатності держави та соціального захисту військовослужбовців.

ТЦК та СП відіграють центральну роль у системі військового обліку, мобілізаційної підготовки та соціального захисту військовослужбовців. Вони є важливим елементом

системи національної безпеки України. На ТЦК та СП покладено широкий спектр завдань, що охоплюють як військову сферу так і соціальну сферу. Правове регулювання діяльності ТЦК та СП є динамічним і постійно розвивається. Це зумовлено змінами в оборонній політиці держави, соціально-економічних умовах та міжнародній обстановці. Сучасні реалії вимагають подальшого вдосконалення правового регулювання діяльності ТЦК та СП. Необхідно вирішити такі завдання, як оптимізація процедур військового обліку та мобілізації, посилення соціального захисту військовослужбовців та їх сімей, впровадження сучасних інформаційних технологій у роботу ТЦК та СП, підвищення професійної підготовки персоналу ТЦК та СП, боротьба з корупцією тощо.

Отже, правове регулювання діяльності ТЦК та СП є важливим інструментом забезпечення обороноздатності держави та соціального захисту військовослужбовців. Подальший розвиток законодавства у цій сфері має бути спрямований на підвищення ефективності роботи ТЦК та СП та забезпечення їх прозорості.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Постанова Кабміну про застосунок Резерв+ існує, але опублікована не буде, що залишає під питанням його правовий статус. *Судово-юридична газета*. <https://sud.ua/uk/news/publication/302339-postanovlenie-kabmina-o-prilozhenii-rezerv-suschestvuet-no-opublikovano-ne-budet-chto-ostavlyayet-pod-voprosom-ego-pravovoy-status>
3. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки : Постанова Каб. Міністрів України від 23.02.2022 р. № 154 : станом на 18 лип. 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-п#Text>
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII : станом на 25 серп. 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Галуцько В.В.

Ластівка-Колесникова М.В.,

здобувач вищої освіти, юридичний факультет

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ВІДЕОКОНТЕНТ, ЯКИЙ СТВОРЕНИЙ БЕЗ ОФІЦІЙНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

У сучасному світі все більше набувають популярності ІТ професії, де інформаційні технології є невід'ємною частиною нашого життя. Паралельно з тим, інтелектуальна власність набуває все більшого значення. Винаходи, авторські права, торговельні марки та патенти стали важливими аспектами і все більше потребують належного захисту.

Тож актуальні професії (відеограф, SMM, фотограф, графічний дизайнер, контент-менеджер тощо) потребують все більшого захисту авторів на свої авторські права. Ці професії відіграють важливу роль у створенні та розповсюдженні цифрового контенту, що статтю 6 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» віднесені до об'єктів авторського права [7].

Коли відео публікується на різних платформах соціальних мереж (Instagram, TikTok, YouTube, Twitter, тощо) воно вже автоматично захищається авторським правом, навіть без офіційної реєстрації з моменту їх оприлюднення. Основним джерелом захисту є Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, яку ратифікувала більшість країн, включно й Україна [1].

В Україні поширеною проблемою є неофіційна зайнятість, що викликає складнощі з регулюванням прав інтелектуальної власності. Навіть обираючи компанію в якій необхідно робити відеоконтент або клієнта без офіційного трудового договору постає низка питань, зокрема чи будуть належати права автору ? Чи перейдуть права замовнику з того моменту як ми отримаємо грошову винагороду?

За ст. 435 ЦК України первинним суб'єктом авторського права є автор твору. Закон України «Про авторське право і суміжні права» в п.65 ч.1 ст.1 надає визначення поняття електронної (цифрової) інформації, під якою розуміються будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися та/або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет [7]. Відповідно до ст. 442 ЦК України оприлюдненням твору вважається будь-яка дія, що вперше робить твір доступним для необмеженого кола осіб. Між тим, оцінити гідно твір та його значення може фахівець, тому автори мають право на комерціалізацію і винагороду: що отримана за договором на використання об'єкта авторського договору; що отримана на конкурсах; в разі присудження нагород. Зазвичай за договором винагорода сплачується у виді роялті.

Відповідно до ст. 14.1.225 ПК України роялті визнано як будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським та суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо- чи телевізійного мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованою знаком на товари і послуги чи торговельною маркою, дизайном, секретним кресленням, моделлю, формулою, процесом, правом на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау) [4].

Згідно зі ст. 435 ЦК України, автором твору є особа, яка його створила, в цьому випадку розуміється безпосередньо творець відеоконтенту. Це означає, що авторські права первісно належать саме виконавцю, навіть якщо він працює неофіційно. Тому, якщо створюється відеоконтент на замовлення клієнта, за відсутності письмового договору, то виконавець залишається власником як особистих немайнових прав, так і майнових прав на цей контент. Отримання винагороди за створений контент не означає автоматичної передачі прав на відео замовнику. Навіть якщо замовник виплатив гонорар, це не змінює правового статусу твору, оскільки передача авторських прав можлива лише на основі письмової угоди. Якщо такого договору немає, то автор зберігає всі права на контент.

Не менш важливою стороною сучасності у трудових відносинах, слід розглянути «фріланс», тобто працювати самому на себе через відповідні платформи, така як до прикладу Upwork. Платформи мають свої умови використання, але основні положення щодо авторських прав базуються на загальному законодавстві. І якщо працювати неофіційно, то виконавець не має трудового договору, а на фріланс, є передбачені умови. Згідно з статтею 21-1 КЗпП передбачається трудовий договір з нефіксованим робочим часом [2].

О. Літорович зазначив, що фрілансери беруть на себе контрактну роботу від компаній і організацій, але вони працюють не в штаті. Фрілансери несуть відповідальність за всі види робіт, якими часто не займаються традиційні штатні співробітники, такі як визначення робочого часу, відстеження часу, витраченого на різні проекти, виставлення рахунків клієнтам і сплата власних податків на зайнятість і бізнес. Фрілансерів не вважають співробітниками компаній, в яких вони працюють, а скоріше підрядниками [3, с. 44].

В угоді Upwork передбачена стаття 8.6 присвячених правам власності. Після отримання фрілансером повної оплати від клієнта, робочий продукт, включаючи без обмежень усі права інтелектуальної власності на робочий продукт, буде одноосібною та винятковою власністю клієнта, і клієнт вважатиметься його автором [5].

Вважаю, що актуальність питання залишається через правову невизначеність. Нестабільність правової моделі послуги як об'єкта цивільних прав у ЦК України виявляється в таких випадках: спочатку (у ст. 177 ЦК України) законодавець формулює поняття послуги через благо (теорія об'єкта-блага), надалі (у статтях 509 і 901 ЦК України) розуміння послуги розкривається через дію або діяльність виконавця (теорія об'єкта-дії) [6, с. 184].

Через неофіційне працевлаштування створюються ризики як для автора, так і для замовника. Замовник може неправомірно вважати, що виплативши гонорар, він автоматично отримує всі права на відеоконтент, але це не відповідає позитивному праву. Позитивне право може містити різні правові підходи, формувати неоднакові моделі поведінки. Утім, головне - щоб таке право, по-перше, не створювало стану правової невизначеності і було сумісним із принципом верховенства права, по-друге, було логічним та зрозумілим від загальної норми до спеціальної, по-третє, становило єдину і цілісну систему з її унікальною структурою [6, с. 185].

Водночас автор, працюючи без офіційного договору, ризикує залишитися без належної правової підтримки у разі виникнення суперечок щодо авторських прав. Працюючи неофіційно, автор контенту буде залишатись автором згідно авторських прав. Навіть публікуючи на сторінці замовника та отримуючи за це гонорар, в автора є докази створення відео саме ним, а також творець має відповідні дати створення контенту. Щодо фріланс роботи, то платформи подбали про подібні ситуації щодо того, кому буде належати контент. Працюючи на платформах, замовник і виконавець мають договори, на які вони вже автоматично погодилися при використанні даного інтернет-ресурсу. Тому навіть той самий Upwork надає певний рівень захисту для фрілансерів. А якщо виникають суперечки щодо прав на контент, то платформа може виступати як посередник, допомагаючи врегулювати конфлікт.

Список використаних джерел:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 (дата звернення: 28.09.2024).
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 28.09.2024).
3. Літорович О. Аналіз ринку фрілансу в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2020. Т. 4, № 1. С. 43-53. URL: <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.043> (дата звернення: 28.09.2024).
4. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 28.09.2024).
5. Upwork. Legal. URL: <https://www.upwork.com/legal#optional-service-contract-terms> (дата звернення: 28.09.2024).

6. Шишка О.Р. Правова невизначеність послуги як об'єкта цивільних прав. *Право і безпека*. 2021. №2(81) С. 182-187. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.25> (дата звернення: 28.09.2024).
7. Закон України "Про авторське право і суміжні права". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 28.09.2024).

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Шишка Р.Б.

Ластівка-Колесникова М.В,
здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПОРАНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Забезпечення прав і законних інтересів поранених військовослужбовців є номер один проблемою в умовах сучасної військової агресії та збройного конфлікту. Хоча питання виплат родинам загиблих залишається важливим, виплати пораненим військовослужбовцям є не менш актуальною проблемою, оскільки більшість з них згодом повертаються до служби. І часто на практиці поранені військові, які проходять лікування в лікарнях можуть недоотримати свої виплати. У таких випадках їм часто доводиться звертатись за юридичною допомогою для захисту своїх прав і вирішення фінансових питань. Це підкреслює ефективний захист цієї категорії осіб, де необхідна злагоджена та комплексна робота державних органів, а також активної участі суспільства для створення умов, що гарантують реалізацію їх прав на медичну допомогу, соціальний захист і реабілітацію. Мобілізаційне питання залишиться невирішеним, доки не буде належним чином врегульовано питання щодо поранених військовослужбовців.

Юрист, офіцер Збройних Сил України Максим Полішкевич у коментарі УНІАН наголосив, що так званих виплат "за поранення" не існує. Він пояснив, що при отриманні бійцем поранення, за ним зберігаються виплати, які він отримував до цього. "Тобто, якщо борець потрапив до лікарні з соматичним захворюванням, то ні про які "бойові" (додаткова винагорода в розмірі 100 тисяч гривень) мова не йде. Але якщо вас госпіталізували з пораненням, то вам мають виплачувати все, що ви отримували, коли служили на лінії фронту (або виконували інші бойові задачі, як то ППО чи артилерія). І якщо після лікування військово-лікарська комісія надає вам реабілітаційну відпустку (якщо поранення тяжке), то її час теж оплачується, як бойовий. Проте такого виду виплати як "за поранення" просто не існує", - пояснив він, додавши, що довідка про поранення має видаватися протягом п'яти днів з дати поранення. За словами Полішкевича, окрема, складніша історія з "бойовим" травмуванням. "Це ситуація за якої ви отримали травму, а не поранення, і причиною цієї травми є саме дії ворога. Така травма верифікується дещо складніше, але виплати при такій "бойовій" травмі тотожні виплатам при пораненні" [2].

Під час аналізування звернень громадян встановлено низку системних порушень прав і свобод військовослужбовців та членів їхніх родин, пов'язаних з належним грошовим забезпеченням. Цього питання стосується кожне п'яте звернення (близько однієї тисячі звернень) від діючих військовослужбовців, правоохоронців та їхніх близьких.

Непоодинокими є звернення щодо неправомірних обмежень у грошовому забезпеченні осіб, виведених у розпорядження після визнання їх ВЛК обмежено придатними до військової служби за станом здоров'я або після повернення з лікувального закладу. Зокрема командири ігнорують терміни переміщення обмежено придатних до служби підлеглих на посади, на яких вони можуть виконувати обов'язки військової служби. Водночас вибірково застосовують норму порядку, згідно з якою після перебування військовослужбовця у розпорядженні більш як два місяці питання про виплату йому грошового забезпечення у повному розмірі має вирішувати старший начальник. Внаслідок цього обмежено придатні до служби особи пів року і більше перебували у розпорядженні, отримуючи недостатні для проживання та утримання родин кошти (до 1000 грн на місяць). Окрім цих порушень, причиною звернень є погана поінформованість військовослужбовців, відсутність належної комунікації та обміну інформацією у ланці лікувальний заклад – військова частина. Як свідчить аналіз звернень, командування військових частин і підрозділів не доводять до особового складу інформації щодо порядку та переліку документів, які мають бути подані для отримання разової грошової допомоги у разі інвалідності або часткової втрати працездатності у зв'язку з отриманим пораненням [5].

Від 24 вересня 2024 року Кабінет Міністрів України запровадив зміни, що спрощують процедуру призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності певних категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Заяви на виплати тепер можна подавати до Мінветеранів через центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) або через платформу «Дія», як тільки буде доступна технічна можливість. Одноразова грошова допомога в разі встановлення інвалідності внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання призначається та виплачується особам з інвалідністю внаслідок війни, зазначеним у пунктах 11-16 частини другої статті 7 Закону, залежно від групи інвалідності в таких розмірах: 400 прожиткових мінімумів, установлених законом для працездатних осіб, - у разі встановлення інвалідності I групи; 300 прожиткових мінімумів, установлених законом для працездатних осіб, — у разі встановлення інвалідності II групи; 250 прожиткових мінімумів, установлених законом для працездатних осіб, - у разі встановлення інвалідності III групи [4].

Медичне забезпечення поранених військовослужбовців охоплює надання першої медичної допомоги, проведення хірургічних операцій, спеціалізоване лікування, психологічну підтримку та реабілітацію. Реабілітація є особливо важливим етапом, оскільки якість життя військовослужбовця після служби залежить від того, наскільки ефективно він зможе пройти цей процес і адаптуватися до нових умов.

Однак, сучасні реабілітаційні механізми часто не забезпечують повноцінного повернення військових до активного життя. Причиною цього є як недостатнє фінансування відповідних програм, так і нестача спеціалізованих установ та кваліфікованих фахівців. Держава повинна забезпечувати не лише фізичне відновлення військовослужбовців, але й активно займатися вирішенням їхніх психологічних проблем, оскільки поранення можуть мати серйозні наслідки як для тіла, так і для психіки.

Вважаю, що для більш ефективної підтримки кожного пораненого військовослужбовця необхідно закріпити за ним соціального працівника. Такий фахівець міг би допомагати не лише в процесі реабілітації, а й у вирішенні соціальних питань, що виникають під час лікування та після повернення до мирного життя.

Соціальні гарантії для поранених військовослужбовців мають вирішальне значення. Однією з основних проблем є труднощі з отриманням грошової компенсації, пільг на житло, освіту та працевлаштування.

Наразі існує понад два десятки пільг для ветеранів, однак система потребує реформування. Зокрема, це практика реалізації права на безкоштовний проїзд громадським транспортом. Якщо з метрополітеном і тролейбусами особливих проблем не виникає, то ситуація з маршрутними таксі не така проста. У багатьох містах поширеним видом транспорту є маршрутки, які, як відомо, в більшості випадків належать приватним перевізникам. Проблема полягає в тому, що приватні перевізники часто не дотримуються законодавчих вимог щодо надання безкоштовного проїзду для ветеранів та інших пільгових категорій. Відсутність належного контролю та санкцій за недотримання цих норм створює перешкоди у реалізації прав ветеранів на транспортні пільги, що вимагає термінових змін у регулюванні приватних перевезень. Ситуація з наданням пільг на проїзд у громадському транспорті є яскравим прикладом того, як недотримання прав ветеранів, зокрема поранених військовослужбовців, може стати серйозною перешкодою у їхньому повсякденному житті. Для поранених військових, які мають обмежені фізичні можливості, доступ до транспорту є ключовим аспектом соціальної адаптації та реабілітації.

Як висновок, забезпечення прав і законних інтересів поранених військовослужбовців є важливою складовою захисту державних інтересів та соціальної справедливості.

В інтересах військово-поранених, слід дотримуватись і основних аспектів фізичної реабілітації, такі фізіотерапія та тілесно-орієнтована терапія, які сприяють відновленню м'язів та суглобів, а також покращенню загального фізичного самопочуття. Комплексне поєднання фізичних та психологічних аспектів реабілітації грає ключову роль у швидкому та успішному відновленні військовослужбовців після поранень. Впровадження цілеспрямованих програм та методів реабілітації дозволить забезпечити їм повноцінне фізичне та психічне відновлення та повернення до активного життя та служби у Збройних Силах[3, с.223].

І як я зазначала вище, за кожним працівником повинен бути закріплений соціальний працівник, який забезпечуватиме постійний нагляд. Він має супроводжувати від початку і до кінця, вирішуючи всі соціальні, фінансові та військові питання.

Також необхідно врегулювати питання якості медичних закладів. За словами військовослужбовця Олександра Міхова, харківський госпіталь перебуває у жахливому стані, військові лежать у коридорі з надважкими пораненнями. Крім того за весь період після поранення йому не доплатили 500 тисяч гривень [1].

Для ефективного вирішення проблеми поранених військовослужбовців необхідно, забезпечити належне фінансування та розвиток системи медичної допомоги й реабілітації, а також створити ефективні механізми соціального захисту й адаптації військовослужбовців до мирного життя. Тільки через комплексний підхід, що охоплює всі аспекти життя поранених військовослужбовців, можна гарантувати дотримання їхніх прав та створити умови для їхнього повноцінного повернення до суспільства.

Список використаних джерел:

1. «Не заплатили 500 тисяч за поранення, спецназ кидають, як м'ясо, зашквар. Тимошенко у госпіталі: Міхов» SportArena. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_ODjF2Jdg68
2. «Скільки отримує військовий після поранення: види виплат та як їх оформити» UNIAN. Дата звернення: 17.10.24. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/skilki-otrimuye-viyskoviy-pislya-poranennya-vidi-viplat-ta-yak-jih-oformiti-novini-ukrajina-amp-12419796.html>

3. Меліченко Т., Меліченко В. Фізична та психологічна реабілітація військовослужбовців на етапі одужання після поранень. Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Житомир, 4 квітня 2024 року) / Ред. колегія: Л. Котлова, Л. Бутузова, С. Максимець. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2024. 388 с.

4. Постанова Кабінету Міністрів України про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо спрощення порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-deiakukh-postanov-kabinetu-ministriv-ukrainy-shchodo-sproshchennia-poriadku-pryznachennia-ta-vyplaty-odnorazovoi-hroshovoi-dopomohy-1090-240924>

5. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Звіт 2023.

Розділ 3: Права людини в секторі безпеки та оборони. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-3-prava-liudyny-v-sektori-bezpeky-ta-oborony?highlight=WzlwMjRd>

Ліщинська К. О.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

Публічно-правові спори у сфері службових відносин є специфічною категорією адміністративно-правових відносин, які виникають між державними службовцями та органами державної влади або місцевого самоврядування. Такі спори мають важливе значення, оскільки впливають на ефективність державного управління, дотримання принципу верховенства права, захист прав та інтересів державних службовців, а також забезпечення належного виконання державними органами своїх функцій. З огляду на складність та багатогранність таких правовідносин, варто детально охарактеризувати основні аспекти публічно-правових спорів у сфері службових відносин.

Публічно-правові спори у сфері службових відносин - це конфлікти, що виникають у результаті порушення або невиконання норм законодавства про державну службу, права та обов'язків державних службовців, що тягне за собою правові наслідки для сторін [1, с. 72].

До таких спорів можуть належати: спори щодо прийняття на службу або звільнення з неї; спори, пов'язані з переведенням на інші посади або переміщенням у межах державного органу; спори щодо дисциплінарної відповідальності службовців (оголошення догани, звільнення з посади). спори, що стосуються присвоєння рангів, звань або виплати компенсацій та допомог [1, с. 73].

Захист прав державних службовців здійснюється шляхом оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб до адміністративних судів. Згідно з Кодексом адміністративного судочинства України, судовий порядок розгляду публічно-правових спорів надає можливість службовцям ефективно захищати свої права. Розгляд публічно-правових спорів у сфері службових відносин має низку особливостей:

- Спір може виникати між державним службовцем та державним органом, керівником або іншою посадовою особою, яка має повноваження приймати відповідні управлінські рішення. Особливістю спорів у сфері службових відносин є те, що відповідачем завжди є суб'єкт публічного права, наділений відповідними владними повноваженнями [2, с. 46].

- Предметом публічно-правового спору є рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень, що стосуються реалізації службових прав і обов'язків державного службовця [2, с. 46].

- Важливим аспектом розгляду таких спорів є належне доведення фактів порушення прав службовця або відсутності підстав для прийняття тих чи інших рішень [2, с. 46].

- Юридична природа спорів у сфері службових відносин відрізняється від спорів у сфері трудових правовідносин, оскільки вони стосуються реалізації владних повноважень суб'єкта публічного права, а не договору найму. У таких справах застосовуються норми адміністративного права, а не трудового законодавства, що зумовлює особливі процедури розгляду. Слід зазначити, що для спорів у сфері службових відносин характерний публічний інтерес, оскільки рішення у таких справах можуть мати вплив на функціонування державного апарату та забезпечення законності в публічній службі [2, с. 47].

- Розгляд службових спорів відбувається в рамках адміністративного судочинства, що передбачає надання додаткових гарантій для захисту прав службовців.

- Однією з головних особливостей публічно-правових спорів у сфері службових відносин є те, що тягар доказування покладається на відповідача (суб'єкта владних повноважень). Це зумовлено необхідністю обґрунтування законності та правомірності прийнятих рішень. Позивач (державний службовець) повинен лише навести факти, які свідчать про можливі порушення. Цей аспект часто стає проблемою для суб'єктів владних повноважень, особливо якщо рішення приймалося без належного обґрунтування або з порушенням процедури [2, с. 47].

Основними проблемами, що ускладнюють врегулювання публічно-правових спорів, є:

- відсутність чіткого правового регулювання окремих аспектів службових правовідносин (зокрема, дисциплінарної відповідальності);
- невизначеність процедур та підстав притягнення до відповідальності або звільнення з посади;
- висока залежність державних службовців від рішень керівництва, що може призводити до зловживань владою та необґрунтованих управлінських рішень;
- неповна реалізація права на оскарження рішень у зв'язку з тривалістю судових процесів або складністю доведення своєї правоти [3, с. 99].

Для підвищення ефективності захисту прав державних службовців та забезпечення дотримання принципу законності у сфері службових відносин необхідно:

- удосконалити законодавчу базу з урахуванням практики розгляду публічно-правових спорів та рекомендацій міжнародних організацій;
- запровадити чіткі критерії оцінки дій службовців та їх відповідальності, що унеможливить застосування суб'єктивних рішень;
- забезпечити належний доступ до правосуддя та правову допомогу державним службовцям під час оскарження управлінських рішень;
- розробити механізми позасудового врегулювання конфліктів (медіація, переговори), що знизить навантаження на судову систему [4, с. 69].

Висновки. Публічно-правові спори у сфері службових відносин є важливим аспектом правової системи України, оскільки від їхнього ефективного врегулювання залежить дотримання прав та законних інтересів державних службовців, а також забезпечення правової визначеності у відносинах між державними органами та їхніми працівниками. Вдосконалення механізмів розгляду та врегулювання таких спорів є актуальним завданням для правозастосовної практики та правового регулювання державної служби в Україні.

Список використаних джерел:

1. Наumenко Ю. Адміністративно-правове регулювання службових відносин в Україні: сучасні виклики та перспективи. *Вісник Академії правових наук України*. 2021. № 1. С. 72-85.
2. Бортник Н. Публічно-правові спори: поняття, класифікація та шляхи вдосконалення правового регулювання. *Юридична наука*. 2018. № 3(48). С. 46-58.
3. Бойко І. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності органів публічної адміністрації: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 312 с.
4. Погребняк С. Проблеми адміністративно-правового регулювання службових відносин в Україні. *Право України*. 2020. № 7. С. 68-81.
5. Правове регулювання службових правовідносин в Україні: виклики та перспективи розвитку. *Матеріали науково-практичної конференції*. Київ : НУ «ОЮА», 2021. С. 145-168.

Макаркін І.О.,

здобувач вищої освіти,

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОФІСІ
ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ**

Публічне адміністрування в Офісі Генерального прокурора України є важливою складовою системи державного управління, що визначає не лише внутрішню організацію роботи цього органу, але й його взаємодію з суспільством та іншими державними інституціями. Одним із ключових аспектів цього процесу є регламентація порядку набору та відбору кадрів. В Офісі Генерального прокурора діють чіткі критерії та процедури, які передбачають відкритий і прозорий конкурс на вакантні посади. Це забезпечує рівність можливостей для всіх кандидатів, що в свою чергу підвищує професійний рівень і етику службовців.

Згідно з вимогами, встановленими Генеральним прокурором і на основі наявного досвіду, процес відбору кадрів до Офісу Генерального прокурора організовується у повній відповідності до положень Закону України «Про прокуратуру». Зокрема, стаття 27 цього Закону визначає базові критерії, яким мають відповідати кандидати на посаду прокурора. Для того, щоб обіймати посаду в Офісі Генерального прокурора, кандидат повинен бути громадянином України, мати не менше п'яти років досвіду роботи в юридичній сфері та володіти державною мовою. Вимоги цієї статті не стосуються прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [1].

На посаду прокурора не може бути призначена особа, якщо вона: 1) була визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; 2) має медичні обмеження, що заважають

виконанню обов'язків прокурора; 3) має незняту або непогашену судимість чи притягалася до адміністративної відповідальності за корупційне правопорушення.

Процес відбору кандидатів на посаду прокурора проводиться на конкурсній основі, де кандидати повинні пройти кваліфікаційний іспит, згідно з вимогами Закону. Відбір та призначення прокурорів регулюється чітко визначеними процедурами, прописаними в Законі України «Про прокуратуру». Докладна інформація про подання документів до Кваліфікаційно дисциплінарної комісії прокурорів, проходження кваліфікаційного іспиту, спеціальну перевірку кандидатів, присягу прокурора та інші процедурні питання детально розкривається у статтях 30-38 цього Закону.

Важливу роль у системі публічного адміністрування відіграє також безперервне підвищення кваліфікації та підготовка працівників прокуратури. Окрім цього, значна увага приділяється процесу атестації прокурорів, що сприяє підвищенню рівня професійних компетенцій та забезпечує відповідність їх кваліфікації встановленим стандартам.

Наказом Генерального прокурора №221, виданим 3 жовтня 2019 року, затверджено «Порядок проходження прокурорами атестації» [2], який визначає процедуру оцінювання професійної компетентності, етичних стандартів та доброчесності прокурорів Генеральної прокуратури України, а також регіональних, місцевих і військових прокуратур. Ця атестація проводиться у три етапи під наглядом кадрових комісій, причому кожен наступний етап доступний лише для тих прокурорів, які успішно пройшли попередній.

На першому етапі прокурори складають анонімний тест, спрямований на перевірку їхніх знань у галузі права та здатності виконувати професійні обов'язки. Для проходження на наступний етап необхідно набрати не менше 70 балів. Другий етап оцінює загальні здібності та навички прокурорів за допомогою комп'ютерних тестів, де мінімальний прохідний бал становить 93. Третій етап включає співбесіду, яка покликана визначити відповідність прокурора вимогам професійної компетентності, етики та доброчесності.

Забезпечення контролю та моніторингу діяльності прокурорів є невід'ємною частиною публічного адміністрування, оскільки воно сприяє забезпеченню прозорості та підзвітності органів прокуратури. В Офісі Генерального прокурора функціонують внутрішні механізми контролю, спрямовані на запобігання корупційним діям та іншим порушенням. Ці механізми також передбачають регулярне оцінювання результатів роботи прокурорів, що допомагає підвищити ефективність їхньої діяльності та забезпечити високий рівень професіоналізму.

Організаційні питання діяльності органів прокуратури, зокрема структура та управління, частково регулюються розділом II Закону України «Про прокуратуру», який визначає основні організаційні принципи системи прокуратури, функції Генерального прокурора та керівників регіональних і місцевих прокуратур [1]. Водночас детальний порядок організації роботи в прокуратурі та її структура не прописані у цьому законі. Натомість ці аспекти регламентовані наказом Офісу Генерального прокурора від 7 серпня 2020 року №365 «Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України» [3], що окреслює конкретні принципи організації та управління діяльністю в межах прокуратури.

Згідно з положеннями наказу Офісу Генерального прокурора № 365, на керівників Генеральної прокуратури та регіональних (обласних) прокуратур покладено обов'язок забезпечення ефективної організації діяльності підпорядкованих структур, спрямованої на оптимізацію виконання завдань, що стоять перед органами прокуратури. У цьому документі зазначається важливість розробки оптимальної структури органів прокуратури, враховуючи

загальний обсяг роботи, індивідуальне навантаження та баланс між посадами керівників, прокурорів та інших працівників.

Досягнення ефективного виконання конституційних завдань органів прокуратури залежить від чіткої організації роботи, координації дій та правильного використання управлінських методів і форм контролю. Особливої уваги потребує забезпечення належного контролю за виконанням службових

завдань, що є одним із ключових факторів управлінської діяльності. В органах прокуратури практикується регулярний моніторинг дотримання виконавської дисципліни, зокрема дотримання термінів та якості виконання контрольованих документів. Результати таких перевірок обговорюються на оперативних нарадах керівників прокуратури або структурних підрозділів, після чого вживаються заходи для усунення виявлених недоліків і покращення загальної виконавчої дисципліни.

Наказом Генеральної прокуратури України від 28 грудня 2018 року за № 266 [5] з початку 2019 року в органах прокуратури України було запроваджено інформаційну систему «Система електронного документообігу органів прокуратури України» (СЕД). Впровадження цієї системи сприяло автоматизації документообігу, покращенню контролю за виконанням завдань, оперативному доведенню інформації до виконавців та забезпеченню своєчасного виконання службових документів.

Прозорість і відкритість діяльності Офісу Генерального прокурора також є важливими аспектами публічного адміністрування. Регулярна публікація звітів, статистичних даних і рішень підвищує рівень довіри суспільства до роботи прокуратури, що є важливим кроком у забезпеченні підзвітності та підвищення ефективності діяльності державних інституцій. Це особливо актуально в сучасних умовах, коли громадськість вимагає більшої відкритості від органів влади.

Окрім того, адаптація до міжнародних стандартів у сфері публічного адміністрування має велике значення для модернізації Офісу Генерального прокурора. Впровадження міжнародних практик дозволяє вдосконалювати управлінські процеси, інтегрувати нові технології та зміцнювати співпрацю з міжнародною правовою спільнотою.

Висновок. У підсумку, публічне адміністрування в Офісі Генерального прокурора України є складним процесом, який вимагає цілісного підходу до управління, організації внутрішньої роботи, розвитку кадрових ресурсів та забезпечення правопорядку. Ефективність цього процесу є ключовою умовою для подальшого зміцнення правової держави в Україні та підвищення якості функціонування прокуратури.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру. Закон України; Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
2. Порядок проходження прокурорами атестації, затверджений наказом Генерального прокурора №221 від 3 жовтня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0221900-19#Text>
3. Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України. Наказ Офісу Генерального прокурора від 07.08.2020 року №365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0365905-20#Text>
4. Про впровадження в промислову експлуатацію та забезпечення функціонування інформаційної системи "Система електронного документообігу органів прокуратури України" Генеральна прокуратура України : Наказ від 28.12.2018 № 266. Дата оновлення : URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP18082.html

5. Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України Генеральна прокуратура України : Наказ від 16.06.2016 № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0875-16>

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Галунько В.В.

Мельник А.А.,
здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СТРОКІВ ЗВЕРНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРАХ

Питання застосування строків звернення до адміністративного суду на перший погляд здається тривіальним та поточним. Однак дане питання перестає бути таким, коли у практичній діяльності при вирішенні публічно-правового спору є необхідність, зокрема, довести, що строк для вчинення певної процесуальної дії вже настав, триває або завершився (іншими словами, здійснити часовий вимір у прив'язці його до минулого, теперішнього або майбутнього). У зв'язку з цим існує необхідність у дослідженні деяких практичних питань, пов'язаних зі строками в адміністративному судочинстві, з'ясуванні їх значення для учасників процесу та суду.

Суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Ян Берназюк зазначає: «Строк (час) є комплексною міждисциплінарною категорією - предметом дослідження різних галузей науки, включаючи право. При цьому поняття строку як правової категорії визначається в аспекті часових меж або моменту часу реалізації певного суб'єктивного права та виконання обов'язку або проміжку часу, з початком або закінченням якого закон пов'язує настання певних юридичних наслідків.» [1].

Разом із поняттям «строк» у КАС України вживається поняття «термін». Так, у ч. 5 ст. 249 КАС України одночасно застосовано обидва поняття, зокрема, йдеться про «строк для надання відповіді» та «термін, необхідний для виконання вказівок (суду)». Зі змісту даної статті вбачається, що ці поняття застосовано у значенні певного періоду часу, встановленого судом для виконання суб'єктом владних повноважень вказівок або надання відповіді відповідному суду, тобто КАС України фактично не розмежовує поняття «строк» та «термін», застосовуючи їх у подібному значенні.

Велика Палата Верховного Суду у своїй Постанові від 4 жовтня 2018 року у справі № 800/304/17 зазначає: «Строк звернення до адміністративного суду - це проміжок часу після виникнення спору у публічно-правових відносинах, протягом якого особа має право звернутися до адміністративного суду із заявою за вирішенням цього спору і захистом своїх прав, свобод чи інтересів.» [2].

Мета існування строків звернення до адміністративного суду полягає у наступному:

- 1) дотримання принципу правової визначеності;
- 2) досягнення юридичної визначеності у публічних відносинах;
- 3) обмеження часу, протягом якого правовідносини можуть вважатися спірними.

Якщо ніхто не звернувся до суду протягом часу, зазначеному в законі, відносини стають стабільними.

Адміністративний позов може бути подано в межах строку звернення до адміністративного суду, встановленого Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС України) або іншими законами.

Стаття 122 КАС України встановлює строки для звернення до адміністративного суду. Так, за загальним правилом, для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. Для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень встановлюється тримісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня виникнення підстав, що дають суб'єкту владних повноважень право на пред'явлення визначених законом вимог. Крім того, КАС України та іншими законами можуть також встановлюватися інші строки для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень [2].

У разі пропуску встановленого строку на звернення до адміністративного суду, суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, встановлених законом.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у своїй Постанові від 6 квітня 2021 року у справі № 823/2363/18 зазначає: «Причина пропуску строку звернення до суду може вважатися поважною, якщо вона відповідає одночасно усім таким умовам:

- 1) це обставина або кілька обставин, яка безпосередньо унеможлиблює або ускладнює можливість вчинення процесуальних дій у визначений законом строк;
 - 2) це обставина, яка виникла об'єктивно, незалежно від волі особи, яка пропустила строк;
 - 3) ця причина виникла протягом строку, який пропущено;
 - 4) ця обставина підтверджується належними і допустимими засобами доказування.»
- [3].

Згідно зі ст. 123 КАС України: «У разі подання особою позову після закінчення строків, встановлених законом, без заяви про поновлення пропущеного строку звернення до адміністративного суду, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані судом неповажними, позов залишається без руху. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду з заявою про поновлення строку звернення до адміністративного суду або вказати інші підстави для поновлення строку.»

У випадку зі зверненням особи з метою реалізації права на соціальний захист, відлік строку звернення до адміністративного суду розпочинається з моменту отримання відповідним суб'єктом владних повноважень заяви особи, до якої додано пакет необхідних документів. У свою чергу, відлік строків для звернення до суду (у випадку незгоди особи з відповідним рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень за результатами розгляду зазначеної заяви) розпочинається з моменту, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про таке порушення своїх прав, крім випадків, якщо інше прямо не передбачено законом.

При застосуванні строків звернення до адміністративного суду у категорії справ, що виникають з пенсійних правовідносин, суд має виходити з того, що встановлені процесуальним законом строки та наслідки у вигляді повернення позовної заяви на підставі їх пропуску не можуть слугувати меті відмови у захисті порушеного права (права на

призначення пенсії за віком), легалізації правопорушення, що триває, в першу чергу, з боку держави [4].

Отже, юридична природа строків (термінів) в адміністративному судочинстві полягає у тому, що вони є фундаментальною правовою категорією, оскільки визначають певні моменти, періоди, з настанням та закінченням яких пов'язані конкретні юридичні наслідки; мають вагоме практичне значення, що полягає у забезпеченні реалізації принципів правової визначеності та рівності учасників, їх дисциплінованості; виступають гарантією своєчасного судового захисту прав та інтересів осіб у публічно-правових спорах.

Список використаних джерел:

1. Ян Берназюк. Строки в адміністративному судочинстві як фундаментальна правова категорія. *Судово-юридична газета* – 2018. :[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/blog/130166-stroki-v-administrativnomu-sudochinstvi-yak-fundamentalna-pravova-kategoriya>
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446.: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top>
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04 жовтня 2018 у справі №800/304/17.: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/77286410>
4. Макарова Т.П. Актуальні проблеми застосування строків звернення до адміністративного суду у спорах, що виникають із пенсійних правовідносин. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Право"*. 2020. № 1 (1).

Онищук С.С.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ (ФІЗИЧНИХ) ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У правовій площині захист прав людини розглядається як певний механізм або система, що на думку М. Д. Савенко складається з «правових принципів, норм (юридичних гарантій), а також умов і вимог діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав та свобод громадян» [1, с. 74].

Адміністративні форми захисту частіше за все передбачають подання заяви особою, права якої були порушені, компетентним суб'єктам, як правило працівниками або органам публічної адміністрації, а також Уповноваженого Верховної Ради України (далі – ВР України) з прав людини (ч. 3 ст. 55 Конституція України). Захист прав в судовому порядку здійснюється шляхом подання позову до суду. Дана форма впливає з права особи на судовий захист декларованого у ч. 2 ст. 55 Конституції України [2] та спрямована на:

1) посилення ефективності судової гілки влади, її ефективності, професійності та доступності; 2) підвищення ефективності всієї системи прав людини, у тому числі соціальних прав; 3) ефективне та дієве відновлення порушених прав; 4) попередження виникнення спорів (конфліктів) правового характеру; 5) ефективне, доступне та справедливе врегулювання спорів (конфліктів) правового характеру» [3, с. 69].

Захист прав людини є багатокомпонентним, адже передбачає наявність: відповідного нормативно-правового регулювання; особи, права якої порушено та яка звертається з цього приводу до компетентного органу; суб'єкта, який уповноважений здійснювати захисну (правозахисну) функцію; спеціальних процедур тощо. Тож навряд чи захист прав людини обмежується наявністю законодавства в окресленій сфері. Тому, на нашу думку позиція Д. О. Білого з приводу складових елементів захисту прав осіб є більш обґрунтованою, адже вчений пропонує відносити до них: систему правових актів; суб'єкти, уповноважені захищати права людини; форми захисту (адміністративна та судова); засоби захисту, а також процедури [4, с. 65–66].

З розвитком інституту адміністративного судочинства в Україні все більшу увагу привертають питання пов'язані із предметом регулювання даного правового інституту. Закордонний досвід свідчить про різні підходи до визначення предмета адміністративного судочинства, насамперед це стосується переліку спорів, які підлягають вирішенню адміністративними судами. Публічно-правовий спір є видом правового спору, для якого характерні такі ознаки: спір виникає з публічно-правових відносин; сторонами спору є суб'єкти публічно-правових відносин, серед яких особливим правовим статусом наділені органи публічної адміністрації; сфера виникнення спору зумовлена реалізацією публічного інтересу; предметом спору є рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів публічно-правових відносин, які порушують або можуть порушити права, свободи та інтереси інших суб'єктів [5, с. 125].

Визначальною ознакою справи адміністративної юрисдикції є суть(зміст, характер) спору. Публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин. Отже, справою адміністративної юрисдикції може бути переданий на розгляд до адміністративного суду спір, який виник між конкретними суб'єктами відносно їх прав та обов'язків в конкретних публічно-правових відносинах, в яких один суб'єкт законодавчо уповноважений владно керувати поведінкою інших суб'єктів. Водночас приватноправові відносини вирізняються наявністю майнового чи немайнового інтересу учасника. Спір має приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням або загрозою порушення приватного права чи інтересу, як правило майнового, конкретного суб'єкта, що підлягає захисту в спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин, навіть якщо до порушення приватного права чи інтересу призвели управлінські дії суб'єктів владних повноважень. Тобто, до компетенції адміністративних судів належать спори фізичних чи юридичних осіб з органом державної влади, органом місцевого самоврядування, їхньою посадовою або службовою особою, предметом яких є перевірка законності рішень, дій чи бездіяльності цих органів (осіб), прийнятих або вчинених ними при здійсненні владних управлінських функцій. Відповідно до положень КАС України, публічно-правовий спір як предмет адміністративної юрисдикції є адміністративною справою. У науково-практичній літературі зазначають, що справі адміністративної юрисдикції властиві такі ознаки:

1) це публічно-правовий спір, тобто спір принаймні між двома учасниками публічно-правових відносин щодо цих відносин;

2) хоча б однією зі сторін цього спору є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства в тому числі на виконання делегованих повноважень;

3) цей спір передано на вирішення адміністративного суду шляхом звернення з адміністративним позовом, за яким суд відкриває провадження [6].

Якщо казати про публічних службовців, то одним із засобів захисту прав публічних службовців під час реалізації заходів забезпечення дотримання ними правових обмежень є подання скарги [7], тобто одне із видів звернень, яке містить вимогу про поновлення та/або захист прав і інтересів, що були порушені, внаслідок здійснення певних діянь, у тому числі прийняття управлінських рішень. Окрім цього публічний службовець може звернутись із відповідною заявою до Уповноваженого ВР України з прав людини, діяльність якого "доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміння їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод" [8] (ч. 2 ст. 4 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини"). Наслідком реагування Уповноваженого ВР України з прав людини на подану заяву може бути подання про необхідність вжиття заходів спрямованих на усунення порушених прав і свобод у місячний строк (ч. 3 ст. 15 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини").

В пунктах 1–3 ч. 1 ст. 19 і ст. 20 КАС України, згідно з якими до юрисдикції окружного адміністративного суду віднесено розгляд публічно-правових спорів, де: оскаржуються рішення та діяння суб'єкта владних повноважень; виникає спір з приводу проходження публічної служби, прийняття та звільнення з неї; "спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень" [9].

Позов до адміністративного окружного суду, як суду першої інстанції, публічний службовець чи юридична особа може подати за місцем знаходження позивача (фізичної чи юридичної особи) або за місцем проживання чи перебування позивача. Розглянувши позовні вимоги в судовому провадженні суддя може прийняти рішення "про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково щодо кожної із заявлених вимог"[9].

У випадку якщо публічний службовець чи юридична особа не погоджується з рішенням окружного адміністративного суду, він може подати апеляційну скаргу, яку буде розглядати апеляційний адміністративний суд, а наступним етапом оскарження є подача касаційної скарги до Верховного Суду України (далі – ВС України).

Як приклад є Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 26 березня 2024 року у справі № 160/4801/23.

Позовні вимоги: у березні 2023 року Державне підприємство "Науково-виробнича дослідна агрофірма "Наукова" Національної академії аграрних наук України" (далі - ДП "НВДА "Наукова", позивач) звернулося до суду з позовом до Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки України (далі - Кабмін, Мінекономіки, відповідачі), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача: Фонд державного майна України, Національна академія аграрних наук України, Товариство з обмеженою відповідальністю "Релація" (далі - Фонд держмайна, НААН України, ТОВ "Релація", треті особи), в якому просить:

- визнати протиправними дії Мінекономіки щодо підготовки та подання до Кабміну проекту розпорядження "Деякі питання управління об'єктами державної власності" в частині внесення до додатку 1 "Перелік єдиних майнових комплексів державних

підприємств, установ, організацій, що передаються до сфери управління Фонду державного майна" ДП "НВДА "Наукова";

- визнати протиправним та скасувати розпорядження Кабміну від 10 січня 2023 року № 37-р "Деякі питання управління об'єктами державної власності" в частині включення ДП "НВДА "Наукова" до додатку 1 "Перелік єдиних майнових комплексів державних підприємств, установ, організацій, що передаються до сфери управління Фонду державного майна".

На обґрунтування позовних вимог зазначається, що ДП "НВДА "Наукова" є державним сільськогосподарським статутним суб'єктом підприємницької діяльності, що здійснює дослідну, господарську і комерційну діяльність з метою досягнення позитивних економічних результатів та одержання прибутку. Позивач посилається на те, що 10 січня 2023 року Кабмін прийняв розпорядження № 37-р "Деякі питання управління об'єктами державної власності", відповідно до пункту 1 якого вирішив передати єдині майнові комплекси державних підприємств, установ та організацій за переліком згідно з додатком 1 із сфери управління уповноважених органів управління (самоврядних організацій) до сфери управління Фонду державного майна.

Разом з тим, згідно з додатком 1 до розпорядження від 10 січня 2023 року № 37-р ДП "НВДА "Наукова" включено до переліку єдиних майнових комплексів державних підприємств, установ, організацій, що передаються із сфери управління НААН України до сфери управління Фонду держмайна. Позивач вважає дії Мінекономіки щодо підготовки проекту розпорядження протиправними, а розпорядження Кабміну від 10 січня 2023 року № 37-р у відповідній частині таким, що підлягає скасуванню, у зв'язку з порушенням процедури підготовки та прийняття такого розпорядження з причин того, що ініціатором передачі не погоджено пропозицію щодо передачі єдиного майнового комплексу з ДП "НВДА "Наукова", а Мінекономіки, в свою чергу, за відсутності такого погодження не мало права готувати та подавати проект відповідного розпорядження до Кабміну. Суд першої інстанції, розглянувши справу в порядку КАС України, рішенням від 1 серпня 2023 року, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду від 15 листопада 2023 року, позов задовольнив [10].

Не погоджуючись із рішенням Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 1 серпня 2023 року та постановою Третього апеляційного адміністративного суду від 15 листопада 2023 року, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, Кабмін, Мінекономіки та Фонд держмайна звернулися із касаційними скаргами до Верховного Суду, в яких просять скасувати рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Розглянувши касаційну скаргу Кабмін, Мінекономіки та Фонд держмайна Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду дійшла висновку про те, що рішення судів першої та апеляційної інстанцій у цій справі є законними та обґрунтованими і не підлягають скасуванню, оскільки суди, всебічно перевіrivши обставини справи, вирішили спір відповідно до норм матеріального права та при дотриманні норм процесуального права, в судових рішеннях повно і всебічно з'ясовані обставини в адміністративній справі з наданням оцінки всім аргументам учасників справи, а доводи касаційних скарг їх не спростовують.

Керуючись статтями 341, 345, 349, 350, 355, 356, 359 КАС України, Суд постановив касаційні скарги Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки України, Фонду державного майна України залишити без задоволення. Рішення Дніпропетровського

окружного адміністративного суду від 1 серпня 2023 року та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 15 листопада 2023 року залишити без змін [10].

На підставі викладеного можна зробити такий висновок, що відповідно під захистом прав людини публічних службовців(фізичних) та юридичних осіб є розуміння та урегулювання на рівні законів діяльність керівного складу органів публічної адміністрації, Уповноваженого ВР України з прав людини, окружним адміністративних судів, апеляційних адміністративних судів і ВС України щодо розгляду заяв (скарг і позовних заяв) публічних службовців (фізичних осіб) та юридичних осіб про порушення їх прав і інтересів, внаслідок порушення норм права в процесі застосування до них заходів забезпечення дотримання ними правових обмежень, з метою поновлення останніх і припинення їх порушень, яка здійснюється в межах процедур оскарження та судових процедур із використанням специфічних засобів (адміністративно-управлінських та судового) планомірно або одночасно.

Список використаних джерел:

1. Савенко М. Д. Конституційний Суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина. С. 74.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Бонтлаб В. В. Право на судовий захист трудових прав: науково-теоретичний аспект -2018. – №9. С. 69
4. Білий Д. О. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового захисту прав пацієнтів. Juris Europensis Scientia. 2022. Вип. 1. С. 62–66.
5. Квак В. В. Поняття «публічно-правовий спір» та «адміністративно-правовий спір» в законодавчій термінології / В. В. Квак // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2011. Вип. 7. С. 125-129. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2011_7_33
6. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар.
7. Закон України "Про звернення громадян" від 02.10.1996 № 393/96-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 23.12.1997 № 776/97-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 26 березня 2024 року у справі № 160/4801/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117957753>

Оснач Н. Р.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ
У СФЕРІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Публічно-правові спори у сфері виконавчого провадження – це спори, що виникають між державними органами або органами виконавчої влади та фізичними чи юридичними особами в процесі виконання судових рішень. Основна мета виконавчого провадження – забезпечити фактичне виконання рішень судів та інших органів, тому питання, пов'язані із правовими конфліктами у цій сфері, є дуже актуальними.

Публічно-правові спори у сфері виконавчого провадження мають особливе значення для забезпечення справедливості та дотримання прав як стягувачів, так і боржників. Оскільки ці спори виникають у процесі виконання рішень судів та інших органів, вони підпадають під дію спеціальних норм законодавства, зокрема Закону України "Про виконавче провадження".

Основні акти законодавства, що регулюють публічно-правові спори у сфері виконавчого провадження це: Закон України "Про виконавче провадження" а саме такі статті: Стаття 1. Завдання виконавчого провадження - визначає основні принципи виконавчого провадження, серед яких – своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень судів та інших органів; Стаття 5. Сторони виконавчого провадження: визначає стягувача, боржника та їх права й обов'язки. Ця стаття є основою для захисту прав сторін у публічно-правових спорах; Стаття 12. Оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців: визначає можливість оскарження рішень державного або приватного виконавця в суді. Це є центральним механізмом захисту прав сторін у виконавчому провадженні.

Конституція України а саме такі статті: ст. 55. Право на судовий захист: гарантує кожній людині право на судовий захист її прав та свобод. Ця стаття дає можливість оскаржувати будь-які незаконні дії у виконавчому провадженні в суді. Ст. 41. Право приватної власності: захищає право на власність, яке може бути обмежене тільки на підставі закону. Важливий момент для оскарження рішень про арешт майна боржника.

Сучасні проблеми у сфері виконавчого провадження в Україні є серйозним викликом для ефективного правосуддя. Одна з головних проблем полягає в низькій ефективності виконання судових рішень. Багато рішень не виконуються або виконуються з великими затримками, що негативно впливає на правову систему в цілому. Це часто спричинено недостатньою організацією роботи державних виконавців і надмірним навантаженням на виконавчу службу. Великий відсоток рішень просто залишається невиконаним, що призводить до зниження довіри громадян до судової системи і підриває її авторитет.

Ще однією серйозною проблемою є корупція та зловживання повноваженнями з боку виконавців. У деяких випадках виконавці можуть вступати в корупційні домовленості зі сторонами спору, що порушує основний принцип неупередженості. Це робить процес примусового виконання рішень непрозорим і підриває віру в справедливість. Недостатній контроль з боку наглядових органів і відсутність належної відповідальності за неправомірні дії виконавців посилюють цю проблему.

Також існує проблема низької правової обізнаності громадян. Багато людей не розуміють свої права та обов'язки у виконавчому провадженні, що робить їх вразливими до зловживань. Часто боржники або стягувачі не знають, як правильно діяти у випадку порушень з боку виконавців, що призводить до безкарності останніх.

Публічно-правові спори у сфері виконавчого провадження відіграють важливу роль у забезпеченні виконання судових рішень, захисту прав та інтересів громадян і підприємств. Існує кілька напрямів, які потребують удосконалення для підвищення ефективності, прозорості та справедливості цього процесу.

Одним із головних аспектів є необхідність цифровізації виконавчого провадження. Низький рівень автоматизації процесів уповільнює роботу виконавців і створює

бюрократичні перепони для сторін спору. Впровадження єдиної онлайн-платформи для подачі скарг, відстеження етапів виконання рішень і доступу до матеріалів справи допомогло б прискорити процес і зменшити ризики корупції. Це зробило б процедуру виконавчого провадження більш прозорою та доступною для всіх учасників.

Посилення відповідальності виконавців також є критично важливим. На сьогодні існують випадки неналежного виконання рішень суду, які часто призводять до затягування термінів або перевищення повноважень виконавців. Необхідно передбачити жорсткіші санкції для виконавців у разі систематичних порушень, аж до позбавлення права займати посади в державних органах. Крім того, доцільним є створення незалежного органу, який би здійснював нагляд за діяльністю виконавців, щоб забезпечити належне виконання їх обов'язків.

Загалом, удосконалення процесів у сфері виконавчого провадження є необхідним для забезпечення ефективного виконання судових рішень, захисту прав громадян та зміцнення довіри до правової системи. Реформи, спрямовані на цифровізацію, посилення відповідальності виконавців, спрощення процедур оскарження та впровадження альтернативних методів вирішення спорів, можуть значно покращити роботу цієї сфери.

Список використаних джерел:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
2. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Тertiшник В.І. Виконавче провадження: теорія і практика. Київ: Правова єдність, 2020
4. Ярмолюк О. М. Судове виконання в Україні. – Навчальний посібник. – Київ: Юрінком Інтер, 2021

Пересулько Я.В.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Сфера дорожнього руху є однією з найважливіших у забезпеченні суспільної безпеки та правопорядку, оскільки щодня мільйони людей користуються автомобілями, громадським транспортом або є пішоходами. Дотримання правил дорожнього руху (ПДР) є ключовою умовою для безпечного функціонування транспортної системи. Однак, порушення цих правил, неналежний стан доріг та інші чинники можуть призводити до виникнення публічно-правових спорів, які зачіпають інтереси як громадян, так і держави.

Публічно-правові спори у цій сфері охоплюють адміністративні правопорушення, дорожньо-транспортні пригоди (ДТП), питання кримінальної відповідальності водіїв, а також претензії до державних органів щодо неналежного утримання дорожньої інфраструктури. Важливим є те, що ці спори не лише стосуються окремих випадків, але й сприяють вдосконаленню правового регулювання та підвищенню загальної безпеки на дорогах.

В Законі України “Про дорожній рух” зазначається, що: Закон регулює суспільні відносини у сфері дорожнього руху та його безпеки, визначає права, обов'язки і відповідальність суб'єктів - учасників дорожнього руху, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, об'єднань, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та господарювання (далі - міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та об'єднань) [1].

Сфера дорожнього руху є надзвичайно важливою для функціонування сучасного суспільства, оскільки вона безпосередньо стосується життя і здоров'я людей, а також забезпечення громадського порядку. В Україні правове регулювання дорожнього руху спрямоване на забезпечення безпеки на дорогах, попередження порушень та створення умов для справедливого вирішення публічно-правових спорів. Для цього існує низка законодавчих і підзаконних актів, що охоплюють всі аспекти правових відносин у сфері дорожнього руху. Нижче розглянемо основні нормативні акти, які регулюють цю сферу та визначають відповідальність як учасників дорожнього руху, так і державних органів [1].

Конституція України є основним законом держави і визначає основні права та обов'язки громадян, у тому числі у сфері дорожнього руху. Вона гарантує: право на звернення до суду в разі порушення прав громадян, у тому числі через неналежні дії або бездіяльність державних органів; право на життя, здоров'я та безпеку, що безпосередньо пов'язане з дотриманням правил дорожнього руху і забезпеченням безпеки на дорогах.

Конституція також встановлює, що всі громадяни мають право на захист своїх прав, зокрема через оскарження рішень державних органів щодо адміністративних правопорушень на дорогах. Це створює основу для розгляду публічно-правових спорів у судах. [4].

Одним із ключових нормативних актів, що регулює відповідальність за порушення правил дорожнього руху, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Він містить детальний перелік адміністративних правопорушень, пов'язаних з дорожнім рухом, а також встановлює міру відповідальності за них.

Основні статті, що стосуються порушень у сфері дорожнього руху:

- Стаття 122 - Порушення правил дорожнього руху, включаючи перевищення швидкості, порушення правил проїзду перехресть, пішохідних переходів тощо.
- Стаття 121 - Порушення правил експлуатації транспортних засобів, включаючи керування несправними транспортними засобами.
- Стаття 130 - Керування транспортним засобом у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Вона передбачає суворі санкції за такі правопорушення, включаючи позбавлення права керування транспортом.

КУпАП також регулює процедуру притягнення до відповідальності, визначаючи, хто має право накладати санкції (поліція, інспектори з безпеки дорожнього руху), та порядок оскарження рішень про накладення адміністративних штрафів. [3].

У разі, коли порушення правил дорожнього руху призводить до серйозних наслідків, таких як травмування або загибель людей, застосовуються норми Кримінального кодексу України. Зокрема, стаття 286 передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, що призвело до загибелі або тяжких тілесних ушкоджень.

У таких випадках, залежно від тяжкості наслідків, винні можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності, включаючи позбавлення волі на тривалий термін. Кримінальна[5].

Оскарження рішень про адміністративні правопорушення у сфері дорожнього руху є важливим механізмом захисту прав учасників дорожнього руху, які вважають, що санкції, накладені на них, були неправомірними або безпідставними. Водії мають право оскаржувати такі рішення як у досудовому порядку, так і через звернення до адміністративного суду. Процедура оскарження визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП), а також іншими законодавчими актами, що регулюють діяльність державних органів. [2].

Порядок оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення регламентується вимогами Кодексу України про адміністративні правопорушення. [3].

Так, відповідно до ст.ст. 287, 288 вказаного Кодексу, постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено особою, щодо якої її винесено, а також потерпілим. Постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено до наступних органів та установ: 1) постанову адміністративної комісії - у виконавчий комітет відповідної ради або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України; 2) рішення виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради - у відповідну раду або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України; 3) постанову іншого органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, постанову по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі - у вищестоящий орган (вищестоящій посадовій особі) або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України. Постанову про одночасне накладення основного і додаткового адміністративних стягнень може бути оскаржено за вибором особи, щодо якої її винесено, чи потерпілого в порядку, встановленому для оскарження основного або додаткового стягнення. Скарга подається в орган (посадовій особі), який виніс постанову по справі про адміністративне правопорушення, якщо інше не встановлено законодавством України. Скарга, що надійшла, протягом трьох діб надсилається разом із справою органу (посадовій особі), правомочному відповідно до цієї статті її розглядати. Особа, яка оскаржила постанову у справі про адміністративне правопорушення, звільняється від сплати державного мита[6].

Відповідно до ст. 289 КУпАП, скаргу на постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути подано протягом десяти днів з дня винесення постанови, а щодо постанов по справі про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у тому числі зафіксовані в автоматичному режимі, - протягом десяти днів з дня вручення такої постанови. В разі пропуску зазначеного строку з поважних причин цей строк за заявою особи, щодо якої винесено постанову, може бути поновлено органом (посадовою особою), правомочним розглядати скаргу[6].

Одним із прикладів, що доводять актуальність проблеми дорожнього руху може слугувати випадок з практики у справі н\п 2-а/490/252/2019 Справа № 490/7395/19 Центральний районний суд м. Миколаєва [7].

Наводимо обставини справи: Згідно постанови серії ЕАВ № 1387854 від 02.08.2019 року, ОСОБА_2 , керував автомобілем марки SKODA FABIA, номерний знак НОМЕР_1 , та, рухаючись по проспекту Жовтневому,119 у місті Миколаєві, перевищив встановлені обмеження руху більше як на 20 км\год, а саме 83 км\год , що зафіксовано natrucam 000759, чим порушив п.12.4 ПДР-порушення швидкості в населених пунктах не більше 50 км\год), та

скоїв правопорушення, передбачене ст.122 ч.1 КУпАП та застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу в сумі 255 грн.

У серпні 2019 року ОСОБА_2 звернувся до суду з адміністративним позовом до інспектора старшого лейтенанта поліції Хорунжого С.А. Управління патрульної поліції в Миколаївській області про скасування постанови серії ЕАВ № 1387854 від 02.08.2019 року про притягнення до адміністративної відповідальності за ч.1 ст.122 КУпАП. [7].

В обґрунтування позовних вимог ОСОБА_2 вказав наступне.

Вказаного адміністративного порушення не вчиняв. Окрім того, були порушені правові механізми щодо дотримання прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, передбачені ст. 268 КУпАП. Окрім того, відповідачем порушені вимоги ст.ст.278,279,280 КУпАП.

При цьому, на думку позивача, докази, одержані за допомогою пристрою, є неналежними та недопустимими, з мотивів незаконності використання цього засобу вимірювальної техніки.

При цьому, зазначено, що було встановлено за допомогою лазерного вимірювача швидкості порушення Правил дорожнього руху, а саме перевищення встановленого обмеження швидкості руху в населеному пункті на 33 км\год, чим порушені вимоги п.12.4 Правил Дорожнього руху України, відповідальність за яке передбачено ч.1 ст.122 КУпАП.

При розгляді справи про адміністративне правопорушення інспектором Хорунжим С.А. були роз'яснені права особі, яка притягується до адміністративної відповідальності, ознайомлено зі змістом постанови, та вручено копію документу.

Окрім того, наявність свідоцтва про перевірку є єдиним та достатнім документом, що підтверджує, що є вимірювальним приладом і його можна використовувати для фіксації перевищення швидкості.

Факт порушення Правил дорожнього руху зафіксований приладом та відеореєстратором.

Згідно зі статтею 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

За змістом статті 222 КУпАП органи Національної поліції розглядають справи про адміністративні правопорушення, зокрема, про порушення правил дорожнього руху, правил, що забезпечують безпеку руху транспорту, правил користування засобами транспорту.

Від імені органів Національної поліції розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право працівники органів і підрозділів Національної поліції, які мають спеціальні звання, відповідно до покладених на них повноважень.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 80, 81, 121-126, 127-1-129, частинами першою, другою, третьою і четвертою статті 130 і статтею 139 (коли правопорушення вчинено водієм) цього Кодексу, можуть також розглядатися за місцем обліку транспортних засобів або за місцем проживання порушників.

Притягнення особи до адміністративної відповідальності можливе лише за умови наявності юридичного складу адміністративного правопорушення, в тому числі,

встановлення вини особи у його вчиненні, яка підтверджена належними та допустимими доказами.

В даному випадку оскаржувана постанова не містить відомостей яким чином зафіксовано факт вчинення правопорушення : ані про технічний засіб, яким здійснено фото або відеозапис (якщо такий запис здійснювався), або іншими доказами, як то передбачено п. 3 ч. 3 ст. 283 КУпАП.

З урахуванням цього, при вирішенні даної справи суд виходить з принципу презумпції невинуватості особи, яка притягається до відповідальності.

Враховуючи викладене, а також зважаючи на відсутність доказів на підтвердження факту вчинення позивачем адміністративного правопорушення, суд приходить до висновку про недоведеність складу адміністративного правопорушення в діях позивача, а отже рішення відповідача слід вважати необґрунтованим.

Таким чином, враховуючи доводи позивача про відсутність в його діях порушень Правил, не спростування їх відповідачем, виходячи із принципу «поза розумним сумнівом», з огляду на все вищезазначене, суд дійшов висновку, що позовні вимоги підлягають задоволенню.

Відповідно до ч. 3. ст. 286 КАС України за наслідками розгляду справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності суд має право скасувати рішення суб'єкта владних повноважень і закрити справу про адміністративне правопорушення.

Таким чином, оскаржувана постанова про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі від 02/08/2019 року серії ЕАВ №1387854 про притягнення позивача до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 122 КУпАП підлягає скасуванню, а справа про адміністративне правопорушення закриттю.

На підставі наведеного та керуючись ст.ст. 122, 241-246, 255, 286 КАС України, ст. 293 КУпАП, суд вирішив: Позовні вимоги ОСОБА_2 - задовольнити [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що у даній справі суд встановив, що оскаржувана постанова про притягнення ОСОБА_2 до адміністративної відповідальності за перевищення швидкості не містить належних доказів та обґрунтувань, що ставить під сумнів правомірність дій відповідача. Відповідно до норм адміністративного законодавства, для притягнення особи до відповідальності необхідно довести наявність складу правопорушення, що в даному випадку не було здійснено. Суд акцентує увагу на відсутності відповідних відомостей про технічний засіб, за допомогою якого фіксувалося правопорушення, а також на невідповідності даних щодо часу та місця вчинення правопорушення. Наявність розбіжностей у документації, недостатня інформація про відеозаписи та технічні прилади, використані для фіксації порушення, свідчить про те, що доказова база відповідача є ненадійною та не може бути використана в суді. Отже, з огляду на всі наведені обставини, суд дійшов висновку про необхідність скасування постанови про притягнення до адміністративної відповідальності, оскільки відповідач не виконав покладеного на нього обов'язку щодо доказування правомірності своїх дій.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про дорожній рух» Редакція від 01.01.2024 № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>
2. Закон України "Про звернення громадян" Закон від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: https://kodeksy.com.ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_prapoporushennya.htm
4. Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini.htm
6. Львівська обласна прокуратура. URL: https://lviv.gp.gov.ua/ua/lvdovinf.html?_m=publications&_t=rec&id=209784
7. Рішення Центрального районного суду м. Миколаєва н\п 2-а/490/252/2019. Справа № 490/7395/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86934455>

Подолько А.Ю.,
здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ: ДОСВІД COVID-19

Впродовж останніх п'яти років Україна перебуває у постійній кризовій ситуації. Чинники виникнення кризових ситуацій були різними, проте в будь-якому випадку завдали тієї чи іншої шкоди громадянам та державі в цілому.

Разом з тим, слід віддати належне тому, що всесвітня пандемія мала й позитивну, наскільки це можна назвати, для нашої держави сторону. Так, одна із найбільших за часів незалежної України кризова ситуація стала чудовою підготовкою для публічних управлінців в контексті адміністрування в умовах кризи, що на наш погляд слід детально описати.

Перш ніж перейти безпосередньо до опису теми, слід оглянути понятійну складову.

Для початку аналізу публічного адміністрування важливо спершу розглянути його основні елементи. Поняття "публічний" походить від латинського слова "publicus", що означає суспільний, громадський або народний. У своєму латинсько-українському словнику мовознавець і перекладач Ю. Кобилянський перекладає слово "publicus" як народний, державний та громадський [1]. У словнику іншомовних слів "публічний" трактується як відкритий, загальнодоступний, суспільний [2, с. 560]. У "Новому тлумачному словнику української мови" цьому слову надано кілька визначень: (1) той, що відбувається привселюдно, в присутності публіки; (2) призначений для загального користування або відвідування; (3) стосується суспільства [3, с. 843].

Принцип публічного управління закріплено й у Конституції України, де зазначено, що народ здійснює владу як безпосередньо, так і через органи державної влади та місцевого самоврядування (ст. 5) [4]. Це означає, що громадяни самостійно обирають представників, які утворюють органи влади, передаючи їм певні функції управління. Влада виконує різноманітні функції, такі як управління, оборона, а також соціальні та економічні завдання, з обов'язковою спільною характеристикою – публічністю. Це вказує на те, що всі ці функції спрямовані на суспільство.

У наукових дослідженнях термін "публічне адміністрування" розглядається як у широкому, так і у вузькому сенсі. У вузькому розумінні це пов'язано з виконавчою владою і включає: (1) професійне виконання державними службовцями своїх завдань, спрямованих

на реалізацію урядових рішень; (2) дослідження, розробку та впровадження державної політики [5, с. 7].

У вузькому значенні публічне адміністрування охоплює професійну діяльність державних службовців та працівників у соціальній сфері, а також неурядових організацій та установ, які отримують фінансування з бюджету або через спонсорську підтримку. Вони функціонують на трьох рівнях управління — державному, регіональному та місцевому — забезпечуючи стабільне функціонування держави та займаючись розробкою, вивченням і впровадженням публічної політики.

У широкому розумінні публічне адміністрування включає діяльність усіх гілок влади: законодавчої, виконавчої та судової [6, с. 12]. Іноді поняття публічного адміністрування в широкому сенсі ототожнюють із публічним управлінням.

Повертаючись до теми роботи слід відмітити, що пандемія COVID-19 позначилася на всіх сферах життєдіяльності людської цивілізації, проявила слабкі сторони механізму управління розвитком соціально-економічних систем всіх ієрархічних рівнів: глобального, національного, регіонального, муніципального, організаційного та особистісного. Особливо гостро вона торкнулася муніципального управління, оскільки саме на місцевому рівні формується середовище функціонування людини, яке в умовах пандемії вимушено одержало певні економічні та соціальні обмеження.

Загалом, пандемія гостро продемонструвала ті проблеми на яких роками наголошували науковці у своїх дослідженнях. До проблем, які були притаманні публічному управлінню в Україні науковці відносили: — корумпованість; — наявність колізій та внутрішніх суперечливих елементів; — недосконале законодавче врегулювання; — кадрові кризи, брак компетенцій у службовців; — недостатній рівень прозорості та відкритості; — нечіткість розмежування політичної та адміністративної сфер; — недосконалість механізму політичного та адміністративного контролю.

Разом з тим, слід віддати належне тому, що українська держава в особі діючої влади активно та вправно здійснювала публічне адміністрування. В першу чергу відмітимо створення тимчасового нормативно-правового поля. Так, починаючи із перших днів пандемії, було оголошено надзвичайну ситуацію та прийнято ряд нормативно-правових актів, якими не лише вводились обмеження, але й створювались відповідні пільги для людей та підприємств. Яскравим прикладом є такі умови, як скасування нарахування штрафних санкцій за прострочення оплати комунальних платежів, визнання карантину форс-мажорної обставиною та звільнення підприємств за сплату орендної плати за користування нерухомим майном.

Окремо слід наголосити на переведення державної служби на дистанційну роботу. Так, це не повною мірою стосувалось об'єктів критичної інфраструктури, проте повною мірою відносилось до працівників органів державної влади. І варто відзначити, що запроваджені механізми стали в нагоді у 2022 році, коли росією було здійснено повномасштабне вторгнення, державні органи не могли припинити свою роботу, проте разом із тим перебування в адміністративних будівлях несло загрозу життю та здоров'ю посадовців.

Пандемія COVID-19 змусила держави переглянути традиційні підходи до управління і впровадити нові механізми для вирішення нагальних проблем. Одним із ключових аспектів ефективності публічного адміністрування стала здатність швидко адаптувати національні системи охорони здоров'я, економіки та соціальної політики до нових реалій. В умовах глобальної загрози уряди різних країн створили спеціальні кризові штаби, впровадили нові

регулюючі механізми та змінили процес прийняття рішень з акцентом на швидкість та гнучкість.

Ефективність адаптації багато в чому залежала від координації дій між різними рівнями влади – від національного до місцевого. В Україні, як і в багатьох інших країнах, саме місцеві органи самоврядування часто ставали ключовими у забезпеченні безпеки населення та реалізації заходів із запобігання поширенню вірусу. Децентралізовані механізми публічного адміністрування дозволяли більш ефективно розподіляти ресурси та оперативно реагувати на локальні виклики.

Одним із важливих факторів успіху публічного адміністрування в умовах пандемії стала цифровізація державних послуг та процесів. Пандемія підштовхнула багато держав до прискореного впровадження технологій, що дозволяли дистанційно надавати послуги, здійснювати контроль за поширенням вірусу та забезпечувати безперебійність адміністративних функцій.

Електронне урядування стало ключовим інструментом для взаємодії громадян із владою. В Україні через систему "Дія" стало можливим отримувати низку адміністративних послуг без необхідності відвідувати державні установи. Це дозволило знизити ризик зараження громадян та забезпечити безперервність адміністративних процесів навіть під час суворих карантинних заходів.

Цифрові технології також сприяли покращенню комунікації між владою та населенням. Оперативна інформація про поширення вірусу, рекомендації з дотримання карантинних заходів та новини про дії уряду стали доступними через офіційні веб-ресурси та мобільні додатки. Це значно підвищило ефективність управління кризою, адже своєчасне інформування населення є критичним для успішного виконання урядових заходів.

Висновок. Пандемія COVID-19 стала серйозним викликом для систем публічного адміністрування по всьому світу, висвітливши як сильні, так і слабкі сторони державних інституцій. Ефективне управління в умовах кризи залежить від швидкості адаптації, координації між різними рівнями влади, використання цифрових технологій та належної комунікації з населенням.

Для підвищення ефективності публічного адміністрування у майбутньому необхідно врахувати кілька ключових факторів: посилення підготовки до кризових ситуацій, розвиток інфраструктури охорони здоров'я, створення стратегічних запасів та підвищення прозорості дій влади. Лише так можна забезпечити стійкість державних інституцій та ефективне реагування на майбутні глобальні виклики.

Список використаних джерел:

1. Латинсько-український словар для середніх шкіл. уклад. Юліан Кобилянський. Відень, 1912.
2. Словник іншомовних слів. за ред. чл.-кор. АН УРСР О.С. Мельничука. К., 1974. 776 с.
3. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. 42000 слів. уклад.: В. Яременко, О. Сліпущо. К.: Аконіт, 2000. Т. 3 (О–Р). 927 с.
4. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Амосов О. Моделі публічного адміністрування (архетипова парадигма). Публічне управління: теорія та практика. 2013. Спец. вип. С. 6–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_spets

6. Амосов О.Ю. Публічне адміністрування: методологічний контекст [Текст]. Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу : зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгресу. Х.: Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2014. С. 12–13

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Галунько В.В.

Прянічніков П.,
здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УГОРЩИНІ, ПОРТУГАЛІЇ ТА В УКРАЇНІ

Управління міграційними процесами є важливим елементом державної політики в умовах глобалізації та міжнародної мобільності населення. Міграція впливає на економічну, соціальну та політичну сфери, тому ефективне публічне адміністрування цього процесу є критично важливим. В Угорщині, Португалії та Україні підходи до управління міграційними потоками суттєво відрізняються. Це обумовлено як історичними, так і соціально-економічними факторами, а також політичними реаліями кожної з країн.

Україна є країною походження, транзиту та частково прийому мігрантів. Основними викликами для України залишаються еміграція, зумовлена економічними факторами та збройним конфліктом на сході країни, а також інтенсивні міграційні потоки через кордон з ЄС. Важливою рисою української міграційної політики є необхідність вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО), кількість яких суттєво зросла після початку конфлікту в 2014 році.

Правове регулювання міграційних процесів в Україні ґрунтується на законах "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" і "Про громадянство України". Міграційна політика України активно адаптується до міжнародних стандартів, зокрема в рамках угод з ЄС, але залишається перед викликами у питаннях інтеграції мігрантів та трудових емігрантів.

Угорщина, з іншого боку, займає жорстку позицію щодо міграції, особливо після європейської міграційної кризи 2015 року. Основна увага приділяється захисту кордонів та боротьбі з нелегальною міграцією. Угорщина активно використовує бар'єри та огорожі для фізичного захисту кордонів, а уряд Віктора Орбана проводить політику, спрямовану на запобігання масовому припливу мігрантів, посилюючи законодавство та правоохоронні органи.

Ця політика заснована на внутрішньому законодавстві Угорщини, а також на європейських правилах, таких як Дублінська угода та законодавчі акти ЄС щодо управління кордонами і надання притулку. Варто зазначити, що політика Угорщини щодо мігрантів часто піддається критиці з боку Європейського Союзу за порушення прав людини та гуманітарні стандарти.

Португалія має ліберальну та інклюзивну міграційну політику. Уряд країни вбачає у мігрантах ресурс для подолання демографічної кризи та відновлення економіки. Португалія активно інтегрує мігрантів через створення програм соціальної підтримки, доступ до освіти та медицини, а також через спеціальні мовні курси. Великий акцент робиться на залученні

трудових мігрантів з колишніх колоній, таких як Ангола, Мозамбік та Бразилія.

Португальське законодавство щодо міграції спрямоване на підтримку інтеграційних процесів і відповідає міжнародним стандартам. Основою правової бази є Закон про імміграцію (2007), який передбачає процедури отримання дозволів на проживання, надання статусу біженця та легалізацію нелегальних мігрантів, що перебувають на території країни.

В Україні основну роль в управлінні міграційними процесами відіграє **Державна міграційна служба України (ДМС)**. Ця структура відповідає за контроль за перебуванням іноземців на території України, надання дозволів на тимчасове і постійне проживання, а також завдання статусу біженця. Крім того, ДМС співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація з міграції (МОМ), для впровадження стандартів управління міграційними процесами.

Угорщина, зважаючи на свою досить жорстку політику, делегує управління міграційними питаннями Міністерству внутрішніх справ, а також прикордонній службі та поліції. Після нелегальної міграційної кризи 2015 року було значно посилено контроль на кордонах, зокрема через створення спеціальних підрозділів для контролю мігрантів. Основні функції державного контролю міграцій здійснює **Національне управління у справах іноземців і притулку**.

Португалія має більш гнучку адміністративну систему управління міграційними процесами. Основний орган – **Служба з питань іноземців і кордонів (SEF)**, яка функціонує під Міністерством внутрішніх справ. SEF займається реєстрацією та інтеграцією мігрантів, а також контролем за їхнім правовим статусом. Важливу роль відіграють муніципалітети, які на місцевому рівні впроваджують програми підтримки мігрантів, що дозволяє більш ефективно вирішувати питання інтеграції.

В Україні відсутня чітко структурована державна політика щодо інтеграції мігрантів. Переважно увага зосереджена на внутрішньо переміщених особах та трудових мігрантах, тоді як мігранти з-за кордону стикаються з труднощами в доступі до ринку праці, соціальних послуг та житла. Недосконалість правового поля і нестача ресурсів обмежують можливості держави у цьому питанні.

Угорщина проводить політику мінімальної інтеграції, акцентуючи увагу на захисті національних інтересів. Інтеграційні програми для мігрантів практично відсутні, а уряд виступає проти прийому біженців і мігрантів на постійне проживання. Ця позиція викликає критику з боку міжнародних організацій і ЄС, оскільки відсутність інтеграції може призвести до соціальної напруженості та ізоляції держави в контексті міжнародних відносин.

Португалія вважається прикладом держави, яка активно впроваджує політику інтеграції мігрантів. В країні створено програми підтримки мігрантів, які охоплюють всі аспекти життя – від доступу до медицини та освіти до програм працевлаштування. Значна увага приділяється культурній адаптації мігрантів, що сприяє зменшенню соціальної ізоляції та конфліктів.

Найбільш помітною відмінністю в міграційній політиці цих трьох країн є баланс між безпекою та інтеграцією. Угорщина сфокусована на захисті кордонів і безпеці, в той час як Португалія робить ставку на інклюзивність і соціальну адаптацію. Україна, попри зусилля адаптації свого законодавства до міжнародних стандартів, ще не досягла достатньої ефективності в питаннях інтеграції мігрантів і вирішення проблем трудової міграції.

Спільними для всіх трьох країн є виклики, пов'язані з нелегальною міграцією та тиском на державні інституції через зростання міжнародної мобільності. Кожна з цих країн по-своєму намагається вирішувати ці проблеми, і відмінності в їхніх підходах є корисними

для розуміння ефективних практик. Україні варто звернути увагу на позитивний досвід Португалії в інтеграції мігрантів через розробку спеціалізованих програм. Також варто активізувати заходи щодо контролю за нелегальною міграцією, використовуючи кращі практики Угорщини, але водночас зберігаючи людяність і дотримання прав людини.

Міграційні процеси залишаються складною сферою для державного управління. Порівняльний аналіз показує, що Україна має розвивати як інфраструктуру для інтеграції мігрантів, так і систему контролю за міграційними потоками. Позитивний досвід Португалії може стати досить корисним прикладом для України в контексті соціальної підтримки, тоді як Угорщина демонструє важливість жорсткого контролю за кордонами та збереженню добробуту свого населення.

Рев'якіна А.Д.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

В умовах сьогодення важко уявити лікування без застосування лікарських засобів. Як один з наслідків, виникає необхідність врегулювання та управління питання обігу лікарських засобів.

Система охорони здоров'я, до якої входить і сфера обігу лікарських засобів, належить до соціальної сфери, тому за наявності соціальної спрямованості держав вона посідає одне з центральних місць у суспільстві. Провідна роль охорони здоров'я визначається тим, що здоров'я опосередковано впливає на економічний та соціальний добробут суспільства і є важливим чинником національної безпеки держави [1].

Створення системи публічного адміністрування у різних сферах суспільного життя є першочерговим завданням розвитку суспільства, спільної організації людей для досягнення певних завдань та реалізації намічених цілей у відповідних сферах та галузях їхньої діяльності. Не виключенням є і сфера обігу лікарських засобів в Україні, адміністрування якої здійснюється системою державних та недержавних органів, яким делеговано управлінські повноваження.

Публічне адміністрування сферою обігу лікарських засобів являє собою публічно-владну діяльність відповідних органів різних рівнів, предметом якої є обіг лікарських засобів тощо. Ця діяльність виражається у створенні, випуску, реалізації, експорті, імпорту, знищенні та утилізації лікарських засобів.

Розкриваючи сутність системи органів публічного адміністрування в сфері обігу лікарських засобів, не можна залишити поза увагою питання сутності публічного адміністрування, яке, на мою думку, є складовою частиною загального соціально-економічного розвитку країни і сформоване на тих же принципах, на яких побудована остання. Воно охоплює всі рівні адміністрування, включаючи загальнодержавне, регіональне та місцеве.

Термін «публічна адміністрація» вперше було використано в праві Європейського Союзу. Аналіз окремих нормативно-правових актів ЄС дозволяє зробити висновок, що у європейському праві існує два визначення поняття «публічна адміністрація»: у вузькому та у широкому сенсі.

Слід зазначити, що публічну владу в Україні здійснюють такі органи, як Верховна Рада України (парламент), Президент України (як владний інститут) та місцеві ради. Вони реалізують владу народу, що знаходить вираз у виборчих процесах. Органи та установи, що реалізують державну владу, наприклад органи виконавчої влади, суди тощо. Органи і установи, що реалізують місцеве самоврядування, наприклад виконавчі комітети місцевих рад, громадські об'єднання, органи самоорганізації населення тощо [2, с. 123].

Публічна адміністрація у сфері обігу лікарських засобів – це функціонально-організаційна сукупність суб'єктів адміністрування сфери обігу лікарських засобів, які наділені публічно-владними повноваженнями щодо реалізації публічних інтересів, метою яких є створення, виробництво та забезпечення якісними та ефективними лікарськими засобами.

Сьогодні публічні органи управління (публічна адміністрація) здійснюють різні функції щодо задоволення потреб людини та громадянина. Однією з цих функцій є публічне адміністрування сферою обігу лікарських засобів. Найважливішим для реалізації політики охорони здоров'я, в тому числі й у сфері обігу лікарських засобів, є людина. Відповідно, навколо людини та її інтересів (у нашому випадку в межах охорони і зміцнення здоров'я) здійснюється діяльність усієї системи обігу лікарських засобів [3, с. 11; 4, с. 171; 5, с. 828].

Особливість публічного адміністрування сферою обігу лікарських засобів зумовлена важливістю і продуманістю організацій, які від імені держави здійснюють адміністрування зазначеною сферою, а також масштабністю та значущістю рішень, які стосуються усіх верств населення.

Реформування системи публічного адміністрування у цій галузі потребує впровадження міжнародних стандартів, удосконалення законодавчої бази та посилення контролю за обігом ліків.

Важливою є адаптація найкращих світових практик до українських реалій, зокрема в частині боротьби з корупцією та підвищення прозорості процесів реєстрації та контролю лікарських засобів.

Особливо вагоме значення для публічного адміністрування сфери обігу лікарських засобів має чітке визначення суб'єктів, на яких покладено адміністрування зазначеною сферою.

В.Д. Бакуменко вважає, що «суб'єктом публічного адміністрування є система державної влади у вигляді спеціально утворених органів влади, що взаємодіють, між якими розподілені певні функції державного управління» [6, с. 13].

Відповідно, суб'єктом публічного адміністрування є сукупність органів публічної адміністрації, яка наділена державно-владними повноваженнями, що реалізуються у публічних інтересах через здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності, за допомогою принципів реалізації публічної адміністрації, з урахуванням відповідної галузевої приналежності.

Аналіз норм Конституції України, інших нормативних актів і повноважень органів публічної влади свідчить про те, що саме вони – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України – разом із громадянами та об'єднаннями громадян є суб'єктами формування державної політики загалом і у сфері обігу лікарських засобів зокрема.

Виходячи з вищевикладеного, публічне адміністрування в сфері обігу лікарських засобів, які входять до системи охорони здоров'я, є одним з найважливіших аспектів та відіграє провідну роль у формуванні економічного та соціального добробуту суспільства.

Ефективне публічне адміністрування у сфері обігу лікарських засобів суб'єктами, яким делеговано управлінські повноваження, є основою для забезпечення доступу населення до якісних та безпечних медичних препаратів.

Список використаних джерел:

1. Радиш Я. Державне управління охороною здоров'я в Україні : конституційно-правові засади. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2004. № 1. С. 165–168.
2. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : [навчальний посібник]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
3. Стрельченко О.Г. Суб'єкти публічного адміністрування сфери охорони здоров'я. *Юридичний часопис НАВС*. 2011. № 2. С. 11–16.
4. Стрельченко О.Г. Центральні органи виконавчої влади у сфері охорони здоров'я як суб'єкти публічного адміністрування. *Наука і правоохорона*. 2012. № 2. С. 171–177.
5. Курс адміністративного права України: підручник За заг. ред. Кузьменко О.В, Київ: «Юрінком Інтер», 2018. 904 с.
6. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики: Монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
7. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Рогаченко Б.А.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Публічно-правові спори у сфері мобілізації, особливо в умовах воєнного стану, набувають дедалі більшого значення для захисту прав громадян та забезпечення належного функціонування обороноздатності держави. Законодавче регулювання мобілізаційних процесів передбачає суворе дотримання визначених процедур, однак на практиці трапляються випадки їх порушення, що стає предметом судового розгляду.

В умовах воєнного стану особливо гостро постає питання порядку отримання військовозобов'язаними відстрочки від призову на військову службу за мобілізацією. З приводу цього питання виникають спори щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів ТЦК та СП, які підлягають розгляду у порядку адміністративного судочинства [1].

Перш за все, відповідно до положень пункту 9 Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року №154, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, зокрема здійснюють заходи щодо призову громадян на військову службу за призовом осіб офіцерського складу, на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, та на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період [6].

Згідно з пунктом 11 Положення №154 районні територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, крім функцій, зазначених у пункті 9 цього Положення оформляють для військовозобов'язаних, резервістів відстрочки від призову під час мобілізації та в особливий період і воєнний час, які надаються в установленому порядку, а також ведуть їх спеціальний облік [6].

Законодавець у ст. 23 Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” визначив вичерпний перелік осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період [5].

Так, відповідно до абзацу другого частини третьої статті 23 Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають, зокрема, здобувачі фахової передвищої та вищої освіти, асистенти-стажисти, аспіранти та докторанти, які навчаються за денною або дуальною формами здобуття освіти [5].

Відповідно до частини 11 статті 38 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», призовники, військовозобов'язані, резервісти в разі зміни їх сімейного стану, стану здоров'я, адреси місця проживання (перебування), освіти, місця роботи, посади зобов'язані особисто в семиденний строк повідомити про такі зміни відповідні органи, де вони перебувають на військовому обліку, у тому числі у випадках, визначених Кабінетом Міністрів України, через центри надання адміністративних послуг та інформаційно-телекомунікаційні системи [4].

Подібні положення відображено у пункті 23 Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487, яким визначено, що призовники і військовозобов'язані повинні особисто повідомляти у семиденний строк органам, в яких вони перебувають на військовому обліку, про зміну їх сімейного стану, стану здоров'я, адреси місця проживання (перебування), освіти, місця роботи і посади [7].

Таким чином, законодавець надає певному переліку осіб право на отримання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації, але це право не є безумовним і це право повинно бути реалізоване військовозобов'язаним шляхом вчинення ним активних дій з метою отримання такої відстрочки.

Щодо цих положень виникають численні спори публічно-правового характеру між військовозобов'язаними, призваними на військову службу під час мобілізації, та відповідними органами ТЦК та СП, у яких військовозобов'язані звертаються до суду з позовними заявами задля оскарження таких рішень.

Щодо застосування вищевказаних положень чинного законодавства у сфері мобілізації показовою є справа №280/6033/22. У цій справі позивач звернувся до суду з адміністративним позовом до територіального органу ТЦК та СП у якому просив визнати протиправними та скасувати пункт наказ про призов та направлення його для проходження військової служби під час мобілізації. Також позивач просив зобов'язати уповноважену службу/посадову особу видати наказ, яким виключити його зі списків особового складу військової частини [2].

На обґрунтування позову позивачем зазначено, що наказ про його призов для проходження військової служби є протиправним та таким, що підлягає скасуванню, оскільки станом на дату його видання позивач не підлягав призову на військову службу під час мобілізації на особливий період відповідно до абзацу 2 частини третьої статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» як здобувач фахової передвищої освіти [2].

Рішенням Запорізького окружного адміністративного суду від 17 квітня 2023 року адміністративний позов задоволено повністю [2].

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з того, що станом на дату прийняття оскаржуваного наказу позивач мав статус здобувача фахової передвищої освіти, а тому мав право на одержання відстрочки від призову на військову службу за мобілізацією відповідно до частини третьої статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». При цьому суд першої інстанції відзначив, що обов'язок перевірки наявності підстав для відстрочки від призову під час мобілізації на військову службу покладено на відповідні районні територіальні центри комплектування та соціальної підтримки [2].

Постановою Третього апеляційного адміністративного суду від 02 серпня 2023 року рішення Запорізького окружного адміністративного суду від 17 квітня 2023 року скасовано та прийнято нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено [2].

Позивач подав касаційну скаргу на постанову суду апеляційної інстанції посиляючись на порушення судом апеляційної інстанції норм матеріального права, просив скасувати судові рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі рішення суду першої інстанції [2].

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у своїй постанові від 18 січня 2024 року зазначив, що громадяни мають обов'язок з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки) або у строки, визначені командирами військових частин. Це також стосується військовозобов'язаних, резервістів Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, які повинні з'явитися на виклики керівників відповідних органів [2].

Верховний Суд зазначає, що метою ведення районними територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки спеціального обліку військовозобов'язаних, резервістів, які мають право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, на останніх покладено обов'язок із своєчасного повідомлення органу, в якому вони перебувають на військовому обліку, про зміну їх сімейного стану, стану здоров'я, адреси місця проживання (перебування), освіти, місця роботи і посади [2].

Отже, право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, особливого періоду, кореспондує з обов'язком військовозобов'язаного дотримуватися правил військового обліку, зокрема щодо своєчасного повідомлення органу про зміну рівня освіти.

В той же час, доказів звернення до відповідного органу щодо внесення змін до облікових даних у зв'язку із зарахуванням на денну форму навчання з наданням підтверджуючих документів, позивач до суду не надав [2].

З приводу аргументів позивача про наявність у закладу освіти обов'язку повідомити відповідний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки про зміни у даних військовозобов'язаного, якого прийнято на навчання до цього закладу освіти, Суд зазначає, що в спірному випадку такі не можуть свідчити про обізнаність ТЦК та СП на час видання спірного наказу про наявність у позивача статусу здобувача фахової передвищої освіти та права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, оскільки підтверджуючих документів виконання закладом освіти такого обов'язку матеріали справи не містять. Крім того, ці аргументи не спростовують наявність у позивача обов'язку надати

відповідні документи щодо зміни його рівня освіти до органу, в якому він перебуває на військовому обліку, у встановлений строк [2].

Підсумовуючи Суд вказує, що відсутність в матеріалах справи відомостей про те, що позивач повідомляв відповідача про обставини, які надають йому право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, дозволяють дійти висновку, що позивач можливістю реалізації права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації та оформлення його у відповідний спосіб не скористався [2].

Отже Верховний Суд доходить висновку, що наказ про призов позивача та направлення його для проходження військової служби під час мобілізації, в особливий період, прийнято правомірно та підстави для його скасування відсутні [2].

Такої ж правової позиції дотримується Верховний Суд у складі Касаційного адміністративного суду у своїй постанові від 9 листопада 2023 року у справі № 560/8238/22 [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що сама наявність у особи підстав для відстрочки не дорівнює звільненню особи від обов'язку проходження військової служби, а лише надає право на відстрочку від призову. Це право, у свою чергу має бути реалізоване шляхом вчинення військовозобов'язаним активних дій та оформлено у відповідний спосіб уповноваженим органом (зокрема, районним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки). При цьому реалізація такого права може бути здійснена лише до моменту набуття ним статусу військовослужбовця.

Така правова позиція Верховного Суду ще раз підкреслює важливість своєчасного повідомлення ТЦК та СП про наявність підстав для відстрочки, та дотримання встановленого законом порядку такого повідомлення, оскільки, як вбачається з аналізу практики Верховного Суду, успішне оскарження рішень ТЦК чи військової частини щодо призову на військову службу після набуття статусу особою військовослужбовця є неможливим.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 07 березня 2024 року у справі № 520/26066/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117514484>
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18 січня 2024 року у справі №280/6033/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116396934>
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 9 листопада 2023 року у справі № 560/8238/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114805026>.
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#n420>
6. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text>
7. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text>

Салівон О.С.,
здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВОЛОНТЕРІВ

Вступ. В умовах повномасштабної збройної агресії РФ важко недооцінити внесок, який робить волонтерський рух у всіх формах його прояву для допомоги Силам Оборони України, органам державного і військового управління а також цивільному населенню.

Актуальність. Незважаючи на наявність законодавчого регулювання волонтерської діяльності існує ряд проблем щодо саме ефективної організації діяльності волонтерів та волонтерських організацій та їх якісної взаємодії з публічними та приватними суб'єктами.

Наукові методи. За допомогою методів теоретичного узагальнення і порівняння (аналіз і синтез, індукція і дедукція) було досліджено теоретичні та організаційні аспекти проблеми. На основі цього було окреслено шляхи можливих законодавчих змін для удосконалення правового регулювання досліджуваного предмету.

В Україні існує давня традиція суспільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього. Осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, доброчинцями, добровольцями тощо. Волонтерську діяльність в Україні було офіційно визнано постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг»^[7]. 2011 року Верховна Рада ухвалила закон «Про волонтерську діяльність»¹, і ця постанова втратила чинність.

Перший потужний сплеск волонтерства в Україні був пов'язаний із *чемпіонатом Європи з футболу 2012 року*.

(1) Відповідно, що волонтерська діяльність до 2014 року не розглядалась як один з дієвих механізмів щодо забезпечення оборони України, і мала на меті просвітництво, підвищення культурного і освітнього рівня, допомогу малозахищеним верствам населення тощо. У практичній площині найбільш активно це реалізовувалось шляхом надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах (інвалідність, безпритульність, малозабезпеченість, наслідки стихійного лиха тощо).

Наступний сплеск, спричинений подіями *Євромайдану та війною на сході України*, (1) В 2015 році волонтерський рух став широким і потужним підґрунтям для забезпечення оборони України зокрема з огляду на ряд проблем в організації та забезпеченні сил оборони України всіма необхідними матеріально-технічними засобами. Проведення АТО в Україні зумовило доповнення Закону України «Про волонтерську діяльність» нормою, яка передбачає, що волонтерська діяльність здійснюється, зокрема за таким напрямком, як надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану та проведення АТО (2)

Того ж 2015 року законодавцем, реагуючи на актуальні виклики сьогодення, були додатково врегульовано ряд вагомих практичних аспектів щодо правового статусу та соціального захисту волонтерів Постановою КМУ від 05 серпня 2015 року № 556 "Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності" і Постановою КМУ від 19 серпня 2015 року № 604 "Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера

внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій та збройного конфлікту"

В юриспруденції, соціології, історичній науці волонтерство неодноразово досліджувалося вітчизняними науковцями з різних точок зору та у різних контекстах. Проте, волонтерський рух наразі є практичним і прикладним адже має відповідати викликам сьогодення якнайшвидше. Так, саме завдячуючи допомозі волонтерів і волонтерських організацій на фронт силам оборони постачається найсучасніше безпілотне літальне озброєння та засоби захисту від аналогічного ворожого озброєння а також найсучасніші засоби тактичної медицини.

У той же час, проблемою є те, що волонтери та волонтерські організації які допомагають Силам Оборони України по суті дублюють функції державних органів. Тому, очевидно, що при внесенні змін в законодавство щодо розширення прав волонтерів можливий певний пасивний спротив з боку державних органів та їх службових та посадових осіб.

З огляду на розвинутість сучасних комунікаційних технологій, мережі Інтернет та публічність волонтерського руху в даний час можна виокремити значну кількість проблем, з якими стикаються волонтери та волонтерські організації і які потребують законодавчого врегулювання.

Першою вагомою проблемою є те, що з початком повномасштабного вторгнення РФ в суспільстві значно виросла престижність статусу волонтера а також з'явилися можливості для зловживання даним статусом. Суворих законодавчих обмежень до осіб, які можуть бути волонтерами не встановлено. Відповідно до ст 7. ЗУ «Про волонтерську діяльність» Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними»(2). Існують непоодинокі випадки привласнення грошових коштів та інших об'єктів особами, які прикриваються статусом волонтера. Серед можливих шляхів вирішення можна виділити посилення кримінальної відповідальності за подібні шахрайські дії, введення як обтяжуючої обставини при вчиненні злочину вчинення такого злочину шляхом зловживання статусом волонтера, законодавче закріплення пріоритетності в розслідуванні подібних злочинів з огляду на велику суспільну небезпеку, створення системи дієвого громадського контролю за діяльністю волонтерів, зробити механізм реєстрації волонтерських організацій більш простим але організованим

Другою вагомою проблемою вбачається правове регулювання у розрізі забезпечення безпеки волонтерів, надання їм практичних пільг та привілеїв в той же час контролюючи відсутність зловживань. Так, існують непоодинокі випадки виїзду волонтерами за кордон через систему «Шлях», був сформований тіньовий ринок подібних послуг. З іншого боку волонтери не мають права на відстрочку від мобілізації. Також волонтери не мають права на травматичну і вогнепальну зброю, хоча деякі з них перевозять значні грошові кошти та значні матеріальні цінності а також перебувають у районах «сірої» зони, де можуть зустрітися з ворожими підрозділами або поодинокими окупантами. Також варто зазначити що зайняття волонтерською діяльністю наразі не є підставою для поновлення строків у цивільному судочинстві, що обмежує діяльність волонтерів. Не існує спрощеної системи оподаткування для волонтерських організацій та дієвої системи контролю за фінансовою складовою діяльності волонтерських організацій. Серед можливих шляхів

вирішення можна виділити посилення кримінальної відповідальності за злочини, вчинені проти волонтерів, розширення прав та соціальних і безпекових гарантій, створення системи дієвого громадського контролю за діяльністю волонтерів, реформування податкового та цивільно-процесуального законодавства.

Висновки У ході дослідження встановлено що прийнятий базовий закон 2011 року (1) з 2022 року зазнав лише точкових змін, але, найголовніше, був прийнятий для правового регулювання волонтерської діяльності у соціальній сфері і неодноразово піддавався критиці(3). У той же час з 2022 року після повномасштабного вторгнення РФ волонтерський рух показав себе як надзвичайно ефективний і дієвий механізм. Проте законодавча неврегульованість ряду важливих проблем, щодо правового статусу волонтерських організацій які було оглянуто і класифіковано, призвела до того що в 2024 році спостерігається зниження ефективності діяльності таких організацій. Визначено що така неврегульованість, в свою чергу впливає прямо і опосередковано але, безумовно значним чином на зниження обороноздатності нашої держави і отже критично потребує дієвих і ефективних а не точкових і фрагментарних змін у законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Лях Т.Л. Напрямки соціально-педагогічної діяльності студентських волонтерських груп [Архівовано 16 грудня 2014 у Wayback Machine.] // Соціальна робота і сучасність: теорія та практика. С. 332-333.
2. Закон України «Про волонтерську діяльність». *Верховна Рада України*. Архів оригіналу за 01.06.2016. Процитовано 21.06.2016. (Прийнятий 19.04.2011, набув чинності 15.05.2011).
3. Аналіз закону України «Про волонтерську діяльність». Громадська частина Координаційної ради з питань розвитку громадянського суспільства при Президентові України. Архів оригіналу за 06.03.2016. Процитовано 19.05.2014.

Стрелець В.Ю.,

*здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ У СЕКТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАГІСТРАТУРИ

Публічно-правовий спір у сфері магістратури виникає між фізичними особами (студентами, викладачами, адміністрацією закладу освіти) та державними органами або установами, що забезпечують освітній процес. Такий спір відображає конфлікт інтересів, пов'язаний з адміністративно-правовими відносинами в галузі освіти.[2]

Основні нормативні акти, що регулюють освітній процес у магістратурі, включають Закон України «Про вищу освіту», постанови Кабінету Міністрів України, а також внутрішні положення університетів. Ці акти встановлюють права та обов'язки студентів, викладачів та адміністрації [1].

Спори щодо вступу до магістратури: можливі конфлікти з приводу справедливості вступної кампанії та результатів тестування.

Спори щодо академічного процесу: оцінювання знань, виконання навчальних програм, дисциплінарні стягнення тощо.

Фінансові спори: питання оплати за навчання, розподілу стипендій та компенсаційних виплат.

Публічно-правові спори у секторі магістратури зазвичай вирішуються через адміністративне провадження (звернення до органів управління освітою) або через судові інстанції (адміністративні суди). Судова практика з цього питання вказує на складність тлумачення освітнього законодавства та необхідність врахування міжнародних освітніх стандартів [4].

Спори у цій галузі допомагають вдосконалювати правове регулювання освітніх відносин, виявляючи прогалини в законодавстві та адміністративній практиці. Це сприяє підвищенню якості освіти та забезпеченню прав студентів і викладачів[5].

Рішення Європейського суду з прав людини у справах, що стосуються освіти, стають орієнтирами для української правової системи, оскільки впроваджують стандарти захисту прав на освіту та рівний доступ до освітніх послуг [3].

Таким чином, публічно-правові спори у секторі магістратури мають важливе значення для захисту прав студентів і розвитку освітньої системи. Вони сприяють кращому розумінню та впровадженню правових норм, що регулюють навчальний процес, забезпечують якість освіти та формують прозорі правила для всіх учасників.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про вищу освіту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Постанови Кабінету Міністрів України щодо регулювання освітнього процесу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas>
4. Порядок організації та проведення вступних випробувань на програми магістратури. Наказ МОН України. URL: <https://mon.gov.ua>
5. Судова практика щодо вирішення адміністративних спорів у сфері освіти. База даних судових рішень України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>

Сусак Н.Є.,

*здобувач вищої освіти, Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вступ. Екологічна безпека є одним із ключових елементів національної безпеки України. Зважаючи на географічне положення, промисловий потенціал та аграрну спрямованість економіки, питання охорони навколишнього природного середовища набувають особливої актуальності. Публічне адміністрування відіграє вирішальну роль у формуванні та реалізації екологічної політики, забезпечуючи сталий розвиток та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Метою даної роботи є аналіз актуальних аспектів публічного адміністрування екологічної безпеки в Україні, виявлення проблем та пропозиція шляхів їх вирішення на основі чинного законодавства України.

Конституція України закріплює право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (стаття 50) [1]. Це

фундаментальне положення визначає пріоритет екологічних прав у системі національного законодавства та зобов'язує державу забезпечувати їх реалізацію. Серед основних законів у сфері екології варто відзначити Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року № 1264-XII [2], який встановлює правові, економічні та соціальні основи охорони довкілля. Він регулює діяльність у сфері використання природних ресурсів, визначає права та обов'язки громадян і суб'єктів господарювання. Також важливим є Закон України "Про екологічну мережу України" від 24 червня 2004 року № 1864-IV [3], який регулює питання створення, збереження та розвитку екологічної мережі як частини загальноєвропейської екологічної мережі. Закон України "Про стратегічну екологічну оцінку" від 20 березня 2018 року № 2354-VIII [4] запроваджує процедуру оцінки впливу стратегічних документів на довкілля.

Україна є учасником багатьох міжнародних договорів та конвенцій у сфері екології, зокрема Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) [5], а також Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Паризької угоди [6], які зобов'язують державу до зменшення викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату.

Структура органів публічного адміністрування екологічної безпеки в Україні включає центральні органи виконавчої влади, такі як Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, яке є головним органом, що формує та реалізує державну політику у сфері екології та природних ресурсів [7], та Державну екологічну інспекцію України, яка здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства [8]. Інші органи, як-от Державне агентство лісових ресурсів України, відповідають за управління та охорону лісів, а Державне агентство водних ресурсів України здійснює управління водними ресурсами та контролює їх використання. Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у реалізації екологічної політики на місцевому рівні. Вони розробляють та впроваджують місцеві екологічні програми, контролюють використання природних ресурсів та здійснюють моніторинг стану довкілля.

Проблеми публічного адміністрування екологічної безпеки в Україні є багатогранними. Інституційні проблеми включають розпорошеність повноважень між різними органами влади, що призводить до неузгодженості дій та дублювання функцій, а також недостатню координацію між центральними та місцевими органами влади у сфері екології. Фінансові проблеми полягають в обмеженому фінансуванні екологічних програм та проєктів, причому екологічний фонд часто використовується не за призначенням, а також у відсутності стимулів для бізнесу до впровадження екологічно чистих технологій. Законодавчі проблеми включають недосконалість законодавства, наявність суперечностей та прогалин, наприклад, недостатнє регулювання у сфері поводження з відходами, а також слабку імплементацію міжнародних зобов'язань у національне законодавство. Соціальні проблеми відображають низький рівень екологічної свідомості населення та бізнесу і недостатню участь громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень.

Шляхи вдосконалення публічного адміністрування екологічної безпеки включають інституційне зміцнення шляхом реформування системи органів публічного адміністрування з метою чіткого розподілу повноважень та відповідальності, а також створення єдиного координаційного центру, який би забезпечував узгодженість дій між різними органами влади. Законодавче вдосконалення передбачає гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [9], прийняття нових законів та внесення змін до чинних, зокрема, у сфері поводження з відходами, охорони атмосферного повітря та водних ресурсів. Фінансові механізми

включають запровадження екологічного податку та його цільове використання для фінансування природоохоронних заходів, а також створення стимулів для бізнесу, таких як податкові пільги для підприємств, що впроваджують екологічно чисті технології.

Залучення громадськості та підвищення екологічної свідомості є важливим напрямком, що передбачає розвиток екологічної освіти на всіх рівнях: від дошкільного до вищого, підтримку громадських екологічних організацій, забезпечення їх участі у процесі прийняття рішень, а також проведення інформаційних кампаній щодо важливості збереження довкілля. Міжнародне співробітництво має бути активізоване шляхом співпраці з міжнародними організаціями та фондами для отримання технічної та фінансової допомоги, участі у міжнародних проектах та програмах, спрямованих на збереження біорізноманіття та боротьбу зі зміною клімату.

Приклади успішних практик включають впровадження системи оцінки впливу на довкілля (ОВД) з прийняттям Закону України "Про оцінку впливу на довкілля", що запроваджує європейську модель ОВД з широким залученням громадськості та прозорістю процедур [4]. Розвиток відновлюваної енергетики в Україні, зокрема сонячної та вітрової, сприяє зменшенню викидів парникових газів та відповідає міжнародним зобов'язанням [10]. У деяких регіонах впроваджуються сучасні системи сортування та переробки відходів, що зменшує навантаження на полігони та покращує екологічну ситуацію.

Висновки. Публічне адміністрування екологічної безпеки в Україні перебуває на етапі трансформації. Незважаючи на наявні проблеми, держава робить кроки у напрямку вдосконалення законодавства, реформування інституцій та залучення громадськості. Для досягнення сталого розвитку необхідно продовжувати гармонізацію з європейськими стандартами, зміцнювати інституційну спроможність та підвищувати екологічну свідомість суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року № 1264-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
3. Закон України "Про екологічну мережу України" від 24 червня 2004 року № 1864-IV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>
4. Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>
5. Орхуська конвенція (Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015
6. Паризька угода від 12 грудня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61
7. Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 614. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-п>
8. Положення про Державну екологічну інспекцію України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 року № 275. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п>

9. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

10. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2021 року № 883. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/883-2021-п>

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Галунько В.В.

Фідик А.О.,

здобувач вищої освіти, юридичний факультет

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В ФРН, ІСПАНІЇ ТА УКРАЇНІ

Мовна політика є важливим аспектом державного управління, яка допомагає забезпечувати соціальну гармонію, захищати мовні права меншин, сприяти інтеграції та підтримці національної ідентичності. Дослідження особливостей публічного адміністрування мовної політики в Федеративній Республіці Німеччина, Іспанії та Україні дозволяє зрозуміти різні підходи до вирішення мовних питань, зокрема забезпечення мовних прав національних меншин, збереження мовної ідентичності та інтеграції різних мовних груп у суспільство.

ФРН є федеративною державою, де значна частина повноважень у сфері мовної політики делегується землям. Мовна політика є важливою частиною публічного адміністрування в Німеччині, особливо у багатокультурних регіонах, таких як Берлін. Земля Берлін має свої законодавчі та виконавчі механізми для реалізації мовної політики, що враховують специфіку регіону, його багатокультурність і роль у міжнародних відносинах. Вона включає правове регулювання використання мов у державних установах, освітніх закладах і громадській діяльності. Земля Берлін є унікальним прикладом, оскільки тут діє комплексна система управління, яка охоплює підтримку німецької мови як державної, а також забезпечення прав мовних меншин, таких як турки, поляки, араби тощо.

Незважаючи на те, що в більшості країн ЄС державна мова закріплена конституційно, в Німеччині офіційний статус німецької мови досі не має чіткого закріплення. Дане питання викликає активні дискусії. Хоча більшість країн ЄС вже мають таку норму, Німеччина досі відсутня в цьому списку. Ініціатори змін аргументують необхідність такого кроку для зміцнення національної ідентичності. Проте, опоненти побоюються, що це може обмежити права мовних меншин і вважають пропозицію популістською. Вони пропонують зосередитися на конкретних заходах підтримки німецької мови, а не на формальних закріпленнях [1].

Водночас Землі мають право самостійно вирішувати питання, пов'язані з підтримкою мов меншин і багатомовністю. Це забезпечує гнучкість у реалізації мовної політики в залежності від регіональних особливостей. У Берліні створено декілька програм для підтримки німецької мови серед мігрантів, таких як інтеграційні курси, що регулюються ст. 43 Закону про імміграцію, який передбачає обов'язкове вивчення німецької мови для новоприбулих. Одним з таких інструментів є програма «Sprachförderung», що фінансується як на федеральному, так і на місцевому рівнях [7].

Земля Берлін приділяє велику увагу збереженню та поширенню німецької мови, що закріплено в законодавстві. Важливу роль у цьому процесі відіграє Закон про адміністративні процедури, згідно з яким усі державні документи та офіційне листування повинні вестися німецькою мовою. У державних установах Берліна використовуються спеціальні програми для покращення володіння німецькою мовою серед держслужбовців, особливо тих, хто працює з мігрантами. Місцеві адміністрації повинні забезпечувати доступ до мовних курсів для людей, які недостатньо володіють німецькою мовою, для їхньої успішної інтеграції в суспільство.

Берлін є багатокультурним містом з великою кількістю національних меншин. Мовна політика Берліна спрямована на збереження мовної різноманітності та забезпечення прав меншин на використання їх рідної мови у певних сферах, таких як освіта та культура. Це відповідає положенням Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (ст. 7), яку Німеччина ратифікувала, що передбачає заходи щодо збереження та розвитку мов етнічних меншин. Кожен учень у школах має право на вивчення німецької мови як основної, незалежно від свого походження, а також має можливість вивчати інші мови (турецька, польська та арабська тощо).

Основними викликами для публічного адміністрування мовної політики в Берліні є багатомовність і швидка інтеграція великої кількості мігрантів. Мовна політика повинна враховувати різноманіття мовних спільнот, забезпечуючи водночас збереження ролі німецької мови як державної. Мовна політика Землі Берлін є прикладом складної системи, що спрямована на підтримку німецької мови як державної, а також на інтеграцію національних меншин через підтримку багатомовності. Законодавство Німеччини та міжнародні угоди забезпечують правову основу для цієї політики, яка постійно адаптується до змін у соціальній та демографічній структурі міста.

Іспанія є багатомовною країною з кількома офіційними мовами на регіональному рівні (каталонська, баскська, галісійська тощо). Стаття 3 Конституції проголошує, що іспанська мова є офіційною мовою держави, але також зазначає, що регіональні мови можуть бути офіційними в автономних спільнотах. Це сприяє розвитку мовної політики, яка враховує специфіку кожного регіону. У Каталонії каталонська мова має статус основної, що регулюється законом про мовну нормалізацію. Цей закон, хоча й сприяє розвиткові каталонської, також обмежує права іспаномовних громадян, що посилює напруженість між Каталонією та центральною владою. [5].

Публічне адміністрування в Іспанії зобов'язане забезпечувати використання офіційних мов у всіх державних установах. Закон про мовну політику 1983 вимагає, щоб всі адміністративні документи були доступні як іспанською, так і регіональними мовами. Цей закон підкреслює важливість забезпечення мовних прав громадян у їхньому щоденному житті. Освітня система в Іспанії також підпорядковується мовній політиці. В автономних спільнотах навчання може проводитися як іспанською, так і регіональними мовами. Наприклад, у Каталонії закони про освіту передбачають навчання на каталонській мові, що закріплено в ст. 20 Закону про освіту [4].

Основними викликами мовної політики в Іспанії є інтеграція мігрантів і забезпечення рівних мовних прав для всіх груп населення. Хоча законодавство підтримує багатомовність, на практиці існують труднощі з реалізацією цих політик. Перспективи розвитку мовної політики в Іспанії можуть включати посилення інтеграційних програм та розвиток освітніх ініціатив, які сприяють вивченню регіональних мов.

Мовна політика є одним із ключових елементів державної стратегії в Україні. Регулювання державної мови і мов національних меншин здійснюється через законодавчі

акти, що охоплюють різні публічні сфери: освіту, судочинство, медіа, адміністративні послуги. Особливо гостро ця проблема постала під час російської агресії, коли мовне питання стало елементом суспільного поділу. Публічне адміністрування мовної політики в Україні має велике значення для забезпечення стабільності, національної ідентичності та єдності держави. Українська мовна політика регулюється низкою законодавчих актів, спрямованих на підтримку української мови як державної, а також на захист прав національних меншин. Важливою складовою мовної політики є її впровадження на всіх рівнях публічної адміністрації, що має забезпечити належне функціонування української мови в державних установах, освіті, медіа та інших сферах.

Конституція України є основним документом, що регулює питання мовної політики. Стаття 10 Конституції України визначає, що «державною мовою в Україні є українська мова», при цьому гарантуються права національних меншин на використання їхніх мов. Публічна адміністрація здійснює заходи щодо забезпечення реалізації цієї норми на практиці через ухвалення спеціалізованих законів та підзаконних актів [6].

Основним законодавчим актом, що регулює мовну політику, є Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Закон визначає порядок використання української мови в усіх сферах суспільного життя, включно з публічною адміністрацією, освітою, культурою, медіа та бізнесом. Стаття 6 цього закону передбачає, що всі органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані використовувати українську мову під час здійснення своїх повноважень [2].

Освіта є однією з ключових сфер, де реалізується мовна політика. Стаття 7 Закону України «Про освіту» гарантує, що мовою навчання у державних і комунальних закладах освіти є українська, проте національним меншинам надається можливість навчатися рідною мовою поряд з державною. Адміністрація освітніх установ відповідає за впровадження цих норм і забезпечення високого рівня володіння українською мовою серед учнів [3].

Мовна політика в Україні стикається з певними викликами, зокрема у південних і східних регіонах країни, де значна частина населення спілкується російською мовою. Для подолання цих викликів уряд впроваджує програми популяризації української мови, зокрема через медіа та культурні заходи. Стаття 25 Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» зобов'язує публічні медіа поширювати інформацію українською мовою [2].

Україна стикається з кількома викликами щодо мовної політики, особливо в контексті російськомовного населення. В деяких регіонах впровадження української мови в публічну сферу зустрічає спротив. За даними досліджень, мовне питання залишається роз'єднуючим фактором у суспільстві, особливо після початку російської агресії. Важливо забезпечити баланс між захистом державної мови та правами меншин, щоб уникнути конфліктів і дискримінації за мовною ознакою.

Порівнюючи мовні політики Німеччини, Іспанії та України, можна побачити різні підходи до вирішення питань мовної ідентичності та прав національних меншин. Німеччина, хоча й формально не закріпила державного статусу німецької мови, активно підтримує її через інтеграційні програми та регіональні ініціативи, особливо в багатокультурному Берліні. Іспанія відрізняється наданням регіонам значної мовної автономії, що, однак, інколи призводить до внутрішніх конфліктів. Україна ж зосереджена на зміцненні позицій української мови на всій території країни.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк З. В. Особливості мовної політики Німеччини: минуле та сьогодення. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. № 2 (69). С. 68-72
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Канавець М. В. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної мовної політики. *Держава та регіони. Серія: державне управління*. 2017. № 2 (58). С. 54-58
5. Ковтун М.С., Вознюк М.В., Бровченко В.М. Порівняльно-правовий аналіз регулювання використання мов в Україні та країнах Європи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. №80. С. 483-487
6. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Bade K. J., Oltmer J.: Normalfall Migration. Bundeszentrale für Politische Bildung. 2004. S. 127–132

Халабузар Е.В.,
здобувач вищої освіти, юридичний факультет
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕНАДАННЯ АБО НЕНАЛЕЖНОГО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

У сучасних умовах глобального повномасштабного вторгнення росії на території України безпека пацієнтів є особливо вразливою. За Конституцією України кожному громадянину, в умовах воєнного стану, гарантується право на охорону здоров'я, медичне страхування та медичну допомогу, яка надається безоплатно в комунальних закладах охорони здоров'я. Відповідно до Конституції, ключовими цінностями є життя, здоров'я, недоторканність, честь та гідність.

Пreamбула Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" свідчить, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Відповідальними перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України є суспільство і держава, які гарантують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, поліпшення умов праці, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя [1].

Організація та забезпечення надання екстреної медичної допомоги громадянам та іншим особам здійснюються відповідно до Закону України "Про екстрену медичну допомогу" (ст. 37 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я").

Медичні працівники зобов'язані надавати необхідну медичну допомогу та послуги невідкладно у разі виникнення невідкладного стану людини. Відповідно до термінологічного словника, послугою є «дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому» [8].

Медична послуга, у свою чергу, є послідовно визначеними діями або комплексом дій суб'єкта господарювання у сфері охорони здоров'я, спрямовані на профілактику,

діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєнням і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами, які мають самостійне значення і використовуються як основа планування їх обсягу та вартості [4].

Отже, медична послуга – це сукупність усіх, достатніх, добросовісних, доцільних професійних дій медичного працівника (виконавця), спрямованих на задоволення потреб пацієнта (замовника, споживача послуг). Кожний громадянин України має право на охорону здоров'я та медичну допомогу (стаття 49 Конституції України), що передбачає, зокрема:

- кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій і закладу охорони здоров'я;
- достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь;
- відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди;
- оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я [6].

Відповідно до пункту 3 Порядку контролю якості медичної допомоги, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 28 вересня 2012 року № 752, якість медичної допомоги – надання медичної допомоги та проведення інших заходів щодо організації надання закладами охорони здоров'я медичної допомоги відповідно до стандартів у сфері охорони здоров'я. Оцінка якості медичної допомоги – визначення відповідності наданої медичної допомоги встановленим стандартам у сфері охорони здоров'я [7].

Ненадання або неналежне надання медичної допомоги може мати своїм наслідком каліцтво, інше пошкодження здоров'я, заподіяння майнової чи моральної шкоди, в результаті чого в дію вступає механізм делікту. Пацієнт як отримувач медичної послуги має право на безоплатне усунення недоліків, пропорційне зменшення ціни наданої послуги, повне відшкодування матеріального і морального збитку, а виконавець медичних послуг (медичний заклад, в якому працює лікар, або сам лікар, якщо він здійснює підприємницьку діяльність) зобов'язаний відшкодувати шкоду, заподіяну пацієнтові внаслідок неправомірних рішень, дій чи бездіяльності.

Винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть: цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством (Ст. 80 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я"). При цьому, слід зазначити, що згідно з частиною третьою статті 34 цього Закону лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму [1].

Відповідно до статті 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [5].

До адміністративних правопорушень у галузі охорони здоров'я населення належать, зокрема:

- порушення санітарних норм (стаття 42);
- порушення встановленого порядку реалізації (відпуску) лікарських засобів (стаття 424) ;

- порушення обмежень, встановлених для медичних і фармацевтичних працівників під час здійснення ними професійної діяльності (стаття 442);
- порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (стаття 451) [5].

До осіб, що вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються адміністративні стягнення, передбачені санкціями статей, що встановлюють відповідальність за такі правопорушення.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я» від 06.04.2017 р. № 2002-VIII вперше визначено таке поняття, як медична послуга: це послуга, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою — підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником. При цьому замовником і, відповідно, платником послуги є не тільки пацієнт, а й держава (через Національну службу здоров'я України (далі — НСЗУ), відповідні органи місцевого самоврядування, інші юридичні та фізичні особи [10].

З набранням чинності цього закону поняття закладів охорони здоров'я значно розширилося. Відтепер вони можуть діяти як державні, комунальні, приватні чи засновані на змішаній формі власності. За організаційно-правовою формою медичні заклади можуть функціонувати:

- державної власності — як казенні підприємства або державні установи;
- комунальної власності — як комунальні некомерційні підприємства або комунальні установи.

Заклади охорони здоров'я приватної власності не обмежені у виборі організаційно-правової форми [10].

Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» запровадив нове визначення — «надавачі медичних послуг». Це заклади охорони здоров'я усіх форм власності та фізичні особи — підприємці, які одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та уклали договір про медичне обслуговування населення з головними розпорядниками бюджетних коштів.

Отже, як ми визначили вище, заклади охорони здоров'я надають медичні послуги пацієнтам. Залишилося лише з'ясувати порядок оплати за надані послуги. Адже, як визначено оновленою ст. 18 Закону про охорону здоров'я, медична допомога в межах програми медичних гарантій надається безоплатно (для пацієнтів) [10].

У свою чергу, визначення програми державних гарантій медичного обслуговування населення встановлено у ст. 2 Закону про фінгарантії.

Одним із прикладів, що доводять актуальність проблеми несення відповідальності за ненадання чи неналежне надання медичних послуг може слугувати випадок з практики, за якою послідувала Постанова Харківського апеляційного суду у справі №953/3696/22 (провадження №22-ц/818/659/23) від 31 жовтня 2023 року [9].

Наводимо обставини справи: у червні 2022 р. Позивач звернувся із позовом до КНП «Міська клінічна лікарня №14 ім. проф. Л.Л. Гіршмана» Харківської міської ради (далі — «Клінічна лікарня», «Відповідач») про стягнення з Відповідача на його користь 14575,00 грн [9]. Позовна заява була мотивована тим, що 26.01.2022 р. Відповідачем йому була надана медична послуга - хірургічне лікування правого ока, а саме факоемульсифікація з імплантацією штучної інтраокулярної лінзи. Надання послуг підтверджується чеками на їх оплату на суму 14475,00 грн. і обов'язковим благодійним внеском в розмірі 100 грн, а також

медичною документацією. Необхідність проведення хірургічного лікування була обумовлена медичним діагнозом. Позивач отримав припис лікаря та був проінформований про внесення його в реєстр для проведення операції в порядку черги. Йому було запропоновано лазерне лікування зору з 03.12.2020 р. в лазерному центрі Відповідача, адже черга на операцію за кошти з державного бюджету очікувалася лише через 1,5 роки, 08.11.2021 р. надано хірургічне лікування катаракти на правому оці. Вказано, що хірург, який працює у Відповідача після дослідження його медичної картки та результатів обстеження у Центрі офтальмології «ЗІР», рекомендувала йому про доцільність зробити спочатку хірургічне лікування лівого ока, оскільки праве око після лазерного лікування глаукоми більш застраховане від неї. 17.02.2021 р. Після отримання результатів обстеження ока в кабінеті функціональної діагностики лікар надала йому рецепт в аптеку Відповідача для сплати послуги. А після надання чеків на оплату дала підписати бланк згоди на хірургічне лікування, яке було призначене на 26.01.2022 р [9].

Позивач стверджує, що він беззаперечно виконував приписи лікаря, але зір не покращився. 04.02.2022 р., при огляді прооперованого правого ока лікарем Відповідача встановлено, що гострота зору становить 0.1, а згодом погіршилася у три рази [9].

Позивач вказав, що для приховування лікарської недбалості Відповідач в виписці від 27.01.2022 р. сфальсифікував дані при його надходженні на стаціонарне лікування, а саме занизили гостроту зору правого ока, яка складала 0.7, а не 0.3, що підтверджується даними медичної картки. На підставі вищевикладеного, Позивач вважав, що в результаті надання лікарем Відповідача йому неякісної медичної послуги хірургічного лікування правого ока, за результатами якої значно погіршився зір правого ока, йому була спричинена шкода його здоров'ю, а тому Відповідач зобов'язаний відшкодувати йому завдані матеріальні збитки у розмірі 14575,00 грн [9].

Рішенням Київського районного суду м. Харкова від 25.01.2023 р. було частково задоволено позовні вимоги: стягнуто з Відповідача матеріальну шкоду у розмірі 14475 грн. 00 коп. Частково задовольняючи позовні вимоги суд першої інстанції спирався на те, що Позивачем доведено належними, допустимими та достатніми доказами, що внаслідок проведення йому хірургічної операції на правому оці лікарями, які працюють у Відповідача, у Позивача у три рази знизилась гострота зору, а Відповідачем не надано суду доказів того, що погіршення гостроти зору правого ока Позивача після хірургічного лікування сталося в результаті порушення останнім медичних приписів лікаря Відповідача або порушення Позивачем встановленого для нього режиму. Отже, Відповідач не спростував наявності вини у діях її лікарів у погіршенні гостроти зору [9].

Зміст рішення суду апеляційної інстанції засвідчив неналежне надання медичних послуг, що мало наслідком шкоду, заподіяну здоров'ю Позивача [9].

У якості висновків, можна зауважити, що ненадання чи неналежне надання медичних послуг є актуальним предметом судового розгляду. Варто зауважити, що облік наданих медичних послуг поступово переходить в електронну площину. Такий облік проводять, використовуючи електронну систему здоров'я E-Health, на підставі інформації та документів, що внесені надавачем медичних послуг. І саме неналежне надання медичних послуг через E-Health слугуватиме темою наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» редакція від 20.09.2024 р. № 2801-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я» від 01.07.2022 р. № 2347-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text>
3. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» редакція від 20.09.2024 р. № 2168-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
4. Закон України «Про організацію медичного обслуговування населення в Україні». <https://ips.ligazakon.net/document/JH5G900A>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. https://kodeksy.com.ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya.htm
6. Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Наказ «Про порядок контролю якості медичної допомоги» від 28.09.2012 № 752. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1996-12#Text>
8. Портал української мови та культури «Словник». <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B0>
9. Постанова Харківського апеляційного суду у справі №953/3696/22 (провадження №22-ц/818/659/23) від 31 жовтня 2023 року. <https://www.hsa.org.ua/blog/nenadannia-abo-nenalezne-nadannia-medicnoyi-dopomogi-moze-mati-svoyim-naslidkom-kalictvo>
10. ТОВ «Видавнича група АС». Медичні послуги: хто замовляє, той і платить. <https://www.ibuhgalter.net>

Хмарук І.В.,

*здобувач вищої освіти Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах глобальних викликів і загроз безпеці питання мобілізації стало однією з ключових тем у публічно-правовій сфері. Мобілізація не лише стосується військових аспектів, але й охоплює широкий спектр правових, соціальних і економічних взаємодій, що виникають у процесі призову громадян на службу. В Україні, яка перебуває в стані збройного конфлікту, важливість ефективного регулювання мобілізаційних процесів стає особливо актуальною.

Публічно-правові спори у сфері мобілізації виникають у зв'язку з численними питаннями, такими як законність призову, права мобілізованих осіб, а також адміністративні процедури, що супроводжують цей процес. Конфлікти між державою та громадянами часто пов'язані з нерозумінням або неправомірним застосуванням норм закону, що викликає потребу в правовій ясності та ефективному механізмі захисту прав громадян.

Ця тема не лише теоретично цікава, але й практично важлива, адже публічно-правові спори у сфері мобілізації впливають на соціальну стабільність, довіру до держави та правову свідомість суспільства. Визначення ключових аспектів таких спорів, аналіз законодавчих норм та їх застосування дозволять зрозуміти, як забезпечити баланс між державними інтересами та правами громадян у складних умовах сучасності.

Конституційними основами мобілізації в Україні є: ст. 17 Конституції України визначає, що захист держави є обов'язком громадян, що передбачає право держави на

проведення мобілізації в умовах військової загрози; ст. 65 зобов'язує кожного громадянина захищати Батьківщину, що створює правову основу для мобілізаційних заходів. [1]

Законодавство про мобілізацію Закон України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію". Цей закон регулює порядок мобілізації, обов'язки органів державної влади, а також права та обов'язки громадян під час мобілізації. Під час воєнного стану даний закон зазнав чимало змін та нововведень, які тим чи іншим чином вплинули на процес мобілізації. Важливою складовою правової основи мобілізації є права та гарантії, які надаються громадянам. Законодавство передбачає, що особи, призвані на службу, мають право на соціальні гарантії, медичне обслуговування та можливість відстрочки. Ці норми покликані захистити інтереси мобілізованих, забезпечуючи їм підтримку в складних умовах.

Невід'ємною частиною правової основи мобілізації є можливість оскарження рішень призовних комісій. Громадяни мають право захищати свої інтереси у судовому порядку, якщо вважають, що їхні права порушені. Цей механізм забезпечує правову прозорість і справедливість процесів мобілізації, що важливо для довіри суспільства до державних органів.

Не можна забувати і про міжнародні зобов'язання України, які також впливають на правову основу мобілізації. Участь у міжнародних договорах і конвенціях, що регулюють права військовослужбовців, зобов'язує державу дотримуватися певних стандартів у цій сфері. Це підвищує рівень захисту прав громадян та сприяє інтеграції України у міжнародну правову спільноту.

Незважаючи на наявність правової основи, Україна стикається з численними викликами у сфері мобілізації. Часті випадки оскарження рішень призовних комісій, правові колізії та соціальні наслідки мобілізації потребують детального аналізу та вдосконалення законодавства. Важливо знайти оптимальний баланс між потребами держави у забезпеченні безпеки та правами громадян, щоб забезпечити ефективність і справедливість мобілізаційних процесів.

В даному контексті слід звернути увагу на Постанову Кабінету Міністрів України № 560, яку було прийнято для регулювання певних аспектів, пов'язаних із мобілізацією в умовах збройного конфлікту.

Мета і завдання: Постанова має на меті забезпечити ефективну організацію мобілізаційних заходів, а також врегулювання правових і адміністративних питань, пов'язаних із призовом на військову службу. Документ визначає процедури, які повинні дотримуватися державними органами під час оголошення та проведення мобілізації. Це включає в себе терміни, механізми та відповідальних осіб. Постанова містить положення, які захищають права громадян, що підлягають мобілізації. Це включає питання відстрочки, медичного обслуговування та соціальних гарантій. Вона регламентує взаємодію між різними державними органами та військовими комісаріатами, що забезпечує чіткість та скоординованість дій у процесі мобілізації. [2]

Постанова враховує також соціальні питання, пов'язані з мобілізацією, зокрема забезпечення прав членів сімей мобілізованих громадян. Визначаються механізми контролю за виконанням постанови, що дозволяє оперативно реагувати на можливі проблеми та спори, що виникають у процесі мобілізації.

Постанова КМУ № 560 є важливим інструментом для регулювання мобілізаційних процесів в Україні, що має на меті забезпечення належної організації та захисту прав громадян. Вона служить основою для ефективної роботи державних органів у сфері національної безпеки та оборони в умовах сучасних викликів та потребує подальшого удосконалення, оскільки на практиці територіальні центри комплектування трактують на

власний розсуд норми даної постанови, що призводить до затягування процесів мобілізації, постановки на військовий облік громадян, виникнення різних корупційних схем, тощо. Фактично кожен ТЦК на сьогоднішній день є своєрідним окремим «князівством», яке живе за власними правилами.

До прикладу можна навести такий випадок: відповідно до п. 13 ч. 2 статті 23 ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» звільняються від мобілізації особи, які мають одного із своїх батьків з інвалідністю I чи II групи або одного з батьків дружини (чоловіка) з числа осіб з інвалідністю I чи II групи, за умови відсутності інших осіб, які не є військовозобов'язаними та відповідно до закону зобов'язані їх утримувати. Для оформлення відстрочки в даному випадку передбачений чітко визначений перелік документів у Постанові КМУ № 560. До переліку в разі потреби додається заява за формою згідно з додатком 15 із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові (за наявності) особи, яку вона обирає для здійснення свого утримання. Дана заява підписується особою, яка обирає військовозобов'язаного для свого утримання. Проте на практиці деякі територіальні центри комплектування та соціальної підтримки вимагають нотаріального посвідчення даної заяви, хоча це ніяким чином не передбачено ані в Постанові КМУ № 560, ані в інших нормативно-правових актах пов'язаних з мобілізацією. [3]

Аспекти публічно-правових спорів у сфері мобілізації в Україні є складним та багатогранним питанням, яке потребує всебічного аналізу та уваги з боку законодавців, державних органів та суспільства в цілому. Мобілізація, будучи невід'ємною частиною національної безпеки, ставить перед державою завдання не лише забезпечити ефективний призов на військову службу, але й гарантувати права громадян у цьому процесі.

Основні проблеми, що виникають у цій сфері, включають правову невизначеність, недостатню прозорість процедур, а також соціальні наслідки, які можуть призвести до конфліктів між державою і громадянами. Важливими є механізми оскарження рішень призовних комісій, що забезпечують правовий захист особистих інтересів.

Успішне вирішення публічно-правових спорів у сфері мобілізації вимагає удосконалення законодавства, поліпшення комунікації між державними органами та суспільством, а також забезпечення ефективних механізмів захисту прав мобілізованих осіб. Лише в умовах справедливого і прозорого процесу можна досягти балансу між державними інтересами і правами громадян, що є запорукою стабільності та довіри до держави в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
3. Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 року № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF#Text>

Чулей С.В.,

*здобувач вищої освіти Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Глобальні тенденції впливу на всі процеси суспільно-економічного буття зумовили перехід світового суспільства до глобального інформаційного суспільства, в якому, як зазначив Даніел Белл [1], інформація стає стратегічним ресурсом трансформаційних змін у суспільстві. Інформатизація та використання інформаційних технологій не лише інтенсифікують процеси обміну інформацією, а й сприяють кардинальній перебудові світової економіки в глобальну цифрову економіку, що й обумовлює потребу захисту персональних даних, інформації підприємницької та державної діяльності, а відтак, формування засад інформаційної та кібернетичної безпеки є пріоритетним завданням.

Серед проблемних питань у сфері цифрової економіки та кібербезпеки в Україні варто виокремити:

- недостатній рівень розвитку інфраструктури, що обумовлює, зокрема, обмежений доступ до Інтернету у сільській місцевості;
- постійні кібератаки на державні установи та бізнес, особливо у період війни, є перешкодою для їх ефективної діяльності;
- недостатню обізнаність громадян та бізнесу з основами дотримання кібернетичної безпеки;
- низький рівень довіри громадян до інформаційних та цифрових ресурсів;
- потребу систематичного оновлення нормативно-законодавчої бази.

Гармонізуючими механізмами забезпечення ефективності економічної діяльності в умовах діджиталізації є:

- залучення інвестицій з метою розвитку та модернізації мережі Інтернет та цифрових сервісів;
- упровадження сучасних систем захисту даних;
- підвищення рівня обізнаності громадян та інтенсифікація процесів підготовки фахівців у сфері інформаційних технологій та з кібербезпеки;
- адаптацію нормативно-правової бази до нових цифрових викликів.

Цифрова економіка, як діяльність, в якій основними засобами (чинниками) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані, заснована на цифрових процесах, моделях, технологіях, цифрових товарах (сервісах), в тому числі вироблених електронним бізнесом.

Цифрова економіка, як зміна економічного укладу, зміна традиційних ринків, соціальних відносин, державного управління, обумовлена проникненням у ці сфери цифрових технологій, а відтак, вона є процесом цифрової трансформації суспільно-економічних процесів.

Основою забезпечення зростання національної економіки є цифрова трансформація промислової діяльності та діджиталізація бізнес-процесів.

Діджиталізація значним чином впливає на підвищення рівня розвитку сфери виробництва, обумовлюючи потребу підприємств головною метою стратегії розвитку обирати цифрову трансформацію. Трансформуюча сила цифрових технологій обумовлює зміну традиційних моделей бізнесу, виробничих ланцюжків та сприяє впровадженню інноваційних підходів у процеси виробництва товарів та надання послуг.

Ключовими перевагами цифрової трансформації підприємницької діяльності є зростання рівня продуктивності праці, спрощення доступу до інформації, збільшення обороту, зниження витрат, виробництво якісних товарів, удосконалення процесів надання послуг та підвищення рівня обслуговування клієнтів.

Основними характерними ознаками підприємницької діяльності в умовах діджиталізації економіки є:

- робота на цифрових платформах (маркетплейсах), що є засобом безпосередніх комунікацій між виробником та споживачем;
- підвищення споживчої цінності товарів і послуг шляхом їх персоналізації;
- зниження рівня трансакційних витрат при одночасному підвищенні продуктивності праці;
- вихід на електронні ринки та глобальна гіперконкуренція;
- зростання ризиків і рівня невизначеності при прийнятті стратегічних рішень внаслідок динамічних змін технологій та кон'юнктури ринків;
- скорочення життєвого циклу інновацій і продуктів;
- омніканальність комунікативних зв'язків зі стейкхолдерами.

А відтак, базовими необхідними навичками для ефективної підприємницької діяльності є вміння працювати з різними платформами, форматами та великими обсягами інформації. Цифрова грамотність, розвиток когнітивних здібностей, уміння встановлювати та дистанційно підтримувати комунікаційні зв'язки є головними необхідними компетенціями в умовах трансформаційних суспільно-економічних змін.

Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» № 1667-IX від 15 липня 2021 року [2] передбачено забезпечення приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативних актів у відповідність до вимог часу. Однак, необхідність у доступі до оперативної правдивої та неупередженої інформації в умовах воєнного стану обумовлює потребу модернізації державної інформаційної політики, що здійснюються на основі web-технологій, які забезпечують інтерактивний характер digital-комунікацій [3].

З метою формування сталих тенденцій розвитку процесів діджиталізації економіки в Україні необхідно удосконалювати державну політику щодо впровадження цифрових технологій у виробничу й управлінську діяльність та поширення базових знань інформаційної та кібернетичної безпеки .

Передумовою успіху підприємницької діяльності в умовах цифрової трансформації економіки є узгодження суспільних інтересів, злагоджена співпраця держави, бізнесу, громадянського суспільства та популяризація переваг цифровізації соціально-політичних та економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Bell, Daniel, (1968), *Toward the Year 2000*. Boston: Houghton Mifflin.
2. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України № 1667- IX від 15 липня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.
3. Дяченко В.С., Дяченко Н.П. Публічний digital-маркетинг як елемент державної інформаційної політики. *Наукові перспективи*. 2024. № 2 (44).С.245-254. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-245-254](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-245-254).

Науковий керівник: кандидат наук з державного управління Дяченко Н.П.

Щава Є.В.,

здобувач вищої освіти, Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми: Інститут комерційної таємниці в Україні перебуває на стадії формування. Його активний розвиток та становлення як такого визначає його актуальність в сьогоденні. В умовах воєнного стану та активного розвитку мережі Інтернет, всебічного розширення конкурентоспроможної господарської діяльності як ніколи потребує належного захисту та регулювання комерційної таємниці. Відсутність єдиного, чіткого та всеосяжного визначення комерційної таємниці в різних правових системах ускладнює її ідентифікацію та захист. Також однією з основних проблем даної тематики слугує факт існування багатьох дискусій щодо того, яка інформація може вважатися комерційною таємницею, а яка – ні. Наприклад, чи може загальнодоступна інформація стати комерційною таємницею в результаті її обробки та аналізу? Чи можна ототожнювати поняття «ноу-хау» та «комерційної таємниці»? Саме тому обрана тема потребує детального дослідження та є актуальною.

Проблематика комерційної таємниці в контексті правового режиму знайшла своє відображення у працях таких українських вчених, як М.К. Галянтич, Т.В. Івченко, Ю.В. Носік, Р.Б. Шишка, А.М. Колодій та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Законодавець у Цивільному кодексі України визначив комерційну таємницю як інформацію, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [1]. Законодавець не надає нам чіткого розуміння щодо того, яка ж саме інформація або які дані слід віднести до комерційної таємниці. Слід зауважити, що регулювання питання захисту від недобросовісної конкуренції, яка виникає стосовно комерційної таємниці, покликало за собою появу та розвиток окремого напрямку законодавства про комерційну таємницю в Україні ще з 90-х років XX століття [2]. Зазначимо, що основною та найбільш помітною рисою його норм є домінуючий охоронно-правовий характер.

Але перш ніж обговорювати питання комерційної таємниці як об'єкта інтелектуальної власності, необхідно з'ясувати сутність інтелектуальної власності та її діяльності. Як зазначає доцент Еннан Р.Є. право інтелектуальної власності в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини з приводу створення, використання, охорони результатів творчої діяльності [3]. Для будь-якої фізичної особи притаманні два види творчості: Художня, до якої слід віднести результати її літературної чи художньої творчості; технічна, результатами якої є комерційна таємниця, винаходи, торгові марки [4]. З цього постає, що комерційна таємниця є результатом саме технічної творчості та виступає як об'єкт інтелектуальної власності.

Розглядаючи питання про розмежування інформації, що не є комерційною таємницею, неможливо не зазначити Постанову Кабінету Міністрів України № 611 від 09.08.1993 р. «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці». Відтак, до таких даних відносять: Установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; Інформація за всіма встановленими формами державної звітності; Дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; Відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; Документи про сплату податків і обов'язкових платежів; Інформація про забруднення навколишнього природного

середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків; Документи про платоспроможність; Відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю; Відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню [5]. Хоча й законодавець надає нам вичерпний перелік інформації, яка не є комерційною таємницею, все одно постає питання щодо перегляду раніше зазначеного переліку. Причиною цьому слугує швидкий розвиток мережі Інтернет, який містить в собі незлічену кількість інформації, яка може містити відомості, що слід вважати комерційною таємницею.

Наступним, не менш важливим, є питання ототожнення понять «ноу-хау» та «комерційна таємниця». У 2019 році у рубриці «Аналітика» видавництво «Юридична практика» підняло питання належності ноу-хау до об'єктів інтелектуальної власності та його взаємозв'язку з комерційною таємницею. Згідно Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р., її елементом є права, що стосуються «припинення несумлінної конкуренції й усіх інших прав, що є результатом інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній галузях» [6].

Ноу-хау, згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність» є сукупністю технічних, технологічних, комерційних та інших знань, що цілком може ототожнювати його з комерційною таємницею [7]. Ми можемо стверджувати, що ноу-хау розглядається як конфіденційна інформація технічного, управлінського, комерційного, виробничого та іншого характеру. Тому це визначення дає нам змогу усвідомити, що ототожнення законодавцем цих понять є не зовсім вірним.

Як стверджувало видавництво «Юридична практика» «Ноу-хау відрізняється від комерційної таємниці тим, що в його основі завжди лежить інформація зі сфери техніки та технологій. Тому це єдиний вид комерційної таємниці, який за своєю суттю є рішенням. Уся інша інформація, що становить комерційну таємницю, — це інформація про факти. Ноу-хау може охоронятися як комерційна таємниця, але не вся інформація, яка є комерційною таємницею, може бути віднесена до ноу-хау. У комерційній таємниці немає творця, на відмінну від ноу-хау, тому особисті немайнові права на комерційну таємницю відсутні. Комерційну таємницю не можна вигадати, тобто вона не є результатом творчої або інтелектуальної діяльності людини, вона є лише способом охорони інформації, в тому числі і результатів інтелектуальної діяльності, творчої діяльності. Не можна передати майнове право на комерційну таємницю за договором, оскільки вона невіддільна від суб'єкта господарювання, а передають саме інформацію, яка охороняється в режимі комерційної таємниці. Ноу-хау є результатом інтелектуальної діяльності людини, а комерційна таємниця невіддільна суб'єкта від суб'єкта господарювання» [8].

Висновки та пропозиції. Інститут комерційної таємниці потребує ширшого розвитку, деталізації та кодифікації. Вважаємо, що необхідним кроком є створення спеціального законодавства, тобто Закон України «Про комерційну таємницю», в якому будуть міститись відомості про конкретні дані, що слід вважати комерційною таємницею, продемонстровано вичерпний його перелік та відсутність, протиріч, недоліків та суперечок. Законодавцю необхідно чітко визначити різницю між комерційною таємницею та ноу-хау, надати кожному із понять чітке визначення, яке зможе надати змогу розмежовувати або ототожнювати ці поняття. Через тенденцію швидкого розвитку Інтернету та економіки, переглянути перелік тих відомостей, що згідно Постанови Кабінету Міністрів України не є комерційною таємницею. Після вивчення, змінити або доповнити цей список.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Носік Ю.В. Правові проблеми захисту прав на комерційну таємницю в боротьбі з недобросовісною конкуренцією в Україні. *Науково-практичний журнал «Теорія і практика інтелектуальної власності»*. 5 (49), 2009. С. 30-39
3. Еннан Р.Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. Ст. 130.
4. Митник А., Мороз І. Комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності. *Цивільне право і процес*. 2019. Вип. 12. Ст. 42-45
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF#Text>
6. Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р. Ратифіковано Україною 19.09.1968 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU67K05U>
7. Законі України «Про інвестиційну діяльність». ВВР від 18.09.1991 р. № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
8. Мідянка А. Ноу-хау в системі об'єктів права інтелектуальної власності. Видавництво «Юридична практика». 26.12.2019. URL: <https://pravo.ua/nou-hau-v-sistemi-ob-ektiv-prava-intelektualnoi-vlasnosti/>

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Шишка Р.Б.

Янсон Н.В.,

*здобувач вищої освіти, Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЦІЛІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Захист суверенітету і територіальної цілісності України - найважливіша функція держави, справа всього українського народу. Реалізація цієї норми Конституції України в умовах екзистенційної воєнної загрози національній безпеці, зростання дефіциту фінансових ресурсів та дисбалансу воєнних потенціалів України та Російської Федерації обумовлює необхідність розроблення нової стратегії воєнної безпеки, яка базується на всеохоплюючій обороні України.

Відповідно захист суверенітету і територіальної цілісності України є не лише найважливішою функцією держави, але й сферою стратегічного управління, яке потребує ефективного публічного адміністрування. Публічне адміністрування у сфері оборони полягає в організації, координації та реалізації оборонних заходів на рівні державних інститутів, що включає як розробку воєнної стратегії, так і забезпечення її виконання на різних рівнях управління.

Роль публічного адміністрування проявляється через:

- планування та впровадження державної політики у сфері оборони;
- управління військовими ресурсами та бюджетом;
- організацію взаємодії між різними державними структурами, суспільством і міжнародними партнерами;
- контроль за дотриманням законодавства та норм міжнародного права у процесі оборонної діяльності.

Таким чином, забезпечення всеохоплюючої оборони України потребує не лише військових дій, але й ефективного державного управління, яке поєднує військові, політичні, економічні, дипломатичні та інформаційні ресурси для захисту національних інтересів.

Основні результати дослідження цієї теми відображають такі ключові цілі публічного адміністрування в сфері оборони України:

1. Забезпечення національної безпеки та оборони

- Основна ціль публічного адміністрування у сфері оборони - це захист суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України. Держава повинна забезпечувати здатність стримувати збройні конфлікти, зовнішні агресії, а також реагувати на внутрішні загрози безпеці.

- Державна політика у сфері оборони спрямована на зміцнення обороноздатності, підтримання готовності до можливих воєнних дій та забезпечення стійкості національних інституцій.

2. Планування та реалізація оборонної політики

- Держава здійснює стратегічне планування у сфері оборони шляхом розробки воєнних доктрин, стратегій і планів, які враховують поточні та майбутні загрози.

- Законодавство зобов'язує органи публічного адміністрування забезпечувати ефективне управління оборонними ресурсами, включаючи матеріально-технічні засоби, бюджетні витрати, кадровий потенціал та науково-технічні досягнення.

- Формування державної оборонної політики здійснюється через взаємодію між органами виконавчої влади, Збройними Силами України та іншими силовими структурами.

3. Захист критичної інфраструктури та ресурсів

- Важливою метою є забезпечення захисту критичної інфраструктури - об'єктів, що є необхідними для нормального функціонування держави під час воєнного конфлікту, зокрема енергетичних, транспортних, інформаційних мереж.

- Захист кіберпростору є частиною оборонної стратегії, оскільки цифрові системи стають важливою складовою національної безпеки. Кібероборона - це один із ключових пріоритетів, відображених в законодавстві, включаючи Стратегію національної безпеки.

4. Організація всеохоплюючої оборони

- Концепція всеохоплюючої оборони базується на залученні всіх ресурсів держави та суспільства до захисту країни. Це передбачає застосування як регулярних військових формувань, так і територіальної оборони, добровольчих формувань, участі громадян у захисті території.

- Всеохоплююча оборона спрямована на максимальне використання ресурсів держави, економіки, громадянського суспільства для досягнення цілей оборонної стратегії.

5. Забезпечення правового режиму воєнного та надзвичайного стану

- Законодавство передбачає публічне адміністрування заходів у разі введення воєнного або надзвичайного стану.

Це включає координацію дій усіх органів державної влади, забезпечення функціонування Збройних Сил та інших силових структур, управління мобілізаційними ресурсами.

Відповідно публічне адміністрування в сфері оборони України має стратегічну мету — забезпечити захист держави, її суверенітету та громадян в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз. Згідно із законодавством України, воно включає планування і реалізацію оборонної політики, захист критичної інфраструктури, міжнародну співпрацю, реформування сектору безпеки, а також забезпечення ефективної координації між державними структурами та громадянами в рамках всеохоплюючої оборони.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
2. Закон України Про національну безпеку України. Документ 2469-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 09.08.2024, підстава - 3858-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
3. Закону України Про оборону України Документ 1932-XII, чинний, поточна редакція — Редакція від 28.06.2024, підстава - 3783-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

Яценко Є.О.,

*здобувач вищої освіти Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ЯК ПРЕДМЕТ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ

У сучасному правовому просторі розрізняють декілька форм власності, зокрема комунальна власність, яка має свій особливий правовий статус.

Конституція України, як основний закон, зазначає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, у тому числі громадяни, для задоволення своїх потреб, можуть користуватися об'єктами права державної та *комунальної власності* відповідно до закону.

У 2008 році Верховна Рада України розпочала працювати над проектом Закону України «Про комунальну власність» і вже у 2015 році Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 року № 157-VIII відповідно до якого розпочався процес децентралізації в країні.

Відповідно до вищевказаного Закону об'єднаним територіальним громадам було надано більше можливостей для вирішення місцевих питань та було збільшено їх відповідальність, в тому числі й у сфері управління комунальною власністю.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 20 червня 2007 року № 5-рп/2007 вважає, що метою наділення територіальних громад правом комунальної власності є в першу чергу використання майнових об'єктів для задоволення нагальних потреб жителів цих громад у невідкладних послугах, і лише в другу чергу право цієї форми власності призначено для доцільного, економного та ефективного використання майна територіальних громад в інших інтересах їх жителів [3].

Варто розкрити значення поняття «комунальної власності» для більш чіткого розуміння питання даної теми. Комунальна власність – рухоме і нерухоме майно, земля, природні ресурси, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, майнові права, результати виконаних робіт, надані послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші речі, цінні папери, матеріальні і нематеріальні блага, які на праві власності належать територіальній громаді [6, с.3].

Також варто зазначити, що право комунальної власності – це є право територіальної громади володіти, користуватися, розпоряджатися своїм майном на власний розсуд і в своїх інтересах [5, с.2].

У свою чергу більшість науковців розглядають управління комунальною власністю як вид соціального управління, яке є свідомою, цілеспрямованою дією з боку органів місцевого самоврядування на усі об'єкти власності, що належать йому та територіальній громаді.

Разом з тим, досліджуючи управління комунальною власністю треба акцентувати увагу на тому, що це процес є предметом публічно-правового спору. Управління комунальною власністю є видом публічного в силу його мети, здійснення та суб'єктного складу, а отже воно пов'язане із державним управлінням, але в той же час не є його підвидом.

Відповідно до статті 5 КАС України, кожна особа має право в порядку, визначеним цим кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішення або діяння (дія або бездіяльність) суб'єкта наділеного владними повноваженнями порушує її права, свободи, законні інтереси [6].

Тобто головною ознакою публічно-правового спору є здійснення суб'єктом владних повноважень публічно-владних управлінських функцій або надання адміністративних послуг.

У свою ж чергу управління комунальною власністю як предмет публічно-правового спору має свої особливі ознаки, а саме **процес** виражений в управлінській формі, **суб'єкт** владних повноважень, який може виступати органом державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інше, **об'єкт** власності територіальних громад, **метою** є задоволення публічних потреб та інтересів жителем територіальної громади.

Згідно з статтею 19 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори, що виникають у публічно-правових сферах, зокрема й у спорах фізичних, юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень, а тому, для більш повної характеристики управління комунальною власністю, який виступає предметом публічно-правових спорів, варто зазначити форми, в яких воно реалізується [6, с.5].

Отже, можна зазначити, що форми управління комунальною власністю має свою класифікацію відповідно до критеріїв:

- за суб'єктом – ті, що здійснюються територіальною громадою шляхом місцевого референдуму, громадських обговорень, та інше; ті, що здійснюються відповідним органом місцевого самоврядування, або його виконавчим органом; ті, що здійснюються органом державної влади на підставі делегованих повноважень; ті, що здійснюються комунальним підприємством, установою, організацією;
- за формою впливу – ті, що здійснюються шляхом видання нормативного або ті, що здійснюються шляхом видання індивідуального адміністративного акту;
- за ступенем впливу – ті, що здійснюються безпосередньо, тобто напряду суб'єктом управління шляхом визначення статусу об'єкта комунальної власності; ті,

що здійснюються опосередковано, тобто суб'єкт управління вищого рівня впливає на суб'єкт управління нижчого щодо визначення статусу об'єкта комунальної власності;

- за ступенем значення об'єкту – ті, що здійснюються локально, тобто об'єкт використовується для задоволення потреб суб'єктів у межах міст, сіл, селищ; ті, що здійснюються місцево, тобто об'єкт використовується для задоволення потреб суб'єктів в межах декількох міст, сіл, селищ або ж районів; ті, що здійснюються регіонально, тобто об'єкт використовується для задоволення потреб суб'єктів у межах областей та АРК;
- за характером об'єктів – ті, що здійснюються невизначеним колом осіб та ті, що здійснюються індивідуально визначеним колом осіб, коли об'єкт можливо ідентифікувати за його особливими ознаками, наприклад, місце розташування чи реєстраційний номер;
- за характером впливу – ті, що здійснюються у майновій формі, наприклад, оренда, приватизація чи відчуження та ті, що здійснюються не в майновій формі, наприклад, нагляд чи облік.

На території України функціонують спеціалізовані суди, у тому числі адміністративні, що покликані вирішувати питання пов'язані з управлінням комунальною власністю, у зв'язку з чим, для визначення юрисдикції правового спору у даній сфері, необхідно звернути увагу на розмежування адміністративного, тобто публічно-правового, та цивільного характеру.

Варто звернути увагу, що у правовідносинах у сфері управління комунальною власністю органи місцевого самоврядування вступають розпорядниками комунального майна, а тому орган місцевого самоврядування є безпосереднім власником, оскільки саме він здійснює розпорядження даним майном від імені територіальної громади в інтересах їх жителів.

Тобто можна зазначити, що орган місцевого самоврядування, перш за все, виконує волю жителів громади відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що ригується саме нормами публічного (адміністративного) права.

Також варто зазначити, що орган місцевого самоврядування має особистий апарат публічних службовців та матеріальні ресурси для здійснення делегованих повноважень, що призводить до наявності певних переваг над іншими учасниками адміністративного процесу.

Власне нівелювання цих переваг під час судового розгляду спору є основною метою адміністративного судочинства щодо непорушності питання рівності сторін у даних правовідносинах.

А відтак, лише чітке закріплення розмежування предметної юрисдикції спорів у сфері управління комунальною власністю у відповідних процесуальних кодексах сприятиме усуненню наявних в них суперечностей щодо визначення публічного чи приватного характеру вказаних спорів.

Висновок. Відповідно до вищевикладеного стає зрозуміло, що управління комунальною власністю є предметом публічно-правових спорів, адже представляє собою певний процес публічно-правового характеру, який декларується відповідним адміністративним актом.

Головними ознаками управління комунальною власністю як предмету публічно-правового спору є те, що в ньому обов'язково наявний суб'єкт владних повноважень, який здійснює свою владну діяльність на користь жителів територіальної громади.

Особливість об'єкта та суб'єкта управління комунальною діяльністю обумовлює наявність як приватно-правового, так і публічно-правового характеру, що формує

різноманітність форм його здійснення та, разом з тим, породжує відкритість питання розмежування предметної юрисдикції спорів у сфері управління комунальною власністю.

Список використаних джерел:

1. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: Закон України від 03.03.1998 № 147/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X: Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Висновок Конституційного Суду України щодо поняття «Комунальної власності» від 1 липня 1998 року № 9-рп/1998.
5. Святецький О.В. Деякі аспекти правового режиму майна державної та комунальної власності: основні види, визначення та особливості. *Часопис Київського університету права*. 2023 рік. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/1026>
6. Склярєнко І.В., Соболев Є.Ю. Особливості управління комунальною власністю як предмет публічно-правового спору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020 рік. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/66.pdf

Махмурова-Дишлюк О. П.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Науково-дослідний інститут публічного права

ПРОБЛЕМАТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Україна перебуває в фактичному стані російсько-української війни, що висуває нові виклики для захисту прав і свобод громадян, особливо на тимчасово окупованих територіях. Основним законом, що регулює дії держави в умовах війни, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Цей закон встановлює правові основи організації та функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, а також забезпечує права і свободи громадян в умовах особливого правового режиму. Адміністративно-правові відносини в таких умовах формуються з метою забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності, захисту прав людини та ефективної роботи публічної адміністрації.

Адміністративно-правові відносини розглядаються як врегульовані нормами адміністративного права суспільні зв'язки між суб'єктами публічного адміністрування та громадянами. Вони базуються на правових нормах, що встановлюють обов'язки і права сторін, а також визначають механізми захисту прав людини в умовах збройної агресії. Особливу роль відіграють органи публічного управління, які реалізують заходи для захисту життя, здоров'я, майнових і соціальних прав громадян. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» органи виконавчої влади та місцевого самоврядування

отримують розширені повноваження для забезпечення громадської безпеки і правопорядку.

Суб'єктами адміністративно-правових відносин є органи публічного управління, включаючи військові адміністрації, які реалізують державну політику в умовах воєнного стану, а також громадяни, внутрішньо переміщені особи та особи, які залишаються на тимчасово окупованих територіях. Їх права забезпечуються на основі Конституції України, міжнародного права та національного законодавства. В умовах війни актуальними є питання правового забезпечення гуманітарної допомоги, пенсійного забезпечення, регулювання порядку перетину адміністративного кордону, а також забезпечення правової суб'єктності громадян, які проживають на окупованих територіях.

Виклики, що виникають під час війни, включають складності в реалізації правових норм, обмежений доступ до правосуддя та низьку ефективність міжнародних механізмів правового захисту. Значну увагу приділяють забезпеченню реінтеграції громадян після деокупації територій, а також документуванню злочинів агресора. Перспективи включають вдосконалення національного законодавства, посилення міжнародної співпраці та впровадження цифрових технологій для забезпечення прав і свобод громадян.

Отже, адміністративно-правові відносини в умовах російсько-української війни залишаються важливим інструментом забезпечення прав і свобод громадян. Вони дозволяють зберегти правопорядок, гарантувати соціальний захист постраждалих осіб та відновлювати справедливість. Ефективна робота органів державної влади, дотримання норм закону "Про правовий режим воєнного стану" та активна міжнародна співпраця є ключовими факторами для подолання викликів війни та забезпечення правової захищеності громадян.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Видання друге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.
2. Конституція України. Закон України. Офіційний вісник України. 1996. № 72. Ст. 2598.
3. Литовченко О. Поняття та види адміністративно-правових відносин, які виникають в судовій системі. Право.UA. 2015. № 3. С. 73-78.
4. Махмурова-Дишлюк О. П. Поняття адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні. Advanced Space Law. 2021. Vol. 7-2. С. 13-16.
5. Пономаренко Г. Адміністративно – правові відносини, які виникають в управлінні забезпеченням національної безпеки службою безпеки України: монографія. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2007. 568 с.
6. Порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Постанова Кабінету Міністрів України № 367. Урядовий кур'єр. 2015. № 102.
7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України. Голос України. 2014. № 225.
8. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України. Відомості Верховної Ради. 2014. № 26. Ст. 892.
9. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12 травня 2015 року. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
10. Теорія держави і права. Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

11. Харитонova О. Адміністративно правові-відносини: концептуальні засади та правова природа. Автореф. докт. юрид. наук. Одеса, 2004. 36 с. 1

12. Шуба В. Адміністративно – правові відносини в діяльності прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. канд. юридич. наук. Харків, 2007. 18 с.

Галунько О.В.,

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Введення воєнного стану в Україні стало важливою віхою в історії країни, що має значний вплив на всі аспекти державного життя, зокрема й на міграційні процеси. Війна, що триває з 2014 року, а особливо загострення конфлікту в 2022 році, змусила тисячі громадян України залишити свої домівки як усередині країни, так і за її межами. Міграція, яка є природним процесом в умовах соціальних та економічних змін, під час воєнного стану набуває особливого значення та складності. Вона має не тільки гуманітарний аспект, але й правові, економічні та політичні наслідки.

В умовах воєнного стану Україна стикається з низкою проблем, пов'язаних із регулюванням міграційних процесів. Однією з головних проблем є зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, які змушені залишати свої домівки через бойові дії, а також складнощі з оформленням біженців, мігрантів та осіб, які шукають притулку. Проте окрім внутрішньої міграції, значну увагу слід приділити й зовнішній міграції, оскільки величезна кількість українців була змушена шукати безпеку в інших країнах. Це створює не тільки гуманітарні проблеми, а й викликає потребу у розробці відповідної міграційної політики, яка зможе забезпечити правовий статус біженців, захистити їхні права та інтеграцію в нові суспільства.

Ускладнення надання захисту мігрантам та біженцям, адміністративні труднощі в оформленні статусу біженця або переміщеної особи, а також виклики, пов'язані з безпекою на кордонах, створюють численні проблеми для органів державної влади. Відсутність належних правових механізмів для забезпечення прав і свобод мігрантів, погіршення економічної ситуації в Україні, а також необхідність узгодження внутрішньої та зовнішньої міграційної політики ставлять під загрозу ефективність управління міграційними потоками.

Однією з найбільших проблем, що виникла в умовах воєнного стану, є неможливість для чоловіків віком від 18 до 60 років здійснити легальний виїзд за кордон. Варто зауважити, що нормативно-правові акти України не встановлюють прямої заборони для цієї категорії осіб на виїзд за кордон. Зокрема, Закон України "Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України" не містить конкретних обмежень щодо виїзду чоловіків зазначеної вікової категорії в умовах війни. Однак інші законодавчі та нормативні акти, такі як Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", а також Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 "Про введення воєнного стану в Україні", визначають особливості проходження служби і наявність обмежень на переміщення осіб, які підлягають призову. Окрім цього, Указ Президента України від 23 січня 2023 року № 27 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року" уточнює питання щодо перетину державного кордону в умовах воєнного стану, що ще більше ускладнює ситуацію для чоловіків, які хочуть виїхати. Згідно з Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою

Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57, виїзд осіб у віці від 18 до 60 років підлягає додатковим вимогам, зокрема, у контексті дії воєнного стану. Відповідно до роз'яснень Державної прикордонної служби України від 17 березня 2022 року № 23-6855/0/6-22-Вих, щодо організації виїзду за кордон в умовах воєнного стану, стає очевидним, що, незважаючи на те, що в нормативних актах немає прямої заборони, існує низка обмежень, що фактично унеможливають виїзд цієї категорії громадян. Важливими є також Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 року № 1147 "Про прикордонний режим" та Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2024 року № 366 "Про внесення зміни до правил перетинання державного кордону громадянами України", які доповнюють і уточнюють правила перетину державного кордону, що призводить до ще більшої складності для чоловіків цієї вікової групи, які бажають залишити країну в умовах воєнного стану [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11].

Таким чином, постає важлива проблема нелегального виїзду чоловіків віком від 18 до 60 років за кордон в умовах воєнного стану. Офіційні статистичні дані щодо кількості осіб чоловічої статі, які перетнули державний кордон поза межами встановлених контрольно-пропускних пунктів, відсутні через неможливість їх фіксації та реєстрації. Проте, за даними редакції «Доступ до Правди», понад 40 тисяч громадян були затримані за спробу незаконного перетину кордону України в період дії воєнного стану. Частина осіб, згідно з нормами статті 204-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, була оштрафована на суми від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім того, 34 особи були засуджені за порушення статті 332-2 Кримінального кодексу України, що передбачає відповідальність за незаконне перетинання державного кордону, а ще 96 осіб отримали вироки за ухилення від призову на строкову військову службу або військову службу за призовом осіб офіцерського складу відповідно до статті 335 КК України. Ці факти підкреслюють серйозні правові та соціальні наслідки, з якими стикаються громадяни, намагаючись уникнути військової служби або виїхати за кордон в умовах воєнного стану [1; 2].

Дослідження центру Разумкова показало, що війна значно вплинула на міграційні процеси в Україні, спричинивши масове переміщення людей як в межах країни, так і за її кордони. Зокрема, 58% опитаних вказали, що мають родичів або близьких знайомих, які через початок російської агресії були змушені залишити свої домівки та виїхати в інші місця. З числа тих, хто покинув свої домівки, 50% виїхали за межі України, а 21% вирушили в інші регіони країни. Серед основних напрямків міграції громадян України на перше місце вийшла Польща, куди поїхали 58,8% осіб, за нею слідує Німеччина (33,6%), Чехія (16,2%), США (6,6%) та Нідерланди (6,5%). З тих, хто брав участь в опитуванні, лише 5% зазначили, що через війну змушені були залишити своє місце проживання і тимчасово перебувати за кордоном. Повернулося в Україну тільки 5% респондентів, що є низьким показником. Варто зазначити, що у дослідженні мова йшла саме про вимушений виїзд, а не про сезонний виїзд, пов'язаний з відпочинком. Влітку українці часто обирають іноземні курорти, однак у контексті війни це питання набуває зовсім іншого змісту. Майже половина з тих, хто повернувся до України після перебування за кордоном, вказали, що проводили час у Польщі — 47,2%, ще 15% побували в Чехії, а 14% — у Німеччині. За результатами опитування, проведеного Центром Разумкова на замовлення ZN.UA, більше 25% респондентів висловили бажання виїхати на роботу за кордон, причому чверть з них вже почали вивчати іноземні мови та економити гроші, готуючись до переїзду. Це свідчить про те, що тенденція до виїзду українців за кордон є значною, а відтак, потенційні наслідки для країни можуть бути досить серйозними [3].

Висновки. Отже, в умовах воєнного стану в Україні виникли серйозні проблеми, пов'язані з міграційними процесами, зокрема з виїздом за кордон чоловіків віком від 18 до 60 років. Нормативно-правова база не встановлює пряму заборону на виїзд цієї категорії осіб, однак численні обмеження, зокрема через воєнний стан і правові акти, значно ускладнюють можливість легального перетину кордону. Замість цього, зростає кількість випадків нелегального виїзду, що призводить до правових наслідків, зокрема штрафів та кримінальних вироків за незаконне перетинання кордону або ухилення від військової служби. Додатково, війна вплинула на міграційні процеси, що проявляється в масовому переміщенні українців як усередині країни, так і за її межі. Вибір основних напрямків виїзду, таких як Польща, Німеччина, Чехія, США та Нідерланди, свідчить про зміну соціально-економічної ситуації та нові економічні реалії, що змушують громадян шукати більш стабільні умови для життя і роботи за кордоном. Особливо вражаючим є те, що більше 25% опитаних планують виїхати за кордон на роботу, що підкреслює потужний тренд еміграції, який може мати довгострокові негативні наслідки для економіки та соціальної структури країни.

Таким чином, проблема міграції під час воєнного стану в Україні потребує детального правового та соціального аналізу, зокрема необхідності вдосконалення законодавства і забезпечення більш ефективних механізмів контролю за виїздом осіб, що підлягають призову.

Список використаних джерел:

1. За спробу незаконно перетнути кордон України в період воєнного стану затримали більше 40 тисяч громадян. Доступ до Правди. 2024. URL: <https://dostup.org.ua/news/publications/za-sprobu-nezakonno-peretnuty-kordon-ukrainy-v-period-voiennoho-stanu-zatrymaly-bilshe-40-tysyach-hromadian>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Кодекс України. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
3. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства. *Разумков Центр*. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf>.
4. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України № 64/2022. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/64/2022>.
5. Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України. Постанова Кабінетів Міністрів України від 02 квітня 2024 р. № 366. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zminy-do-pravyl-peretynannia-derzhavnoho-kordonu-hromadianamy-ukrainy-366-020424>.
6. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України. Постанова Кабінетів Міністрів України № 57. 1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/57-95-%D0%BF>.
7. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 18, ст. 101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text>.
8. Про прикордонний режим. Постанова Кабінетів Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-98-%D0%BF#Text>.
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року "Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного

стану. Указ Президента України № 27/2023. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/27/2023>.

10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

11. Щодо порядку організації виїзду за кордон на період дії правового режиму воєнного стану : Лист Адміністрації Державної прикордонної служби України від 17.03.2022 № 23-6855/0/6-22-Вих.

Чуднов В. В.

*аспірант Київського університету інтелектуальної
власності та права*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ГАЗОВИДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Публічне адміністрування газовидобувної промисловості в Україні є стратегічно важливою складовою державної політики у сфері енергетичної безпеки та сталого розвитку. В умовах збройної агресії та загальносвітових викликів особливої ваги набуває питання нормативного забезпечення ефективного управління цією галуззю. Нормативно-правова база має забезпечувати баланс між державним регулюванням, інтересами суб'єктів господарювання та екологічною безпекою. Водночас виявляються прогалини у законодавстві, зокрема щодо дозвільних процедур, контролю за користуванням надрами та дотриманням екологічних стандартів. Нами буде розглянуто підзаконні нормативно-правові акти, як приклад нормативного забезпечення публічного адміністрування газовидобувної галузі.

У теорії права підзаконні нормативно-правові акти розглядаються як такі, що ухвалюються на підставі закону, відповідають йому та слугують для його реалізації. Вони виступають інструментом втілення норм закону в практику, уточнюючи його положення та сприяючи ефективному функціонуванню правової системи. На відміну від законів, що мають найвищу юридичну силу й приймаються вищими представницькими органами державної влади, підзаконні акти видаються виконавчими органами або іншими уповноваженими суб'єктами в межах їхніх повноважень. Їхня юридична сила є похідною від закону, тому у випадку суперечності між положеннями підзаконного акта і закону, пріоритет має останній. Такі акти мають суттєве значення для оперативного правового регулювання, оскільки деталізують загальні норми законів і пристосовують їх до конкретних сфер суспільного життя. Вони становлять важливий елемент нормативної системи, забезпечуючи реалізацію законодавчих норм через прийняття указів, постанов, інструкцій, положень, розпоряджень тощо. У правничій літературі також підкреслюється, що підзаконні нормативно-правові акти мають суворо відповідати чинному законодавству й не можуть змінювати або скасовувати приписи, закріплені на рівні закону [1, с. 39-42].

У юридичній літературі підзаконний нормативно-правовий акт визначається як акт, ухвалений суб'єктом правотворення, який наділений відповідними повноваженнями, на основі Конституції України, законів та чинних міжнародних договорів і призначений для реалізації їхніх норм. Такий акт повинен відповідати правовим приписам актів вищої юридичної сили, бути узгодженим із загальною системою нормативно-правових актів і прийматися у передбаченій законодавством формі. Слід наголосити, що затвердження підзаконних актів у вигляді положень, інструкцій, порядків або правил не є наданням їм статусу законодавчих актів, оскільки вони не змінюють закон, а лише уточнюють та конкретизують його положення. Крім того, може передбачатися розробка модельних підзаконних актів, які слугують еталонними прикладами для використання у типових

ситуаціях. Особливе значення такі акти мають у системі джерел адміністративного права України, що зумовлено його динамічністю та відсутністю єдиного кодифікованого нормативного акту. Підзаконні нормативно-правові акти поділяються на види залежно від суб'єкта, що їх видає (наприклад, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств), а також з урахуванням юридичної сили (загальні, відомчі, місцеві, локальні) [2, с. 117–119].

На доктринальному рівні С. Кіцул підкреслює, що публічне адміністрування газовидобувної сфери України спирається на чітке нормативне підґрунтя, яке базується не на випадкових чи загальних правових положеннях, а на спеціалізованих адміністративно-правових нормах. Ці норми закріплюються у нормативно-правових актах різних рівнів юридичної сили від загальнодержавного законодавства до підзаконних актів, що видаються центральними органами виконавчої влади. Така структура забезпечує послідовну регламентацію діяльності суб'єктів газовидобування, чітко окреслює їхню компетенцію та повноваження, а також сприяє реалізації публічної політики у стратегічно важливій сфері для країни. Важливим елементом аналізу виступає подвійна роль нормативного забезпечення: з одного боку, воно надає державним органам адміністративні засоби управління природними ресурсами, а з іншого встановлює правові умови для стабільного функціонування й розвитку надрокористувачів. Такий підхід дозволяє досягти балансу між публічними інтересами (національна безпека, державний контроль, справедливий розподіл ресурсів) та приватними інтересами суб'єктів господарювання, що здійснюють видобуток природного газу [3].

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 196-р «Про затвердження плану заходів щодо підвищення рівня безпеки на об'єктах критичної інфраструктури у паливно-енергетичному комплексі» є прикладом підзаконного нормативно-правового акта, спрямованого на посилення державної політики у сфері безпеки енергетичних об'єктів. Цей акт встановлює перелік конкретних завдань для центральних органів виконавчої влади з метою підвищення захищеності об'єктів, пов'язаних із видобуванням, транспортуванням і постачанням природного газу. Зокрема, розпорядження передбачає реалізацію заходів із технічної модернізації, запровадження системи кіберзахисту та удосконалення механізмів реагування на надзвичайні ситуації. У межах документа надано доручення Міністерству енергетики, Службі безпеки України та іншим органам щодо міжвідомчої взаємодії у сфері критичної інфраструктури. Цей нормативний акт є прикладом активізації інструментів регулювання безпекових аспектів у паливно-енергетичному секторі. Його важливість полягає у правовому забезпеченні управління техногенними ризиками та формуванні стабільного функціонального середовища для галузі [4].

Висновки. Виходячи з вищезазначеного підзаконні нормативно-правові акти відіграють ключову роль у нормативному забезпеченні публічного адміністрування газовидобувної промисловості України. Вони дозволяють деталізувати загальні положення законів, адаптувати їх до конкретних управлінських ситуацій та оперативно реагувати на виклики у сфері енергетичної безпеки. Особливу увагу слід приділити їх відповідності Конституції та законам України, що гарантує правову визначеність та стабільність регуляторної політики. На прикладі розпорядження Кабінету Міністрів України можна побачити, як держава впроваджує інструменти захисту критичної інфраструктури через адміністративно-правові механізми. Аналіз підтверджує, що підзаконні акти не лише надають адміністративний інструментарій органам влади, а й створюють правові умови для ефективної взаємодії з суб'єктами господарювання. Ураховуючи динамічний характер адміністративного права, підзаконні акти виступають важливим елементом його джерельної бази. Вони забезпечують баланс між державними інтересами та потребами

ринку, сприяючи реалізації публічної політики у стратегічному секторі.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: Навчальний посібник . Авт.-упоряд. В.В. Галунько, Г.О. Пономаренко, В.К. Шкарупа; За заг. ред. В.К. Шкарупи. Херсон: БАТ «ХМД», 2010. 280 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтєєвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
3. Кіцул С. Ю. Нормативне забезпечення публічного адміністрування газовидобувної галузі України // Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. 2018. Вип. 6(1). С. 59–63. URL: https://www.nvppp.in.ua/vip/2018/6/tom_1/59.pdf
4. Про підвищення рівня безпеки газопостачання населення: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2007 р. № 871-р. Офіційний вісник України. 2007. № 80. Ст. 2978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/871-2007-p#Text>

Лозко В. І.

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

ЗМІСТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПІДРЯДНИКА НА БУДІВНИЦТВІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сфера будівництва посідає одне з провідних місць у національній економіці, адже саме від неї залежить відновлення критичної інфраструктури, розширення житлового фонду та модернізація промислових потужностей. Центральною фігурою цих процесів виступає підрядник, який безпосередньо реалізує інвестиційні та проєктні ініціативи замовників. Його правове становище визначає не лише ефективність зведення окремих об'єктів, а й рівень гарантій прав усіх учасників будівельних правовідносин. В умовах масштабної відбудови країни та гармонізації правової системи з європейським правовим простором належне нормативне врегулювання статусу підрядників набуває ключового значення. Відсутність чіткої й комплексної правової регламентації може спричинити юридичні колізії, економічні збитки та навіть створювати загрози для суспільної безпеки.

Правовий статус підрядника у цивільному праві України визначається як комплекс прав і обов'язків, закріплених у Цивільному кодексі та спеціальних законах, що регламентують виконання робіт на користь замовника. Основними суб'єктами цивільних відносин є фізичні та юридичні особи, серед яких підрядник виступає ключовим учасником зобов'язальних правовідносин, беручи на себе ризик виконання роботи. Договір підряду наділяє його статусом виконавця, який повинен забезпечити належну якість, строки та результат робіт, використовуючи власні чи надані замовником матеріали. Він має право залучати субпідрядників, проте зберігає перед замовником відповідальність за кінцевий результат. У сфері будівельного підряду статус підрядника деталізується як статус спеціалізованого виконавця, який діє відповідно до проєктно-кошторисної документації та має додаткові обов'язки з технічного та матеріального забезпечення будівництва. Підрядник користується правом на оплату, відшкодування витрат, захист від неправомірних змін проєкту, а також на гарантію експлуатаційної придатності споруди. Водночас він зобов'язаний попереджати замовника про недоброякісність матеріалів, додаткові роботи чи інші ризики, що загрожують результату. Його правовий статус характеризується поєднанням приватноправової ініціативи та високої відповідальності за кінцевий результат, що робить його центральною фігурою у будівельних правовідносинах [1].

Згідно із Законом України «Про архітектурну діяльність» підрядник є одним із основних учасників будівництва, який на підставі договору виконує проектні та будівельні роботи. Він виступає безпосереднім виконавцем, що втілює архітектурні та містобудівні рішення у матеріальній формі, координуючи свою діяльність із замовником, архітектором, інженерами та органами контролю. Правовий статус підрядника поєднує права на вибір технологій і методів роботи з обов'язком дотримання проектної документації, будівельних норм, вимог безпеки та охорони праці. У випадку відхилень від проектних рішень підрядник зобов'язаний усунути недоліки на вимогу замовника чи під наглядом контролюючих осіб. Він має право виконувати робочу документацію спільно з архітектором, координувати дії з іншими учасниками будівництва та забезпечувати якість робіт. Водночас підрядник зберігає самостійність у способах реалізації проекту та право на захист своїх інтересів у договірному і правовому порядку. Таким чином, він є ключовою ланкою, що поєднує технічну, організаційну та правову складові будівельного процесу [2].

І. Коваленко підкреслює, що статус підрядника у договорах підряду визначається його головною функцією виконати роботу на власний ризик за завданням замовника та передати результат у завершеному вигляді. Відмінністю підрядника є обов'язок не лише діяти відповідно до умов договору, а й гарантувати якість робіт згідно з будівельними чи технічними нормами. Його відповідальність стосується саме результату як матеріалізованого об'єкта, що відрізняє його від виконавця послуг. Статус підрядника допускає різні моделі організації від прямого договору до системи генерального та субпідрядного виконання, де саме генеральний підрядник відповідає за роботу субпідрядників. Підрядником може виступати як юридична, так і фізична особа, у тому числі підприємець. Він має право обирати технології та методи робіт, проте зобов'язаний узгоджувати ключові рішення із замовником та архітектором. Його статус поєднує автономію у виконанні робіт із залежністю від умов договору та вимог замовника [3].

Як зазначає І. Лукасевич-Крутник у договорах на проектні та пошукові роботи підрядник визначається як суб'єкт господарювання, що на власний ризик виконує обумовлений обсяг завдань для замовника. Його статус регламентується не лише Цивільним кодексом, а й підзаконними актами щодо ліцензування, які охоплюють проектні та вишукувальні роботи. Поняття «підрядник» є ширшим за «проектувальник», оскільки охоплює як самостійне виконання проектних чи пошукових робіт, так і залучення спеціалістів із необхідною сертифікацією. Діяльність у сфері архітектури вимагає дотримання норм закону про архітектурну діяльність, зокрема щодо професійної атестації фахівців. Підрядник може бути юридичною особою чи підприємцем, координуючи роботу із замовником, головним архітектором чи інженером проекту та субпідрядниками. При цьому важливо розмежовувати його роль із замовником і забудовником, аби уникати дублювання прав і обов'язків [4].

Правовий статус генерального підрядника у сфері будівництва має низку специфічних рис. Він виступає головним учасником, на якого покладається комплексна відповідальність за організацію та реалізацію всього будівельного процесу. Генеральний підрядник укладає договір із замовником, забезпечує проектування, проведення будівельно-монтажних робіт, а також підбір і координацію субпідрядників. До його функцій належить постачання матеріалів, здійснення технічного й лабораторного контролю, ведення будівельної документації та проведення експертиз. Відмінністю цього статусу є те, що генеральний підрядник відповідає перед замовником не лише за власну діяльність, а й за належне виконання робіт усіма залученими субпідрядними організаціями. Це зумовлює його посилені зобов'язання та наділяє широкими організаційно-правовими повноваженнями. Окрім цього, він повинен суворо дотримуватися договірних умов, визначених строків та кошторисних показників, які

набувають юридичного значення [5].

Отже, правовий статус підрядника у сфері будівництва визначається як сукупність прав і обов'язків, спрямованих на виконання робіт на користь замовника із забезпеченням належної якості, строків і відповідності проектній документації. Він виступає центральним учасником зобов'язальних відносин, який діє на власний ризик і відповідає за результат як матеріалізований об'єкт, а не лише за процес діяльності. Підрядник має право обирати технології та методи роботи, залучати субпідрядників, але водночас несе відповідальність перед замовником за кінцевий результат. Його діяльність охоплює не лише будівельні, а й проектні чи пошукові роботи, що потребують дотримання ліцензійних вимог та участі сертифікованих фахівців. Він координує взаємодію з іншими учасниками будівельного процесу, зокрема архітекторами, інженерами та органами контролю, забезпечуючи належну якість і безпечність робіт. Особливе значення має його обов'язок попереджати замовника про недоліки матеріалів чи необхідність додаткових робіт, а також захищати свої інтереси у правовому порядку. Генеральний підрядник займає особливе місце, оскільки відповідає не лише за власні дії, а й за роботу всіх залучених субпідрядників, що посилює його організаційно-правові повноваження.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV. *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.
2. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20 травня 1999 № 687-XIV. *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/687-14>.
3. Коваленко І.А. Договір підряду за законодавством України та законодавством ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2023. Вип. 80. Ч. 1. С. 185–190.
4. Лукасевич-Крутник І. С. Сторони у договорі підряду на проведення проектних і пошукових робіт. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 8. С. 21–24.
5. Генеральний підрядник: ролі та переваги для ефективного будівництва. *Європейська Бізнес Асоціація*. 23 лютого 2021 року. URL: <https://eba.com.ua/generalnyj-pidryadnyk-rol-i-ta-perevagy-dlya-efektyvnogo-budivnytstva>.

Некрасова Н. І.

к. ю. н., здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук

МЕЖІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ МЕДИЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження адміністративно-правового забезпечення обігу медичних виробів в Україні зумовлена стрімкою трансформацією системи охорони здоров'я, цифровізацією медичних процесів та зростанням ролі високотехнологічних засобів у забезпеченні життєдіяльності людини. У сучасних умовах медичні вироби виступають не лише інструментом надання медичної допомоги, а й ключовим елементом реалізації права людини на охорону здоров'я. Водночас фрагментарність нормативно-правового регулювання та недостатня узгодженість адміністративних процедур знижують ефективність публічного адміністрування у цій сфері. Це обумовлює необхідність наукового осмислення меж адміністративно-правового впливу держави на обіг медичних виробів. Визначення таких меж дозволяє забезпечити баланс між публічним інтересом і свободою господарської діяльності.

Соціальна обґрунтованість проблематики адміністративно-правового забезпечення

обігу медичних виробів полягає у безпосередньому впливі цих засобів на якість і тривалість життя населення. Медичні вироби забезпечують реалізацію базових функцій медицини — діагностики, профілактики, лікування та реабілітації. Вони інтегруються у повсякденне життя людини, зокрема через носимі технології та цифрові рішення, що розширює сферу їх застосування за межі охорони здоров'я. У зв'язку з цим держава зобов'язана забезпечити належний рівень їх безпеки, якості та доступності. Соціальна значущість обігу медичних виробів визначає підвищені вимоги до засобів їх адміністративно-правового забезпечення.

Нормативне регулювання обігу медичних виробів в Україні визначає юридичні межі адміністративно-правового забезпечення через систему чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів. Ключовими актами є Основи законодавства України про охорону здоров'я, що визначають загальні засади використання медичних виробів, порядок їх застосування та гарантії прав пацієнтів; Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», який встановлює механізми забезпечення доступності медичних виробів через програму медичних гарантій і реімбурсацію; а також Закон України «Про публічні закупівлі», що регламентує порядок придбання таких виробів за бюджетні кошти. Водночас визначальне значення має Технічний регламент щодо медичних виробів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 753, який встановлює класифікацію виробів, вимоги до їх безпеки, процедури оцінки відповідності та умови введення в обіг. Додатково застосовуються підзаконні нормативно-правові акти Міністерства охорони здоров'я України щодо електронної системи охорони здоров'я (eHealth), ведення реєстрів та моніторингу обігу медичних виробів. Сукупність цих актів формує цілісну нормативну основу, що визначає межі компетенції суб'єктів публічної адміністрації та допустимі рамки їх втручання.

Поняття адміністративно-правового забезпечення обігу медичних виробів доцільно розглядати через призму системного підходу як комплексну доктринальну категорію. Воно охоплює сукупність принципів, правових норм, адміністративних процедур та інструментів публічного адміністрування, спрямованих на впорядкування відповідних суспільних відносин. Межі цього забезпечення визначаються поєднанням нормативного регулювання та практичної діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Водночас вони включають як статичні елементи (норми, принципи), так і динамічні (процедури, контроль, ліцензування). Такий підхід дозволяє розкрити багатовимірний характер адміністративно-правового впливу.

Зміст адміністративно-правового забезпечення обігу медичних виробів в Україні — це система взаємопов'язаних елементів і функціональних стадій. Він охоплює виробництво, введення в обіг, застосування та контроль медичних виробів як єдиний регуляторний цикл. До ключових інструментів належать ліцензування, сертифікація, акредитація, адміністративні договори та державний нагляд. Важливу роль відіграють адміністративні процедури, які забезпечують прозорість і правомірність управлінських рішень. Окрему складову становлять інформаційні системи та електронне врядування, що формують цифрові межі регулювання.

Отже, адміністративно-правове забезпечення обігу медичних виробів в Україні це системна, нормативного врегульовану діяльність суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на впорядкування суспільних відносин у сфері їх виробництва, введення в обіг, застосування та контролю. Його зміст охоплює систему принципів, методологічних засад, правових норм, адміністративних процедур та інструментів публічного адміністрування, які забезпечують цілісність і ефективність правового впливу. Водночас така категорія поєднує як нормативний компонент, що визначає межі допустимої поведінки учасників обігу, так і діяльнісний, пов'язаний із реалізацією владних повноважень адміністративними органами. До ключових інструментів належать ліцензування, сертифікація, акредитація,

адміністративні договори, контроль і нагляд, а також інформаційні системи та електронне врядування. Особливе значення мають адміністративні процедури, які забезпечують правомірність прийняття рішень щодо допуску медичних виробів на ринок і їх подальшого використання.

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. Законодавство України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2801-12>.
2. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII. Законодавство України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19>.
3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. Законодавство України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
4. Про затвердження Технічного регламенту щодо медичних виробів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.10.2013 № 753. Законодавство України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/753-2013-п>.
5. Про електронну систему охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 411. Законодавство України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-п>.
6. Про затвердження Порядку функціонування електронної системи забезпечення безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я : Наказ; МОЗ України від 20.02.2024 № 281. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0368-24>.
7. Національний класифікатор медичних виробів НК 024:2023: Наказ Міністерства економіки України від 24.05.2023 № 4139. Законодавство України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.